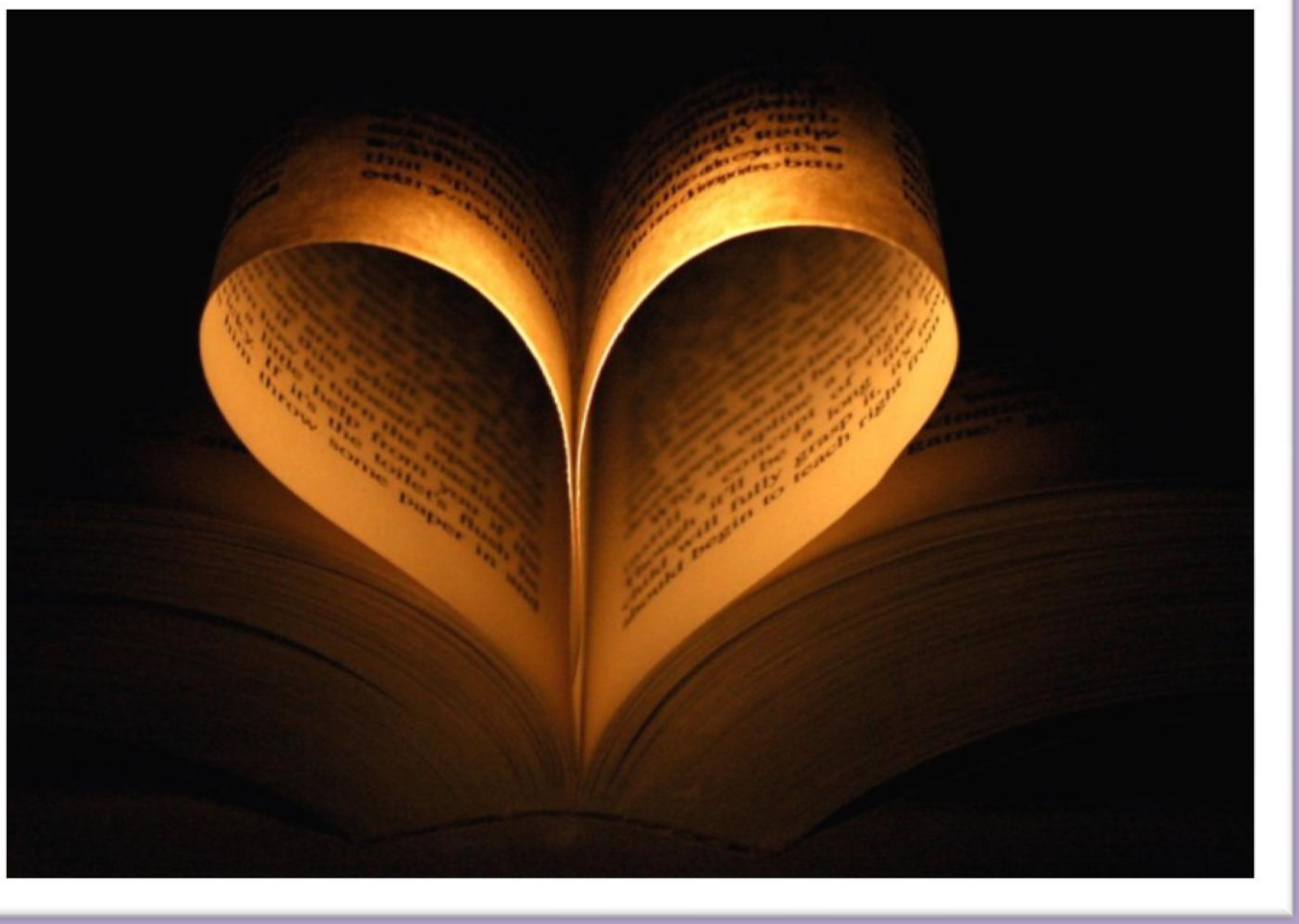

Kitap Tanıtan Kitap (2)

DerinDüşünce
Fikir Platformu

Bu kitap Derin Düşünce Fikir Platformu'nun okurlarına armağanıdır.

www.derindusunce.org

Kitap tanıtan kitap (2)

İçindekiler

Önsöz 6
Bir Roman Günlüğü; "Bela" (Meral Yarıcı) 7
Bulantı (Jean Paul Sartre) - Suzan Nur Başarslan 10
Beyaz Geceler (Dostoyevski) - Suzan Nur Başarslan 19
Ermiş (Halil Cibran) - Suzan Nur Başarslan 27
Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Adam Smith; Marifet ve Zenginlik Arasında İki Düşünce İki Dünya 38
Fütûhât-ı Mekiyye, Cilt 14 (Muhyiddin İbn Arabi Hz.) 44
Birlikte Yaşayabilecek miyiz? (Alain Touraine) - Emre Paksoy 47
Ece Ayhan: Devletin ve Tabiatın Karşıt Karaşını *(Alper Gürkan)* 51
Üç İslamî Ekol: Üç Müslüman Bilge *(Alper Gürkan)* 58
Körlerin gördüğü, gözlerin görmediği ateş (Mehmet Yılmaz) 61
Irkçı Değilim Ama… *(Erden Özkant)* 69
Ret ve Evet Arafından Sesleniş: Bela *(Yücel ÖZTÜRK)* 71
Zamana Adanmış Sözler (Sezai Karakoç) - Kübra Nur Ayar 77
Ölümcül Kimlikler (Amin Maalouf) - Emre Paksoy 81
Haliç'te Yaşayan Simonlar *(Erden Özkant)* 84
Kozmostaki Tek Hakikat* - William C. Chittick *(Alper Gürkan)* 87
İsim, Şehir, Yılmaz Özdil (Osman Timurtaş) 90
İmparatorluk Çağı *(Alper Gürkan)* 92
100 Soruda Gülen Hareketi *(Erden Özkant)* 95
Dindarlık, Dinsizlik ve Mutluluk (Mustafa Akyol) 99
Mağaradakiler: Ham Ama Dürüst Bir Magnum Opus *(Alper Gürkan)* 101
Diriliş Neslinin Amentüsü (Sezai Karakoç) - Mehmet Yılmaz 107
Hikem-i Ataiyye Şerhi (Ahmed Mahir Efendi) - Mehmet Yılmaz 111
Sinemanın Elçisi Ya Da Acı Çeken Bir Kul Olarak Tarkovsky *(Alper Gürkan)* 113
Yürüyüş ile Yürüyüş (Suzan Nur Başarslan) 117

Hikem-i Ataiyye Şerhi (Yeniden) 123
Edebiyattan İnkılâba Mağaradakiler*'le Bir Bakış *(Alper Gürkan)* 125
Bir Seyyahın Kaybolma Kılavuzu-Özcan Yurdalan 131
Ölümcül Kimlikler (Amin Maalouf) - Zeynep Sude Çakır 138
İnsanın Dört Zindanı (Ali Şeriati) - Cemile Bayraktar 145
Bilim ve Yanılgı (Taha Akyol) - Prof. Dr. İSKENDER ÖKSÜZ 150
Galtung Diyagonali Penceresinden Kürt Sorunu (Emre Paksoy) 153
Türkiye'nin Asker Sorunu (Hasan Cemal) - *Erden ÖZKANT* 159
Bela, Suzan Nur Başarslan'ın Romanı 162
Bir kağıt, Bir kalem, Bir de Angelika Lütfen - Cemile Bayraktar 164
Şah&Sultan (İskender Pala) - Suzan Nur Başarslan 168
Yitik Cennet (Sezai Karakoç) - Kübra Nur Ayar 175
Arthur Rimbaud, Illuminations, Cehennemde Bir Mevsim, Sayıklamalar - Suzan Nur Başarslan 179
Hızırla Kırk Saat (Sezai Karakoç) - Kübra Nur Ayar 185

Önsöz

Kitap tanıtan Kitapların birincisi o kadar sevildi, o kadar çok ilgi gördü ki ikincisini yayınlamak için sabırsızlanıyorduk. Yeniden 44 kitap tanıtımıyla geliyoruz karşınıza: Dostoyevski, Sezai Karakoç, Yıldız Ramazanoğlu, Jean Paul Sartre, Amin Maalouf, Taha Akyol, Hasan Cemal, Ali Şeriati, William C. Chittick, Alain Touraine, Muhyiddin İbn Arabi Hazretleri... Farklı asırlar, farklı coğrafyalar, farklı konularla dergi tadında bir kitap... Ortak olan tek şey İnsan belki de? İnsan'ın iç dünyasındaki saklı hazineleri paylaşma muradı...

Birinci kitabın önsözünde şöyle demiştik:

> *"Kitap okumak bir eylem ya da bir fiil değil. Eser, Okur ve Yazar arasında kurulan, çok özel bir ilişki, bir yansıma adeta. Yazarın yaşadığı çağ, hayatı, vermek istediği mesaj kadar okurun kimliği de bu üçgenin bir parçası. O kitabı okumak için eline almış olan insanın beklentileri de kitabı okuyuş ve anlayışın bir parçası. Tıpkı kulaklarımızın müziğin bir parçası olduğu gibi."*

Elinizdeki bu kitap bir kez daha Derin Düşünce yazarlarının seçtiği kitapların tanıtımlarını takdim ediyor. Bizdeki yansımalarını, eserlerin ve yazarların bıraktığı izleri. Bazı kitapların üzerine birden fazla yazarın yorumunu da bulacağınız 44 tanıtım yazısı, 185 sayfa. Bir kez daha Zaman'a ayıracak vakti olanlar için...

Bir Roman Günlüğü; "Bela" **(Meral Yarıcı)**

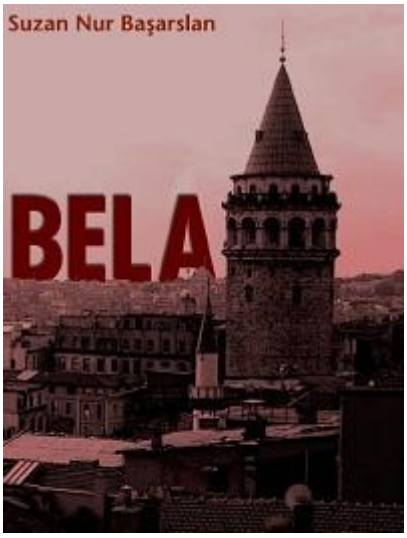

"Bir nehrin kıyısında takılı kalmışım. Hissettiklerime bakılırsa, 'varsın olsun' diyememişim, var'amamışım, var'olamamışım, varamamış ama yok olmayı da göze alamadığımdan, 'var'da takılı kalmışım. " Sy.9

Tutkuyla bağlı olduğum romanlar var, bir de bu romanların yazarları. Hayatımda en önemli yerde duran yazarlarım var, yeni keşiflerimde herkesten sakınmak için çaba sarf ettiğim. Bu yüzden hep, çok az bilinen, bilenler tarafından da köşe bucak saklanan bir yazar olma hayalim var. Bazen bir roman sadece ismi ile dikkatimi çekebilmiş, kimi zamanda son derece basit düşünüp kapağı için elime almışımdır.

Bu kez, işin rengi bambaşka.
İlk kez bir romana henüz elime geçmeden tutku ile bağlandım, yazarından mütevellit muhakkak.

Aylardır beklediğim an, elimin altında roman. Hem de çok beklediğimi bilen bir güzel insan tarafından özenle gönderilmiş. Bir de süs ekleyivermiş sol üst köşesine, güzel dost. *

İsmini okuyorum önce, sağ üst köşede; **Suzan Nur Başarslan**. "Nur" gibi, apaydınlık hislere kapılıyorum. Ardından, **Bela**. Henüz bir satırını dahi okumadan işliyor içime, torpilin hiç sırası değil diyor eleştirel yanım. Ama akşama daha çok var. O halde kitap falının tam sırası!

"Tüm kelimeleri topla, kün'e gelir dayanır, kün'ün anlattığından fazlasını anlatmaz. Kün gelir Bela'ya dayanır. Bela, hem rızadır, hem kelime.
…
Kelimelere, kelimelerin söylediğine, kelimelerle söylediğine rıza göster, gösteremiyorsan söyleme. Kelimeyle kuruldu dünya, kelimeyle yıkılacak. Kur'an ve yık!andır kelime. Kuran ve yıkan. Kuramıyorsan, yıkmayacaksın" Sy.23

Asılı kalıyorum kuytusunda kelimenin. Kelime, Bela, Kün, hiç olmadığı kadar aydınlanıyor zihnimde. Satırlar arasından en güzel kelimeleri seçebildiğimi düşünüyorum, elim kolum titrek. Sabırsızım, bir sayfa daha açıyor ellerim. Faucault Sarkacı'ndan Belbo karşılıyor beni, *"İnsan niçin roman yazar? Tarihi yeniden yazmak için. Sonradan gerçekleşen tarihi."*

Bunu neden yazdığını düşünüyorum. Sonra, bu romanı neyin anısı olarak kaleme aldığını. Yazar ile bütünleşiyor, karşıma alıyorum O'nu. "Sen" diyorum O'na ilk kez, sizli bizli halleri bırakıyorum bir kenara. Yeni tanıştığım bir yazar olarak göremiyor, ansızın daha bağlanıyorum sana. Oysa yazarından bağımsız olarak okuyacak, tüm objektifliğimle inceleyecektim, ne çabuk büyüsüne kapıldım kelimelerin, iki fal ile nasıl girdim o büyülü dünyaya.

Akşam huzursuz bir kalabalık karşılıyor beni evde, bir an evvel geceyi beklemekten başka çarem yok. İlk dört bölümü tam üç kez okuyorum. Korkmuştum, beşinci bölümün hemen başında "ölüm" duruyordu çünkü. Korkarım ölümden, soğurum ansızın. Yazının ölüme değdiği o anda dördüncü kere başa almayarak uykuya uğurluyorum kendimi. Ölüm'ün o en kısa haline.

"Ölüm bazen burnunun dibinde insanın ve insan, bazen burnunun dibini göremeyecek kadar kördür." Sy.27

Ertesi sabah güne erken merhaba dedim. Erken uyanılan sabahlarım şiire açılır, özlediğim bir şiirle selam yollarım şairine. Sabahın selamına kıymet verir, Günaydın'ımı eksik etmem bu yüzden sevdiğim kalplerden. Gözlerimin o sabah şiire değil, Bela'ya açılmasının bir anlamı olmalı. Bela'nın "kabul etmek" anlamına. Hızlıca geçiyorum o sabah ölümü. Kıyısından geçerken bile ürperti doluyum. Acıdığını hissediyorum kalbimin. Bunu sana söylesem o dost kalbinle beni rahatlatacağını bilirdim. Kelimelerin koştu geldi imdadıma o sabah o acıyı hissederken, elin değdi omzuma.

"Uzaklaştıkça acı , daussılaya dönüşüyordu; yakınlaştıkça, göz yaşına." Sy.46

Oracıkta bir damla göz yaşım aktı o sabah. Yakınlarındaydım acının, sonraki birkaç gün hiç dinmedi. Herkesten ırak olduğum anlarda aktı, etrafın kalabalıklığı dinmedi günler boyu. Hak değilmiş demek gözyaşı diye kabullendim. Hem yalnız olmak, hem de sığınmak istiyordum birilerine. Kanadım kırılmıştı aşktan. O günlerde yavaş ilerleyen hayat, satırlara da yansıdı, dondurdum kelimeleri.

"…. Ve anlıyorsun ki felek-i atlastan nasibine yalnızlık düşmüş, sana ah, sana bedbaht ve sana 'sen' düşmüşsün." Sy.50

Henüz ellinci sayfalarda düşüncüklerimle ortaya yüz elli sayfalık bir roman çıkarabilirdim. Öylesine kudret alıyordum kelimelerden. Romanın gidişatından ziyade satırlara 'giz'lenmiş o kelimelere gömülüyordum. Aşkın cezası bitmemiş, hapsolmuştum karanlığa. Tek gerçek yine satır arasında duruyor, bu durumun kurtarıcısı benim diyordu adeta.

"Buz kristalleriyle dolu gözlerinin içi, yüreğindeki ateş dahi onları damlaya çevirmiyorsa, buna izin vermiyorsan ya da, gözlerini huzurla kapatamazsın." Sy.59

Yüreğimdeki ateş oracıkta çoğaldı, tutuşturdu dünyayı. Eriyip de şelaleye dönüştü gözlerimdeki buzlar. Senden o günlerden birinde dua istemiştim, çok konuşmayıp anlatmamıştım. Konuşuyorduk satır arasında çünkü ve sen öyle güzel dinliyor yanıtlıyordun ki beni, aramızda yeşeren bu bağ için

minnet kelimesi eksik kalıyordu. Bir yazara bağlanışın en güzel anları. Sefasını sürüyordum, sanki benimdi bir tek satırlar. O an dünyada sanki bir tek benim canım yanıyordu sense yalnızca benim iyiliğim için yazıyordun.

Sevdiğim adam o günlerde sessizliğiyle öldürüyor, kelimelerinde doğuruyordun sense.

".. Kalpleri evirip çevirenin ve o kalpte ne olduğunu sadece kulun ve Yaratıcısının bildiği şeyi bilmek gaybı bildiğini ima etmek anlamına gelir ki gayb Allah'ındır" Sy.99

Sessizliğiyle canımı yakan adamı o an affettim. O kalpte ne olduğunun sualine düşmek ne haddimeydi? Kırmızı, Mavi ve Yeşil'i anlatmaya koyuldun birden sen. Kırmızı'yı alt edip Mavi ve Yeşil'de buluşuyordu iki el. *"Seni seviyorum dedi Mavi. Seni seviyorum dedi Yeşil." Sy. 111*

Pazar sabahı kulaklığımı takıp Karadeniz dağlarına Ege ezgileri fısıldayarak yürüdüm kilometrelerce. Bir fren sesi deldi geçti ezgiyi. Her gün binlece kaza oluyordu ve o an kimbilir kimin canı yanmıştı. Pazar yürüyüşlerim giderek hüzne açılıyor, dağlarına bahar gelen memleketim benim gönlüme Bela'yı dolduruyordu.
"Al sana Bela" dedim içimden. *Al sana Bela.*

Eve girdiğimde İstanbul'u anlattın bana. Kanadımı kıran aşkın mabedi İstanbul'du, değil mi? İstanbul'a ne zaman bu kadar yaklaştım. Kendimden uzaklaştıran da bu değil miydi? Şimdi yanımda olsan İstanbul'a yakın, benden uzakta duran kalbime gülümseyip alaycı bir ifade ile *"Armut!"* derdin. Ve o *"Armut"* hayatın mucizesini ispatlarcasına 140. sayfada gülümsüyordu bana. Bunu nasıl başarabildiğine mi hayret edeyim yoksa hayatın mucizesini *"Armut!"* kelimesinde aradığıma mı saklayayım o hayreti, bilemedim.

Perşembe gecesi uyku öncesi yine hayret. Sayfa *"Perşembe"* ile başlıyordu. Artık emindim gözlerim değdikçe yazıldığına bu romanın. Tek bir bölüm ile uykuya uğurladım kendimi.

"**beni öteleme, ne olur**
Affet, sadece affet." Sy. 150

Duam oldu o Perşembe gecesi. *"Hem bak, gözlerimdeki buz kristalleri de eridiğine göre artık gözlerimi huzurla kapatabilirim."*

Sen, çok sevilen dost;

İstanbul'a yakın, Nursu'ya kalbinde yer verememiş, Cem'e hüzünlü, Işık'ı tüketmiş bana öyle güzel derman oldun ki. Romanı okuduğum günlerde aşktan kanadım kırık olmasaydı da anlar mıydım bu denli? Bahar geldiğinde gönlüme yeniden okumak üzere kapattım kapağını.

Ben roman anlatmayı bilmem, girerim sahnesine romanların, kendimi anlatırım onların üzerinden. Sakar bir oyuncuyumdur çoğu zaman sahnede, yara bere içerisinde çıkmalarım hep bundandır.

Bulantı (Jean Paul Sartre) - **Suzan Nur Başarslan**

Felsefî varoluşçuluğun dehlizlerinde boğulmuş bir roman

Bulantı (La Nausée) [1], Fransız felsefeci ve roman yazarı Jean Paul Sartre'ın 1938 yılında yazdığı bir romandır. Bu romanın edebi incelemesi yapılırken, Varoluşçuluk adlı eserinden yola çıkılarak felsefi incelemesi de yapılacaktır. Varoluşçuluk (l'existentialisme est un humanisme)[2] adlı eser, Sartre'ın 1946'da Club Maintenant'ta verdiği konferansın yayımlanmış metnidir.

Bulantı tezli bir roman mıdır? Bir okur, Sartre'ın Bulantı'sını okurken, Sartre ve Varoluşçuluk hakkında hangi tespitleri yapabilir? Varoluşçuluk felsefesi için kült roman sayılan Bulantı bu anlamda okur'a bu felsefi görüşü ne kadar açıklamakta? Bu sorunun cevabı da aranacağı için, çıplak gözle bir değerlendirme ve analiz yapılabilmesi adına, yararlanılan kaynaklar sınırlı tutulmuş ve diğer bakışların bu tahlile etkisi en aza indirilmeye çalışılmıştır.

Bulantı'ya Edebi Bakış:

Bulantı, Kuzey Afrika, Orta Avrupa ve Uzakdoğu gezilerinden dönmüş olan 30 yaşındaki Antoine Roquentin'in, Marquis de Rellebon'la ilgili tarih araştırmalarını yapmak üzere Bouville'de kaldığı -üç yıl- dönemden Paris'e gideceği yolculuğa kadar yaşadıklarını aktardığı tarihsiz yaprakla birlikte 25 günün aktarıldığı günceden oluşan bir romandır.

Tarihsiz yapraktan sonra günce 29 Ocak 1932 "Pazartesi" günü başlar ancak şöyle bir durum var ki 1932 yılının 29 Ocak günü "Cuma"ya denk gelmektedir. İlk başta bunun çeviri sorunu olduğu düşünülse de Türkiye'deki çevirilerin hepsinde aynı tarih olması, eserin orjinalinde tarihin nasıl verildiğinin araştırılmasına neden olmuştur. Fransızca basımında da gün, Pazartesi olarak

verilmektedir. Bu noktada Sartre'ın -eserin yazıldığı yıl 1938 olduğu için-, tarihi hesaplamada bir yanlış yaptığı ortaya çıkmaktadır.

Kronolojik aktarım olan güncede Cuma gününün ardından Perşembe, saat on bir buçuk'a dönüş yapılmış, saat üç adlı bölümünün ardından gene Cuma, saat üç'e dönülmüştür. Romanın ilerleyen bölümlerinde bu tarzda bir geri-dönüş yapılmadığı gibi, geri dönüşün olduğu bu kısımda da buna dair bir ibare bulunmamaktadır. Doğrusal zaman aktarımının seçildiği bir eserde bu kısım teknik bir hata/dikkatsizlik izlenimi vermektedir.

Bu inceleme çeviri roman üzerinden yapıldığı için, özellikle belirtilmesi gereken bir -eksik çeviri- durum var. Hilmi Yavuz bunu Okuma Notları'nda[3] şöyle açıklamaktadır:

"Sartre'ın Bulantı'sı üçüncü kez çevriliyor dilimize… hemen belirteyim ki üç çeviri de eksiktir; Sartre'ın kitabının bütünü değildir. Aslında Bulantı'nın özgün dildeki kaynak metninin *eksik* olduğunu, ne Hilav bilebilirdi ne de Tiryakioğlu… Ama Nazım Aslan bilmek zorundaydı. Neden mi? Şundan: Çünkü, Sartre'ın 1938'de yayımlanan *La Nausée*'nin sansür edilerek yayımlandığı, bu sansürün bizzat yazarın kendisi tarafından gerçekleştirildiği, Sartre'ın ölümünden sonra, 1982'de anlaşılmıştır da ondan…

Açıklayalım: Sartre, La Nausée'yi 1937 yılında bitirmiş. Gallimard'a yayımlanmak üzere teslim etmiştir. Gallimard'ın o yıllardaki editörlerinden biri, filozof Brice Parain'dir. Parain, metni Gallimard'ın hukuk danışmanı Maurice Garçon'a okutur. Garçon, bir bölümündeki betimlemelerin, 'müstehcen'likten dava açılmasına neden olabileceğini bildirir. Bu bir küçük kızın (Lucienne) ırzına geçirilerek öldürülmesine ilişkin bölümdür.

Garçon'un bu mütaala'sı üzerine Parain, Sartre'dan söz konusu bölümü yeniden gözden geçirmesini ister. Sartre'da gerekli düzenlemeleri yapar… Sartre'ın yayın haklarını satın almış olan Pleiade, Fransız Ulusal Kitağlığı'nda bulunan el yazmasına -ve Sartre'ın kendi eliyle çıkarttığı sözcüklere bakarak bir eksiksiz (non expurgée) basımını yapmıştır La Nausée'nin. Tarih, 1982!…"

Roman 29 Ocak'tan başlayıp, 21 Şubat 1932 yılında sona ermiştir. Romanda zaman aktarımında ilginç olan tespit, doğrusal zaman aktarımı olsa da zaman algısının bilinçakımı tekniğiyle kimi yerlerde duraklayacak kadar yavaşlaması kimi yerlerde de normal algıya dönüşmesidir. Zamanın kimi yerlerde yavaşlaması ve durma noktasına gelişi, zamanı algılamada psikolojik algılamanın etkisini gösterdiği gibi; eserde zamanın klasik zaman tanımının dışında kullanıldığını da göstermektedir. Özellikle Mably Kahvesi'nde insanların kağıt oynayışını izlediği bölümde(s:42-46) ve parkta s(:169) bu, bariz ortaya çıkar.

Mekan kullanımında yazar, dış ve iç mekanları (Roquentin'in odası, gezdiği sokaklar) kahramanın yaşadığı yerden çok onun karakterini, iç dünyasını, dış dünyayı, dönemini, zamanını, insanlara ve tabiata bakışını göstermek için kullanmıştır. Roquentin'in güneşi sevmemesi, odasında kalışı, gezdiği belli ve aynı mekanlar onun karakterindeki bireyselliğin ve dışa kapalılığın verilişinde kullanılırken, mekanlara bakış onun ruhsal durumunu açıklamakta kullanılmıştır. Ama sadece psikolojik bir roman mıdır sorusu sorulduğunda, cevap hayır olacaktır, çünkü Roquentin kadar dönemin insan tipolojisi, sosyo-ekonomik yapısı, yaşam kültürü, dönemin sanat, edebiyat, resim, kültür, tarih… dünyası, birçok kavramla birlikte ele alınmaktadır.

Romanda betimlemeler sanatlı, benzetme, kişileştirme, istiarelerle doludur. Gözlem, aşırı hassasiyet, betimlemelerdeki detay, belirsizliği bile netlikle kavrayış, bunu betimleyerek somutlama şeklindedir ve detaylı bilgilendirme bu gözleme eşlik eder. Kimi yerlerde tarihi bilgiler, sanatsal açıklamalar, inceleme ve analizler yer alır: Müzik, yaşadığı dönem, insanlar ve alışkanlıkları, sosyal yaşam, yaşadığı yerin tarihçesi, sanat, toplum, mimari ve insanlar, anı-bellek ilişkisi, sevgi, aşk, cinsellik, gereğinden fazla ansiklopedik bilginin Antoine Roquentin'in betimleme ve gözlemleri aracılığıyla aktarımı, serüven, yaşamayı ya da anlatmayı seçmek, hayat, hikaye anlatma, Paris hayatı ve birçok kavrama değinme… yer alır.

Aslında Roquentin, "Cümleler yaratmak zorunda değilim. Belli durumları açığa çıkarmak için yazıyorum ben. Edebiyattan kaçınmalıyım. Sözcükleri aramadan, çalakalem yazmak gerek."(s:91) dese de Sartre, roman kahramanının tersine teşbihlerle/metaforlarla yüklü cümlelerle bu cümlenin tam tersini yaptığı gibi, kimi yerlerde de Roquentin'in bu dediğini yaparak eserde birden fazla üslubun olmasına neden olur.

Romanın içinde, günce -ki romanın akışı-, gazete haberleri(238-239), mektup(s:99), yemek mönüsü/listesi(s.157), şarkı sözleri, Eugenie Grandet romanından bir bölüm, bilgilendirme notları(müzede/s:138), nutuk, sözlükten bilgi aktarımı(s:139-140), dergi kapağı (s.141), gazete haberi(s:152-153) yer almaktadır. Romanın sonlarında ise, bilinç-akışı tekniği baskın olarak karşımıza çıkmaktadır.

Romanın teknik anlamda en büyük başarısı sonudur. Kendi tahlilini yapan ve romanın sonunu sondan önce açıklayan bir romandır Bulantı. Yazar romanın sonunda Roquentin'e:

"Her şey o gün, o anda başlamıştı." diyeceğim. Ve kendimi (geçmişte, yalnız geçmişte) kabul etmek elimden gelecek belki. Gece bastırıyor. Printania Oteli'nin birinci katında, iki pencere aydınlandı. Yeni Gar'ın şantiyesi buram buram ıslak tahta kokuyor: Yarın Bouville'e yağmur yağacak."(s:260) dedirtir ve okuru hemen sayfa 67 ve 68'e geri döndürür. Böylece anlatı sonda bitmiş olmaz ve okuru önceye döndürerek sonun ne anlama geldiğini bir başka gözle değerlendirmek zorunda bırakır:

Kişioğlu hikayecilikten kurtulamaz, kendi hikayeleri ve başkalarının hikayeleri arasında yaşar. Başına gelen her şeyi hikayeler içinden görür. Hayatını sanki anlatıyormuş gibi yaşamaya çalışır… Ama ya yaşamayı ya da anlatmayı seçmek gerek… (s:67) Yaşarken başımızdan hiçbir şey geçmez. Dekorlar değişir, kişiler girer çıkar yalnız. Başlangıçlar da yoktur; günler anlamsız bir biçimde birbirine eklenir durur; sonu gelmez, tekdüze bir ekleniştir bu… Başlangıç olmadığı gibi, son da yoktur. Bir kadın, bir dost, bir kent, bir kere de terk edilemez. Hepsi birbirine benzer zaten. Aradan iki hafta geçince Şanghay, Moskova, Cezayir birbirinin aynısıdır. Kimi zaman (pek sık değil), durumu gözden geçirir, bir kadına bağlandığınızı, kötü bir işe girdiğinizi fark edersiniz. Göz açıp kapayıncaya kadar sürer bu. Sonra geçit yeniden başlar, saatleri ve günleri birbirine eklemeye koyulursunuz. Pazartesi, salı, çarşamba. 1924, 1925, 1926. Yaşamak budur işte. Ama hayatınızı anlatırsanız, her şey değişir. Ne var ki, bu değişikliği kimse fark etmez. Gerçek hikayelerden söz edilmesi bunun kanıtıdır. Sanki, gerçek hikayeler olabilirmiş gibi. Olayları anlatırken, onların çıkış biçimini tam tersine döndürmüyor muyuz sanki? Hikaye anlatırken, önce başlangıcı ileri sürüyor gibi görünürüz… Oysa, aslında sondan başlamış oluyoruz. Son, *göze görünmez bir biçimde orada bulunmakta* ve şu sözlere başlangıç olmak yüceliğini vermektedir: "Dolaşıyordum, farkına varmadan, kasabanın dışına çıkmıştım.(burada da sayfa 231' e gönderme vardır.)… Hikaye tersine gelişmekte, an'lar, birbiri üzerine yığılacak yerde, sonun anaforuna kapılıp kendilerinden bir önce gelen anı da çekip birlikte götürmektedirler. "Gece

bastırmıştı. Sokak ıssızdı. Bu sözler sanki rastgele söylenmiş gibidir. Ama kanmayız biz, onu bir köşeye koyup saklarız. Çünkü o, değerini daha sonra anlayacağımız bir bilgidir." (s:68)

Yazar, hakikaten sonda bizi buraya döndürür ve söylediği sözlerin rastgele olmadığını, değerini yazıldığı anda/yerde okuduğumuzda anlayamasak da- ancak sonda anlayabileceğimiz cümleler olduğunu ispatlamış olur ve roman *sondan başlamış* olur. Geçmişteki bu tahlil bize hem hikaye'nin hem de Antoine Roquentin'in değerlendirmesini verirken iki işlev birden yüklenmiş olur.

Antoine Roquentin otuz yaşında, 14.400 frank yıllık geliri olan, hiçbir şey yapmak istemeyen, alışkınlıklarının güven verici dünyasından vazgeçmek istemeyen, varlıklara farklı bir gözle bakmaya başladıktan sonra bulantı hissi yaşayan, yalnız yaşayan, güneşten hazzetmeyen ve karanlığı seven, Marquis de Rellebon'la ilgili tarih araştırmalarını yapmak üzere Bouville'de kaldığı -üç yıl- dönemin ardından bundan vazgeçen, Paris'e gitmeyi seçerek hayatına yeni bir yön veren bir karakter. Oysa, Marquis de Rellebon hayatını tarihi bir eser olarak hazırlayan Antoine Roquentin'in günlükleriyle hayatının aktarımında (İki hayat hikayesinin farklı türlerle anlatımı) Marquis de Rellebon'un hayatının Antoine Roquentin'in hayatına etkisi(s:149) barizken, Roquentin'in her ikisinin de varlıkları için birbirine ihtiyaç duymalarının farkında olmasına rağmen bundan vazgeçmesi ile yeni bir başlangıçtan çok, edilgenliği ve kaçış'ı tercih etmiş olur.

Antoine Roquentin'in bir roman kahramanı olarak farkı nedir? Aslında çok da baskın, edebiyat dünyasında kendi varlığıyla -Raskalnikof, Madame Bovary, K., Profesör Kien, Winston Smith, Giovanni Drago, Meursault … gibi- önemli yer tutan bir kahraman olmasa da, Sartre'ın kahramanındaki varoluş ve 'hiçlik' fikri onu diğer roman kahramanlarından ayıran en önemli noktadır; ancak şu gözden kaçırılmamalıdır, hiçlik, saçma, fazlalık olma durumunu sadece yaşıyor olması değil, bunu kavramış olması onu "farklı" kılmaktadır. Kendini önemsiz, değersiz görmenin neden olduğu bulantı hissinin ardında da zaten, hayatına yönelik amacın, anlamın olmaması, hiçlik duygusu/olgusu vardır. Bu özelliğinin yanında, toplumdan yalıtılmış, ondan uzak duran, değil diğer insanlara kendisinin varlığına bile tahammül edemeyen, mutluluktan uzak, acı çekmeyi tercih eden, hayatının amacı olmayan, ailesi, işi gibi toplumsal aidiyetlere uzak yapısı ve yalnızlığı "seçmiş" olması karakterinin özellikleridir.

Metinlerarası göndermeler de çok fazladır romanda ki bu eserlerin çoğu Otodidakt'ın aracılığıyla verilir: Larbaletrier, Turbalar ve Turbalıklar, Lastex, Hitopadese ya da Yararlı Bilgi, Julie Lavergne, Caudebec'in Oku , Lambert, Langlois, Larbaletrier, Lastex, Lavergne, Honoré de Balzac, Le Père Goriot (Eugène de Rastignac'a gönderme), Gil Blas (*L'Histoire de Gil Blas de Santillane*), Lesage, *Eugénie Grandet*, Honoré de Balzac, Goethe, Genç Werther'in Acıları… ve daha sayısız eser.

Bulantı'ya Felsefi Bakış:

Unamuno, Sis'te varlığa ait 'kuşku' ile öne çıkarken, Sartre'da 'hiçlik'in verilişi, eşyanın İlahi tarafa bakan yönünün reddedilerek eşyayı tek boyuta indirgenmesi ile öne çıkar. Sadece görünüm'ün varlığa ait olgu olmasıyla: Görünür olan, 'akıl' penceresinden bakış, görünür olmayanı reddediş, Tanrı'yı bu denklemden çıkarış, a posteriori bilginin temel kabul edilişi… ile. Camus'nun hiçlik olgusunun karşısına koyduğu umut, insanlık gibi olgulara/hümanizm yaslanmadan, hatta onları eleştirerek 'çıplak hiçlik'i sorgular Bulantı, hatta hümanizm'e eleştirel gözle bakarak onun eksiklik ve hatalarını dile getirir ama yeni bir hümanizm tanımı yapmaz.

Antoine Roquentin, Descartes'in "Düşünüyorum, öyleyse varım"ıyla, "Düşünüyorum, öyleyse hiçim"e ulaşır ve hiçliği aynı mantıkla ispatlar. Ancak Sartre, Varoluşçuluk adlı eserinde, Marksçıların ve Katoliklerin eleştirilerine verdiği cevapta eleştirel bir üslupla ve tersini kastederek cevap verir ve buna karşı çıkar:

"Her iki eleştiriye göre de insancıl(humanie) dayanışma yokmuş bizde. Kişioğlunu tek başına ele alıyormuşuz -bunu komünistler söylüyor-, bütünden koparıyormuşuz. Çünkü öznellik(subjektivite) olarak görüyormuşuz onu; çünkü yalnızca Descartes'in 'Düşünüyorum öyleyse varım' sözüne dayanıyormuşuz; çünkü yalnızca kişioğlunun tek başına kendini kavradığı anı göz önünde tutuyormuşuz. Bundan ötürü de yöremizdeki insanlarla bağlantı kuramıyormuşuz; dışımızda yaşayan ve cogito ile yanına varılamayan kimselere dayanışma gösteremiyormuşuz." (V/s:34)

Oysa Sartre'ın yarattığı Roquentin karakteri Sartre her ne kadar kabul etmese de tam bu eleştirilere uygun bir profil çizmektedir. Antoine Roquentin kimdir? Kendisini sorgularken şunları söyler:

" 'Ben' deyince bir boşluk duygusuna kapılıyorum. Öyle unutulmuşum ki, kendimi iyice hissetmek elimden gelmiyor. Benden kalan bütün gerçeklik, var olduğunu hisseden varoluş sadece. Yavaş yavaş esniyorum. Kimse, hiç kimse için! Antoine Roquentin ne ki? Soyut bir şey o… Pırıl pırıl, hareketsiz, bomboş bir bilinç, duvarların arasına konulmuş, kendi kendine sürüp gidiyor. Kimse yok bu bilincin içinde artık. Biraz önce birisi ben, benim bilincim diyordu. Kim? …Kimsenin olmayan duvarlar ve kimsenin olmayan bir bilinç kaldı geriye. Hepsi şu: duvarlar ve bu duvarlar arasında bir kişiliğe bağlı olmayan canlı, ufacık bir saydamlık."(s:249)

Bulantı'da Antoine Roquentin'in yaşadığı ilk tecrübe yabancılaşmadır(s.20), bunu belirsizlik, umutsuzluk(s.21), varlık ve varlığının sorgulaması(s.23), hayal kırıklığı ve isteklerinin gerçekleşmemesi(s:39) ardından korku, eylemsizlik ve kaçış takip eder.

Romanda kendine yabancılaşma Antoine Roquentin'in kendisinden üçüncü tekil kişi olarak bahsetmesiyle görünür hale gelir: "Üşüyorum, bir adım atıyorum, üşüyorum, bir adım, sola dönüyorum, sola dönüyor, sola döndüğünü düşünüyor, deli, deli miyim? Delirmekten korktuğunu söylüyor, varoluş, varoluşta küçük mü görüyorsun, duruyor, vücut duruyor, durduğunu düşünüyor, nereden geliyor o? Ne yapıyor? Gidiyor, korkuyor, çok korkuyor, ahlaksız, istek bir sis gibi, istek, tiksinti, var olmaktan tiksindiğini söyledi. Tiksiniyor mu? Var olmaktan tiksinmekten yorgun…" (s:154) Burada sadece yabancılaşma değil, varlığın yadsınması, varlığa karşı bir tiksinme de vardır.

Varlığını kendisinin yadsıması bir yana, kendisine gösterilen ilgiye de alışık değildir. Otodidakt'ın ilgisi (s:157) bu yüzden başlangıçta onu şaşırtır. Varlık, onun için sadece var olmaktır. Bunun dışında normal hayatın içine girememek, bir işi olmamak, bir ailesi olmamak, patronu olmamak(s:159)… yani aidiyete dair sorunları vardır. Tekliği ve yalnızlığı, sadece var olması olarak değerlendirdiği bu durum, utancının, varlığını yadsımasının ardındaki nedenlerden bazılarıdır. Hele ki tarihi çalışmasından da vazgeçtiğinde bu his daha da yüzeye çıkar. Çevresine baktığında varoluşa dair sorgulamanın perspektifinden bakarken insanların "herhangi bir kimse ya da bir şey için gerekli olup olmadığını düşünmeye kalkış"madığını(s:167) düşünürken, insanların kendi küçük dünyalarında kendi varlıklarına bir değer atfettikleri sonucuna varır. Bu düşüncenin ardından farklı bir bakış açısına geçer. "var olmaya devam etmemiz için hiçbir, ama hiçbir sebep yok". Kötümserdir Otodidakt'a göre ve Otodidakt'ın bu bakış açısına önerisi/çözümü, humanizmadır. Tam da romanın burasında Sartre, humanizmi eleştirir. Oysa daha sonraları bu fikir varoluşçuluk için gerekli noktalardan biri olacaktır ve

bu romandaki bu eleştirisi(s:169-180) için de haklı olarak eleştiriye uğrar. Bu eleştirilerde özellikle bir yaftayı kabullenmemek, bir bütün içine dahil olmamak yani bireyselliği koruma güdüsü hakimdir. Özellikle belirtir kahramanı aracılığıyla: "Hümanist değilim ben, hepsi bu." (s.177)

Varoluşçuluk adlı eserde bununla ilgili bir açıklama daha yapar Sartre ve insancılığa tamamen başka bir anlam yükleyerek insancılıkla ilgili eleştirilerinin devam ettiğini göstermiş olur:

"Varoluşçuluğun insancılık(humanisme) olup olmadığını sorduğumuzdan ötürü de eleştirdiler beni. Şöyle çıkıştılar bana: Siz ki, Bulantı romanınızda haksız olduklarını yazdınız insancıların; belli bir insancılık türünü alarak eğlendiniz onunla; şimdi nasıl olur da ona dönersiniz?

Gerçekte, insancılık sözcüğünün birbirinden çok ayrı iki anlamı var. İnsanı amaç ve üstün bir değer olarak ele alan bir kuram, diye anlaşılabilir insancılık… Bu durum, kimi kişilerin yüce edimlerine yaslanarak, insana bir değer verebileceğimizi sandırıyor bize. Oysa, bu çeşit bir insancılık saçmadır. Biz, Auguste Comte gibi kendisine bir mezhep sunabileceğimiz bir insancılığın varlığına inanmıyoruz; inanmamak zorundayız. İnsanlık mezhebi, sonunda Comte'un kendine kapanık insancılığına varır; daha açık konuşursak, faşizme varır. Bu da, bizim hiç istediğimiz bir insancılıktır.

Neyse ki insancılığın bir başka anlamı daha var. Bu anlamın özü şudur: İnsan kendi dışında vardır, kendi dışına çıkarak var olur. Yani, ancak dışa atılarak, dışta kendini yitirerek varlaşır; aşkın (transcendant) amaçları kovalayarak var olabilir. Bu yönden alınırsa, insan ilerleyiştir, aşıştır, oluştur; ilerlemenin, aşmanın göbeğindedir. Nesneleri dahi bu ilerleyişe, bu aşışa, bu oluşa göre yakalar. Demek ki insancıl bir evrenden, insancıl öznellik evreninden başka evren yoktur." (v/S:74-75)

Fazlalık hissi bulantıya neden olur. Bulantı, kendi varlığını ve dünyanın var olduğunu bilmesidir. Ve tüm bunlar onun için önemli değildir. Başkaları gibi olamamak ve dünyanın kendisi için önemli olmaması hissi kendisinde korkuya neden olur. Öyleyse birini öldürmesine engel olacak şey nedir, her şey önemsizse? Bunu da, gereksiz bir olayın ortaya çıkmasına neden olma olarak ifade eder. Değmez. Bulantı, aslında onun kendi öz varlığı'dır. (s:188)

Romandaki en etkili ve belki de en kapalı bölüm Antoine Roquentin'in parkta yaşadığı haldir(s:188-201). Metafizik bir deneyim/kavrayış denilebilecek bu hal, onun varoluşu hissettiği/kavradığı ve bunu kelimelere döktüğü bölümdür. Bu bölümde Antoine Roquentin varoluş'un ne olduğunu keşfeder. Varoluş, "özlerini değişime uğratmadan, nesnelere dıştan eklenen boş bir biçim" (s: 189), bir bükülme(s:190)'dir. Varolmak için hiçbir neden yokken -fazlalık hissi- var olmuştur her şey. Bu fazlalık hissi, saçma'ya kayar hemen. Saçma, bir olayın başka bir ya da başka bir gerçeğe göre saçma olması(s.192)dır. Bu kısımda saçma fikrini açıklamakta zorlanır Antoine Roquentin. Açıklamaların ve nedenlerin dünyası, varoluşun dünyası değildir(s.192) çünkü. Gösterge dahi gösterdiği şeyin ne olduğunu anlamaya yardımcı değildir. İşlevi hakkında fikir verebilir ama o varlığın ne olduğunu anlamayı sağlamaz. Fazlalık, saçma fikri sonunda hiçlik fikrine ulaşır. Varoluş temelsiz ve nedensizdir. Bu noktada bulantı hissi varlığından, varlığının hiçliğine kayar.

Tam bu anda çok farklı bir hal yaşar. "At kestanesinin köküydüm ben. Ya da daha çok, onun bilinciydim tepeden tırnağa. Yine de ondan ayrıydım(çünkü bunun bilincindeydim), ama onda kaybolmuş, onunla tek bir gövde olmuştum." (s:196) Zamanın durduğu bu an, kendi dışındaki varlıkla bir olma hali yaşar ve bu halin bilincindedir. Anlık bir haldir bu. Burada hareket denilen olgunun da

olmadığını fark eder. Hareket "geçişlerden, iki varoluş arasındaki aracılardan, güçsüz anlardan başka bir şey değil"dir.

Hareket denen şeyin ol'uş hali olduğunu söyler ki iki oluşun ortaya çıkardığı sonuç, hareket ve bu süreci algılayış ise zaman'dır; bu da zaman ve hareket denen kavramların aslında olmadığı ve her şeyin ol'uş halini algılayışa bu tanımların verildiği sonucuna götürür.

Bu kısımda sorulması gereken soruları sormaya başlar Antoine Roquentin: Niçin bu kadar var olan var? Bunca var olan niye? Burada bu varlıkların, kendisi de dâhil, var olmak istemediklerini ama bundan da kaçınamadıklarını algılar. Bunun sebebini, nedensizlikle açıklar. Tam da kim ve neden sorusunda algısının nasıl bir açıklama yapacağını beklerken, o, nedensizlik ve saçma fikirlerine geri döner. Bu varlığın nereden ve nasıl çıktığını şöyle açıklar:

"Bütün bunların nereden ve nasıl çıktığını, nasıl olup da hiçlik yerine bir dünyanın bulunduğunu soramıyordu insan. Bunun anlamı yoktu, dünya her yanda bulunuyordu, önde, arkada. Ondan önce hiçbir şey yoktu. Hiçbir şey. Onun var olmadığı an yoktu." (s:200) Tam burada Tanrı'nın varlığını reddeder Antoine Roquentin. Hiçlik fikrinin açıklamasını ise düşünüyorum öyleyse varım'ın/Descartes'ın yöntemiyle ispatlar. Birinin varlığı ispatladığı yerde diğeri hiçlik'i ispatlar. Çünkü hiçlik de bir tasarıdır/düşüncedir ve o da ötekiler gibi bir varoluştur. Hiçlik duygusunu yaşadığı anda bu hal sona erer ve bu noktada varoluşun gerçek sırrını çözdüğünü düşünerek parktan ayrılır.

Tam burada Varoluşçuluk adlı eseriyle aynı görüşleri söyler Sartre:

"Gelgelelim, benim bağlandığım tanrıtanımaz varoluşçuluk daha tutarlıdır. Ona göre, eğer tanrı yoksa, hiç olmazsa, 'varoluşçu özden önce gelen' bir varlık vardır. Bu varlık, bir kavrama göre tanımlanmazdan, belirlenmezden önce de vardır. Bu varlık insandır. Heidegger'in deyişiyle, 'insan gerçeği'dir. Varoluş özden önce gelir. İyi, ama ne demektir bu? Şu demektir: İlkin insan vardır; yani insan önce dünyaya gelir, var olur, ondan sonra tanımlanıp belirlenir, özünü ortaya çıkarır." (V/s:39)

Roquentin'de varoluşa yönelik algının hiçlikle noktalanması onu eylemsizliğe ve son üç yılda yaptığı işten bile vazgeçirmeye götürerek onu toplumdan soyutlarken, Sartre, Varoluşçuluk adlı eserde Bunaltı Hareketsizliğe Götürmez Bizi bölümü başlığı altında tam tersini söyler:

"Elbette, insanı eylemsizliğe, durgunluğa götüren bir bunaltı söz konusu değil burada. Yalınç(basit) bir bunaltı söz konusu. Sorumlulukları olan herkes bilir bu bunaltıyı. Nitekim, bir saldırının sorumluluğunu yüklenen bir komutan, nice insanı ölüme atmanın sorumluluğunu da üstlenmiş olur. Üstelik, bu sorumluluğu kendisi seçer…" (V/s:45) şeklinde örneğini devam ettirerek özetle, bunaltı hissinin sorumluluk almak ve karar vermek olduğunu ifade eder. Kendi roman karakterlerinin zayıflığı için de şu açıklamayı yapar:

"Romanlarımızda insanları zayıf, gevşek, korkak, hatta kötü olarak gösterdiğimiz için çullanıyorlarsa bize, o insanların yalnızca zayıf, gevşek, korkak, hatta kötü olmasından gelmiyor bu… varoluşçu, bir korkağı anlatırken, 'Bu adam korkaklığından sorumludur!' der. Bilir ki ciğeri, yüreği, beyni korkak olduğu için korkak değildir o; beden yapısından ileri gelmez onun korkaklığı, kendini o duruma düşürmesinden gelir. Edimleriyle kendini bir korkak olarak kurmasından gelir. Korkak yaradılış yoktur çünkü… insanı korkak yapan bu yaradılışlar değildir; bir şeyden vazgeçme ya da bir şeyi oluruna bırakma eylemidir. Yaradılış edim demek değildir…" (V/s:58) Buradan sonra "korkak kendini korkak

yapar, kahraman ise kendi kendini kahraman yapar" diyerek cümlelerini genel bir yargıya bağlar. Roquentin'in seçimlerinin aslında varlığıyla değil, özüyle ilgili olduğunun ve bu özü kendisinin tercih ettiğinin açıklamasıdır bir nevi bu kısım. Ama neden tam da bu karakterin zıddında bir karakter yoktur ve romanlarının çoğunda karakterleri böyledir, bunun cevabı yoktur burada.

Sonuç:

Bulantı, varoluşçuluk felsefesinin temellerinin atıldığı kült kitap olarak tanımlanır. Peki Bulantı tezli bir roman mıdır? Romandaki varoluşçuluğa uymayan noktalara baktığımızda -ki yazarı da bu noktalarda açıklama yapmaya mecbur eden haklı eleştirilerdir bunlar- tezli roman olmadığı sonucuna ulaşılır. Geaton Picon da bu noktaya parmak basarak şunları söyler Varoluşçuluk adlı eserin dördüncü bölümünde:

"…tezli bir roman sanmak da yanlış olur Bulantı'yı: Düşünsel bir tezi doğrulamak amacıyla değil, yaşanmış bir deneyimi anlatmak amacıyla yazılmıştır da ondan. Sartre ispatlamaz, gösterir." (V/s:111)

Okur gözüyle çıplak olarak Bulantı romanına baktığımızda açıkçası varoluşçuluğa yönelik bütünü kavramak çok zor. Anti-kahramana giydirilen kişilik ve onun deneyimlerinden çıkarılan sonuç, ipuçları sunuyor ama kimi yerlerde de kafa karışıklığına neden oluyor. Denilebilir ki, sadece bu eserden yola çıkarak bir okur için varoluşçuluk tam anlamıyla anlaşılamaz/kavranamaz.

Genel bir değerlendirmede bulunulursa edebi anlamda da (sondaki teknik başarı, betimleme ve gözlem gücü hariç) diğer eserlerine göre çok da başarılı bir roman değildir. Ama yarattığı kurmaca evren ve anti-kahraman ve aslında bu kahramana yaşattığı "metafizik deneyimle" *tanrıtanımaz varoluşçuluğu* savunsa da ilginç bir şekilde tam tersini hissettirmiş olmasıdır. Özellikle zaman ve harekete yönelik bu deneyim/hal, Doğu metafiziğine hiç de uzak olmayan ama Batı'ya uzak olan bir görüşün/halin dillendirilmesidir.

Bitirirken kişisel fikrimi incelemeye dâhil ederek şunu ifade etmek zorundayım. Metafizik deneyimin yaşandığı bu kısımlar, hiçlik'e ulaşmasaydı, ulaşacağı durak, kün emrinin hakikati ve sonrasında, Lâ mevcûde illâ hû durağı olacaktı ki, kün emrini ve bu kavramın anlamını ilk defa Sartre'da bu kadar açık gördüğümü itiraf etmeliyim. Hatta aklıma şu sorular geldi Bulantı'yı okuduğumda:

Sartre Doğu felsefeleri ve dinleri ile ilgilendi mi? Hiç İbn Arabi okudu mu ya da bir başka İslam düşünürünü?

---

[1] *Bulantı*, Jean Paul Sartre, *La Nausée,* çeviren: Selahattin Hilav, Can Yayınları, 12.Basım, İstanbul, 2010.

[2] Varoluşçuluk, Jean Paul Sartre, *L'existentialisme est un humanisme,* çeviren: Asım Bezirci, Say yayınları, 19.baskı, İstanbul, 2005.

[3] Okuma Notları, Hilmi Yavuz, Boyut Kitapları, 2.Basım, İstanbul, 1998, s:54-55.

Beyaz Geceler (Dostoyevski) - Suzan Nur Başarslan

Beyaz Geceler[1], Rus yazar Fyodor Mihayloviç Dostoyevski'nin 1848 yılında yazdığı bir aşk hikâyesi. Dört gece ve bir gündüzün anlatıldığı, beyaz/aşk dolu geceleri yağmurlu, üzgün bir sabahın takip ettiği, romantik ve coşkun duygulardan hayatın gerçekliğine dönüşü anlatan bu eser, Dostoyevski'nin diğer eserlerinden farklı olarak daha coşkun bir üslubu barındırmaktadır. Gözlemleri ile tanınan Dostoyevski bu eserinde de gözlemlerini dile getirmiştir. Aşka bakış, yalnızlık, gerçek hayat ve hayal dünyası, St. Petesburg/şehir hayatı… yansıttığı gözlemlerden bazılarıdır.

Kahraman anlatıcı bakış açısı ile, hikâyenin ana kahramanının gözünden takip ettiğimiz bu hikâyede, sekiz yıldır St. Petesburg'da yaşayan ve ismini öğrenemediğimiz gencin yıllardır içinde yaşadığı yalnızlığı, hayâllerini süsleyen aşkını bulduğunu sanması üzerine hayal dünyasından çıkarak gerçek hayata adım atmadaki aceleciğini kendi ağzından dinleriz. Şehri çok iyi tanıyan, insanlardan çok şehirdeki evlerle, yollarla, mekânlarla arkadaşlık yapan, onları kişileştiren, St. Petersburg'u bir kadın gibi tarif eden ve bu mekânları hayâlindeki olaylarla bütünleştiren bu gencin birbirinin aynı olan günleri, bir gece nehrin kenarında ağlayan on yedi yaşındaki bir genç kız görmesi ve onunla tanışarak hayâlindeki sevgilinin suretini ona giydirmesi ile tamamen değişir. Nastenka, kör ninesi ile yaşayan, evlerinde kiracı olarak kalan ve kendisine Walter Scot, Puşkin'in kitaplarını getiren, kendisini Sevil Berberi operasına götüren kişiye âşık olan, dünyayı tanımayan, cahil bir genç kızdır. Sevgilisini beklerken tanıştığı kahramanımız ile geçirdiği dördüncü gecede, sevgilisinin kendisini terk ettiğini düşünerek yeni bir sevgiye yelken açan ama sevgilisinin dönüşü üzerine koşarak sevgilisine giden bir genç kızdır.

Eserin en ilginç yönü, anlattığı aşk değil, hayal dünyasında yaşayan, yalnız ve kendini sosyal hayattan soyutlamış gencin, bu aşk ile kaçırdıklarını fark etmesi, gerçek hayat-hayal dünyası karşılaştırması yaparak, bilinçli olarak tercih ettiği hayâl dünyasının tahlilini yapmış olmasıdır. Bu tahlilde kahramanımız şunları der:

"…şimdiye kadar yaşadığım hayatın kendisi bir suç, günahtan başka bir şey değilmiş… Ama öyle zamanlar oluyor ki, acı ve çaresizlik içinde, neredeyse… İşte öyle zamanlarda, ölünceye kadar gerçek bir hayatın bana nasip olmayacağını zannediyor, gerçek hayatla olan ilişkimi tamamıyla yitirdiğimi hissediyor ve kendimi Tanrı'nın ve insanların sevgisinden mahrum kalmış kötü bir adam olarak görüyorum. Çünkü hayâl âleminde geçirdiğim gecelerin sarhoşluğundan bir an olsun ayılmak o kadar dayanılmaz oluyor ki! Aynı zamanda, etrafımı saran insan selinin çıkardığı gürültü patırtıyı duyuyor, benim gibi rüyada olmayanların nasıl yaşadıklarını görüyorum. Ve o zaman farkına varıyorum ki, onların hayatları uydurma değil, onların hayatları benim hayâllerim gibi birden paramparça olup gitmiyor. Bilâkis, hayatları her gün yenileniyor, renkleniyor; bir saatleri bir saatlerine uymuyor. Bir de benim gibi zavallı hayâlperestin hayatına bak! Öldüresiye monoton; gölgelerin, hayâllerin, uydurma düşüncelerin esiri bir hayat… İşin en acısı, en sonunda hayâl âlemi de o çok güvendiğimiz, bitimsiz sandığımız âlem yavaş yavaş yorgun düşmeye, eski canlılığını yitirmeye başlıyor. Bütün rüyalarımızı üstüne kurduğumuz düşünceler eskimeye başlayıp yerine yenilerini de koymayınca, hayâl âlemi de yıkılıp yerle bir oluyor."[2]

Bunların farkında olan kahraman, tüm bu hayâl dünyasının sebebini de açıklar bize. Sebep, yaşayabileceği tek hayatın hayâl âlemi olmasıdır, yalnızdır, ama gerçek hayatın o kadar uzağındadır ki, bu hayâl âlemini, işe yaramasa da, devam ettirmek zorundadır. Tutunacak birine ihtiyacı vardır ve onun da Nastenka olduğunu zanneder, birkaç beyaz gece yaşar karanlıklar içindeki hayatında, ama bu dünya da, tutunmak istediği kişi tarafından yıkılır.

Dostoyevski, diğer romanlara da bakış atarak bunların etkilerini kör nine ağzından "Ahlâka uygun kitaplar mı bunlar? Eğer ahlâk bozucu kitaplarsa asla okumana izin vermem!…" şeklinde dile getirerek romanları ahlâki olan ve olmayan şeklinde iki kısma ayırır ve romanlardan ne gibi kötülük öğrenilebileceğini "Bin bir türlü şeytanlık yavrum… Delikanlıların genç ve terbiyeli kızları nasıl baştan çıkardıklarını, evlenme vaadiyle kandırıp zevklerini aldıktan sonra sokak ortasında nasıl bıraktıklarını, böyle bir macerayla baba evini de terk etmiş genç kızların sonunda nasıl mahvolup gittiklerini. Ben bu çeşit bir sürü kitap okudum kızım, bilirim… Hem bu kötülükleri kitaplar o kadar heyecanlı ve tatlı anlatır ki, ben gece demez gündüz demez gizlice okurdum… Onun için aklında olsun, Nastenka, bu çeşit kitaplardan uzak dur."[3] cümleleriyle dile getirir ve bu bakış açısıyla ahlâki olmayan romanlara olan bakışını da dile getirmiş olur. Genç kızlar, ahlâki olmayan romanları okumamalıdır ancak nineye, genç kızlığında bunları okuduğunu söyleterek, aslında bu tarz romanların dahi insana bir bakış açısı kazandıracağını da göstermiş olur.

Genç kızın reddedildiğini düşündüğü zaman, aşka ve ayrılığa yönelik yaptığı tespitlerse, insan doğasına tutulmuş ayna gibidir. Bu tespitlerde şunlar söylenir:

"Sakın beni hoppa, maymun iştahlı bir kız sanmayın. Öyle çabucak unutacak veya ihanet edecek biri değilim. Onu bütün bir sene boyunca sevdim. Ve Tanrı şahidimdir, bir kere olsun ona ihanet etmedim. Böyle bir şey aklımdan geçmemiştir. Oysa o bütün bunları küçümsedi, ayaklar altına aldı. Duygularımla alay etti. Madem öyle, güle güle!… Ama beni incittiğini, aşkımı hiçe saydığını da unutmasın! Hayır, artık onu sevmiyorum! Ben ancak anlayışlı, cömert, nazik bir insanı sevebilirim;

çünkü kendim de öyle birisiyim, dolayısıyla o bana lâyık bir adam değil. Ama yine de kötülüğünü istemiyorum, bahtı açık olsun! Hem böylesi daha iyi oldu. Ne biçim bir insan olduğunu sonradan anlasaydım, iş işten geçmiş olacaktı… Her neyse, artık bu iş burada bitti! Ama şöyle düşünmekten de kendimi bir türlü alamıyorum: Belki ona olan aşkım diyorum, bir hayâlden ibaretti, çocuksu bir maceraperestlikti, belki de ninemin elinden kurtulmak için başvurduğum bir çarenin sonucuydu. Kim bilir, belki de ondan başka birisini sevmem için bir araçtı. Hissedebilen, beni anlayan bir adamı sevmem yazgımdı da, o sadece bir araçtı…"[4] Bunları diyen Nastenka, söylediği sözlerin üzerinden çok vakit geçmeden, eski sevgilisini gördüğü anda onun kollarına koşar; gönderdiği mektupta, sevdiklerimiz kalplerimizi kırsalar dahi onlara uzun zaman dargın kalamayız; ve unutmayın, siz de beni seviyorsunuz[5], diyerek.

Hikâyenin sonunda, Nastenka'nın mektubunun ardından, kahramanın ruh hali, yaşadığı odanın ihtiyarlaması, pencereden görülen karşıdaki evin köhneleşmesi, kısaca beyaz gecelerin griye ve siyaha evrilmesi ile verilmesi; hayatımıza bakışımızda, gördüğümüz her şeyde psikolojik halimizin nasıl etkili olduğunun göstergesidir ve bu kısım, çok başarılı bir tahlil olarak karşımıza çıkar ve son cümle ile hikaye, "Tanrım, bir anlık mutluluk! Ama bir ömür boyu sürecek gerçek mutluluk!…", hikâyenin başındaki İvan Turgenyev'in -hikâyenin ana fikri de olan- alıntı cümlesi ile birleşir ve hikâye başladığı noktada biter:

"Ömrü boyunca, yalnızca bir an için, senin kalbine yakın olmak için mi yaratılmıştı?"

---

[1] Romanın kahramanı olan genç adam St. Petersburg'un kasvetli ve beyaz gecelerinden birinde, tesadüfen kendisi gibi yalnız olan bir genç kızla tanışır. Genç kızla beraber tüm hayallerini ve anılarını paylaştıkları dört beyaz geceyi St. Petersburg'un sokaklarında geçirir. Genç kız birkaç yıl önce tanıştığı fakat bir yıldır haber alamadığı sevgilisini beklemektedir. Genç adam ve kız geçirdikleri gecelerde birbirlerine yakınlaşırlar ve ikisi de karamsar duygularını unuttukları anlar geçirir. Üçüncü gecenin sonunda genç kız bir yıldır beklediği sevgilisini bulur ve hikâyenin kahramanı ile arasında başlayan zarif aşkı yine zarifçe bitirerek sevgilisine döner. Kitabın kahramanı olan genç adam ise yine eskisi gibi hayalperast yaşantısına geri döner.
http://tr.wikipedia.org/wiki/Beyaz_Geceler_%28%C3%B6yk%C3%BC%29

[2] Beyaz Geceler, Dostoyevski, Akvaryum yayınevi, çev: Zeynep Güleç, ss: 35.

[3] Beyaz Geceler, Dostoyevski, Akvaryum yayınevi, çev: Zeynep Güleç, ss: 42-43.

[4] Beyaz Geceler, Dostoyevski, Akvaryum yayınevi, çev: Zeynep Güleç, ss: 71-72.

[5] Beyaz Geceler, Dostoyevski, Akvaryum yayınevi, çev: Zeynep Güleç, ss: 78.

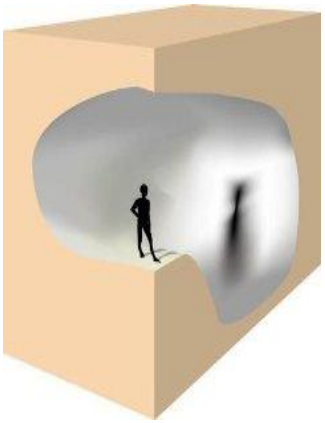

Mağaradakiler*'den Aydınlar Üstüne Notlar… ***(Alper Gürkan)***

"Şimdi de mağarada seslerin yankılandığını düşün… Dışarıdan biri konuştu mu, esirler gölgelerin konuştuğunu sanır, öyle değil mi? Kısaca onlar için tek gerçek var: Gölgeler." (Eflatun- Devlet)

Cemil Meriç entelektüel kelimesini solun bayrağı olduğu biçimde şöyle tanımlıyor; "Yazı veya söz aracılığı ile toplumun şuurlanmasına yardım eden kişi. Yol gösteren, aydınlatan, itham eden kişi…" (syf.16)

Aron: "Gelişmemiş bir memlekette her diplomalı entelektüeldir."
Kopuk kopuk entelektüel tanımları, tabirleri, yakıştırmaları; sağdan, soldan, içerden, dışarıdan…
Schumpeter: "Her tabakadan kopup gelirler, kendi sınıfları olmayan sınıfların çıkarlarına öncülük ederler. Entelektüelin üzerinde anlaşmaya varılan bir vasfı var: Eleştiricilik. Eleştiricidir çünkü olayları yaşamaz, dışarıdan seyreder. Sonra, kendini kabul ettirmenin en kolay yolu çevresinde şaşkınlık uyandırmak…" (syf.17)

Sartre: "Atomun parçalanması üstüne çalışan bilginlere entelektüel denmez onlar sadece bilgindir. Ama aynı insanlar imaline yardım ettiklerin büyük tahrip gücünden korkarak efkar-ı umumiyeyi atom bombasının kullanılmasına karşı uyarmak için bir araya gelir ve bir bildiri imzalarsalar entelektüel olurlar." (syf.20)

Nihayet derli toplu bir görüş çıkıyor karşımıza:
Toker Dereli: "Entelektüeller, somut olayların üstüne yükselip soyut kademede düşünebilen, toplumun temel yapısı, meseleleri, değerleriyle meşgul olup başlıca ekonomik, sosyal ve politik gelişmeleri eleştirebilen, genellikle kabul edilmiş görüşleri, izah tarzlarını, tahlil ve tenkit edebilme, bunlara bir şeyler katabilme veya hiç olmazsa bu görüşlerin izah tarzlarını veya faraziyelerini yorumlama gücüne sahip kimselerdir. Entelektüel sayılabilmek için formel bir öğrenim görmüş olmak şart değildir. Edebi üslup, mesleki sıfat veya roller, siyasi ya da idari sorumluluklar entelektüel sıfatından ayrı tutulmalıdırlar" (syf. 23)

"Dereli entelektüelleri liberal ve radikal olarak ikiye ayırıyor: Liberaller; geniş düşünceli, tenkitçi, hürriyetçidirler. Radikaller ise; umumiyetle sosyalist, komünist, anarşistler gibi ihtilal taraftarları…" (syf.23)

Esasen doğru gibi gözükse de C. Meriç bu sınıflandırmayı pek tatminkâr bulmuyor, bana da doğru bir vurgu gibi geliyor Meriç'in değerlendirmesi. Çünkü tenkitçiliği, geniş düşünceyi (diyalektik) ve hürriyetçiliği sadece liberaller ve liberalizme has bir olgu olarak düşünmek yanlışı bize daha baştan sunuluyor.

"Schills'e göre entelektüel faaliyet iki merhalede tecelli eder: 1. Mevcut bilgilerin fethi (tekrarlama) 2. Mevcut bilgilerin aşılması için yapılan çalışmalar(yaratma) yani gelenek ve yaratıcılık." (syf.23)

C. Meriç "Hülasa edersek" başlığı altında gösterdiği onlarca tarifin altında her çağ, ideoloji, ülke ve sınıfın bu kavramı başka başka yaklaşımlarla kullandığını belirterek tekrar sağ-sol cephesinden yaklaşmaya çalışıyor;
"Sağ entelektüel çoban köpeğidir. Esasen entelektüelin sağı olmaz. Entelektüel yükselen bir sınıfın şuurudur yani devrimcidir. Ayırıcı vasfı: Tenkit. "

Devamında da; "Şöyle taslak çizmek kabil: 1.Entelektüel zamanının irfanına sahip olacaktır, ülkesinin dilini, edebiyatını tarihini bilecek, dünyadaki belli başlı düşünce akımlarına yabancı olmayacaktır. 2. Peşin hükümlere iltifat etmeyecek, olayları kendi kafasıyla inceleyip değerlendirebilecektir" (syf.24)

Elbette onca tarifte bu iki temel anlam ve tenkitçilik vasfı var, esasen sağlam bir tabir denilebilir. Kitapta bir devrin gerçek entelektüelleri olarak kabul edilen sofistlere dair Meriç'in ilginç bir sözü var, sofistlerin oportünizmle çökmeye yüz tutmuş eğilimleri değil gelecek vadeden fikirleri savunduklarını belirtiyor. Yani para karşılığı birilerine (öğrencilerine) yaptıkları hitaplarda onları coşturmak niyetiyle hareket ettiklerini belirtiyor.

"Meçhulün fethi maziye bağlı olanları rahatsız eder, her tecessüs tehlikelidir." (syf.26)

"Masal deyip geçmeyelim. İnsan, kaba kuvvetin hükümran olduğu bir devirde hayata katlanmak için bambaşka bir dünyanın varlığına inanmak zorundadır." (syf. 32)
Burada C. Meriç ister istemez üç olguya işaret ediyor; sanat, ütopya ve dinin insansal yaratımlarının ne kadar gerekli ve mecburi olduğunu masal gerçeği üzerinden aktarıyor. Üstelik bu üç olgu da toplumsal sınıflandırmalarda orta sınıfa/tabakaya ait birer yarattım/oluşum. Bir sonraki sayfada Sartre'ın "rahip beyle köylü arasında aracıdır. Görevi: Sınıf tezatlarını gizlemek." sözüne de yer veriyor ve aklındaki kurdu sofraya atıveriyor. Yani sanatın amacı ne olursa olsun alt ve üst sınıfın arasına sıkışmış kişilerin afyo(n)lanması. İfadelere göre aynı şey din ve ütopyacılık için de geçerli.

"…düşünmek bu iki zümre arasında (mutlular ve sömürülenler) sıkışıp kalanların işidir." (syf.38)

Burjuva ideolojisi ile intelijansya arasındaki ilişkiye de bana kalırsa doğru bir yönden yaklaşmış Meriç ve devrimci burjuvanın son kuşağının yani 18.yy. burjuvazisinin ideolojisini bilimsel araştırmanın prensiplerinden doğurduğunu/oluşturduğunu belirterek günümüz burjuvazisinin (ki hiç de devrimci değil, çünkü ilerici değil) bugünkü intelijansyasının bilgi ve metoduna ters düştüğünü gösteriyor. Entelektüalizm ve orta sınıf ilişkisi…

"Kitapla hayat, nazari bilgi ile günlük rutin arasındaki uçurum doldurulmadıkça tefekkür iki kutuptan birine yönelecektir: Ütopya veya beyin yıkama(ideoloji.)" (syf.39)

"Marksist teoriye göre: Namuslu aydınlar işçi sınıfının saflarına karışacak, ona strateji ve taktik hocalığı yapacaktı. İntelijansya korkak veya ehliyetsiz olduğu için mi yapamadı bunu? Hayır, 1848'de işçi ve öğrenciler yan yana dövüştüler barikatlarda; Paris komünasında. Almanya'da son savaşı izleyen devrimci hareketlerde, Avusturya, Macaristan, Bulgaristan'da hatta İspanya'nın milletlerarası tugaylarında başarılı bir tecrübeden geçti intelijansya. Ne var ki 1850'den bu yana merkezi ve Batı Avrupa'nın işçileri örgütlerini, partilerini, sendikalarını hızla geliştirdiler. Kendilerine mahsus liderler, kendilerine mahsus bir bürokrasi buldular. Çelik iradeli ve odun kafalı liderler." (syf.40)

Bu konuda düşünülecek ilk şey; ezilenlerin yanında veya karşısında bu kavgaya bulaşmak bir aydının görevi midir? Sorusu.
1. Temelde bu Marksizm'in en büyük iç çelişkisinin ufak bir ayrıntısı, her konuda nesnelliği savunan bu görüş iş ekonomik çıkarlara gelince öznel bir savunmaya geçiyor ve bunu esasta aleni bir şekilde yapıyor. Marx ve Engels Komünist Partisi Manifestosu'nda komünistlerin nesnel olmadıklarını bilakis belli bir sınıfın arkasında olduklarını vurguluyorlar ve nesnellik öldürülüyor. Öyleyse Marx'ın buradaki namuslu aydın tanımlaması da olabildiğince öznel.
2. Karşı taraftan olan aydınlar ne olacak? Bertaraf mı? Uzlaşmacı ya da egoist olanlar, onlar namussuz mu?..

"Nazizm Avrupa kıtasının intelijansyasını yok ederken ne yaptığını pekâlâ biliyordu." (syf.41)

"Tarihi bir kanun bu; sınıf kavgalarını körükleyenler kendi sınıflarına karşı savaşanlardır." (syf.47)

"Sosyal İlimler Ansiklopedisi sosyalizme katılan aydınları üç zümreye ayırır:
1. Ahlakçılar: Toplum vicdanını temsil etmek iddiasındadırlar.
2. İlimciler: Sosyalizmin kaçınılmazlığına, hiç olmazsa gerçekleşebileceğine inanırlar
3. Demagoglar: Karışık bir zümredir; şarlatanlar, ideoloji bezirgânları, toplumdan öç almak isteyenler, sınıflarından kopmuş olanlar, insanseverler vs. Daha genel bir deyimle sosyalist aydınları misyonerler, çıkarcılar diye ikiye ayırabiliriz." (syf.47)

"Orospulaşmak veya yalnız kalmak: İşte fikir adamının kaderi."(syf.53)

Meriç'in günümüz teknoloji dünyasında Batılı yazar diye bahsettiği şey ne kadar evrensel bir olgu: "Batılı yazar ya görevine ihanet edecek yahut da tanınmadan yaşayıp ölecektir."(syf.52)
Belki sanatın ve sanatçının bu çağda adım adım kendine çekilerek duyu dünyasından uzaklaşması ve ufak bir çevrende var olmaya çalışması bu sebeple ilintilidir. Yani aydınlar sınıfı burjuvazinin gücünü yitirmesiyle kendini destekleyen varlığını yoğurarak şekil veren bir güç bulamadı ve sanatı bir meslek olarak görmeye, yorumlamaya başladı. Elbette ki basım alanındaki devrimsel nitelikli ilerleyişlerle ve yayımların internet vs. üzerinden anında tüm dünyaya dağıtma imkânına sahip olan sanatçı ister istemez çıkarcı bir yapıya büründü ve neden sorusunu yanlış bağlamda sormaya başladı. Hele de sosyalist düşüncenin somut yapıları birer birer düştü ki "Zaten baştan yanılmışız…" düşüncesi oluşmaya başladı.
Nerede Marx'ın namuslu aydını? Ben söyleyeyim anti-küreselleşmeci, devrimci yapıların içinde olduğu kadar etliden sütlüden uzak mağarasında da. Demek istediğim aydınların tek görevi, ezilen tarihi bir sınıfa taktik ve strateji hocalığı yapmak değil hakikatin gölgesini keşfedebilmektir.

Meriç, ilk Hıristiyanlığın clerclerine (rahiplerine) özendiğini belirtiyor bir yerde entelektüellerin. "Yeryüzünde işlenen bütün cinayetlere karşı bildiri imzalamak, rahipliğin gülünç bir taklidi değil de

nedir?"(syf.53)
Bunu yazarken ne kadar ciddiydi bilemiyorum ama ne kadar eksik de olsa entelektüellerin bu tür çalışmalar yapması aşağılanacak, gülünç görülecek bir şey değil sanki…

Benda : "Önce hakikat vardı sonra vatan."

"Kurallara başkaldıranla yarı deli (eksantrik) arasında bir adım mesafe var, toplumun düşmanca baskısı bu mesafeyi hemen aştırır insana." (syf.54)

"Lenin'e göre aydın kendini dünyanın tuzu biberi sanır ama pisliğidir sadece."(syf.56)

"Herkes tarafından kabul edilen bir haksızlığa isyan etmek kolay mı?" (syf.55)

Az düşünülen Marksist bir dogmaya Meriç aydın vasıflarını kullanarak yaklaşıyor:
"Sınıf kavgası tarihi bir tespitten çok Hegel diyalektiğine gösterilen aşırı bir saygı. Kabul edelim Marx'ın incelediği çağ için faydalı bir ipucu ama yetersiz. XX. Asrın ilk yarısına ait bütün hadiseleri aydınlattığı söylenemez hele Rönesans'ı anlamaya çalıştık mı hiçbir işe yaramaz, Ortaçağ için büsbütün manasız, Mısır'a gelince lütfen sus." (syf.60)
Türkiye solunun hiç düşünmeye bile gerek duymadığı ayetlerinden birisi; "Tarih sınıf kavgaları tarihidir." Kapital'den dökülmüş bir inci, ayet…

Rus atasözü: "Çalan çalana, elleri çarmıha çivilenmemiş olsa İsa da çalardı." (syf.66)

"İntelijansyanın insanlık ülküsü, hakla kaynaşmak gibi demokratik bir coşkuyla sona erdi: Popülizm." (syf.77)

"Dostları genç Hegelci'ye (Belinski) Hegel'i yanlış anladığını izah etmişler; büyük usta var olan her şey akla uygundur, diyor ama mühim olan düsturun ikinci kısmı: Akla uymayan hiçbir şey reel değildir."(syf.84)

Herzen: "Sopa halkın elinde olmuş, soyluların elinde olmuş ne çıkar, yığınlar dayak yedikten sonra!"

Çernişevski: "Ne yapmalı?" Mühim bir eser…

"Bir çift çizme Shakespeare'in bütün eserlerinden daha değerlidir hazrete (Çernişevski'ye)göre." (syf.97)

Çernişevski: Şiirden sokaktaki insana ne?" (syf.97)

"Terbiye kişiliği zedelediği için itibara şayan değildir. (Çernişevski'ye göre.)" (syf.97)

"Aramızda açlar, çıplaklar varken sanattan ne zevk alınabilir(di)?" (syf.97)

Belinski: "İnsanoğlunun gelişiminde üç aşama vardır: Hayvanlık, düşünce, isyan." (syf.100)

"İnsanlar sorumlulukları ölçüsünde büyürler, sorumlulukları kalmayınca değerleri de kalmaz." (syf.102)

*Mağaradakiler; YKY, 7.Baskı, 2002

Ermiş (Halil Cibran) - **Suzan Nur Başarslan**

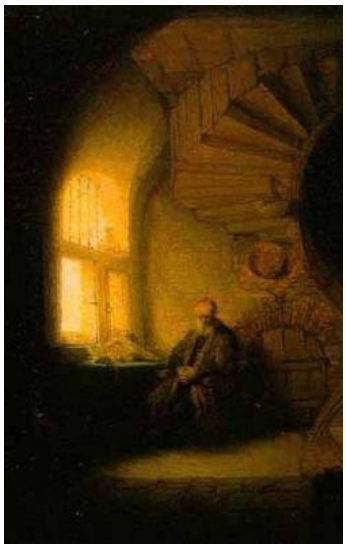

Bir edebiyat sürgünü'nün yalnız yolculuğu

"Göğsümün bir tarafında İsa, diğer tarafında Muhammed oturur."

Halil Cibran

Halil Cibran(1883-1931), Lübnanlı felsefe yazarı, romancı, şair, ressam, hakikat arayışındaki bir bilgedir. Asi Ruhlar (Spirits Rebellious ,1908), Kırık Kanatlar (Broken Wings, 1912), Deli (The Madman, 1918), Haberci (Forerunner,1920), Ermiş (The Prophet,1923), Kum ve Köpük (Sand and Foam, 1926), İnsanoğlu İsa (Jesus, the son of man, 1928), Dünya Tanrıları (The Earth Gods, 1931), Avare (The wanderer, 1932), Ermişin Bahçesi (The Garden of the Prophet, 1933) "sekizi İngilizce, sekizi de Arapça yazılmış olmak üzere tam 16 eser"inden[1] bazıları.

Bu eserlerden Ermiş'in özelliği onun tüm eserlerinin özünü taşıyor olmasıdır. Ermiş, yazarın İngilizce yazdığı eserlerinden biri. Türkiye'de Ermiş adıyla yayımlanan The Prophet'in tam karşılığı 'nebi' anlamına gelmektedir. Eserde üç kahraman vardır: Ermiş, Mustafa; Orfales ve Mitra.

Orfales isminin seçilmiş olması, "tarihte mekansız ama ruhuyla ve insanlarıyla her coğrafya ve iklimde mevcut bir şehir olması" veya Yunanistan'a Trakya'dan gelen, Antik Yunanlı ezoterizmi savunan bilge "Orfe"[2]nin kastedilmiş olmasıdır yani Batı'ya Doğu'nun bilgeliğini öğreten bir bilge.

Ermiş kimdir? Hz. Muhammed mi, İsa Mesih mi? Bu sorunun net bir cevabı yoktur. Ama yazarın *"Göğsümün bir tarafında İsa, diğer tarafında Muhammed oturur."* sözü aslında bir nev'i bu soruya cevaptır. İsimler değişse de, kaynağın aynılığını düşünürsek, bu sorunun cevabı önemini kaybeder.

Mitra, kadın kahraman olarak, bu kaynaktan gelen bilginin algılanmasındaki kültürel arası değişimlerle karşılaşılan diğer dinleri simgelemektedir: "Roma paganizmi, Hinduizm, Zerdüştizm, Maniheizm"[3]

"Doğu'nun Nietzsche'si olarak adlandırılan Cibran'ın en ünlü eseri olan "The Prophet", El Mustafa adındaki bir kâhinin on iki sene kaldığı Orphalese şehrinden ayrılıp evine gitmek üzereyken, Orphalese halkı tarafından durdurulması üzerine halk ile arasında geçen; aşka, evliliğe, çocuklara, yemeye ve içmeye, çalışmaya, sevinç ve kedere, suç ve cezaya, yasalara, özgürlüğe, acıya, vs. dair yirmi altı adet konuşmadan oluşmaktadır."[4] On iki senelik bu kalışın ardından hasat ayı Eylül'ün yedinci gününde gemisini beklerken başlar eser ve bu bölümde Ermiş'in içsel yürüyüşü ile başlar: Şehirden ayrılacak olmasının hüznü, kalmanın kalıplaştıran donuklaştırıcılığı, esîrî yalnız aramanın mecburiyeti… Ruhu, çevresine toplanan insanlarla konuşmaya başlar ve buradaki tespit çok önemlidir, eseri maddi düzlemden manevi düzleme taşır. Çünkü Ermiş, "Ne kadar sık yelken açtınız rüyalarımda. Ve şimdi uyanıklığımda geldiniz, daha derin rüyamda."[5] diyerek hakikate açılmış ruhuna mekan olarak rüyayı seçmiş(Ölüm'e Dair adlı bölümde de düşleri ebediyetin kapısı olarak nitelemektedir)[6], dünya hayatını uyanılması gereken bir rüya olarak düşünerek hakiki mekanı başka bir düzleme taşımıştır. Ayrılığın/vedanın, toplanma günü olduğu bu an, sanki Ermiş'in dünyadan ayrılışının/kendi hasat gününün simgesidir. İnsanlara verebileceği her şey, metaforik anlamda kendisinin de "Fenerimi kaldırışımda gerçekten bir onur varsa onun içinde yanan benim alevim değil. Yukarı kaldıracağım fenerimi, bomboş ve karanlık. Ve gecenin bekçisi yağla dolduracak ve hem de yakacak onu."[7] dediği gibi, kendisinden değildir. O bir fenerdir ama ışığı başka bir yerden gelmektedir. Şehirdeki insanlar ayrılmasını istememektedirler, onlara cevabı şudur: "Ve hep olmuştur, sevgi ayrılık ânına kadar kendi derinliğini bilmez."[8] Üzülse de gidecektir.

Yanına ilk Mitra gelir, ona iman eden ilk insan, bir kâhine ve ondan kendilerine, hakikatten, doğum ile ölüm arasındaki Ermiş'e gösterilen her şeyden bahsetmesini ister. Bu soru ile cevaplar başlar ve kavramlar tek tek yeni anlamlar kazanır, eser sona değin soru-cevap yöntemi ile ilerler. Eserdeki kavramlardan ilki aşktır.

Aşk'a Dair:

İnsanı üryan kılan, taçlandırırken çarmıha geren, insanın, kalbinin esrarını öğrenebilsin ve Hayat'ın kalbi olabilsin diye Allah'ın kutsal ziyafetine kutsal ekmek kılan ateştir aşk. Aşkın sadece hazzını arayanların denememeleri gereken bir alandır. Korkarak varılamayacak olan. Çünkü aşk, kendinden başka hiçbir şey almadığı gibi kendinden başka da hiçbir şey vermez. Ne sahip olabilirsiniz ne de o size sahip olur. Aşkta hedef,' Allah benim kalbimde, değil; ben, Allah'ın kalbindeyim', demektir. Aşk, yönlendirilemeyen, ancak lâyık olursanız, sizin seyrinizi yönlendiren, sadece kendisini gerçekleştirmek isteyendir. Aşk hakkında devam eder tespitleri ama özetle, tek cümle yeter aşkı anlatmak için: "Zira aşk kâfidir aşka"[9].

İkinci kavram, evliliğe dairdir ve gene Mitra tarafından sorulur:

Evlilik'e Dair:

Evlilik, birlikteliktir ölüm gününe değin ama bu birliktelikte insan araya mesafeler koymalıdır. Bunu da şöyle açıklar: "Birbirinizi sevin, ama aşkı bir sözleşmeye çevirmeyin… Birbirinizin kâsesini doldurun ama aynı kâseden içmeyin. Şarkı söyleyin ve raks edin birlikte ve pür neşe olun, fakat bırakın her biriniz bir başına olsun. Tıpkı, aynı nağmeyle titreşiyor olsalar da bir udun tellerinin tek başlarına olmaları gibi. Gönüllerinizi verin, fakat diğerinin himayesine değil. Çünkü gönüllerinizi ancak Hayat'ın eli kavrayabilir…"[10] Birlikte olunmalıdır ama nasıl bir mabedin sütunları ayrı ayrı duruyorsa, evlilik mabedinde de sütunlar aynı mabedin içinde ama ayrı ayrı olmalıdır. Ruh ve gönlü ancak daha yüce bir el kavrayabilir. Meşe ağacı ile selvi nasıl birbirinin gölgesinde serpilemezse, insan da araya belli bir mesafe koymak zorundadır.

Üçüncü kavram, çocuklara dairdir ve kucağında bebek olan bir kadın tarafından sorulur:

Çocuklar'a Dair:

Çocuklar anne baba vasıtasıyla dünyaya gelirler ama onlara ait değildir. Anne baba çocuğuna sevgisini verebilir ama düşüncelerini veremez; bedenlerini barındırırlar ama ruhlarını değil; onlar gibi olabilir ama kendilerine benzetmeye çalışmamalıdırlar, diyerek ileri doğru akan hayatta kendinden uzağa giden evladı memnuniyetle uzağa göndermeyi tavsiye eder. Çünkü ancak böyle, evlat anne baba sevgisiyle yolculuğuna devam edebilecektir.

Dördüncü kavram, vermeğe dairdir ve zengin bir adam tarafından sorulur:

Vermek'e Dair:

Gerçek vermek mal ile değil, insanın kendisinden vermesidir. Mal, yarın onlara ihtiyaç olabilir kaygısıyla insan tarafından saklanan ve korunan bir şeydir. Korunan bu mallar, bir köpeğin izsiz kumlara kemik gömmesinden başka bir şey değildir Ermiş'e göre. İhtiyaç kaygısı ihtiyacın kendisinden başkası olmamalıdır. Vermek kiminde şöhret içindir, kimi neşeyle verir, kimi ıstırapla, kimi de ne ıstırap duyar ne neşe ne de erdem için verir. İşte bu veriş, Allah'ın elleri aracılığıyla konuşmasıdır ve Allah bu insanların gözlerinin ardından gülümser. Vermek güzeldir, ama gecikmeden ve istenmeden. Verirken verdiğiniz kişi buna layık mı diye düşünmek yerine, vermeye layık mıyım şeklinde düşünerek. Veren insan değildir çünkü.

Alıcılar ise -herkes alıcıdır-, minnetin ağırlığını yüklenmemeli, kendine boyunduruk vurmamalıdır. Almak, topraktan ve Allah'tandır. İnsan bunu hediye olarak kabul etmelidir.

Beşinci kavram, yemek ve içmeğe dairdir ve yaşlı bir han sahibi tarafından sorulur:

Yemek ve İçmek'e Dair:

Yemek yemek için hayvanların kullanılması Ermiş'in çok istediği bir şey olmasa da, madem öyle, bu bir ibadet eylemi olmalıdır, demektedir. Yemek için öldürürken, öleceğini bilmelidir insan ve yediği şeyin,

bedeninde yaşayacağını fark etmelidir. İnsan, kendi bedeninin de tıpkı bir bağdaki üzümler gibi derleneceğini ve bu şarap gibi ezeli fıçılarda saklanacağını anmalıdır yerken ve içerken.

Altıncı kavram, çalışmağa dairdir ve bir rençber tarafından sorulur:

Çalışmak'a Dair:

Çalışmak, sonsuzluğa doğru haşmetle ve vakur bir tevazuyla seyreden hayat kafilesinin içinde kalmak, uyum içinde olmaktır; lanet ya da felaket değil, alın teridir. Alınteri ile çalışmada Allah'a ulaşan bir yol vardır: 'Her işi kendin için yapıyormuş gibi' çalışmak. Bu noktada mermeri yontmakla tarla sürmek arasında hiçbir fark yoktur. İnsan işi aşkla yapmalıdır, kerhen çalışmamalı ve işi yarım yamalak yapmamalıdır.

Yedinci kavram, neşe hakkındadır ve bir kadın tarafından sorulur:

Neşe ve Keder'e Dair:

Neşe maskelenmiş kederdir. Önce keder veren şey, sonra insana neşe verir. Kederli olduğunda, insan, daha önce mutlu olduğu şey uğruna gözyaşı döker. Ne neşe kederden büyüktür, ne de keder neşeden. Ayrılmaz bir bütündürler ve birlikte gelirler. Burada bu ayrılmazlığı şöyle ifade eder : "Birlikte gelir onlar ve biri sizinle sofranıza tek başına oturduğunda hatırda tutun ki diğeri yatağınızda uyumakta." [11] İnsan terazi misali kederi ile neşesi arasında asılıdır ve yalnızca insan boş olduğunda durgun ve dengeli olur. Ama bu terazi, neşe ve kederin yükselip alçaldığı bir terazidir.

Sekizinci kavram, evler hakkındadır ve bir duvarcı tarafından sorulur:

Evler'e Dair:

Evler, korkularıyla ataların insanları bir araya topladığı ve onları vadilerden, ormanlardan, çayırlardan uzaklaştırdığı, sürgülü kapılarla insanı refah ihtirasına ve efendi'liğe sahip kılan mekanlardır. Diriler için ölüler tarafından inşa edilen türbelerdir. Ruhun tutkusunu öldüren, sırrı kuşatmayan, hasreti dindirmeyen ve insanın içindeki sınırsıza ulaşmada engeldir evler. Bu yüzden, rahat içinde rahatsız olanlar, bu tuzağa düşmemeli ve ehlileştirilmeye karşı koymalıdır.

Dokuzuncu kavram, elbiseler hakkındadır ve bir çulha tarafından sorulur:

Elbiseler'e Dair:

Elbiseler güzelliğin çoğunu örten ama güzel olmayanı saklayamayandır. Kıyafetler, mahremiyet özgürlüğüdür ama aynı zamanda bir prangadır. Çünkü edep, saf olmayanların gözlerine karşı bir kalkandır. Saf olmayan kalmadığında edep bir zihin kirlenmesinden başka bir şey değildir. Asıl elbise 'hâyâ'dır der kısaca.

Onuncu kavram, alım ve satım hakkındadır ve bir tâcir tarafından sorulur:

Alım ve Satım'a Dair:

Alım ve satım sevgiyle ve müşfik bir adaletle olmalıdır, bu olmadığında kimi insan tamaha sürüklenecektir. Değer, değerle mukayese edilmeli, terazi doğru olmalı ve herkes dolu ellerle pazardan ayrılmalıdır.

On birinci kavram, suç ve ceza hakkındadır ve bir hâkim tarafından sorulur:

Suç ve Ceza'ya Dair:

Suç, insanın kendine karşı işlediği bir hatadır. Onun ilah-benliği kirletilemez olsa da sadece bu kısımdan oluşmaz insanoğlu. İnsanın içinin çoğu insan olsa da, insan olmayan kısmı da vardır ve Ermiş, insan tarafına dair konuşur burada. Hata bireye değil, topluma aittir ve bunu şu cümlelerle açıklar: "Ve nasıl tek bir yaprak bütün bir ağacın sessiz bilgisi olmadan sararmazsa, / Aynen hata işleyen de hepinizin gizli iradeleri olmaksızın hata işleyemez." Suçu işleyen kadar, suça maruz kalan da kabahatlidir. "Ve temiz elli, mücrimin yaptıklarından aklanmış değildir." [12] İnsanlar haklıyı haksızdan hayırlıyı şerirden ayıramaz ve sadece fiil olarak bir şeyi yapmak kadar bunu ruhen de yapmak aynı şekilde suçtur.

On ikinci kavram, kanunlar hakkındadır ve bir avukat tarafından sorulur:

Kanunlarımız'a Dair:

Kanunları koymak insan için keyifli olsa da, onları çiğnemek daha keyifli gelir. Kanunlar asla hayatın eğlencesini kaçırmak olmamalı ve kanunlar, kişilere ait bir boyunduruk anlamına gelmemelidir. Bu tarz insanlar, güneşe sırtını dönen, sadece kendi gölgelerini görüp bu gölgeyi kanun kabul edenlerdir. Ve güneşin işlevi sadece gölge yaymaktır, yani hayatı sadece kendi çizdikleri kanunlar çerçevesinden görenlerdir. İnsan bu boyunduruğa kendini hapsetmemeli ve önünde eğilmemelidir.

On üçüncü kavram, özgürlük hakkındadır ve bir hatip tarafından sorulur:

Özgürlük'e Dair:

İnsan kendine ve özgürlüğüne tapınır ve bu özgürlük kişinin boyunduruğu ve takındığı kelepçe olur. İnsan ancak özgürlükten bir hedef ve tatmin olarak bahsetmeye son verdiğinde özgür olabilir. İnsanın özgür hale gelebilmek için atmak istediği kendi benliğinin parçalarıdır. Özgürlük farklı durumlarla karşımıza çıkar ve bu, bir kanunu ortadan kaldırmaksa, bu kanunu yazan gene insanın kendisidir. Tahttan devirmek istenen bir despotsa, önce kişi kendi içinde o kişinin tahtını yıkmalıdır. Bir zorba, özgür ve gururlu birine hükmedemez, eğer o kişinin kendi özgürlüğünde bir zorbalık yoksa ve kendi kibrinde bir utanç. Aslında her şey, arzu ve korku, iğrenilen ve aziz tutulan insanın varlığının içindedir. Yani, bir şeyi def etmek istiyorsa kişi, onu önce kendi içinden yok etmelidir.

On dördüncü kavram, akıl ve tutku hakkındadır ve bir vâize tarafından sorulur:

Akıl ve Tutku'ya Dair:

Akıl ve muhakemenin, tutku ve iştihâların savaş meydanı, ruhtur. Bu ruhun dümeni ve yelkeni ise, akıl ve tutkudur. İnsan bu dümene ve yelkene muhtaçtır. İkisinden biri diye tercih yapılmamalıdır. Akıl,

tek başına sınırlayıcı; tutku ise, insanın mahvına neden olan bir ateştir. Birine diğerinden daha fazla hürmet gösterilmemelidir.

On beşinci kavram, ıstırap hakkındadır ve bir kadın tarafından sorulur:

Istırap'a Dair:

Istırap, idraki bürüyen kabuğun çatlamasıdır, bu yüzden insan, ıstırabı tanımalıdır. Istırapların çoğu insanın kendi tercihidir, bu tercih insanın benliğini tedavi eden kekre bir iksirdir. İnsan sessiz ve sakince ıstırabı kabul etmeli ve onu Görünmeyen'den bilmelidir.

On altıncı kavram, kendini tanıma hakkındadır ve bir adam tarafından sorulur:

Kendini Tanıma'ya Dair:

İnsan kendi hazinelerini ölçemez, çünkü benlik uçsuz bucaksız bir ummandır. Bu yüzden, insan hakikati buldum değil, bir hakikat buldum demelidir. Ruhun yolunu buldum değil, benim yolumda yürürken ruhla karşılaştım demelidir. Ruh katman katmandır, sayısız taçyaprağına sahip bir nilüfer gibi. Ruh büyüyen ya da tek bir çizgide ilerleyen bir şey değildir.

On yedinci kavram, öğretmeye dairdir ve bir öğretmen tarafından sorulur:

Öğretme'ye Dair:

Bilge, kendi bilgeliğinin evine davet eden değil, kişiye kendi zihninin eşiğine kadar rehberlik edendir. İnsanın basireti kendi kanatlarını başka bir insana ödünç veremez. İnsan Allah'ın ilminde yapayalnız durur, bu yüzden kişi kendisinin Allah tasavvurunda ve dünya telakkisinde yalnız olmak zorundadır.

On sekizinci kavram, dostluk hakkındadır ve bir genç tarafından sorulur:

Dostluk'a Dair:

Dostluk bir ihtiyaçtır, sevgi ve şükranla devam eder, insana huzuru sunar. Dobraca her şeyi konuşabileceğiniz ve ret ve kabul cevaplarını çekinmeden iletebileceğiniz kişidir. Onun susması, onun kalbine kulak vermeyi sona erdirmez, çünkü dostluk sadece kelimelere dayanmaz. Dosttan ayrılmak kederden çok, onun varlığının daha belirgin hale gelmesidir, onda en çok sevdiğiniz şeyin. Dostluktaki tek niyet, ruhun derinleşmesi olmalıdır. "Zira kendi esrarının ifşâsından başka bir şey aramayan sevgi, sevgi değil; ileriye fırlatılan ağdır: ve yalnızca işe yaramaz olandır yakalanan."[13] Dosta düşen, ihtiyacı karşılamaktır, boşluğu doldurmak değil.

On dokuzuncu kavram, konuşmaya dairdir ve bir bilgin tarafından sorulur:

Konuşma'ya Dair:

İnsan düşünceleriyle barışık değilse konuşur veya kalbinin inzivasına daha fazla dayanamıyorsa ve konuşma başladığında düşünme kısmen sona erer. "Zira düşünce bir sema kuşudur ki kelimelerin

kafesinde kanatlarını gerçekten açabilir ama uçamaz."[14] Konuşma bazen yalnız kalma korkusundandır. Kimi insan bilmeden ve farkına varmadan konuşurken bir hakikati ifşâ eder, kimi ise içindeki hakikati kelimeler olmadan dile getirir. Konuşma, karşılaşılan birini selamlama bile olsa, ruhtan gelmelidir.

Yirminci kavram, zamana dairdir ve bir astronom tarafından sorulur:

Zaman'a Dair:

Zaman ölçülemez ama insan, onu akışını seyredebildiği bir dere gibi görmek ister. İnsanın içindeki zamansız olan, hayatın zamansızlığından haberdardır ve dün, bugünün hatırası, yarın da bugünün rüyasıdır. Zaman, sevgi gibi parçalanamayan ve arşınlanamayandır. İnsan düşüncelerinde zamanı parçalara ayıracaksa, bunu maziyi hatırayla ve istikbali hasretle kucaklayarak yapmalıdır.

Yirmi birinci kavram, iyi ve kötüye dairdir ve şehrin ihtiyarlarından biri tarafından sorulur.

İyi ve Kötü'ye Dair:

Kötü, açlığı ve susuzluğuyla azap çeken iyidir. İnsan birçok bakımdan iyidir, ama iyi olmadığında bu, kötü demek değildir. Sadece aylaklık ve miskinlikten kaynaklanır bu hal. İyilik insanın benliğine duyduğu hayretten gelir ve herkes bu hasreti içinde taşır; ama kiminde bu hasret fazla kiminde de azdır. Ama şu unutulmamalıdır, kimsenin diğerine, neden böylesin deme hakkı yoktur.

Yirmi ikinci kavram, ibadete dairdir ve bir vâize tarafından sorulur:

İbadet'e Dair:

İnsanlar genellikle sıkıntı ve ihtiyaç hâlinde ibadet ederler, pür neşe ve bereket günlerinde değil. İbadet, benliğin canlı esîr içinde yayılışından başka bir şey değildir. İnsanın, görünmez mabedi ziyareti yalnızca vecd ve hoş sohbet için olmalıdır. Amaç sadece bir şey istemek olursa, onu alamayacaktır. Kendini hakir kılmak için oraya girerse, yükselemeyecektir. Ermiş, kelimelerle nasıl dua edileceğini öğretemeyeceğini ifade eder. Duadaki kelimeler için: "Bizzat kendisi onları sizin dudaklarınız vasıtasıyla ifade ettiği vakit hariç Allah kelimelerinize kulak vermez."[15] der. Duada öyle bir teslimiyete dayanır ki Ermiş, Hz. İbrahim'in ateşe atıldığı zaman, Cebrail'e verdiği cevap gibi bir cümleyle karşımıza çıkar: "Senden hiçbir şey talep edemeyiz; zira sen bilirsin ihtiyaçlarımızı, onlar içimizde daha doğmadan."[16]

Yirmi üçüncü kavram, hazza dairdir ve şehri yılda bir ziyaret eden bir münzevi tarafından sorulur:

Hazz'a Dair:

Haz, bir özgürlük şarkısıdır ama özgürlük değildir. Bu şarkıyı herkes söylemelidir ama söylerken kalbini kaybetmeden. Kimi gençler hazzı, her şeymişçesine arar; kimi yaşlılar sarhoşlukla işlenen hatalar gibi hayıflanarak hatırlar; kimi de ne arayacak kadar gençtir ne de hatırlayacak kadar ihtiyar. Onlar, hazdan korkarak kaçarlar. Bunun sebebi ruhu ihmal etmek ya da ruha karşı kusur işlemektir. Bu hâl de bile haz vardır. İnsan kendisini hazdan mahrum bırakması, sadece varlığının kuytularında arzu

istiflemesine neden olur. Beden ruhun arpıdır ve ondan güzel sesler çıkarmak ya da karmakarışık sesler çıkarmak kişiye bağlıdır.

Yirmi dördüncü kavram, güzelliğe dairdir ve bir şair tarafından sorulur:

Güzellik'e Dair:

İnsanlar için güzellik kavramı hakikatte ona dair değil, aksine tatmin edilmemiş ihtiyaçlara dair şekillenir. Oysa güzellik bir ihtiyaç değil, bir vecddir. Güzellik, gözler kapalıyken bile görülebilen; kulaklar kapalıyken dahi duyulabilen bir şarkıdır. Güzellik insanın kendisidir, kendisini görmesi gereken.

Yirmi beşinci kavram, dine dairdir ve bir vâiz tarafından sorulur:

Din'e Dair:

Bütün hareketler ve fikirler dindir ve Ermiş, tüm bu konuşmasında aslında dini anlattığını söyler. Ve sorar Orfales halkına, bu soru aslında herkesedir ve burada soru yoktur(istifham), cevap vardır:

"Kim ayırabilir imanını eylemlerinden ya da inancını meşgalesinden? Kim 'Bu Allah'a ait ve şu bana; bu ruhuma ait ve şu diğeri bedenime.' diyerek önüne saatlerini serebilir?… Gündelik hayatınız mabediniz ve dininizdir… Ve şayet Allah'ı tanımak istiyorsanız… etrafınıza bakın, …fezaya bakın, …çiçeklere bakın… "[17] Kısaca Allah her yerdedir, her şeydedir. O'nu bulmak için muammalar çözmeye gerek yoktur.

Yirmi altıncı ve son kavram ölüme dairdir ve Mitra tarafından sorulur:

Ölüm'e Dair:

Ölümü insan hayatın kalbinde aramalıdır. Kalbi hayata sonuna kadar açmalıdır. Çünkü hayat ve ölüm birdir. Düşler, ebediyete açılan kapıdır. Ölüm korkusu, kendisine şeref payesi vermek isteyen yüce bir hükümdarın karşısında olan çobanın titreyişidir. Çoban bu titreyiş altında bahtiyardır, her ne kadar titreyişine dikkatini vermiş olsa da. Ölmek, rüzgârda üryan durmak ve eriyip güneşe karışmaktır. Ölüm kavuşmaktır.

Tüm bu konuşma sabahtan akşama kadar sürer ve Ermiş, Mabed'in basamaklarından iner, gemisine biner. Burada son sözlerini söyler Orfales halkına, onlarla vedalaşır, bir gün geri döneceğini söyleyerek.

Dönecek olan kimdir, ruh mu, beden mi, inanç mı?… Bu, her dinde, kültürde farklı varyantlarla algılamalara neden olmuş ve her dine girmiştir. Bilinen şudur ki, bir gün, ebediyetin temsilcisi dünyaya gelecek, insanlara Allah'ı anlatacak ve insanları O'nda birleştirecektir.

Ermiş, şiirsel düzyazı eşliğinde hayata dair metaforlarla içsel bir yürüyüş. Bir veda konuşması, bu yüzden mümkün olduğunca insana insan'ı anlatmaya çalışan ve neyi yapıp neyi yapmaması

gerektiğini anlatan bir öğüt kitabı. Sanatlı bir üslubu var; özellikle kavramların açıklamasında, teşbihlerle, istiarelerle… bezeli devrik cümlelerle dolu. Coşkun bir lirizm tüm satırlara yayılmış durumda.

Tematik anlamda eserde dikkati çeken noktalar şunlardır:

Ermiş, Orfales halkına seslenirken kimseyi birbirinden ayırmaz ve kimse diğerinden üstün değildir. İnanç, sadece gizler ardında ve keşfedilmeyi bekleyen bir muamma değildir. Beden, ruh ve kalp, bir bütün olduğunda insana "engin insan" olma (meşe ağacı metaforuyla verilir) fırsatını verecektir. Sadece bireysel olarak değil, sosyal anlamda da kişi -hem kendi içinde hem de dahil olduğu çevrede-, kendini tanıyarak kendini bütünleyebilir. En zayıf halka kadar zayıf, en sağlam olduğu halka kadar sağlamdır insan. Tanrı her yerde ve her ândadır ve O'nu aramak için insanın kendi hayatına, çevresine bakması yeterlidir. Ermiş'in tüm anlattıkları, insanların düşünce hâlinde bildiklerine dair kelimeler hâlinde bir konuşmadır, oysa bilgi kelimesi, kelimesiz bilginin bir gölgesinden başka bir şey değildir, kısaca anlattıkları aslında anlatılamayan bilginin çok az bir kısmıdır.

Ermiş'in Fransızca çevirisine önsöz yazan Aamin Maalouf, bu önsözde, 'Bir edebiyat sürgünü' olarak bahsettiği Cibran'ın Ermiş adlı eserinin, Nietzsche'nin Böyle Buyurdu Zerdüşt'ü[18] ve Andre Gide'in Dünya Nimetleri'nin[19] etkisinde kalınarak yazılmış ucuz bir kopya olarak kabul edenlerden bahseder ve bunu abartı ve haksızlık olarak değerlendirir. Haklıdır. Farklı bir incelemenin konusu olduğu için, burada sadece temel birkaç tespit üzerinde durulacaktır: Ermiş, teknik ve üslup açısından coşkun ve lirik bir anlatımla, Böyle Buyurdu Zerdüşt ve Dünya Nimetleri ile benzerlikler taşısa da, metaforlara yüklenen anlam yönüyle bambaşka bir çizgi üzerinde yürümektedir. Nietzsche'nin, insanın düşüncesinde var ettiği doğan bir Tanrı yerine, burada gerçek anlamda Tanrı'ya inanış vardır ve Tanrı sadece mabedin ya da kutsal kitapların içinde değildir. Panenteist[20] bir görüşe yaslanır Cibran. İster Müslüman olun, ister Hristiyan, ister de başka bir din, bu eser sizi öz'de birleştiriyor, aynı kaynakta; Tanrı'da. Gide'in inandığı ama biçimsel olarak karşı çıktığı kurumsallık(kilise) da yoktur burada. Böyle Buyurdu Zerdüşt'te, kahraman, bir dünya peygamberi olarak kavramlara yüklediği yeni anlamlarla karşımıza çıkar, Tanrı'yı öldürür, öğretilerini reddeder, cennetin yerine üstüninsan hedefini koyar. Gide'de Menalque ile Nathanael arasında bir nevi mürşidinden öğrendiklerini dervişine öğreten, hayatın her türlü zevkini yaşayarak Tanrı'ya ulaşılacağını savunan bir kahraman karşımıza çıkar. Ermiş'te ise, ruhuna sunulan kelimeleri -ki onları dahi sahiplenmeden- sevdiği insanlara aktaran bir kahraman vardır. Zerdüşt Pazar yerindeki insanları(halkı) uzak durulması gerekenler olarak kendisinden uzaklaştırıp sadece belli bir kesime hitap ederken, Ermiş halka seslenir ve kimseyi birbirinden ayrı tutmaz. Ermiş, dünya ve dünya zevklerinden çok Tanrı'ya yakın, verilenin(öğütlerin) algılanması insandan insana değişse de, 'öz'ün aynılığının vurgulandığı bir eserdir. Ermiş'te dünya hayatın merkezi değildir, Böyle Buyurdu Zerdüşt'te olduğu gibi. Ruh, sonsuzluğa ancak ölümüyle kavuşacaktır onda. Oysa Nietzsche'de, ölüm ancak gelecekteki üstün insan'a kavuşma adına değerlidir ve ruhu sadece bu hayata mahkûm eder. Gide'de ise ölüm yaşamdan daha değersiz ve ancak bir şeylerin yenilenmesi anlamını taşır…

Üç eseri ortak noktaya getiren şiirsel coşkun bir lirizm olsa da, onları birbirinden ayıran temeller çok güçlüdür ve bu yüzden Ermiş'e Böyle Buyurdu Zerdüşt'ün ya da Dünya Nimetleri'nin kopyası demek büyük bir haksızlıktır. Bu noktada okur olarak size tavsiyem bu üç eserin paralel okunarak aradaki benzerlik ya da farklılıkların tarafınızdan tespiti olacaktır.

Sonsöz olarak, eserin çevirisini yapan ve hazırladığı dopdolu önsözle şiirsel bir anlatının çevirisinin zorluğunun üstesinden başarıyla gelmiş olan Sayın İlyas Aslan'a teşekkürlerimi iletirim.

---

[1] M. Aytaç Arıtaş, Bir Edebiyat Sürgünü Halil Cibran, 2008, http://www.halilcibran.org/2010/11/bir-edebiyat-surgunu-halil-cibran.html

[2] **Orfe**(*Orpheus*), kimilerince gerçekten yaşamamış efsanevi bir isim veya mitolojik bir şair olarak görülmesine karşın, ezoterizmde, antik Yunan'a bilgeliği Pisagor ve Platon'dan önce getirmiş, en büyük inisiyelerden biri olarak kabul edilir.Eldeki verilere göre Orfe Yunanistan'a Trakya'dan ya da Asya'dan gelmiş olmalıdır. Kimi kaynaklara göre Orfe İ.Ö.8.yy.'da bir Trakya kralı ile bir Apollon rahibesinin oğlu olarak dünyaya geldi. Semadirek (Samothrake) Adası'ndaki misterler eğitiminden geçtikten sonra Mısır'a gidip İsis Misterleri inisiyasyonundan geçti. (Fakat kimi kaynaklar Orfe'nin Mısır'a gitmemiş olduğunu inisiyatik eğitimini Asya'da almış olduğunu ileri sürer.) Daha sonra Yunanistan'a geçip Delf kentinde kendi inisiyatik organizasyonunu kurdu. Orfe'nin Delf'te kendi ekolünü kurmasını bazı araştırmacılar, aynı zamanda, eski Yunanistan'daki yozlaşmış inanışlarda yapılan bir tür reform hareketi olarak kabul ederler. Orfe eski inanışları tümüyle reddederek tepki çekmek yerine, eski inanışlardaki ilahlara ezoterik anlamlar yükleyerek, bu batıl duruma gelmiş inanışları -kimilerince Apollon kültü olarak adlandırılan- ezoterik öğretisi içinde eritme yöntemine başvurmuştur… Orfe'nin öğretisi, diğer ezoterik ekollerde de görüldüğü gibi, sürekli olarak tekrar doğuş ilkesini esas almaktaydı. Amaç, insanın semavi yanına zıtlık gösteren, Titanlarla simgelenen dünyevi, maddi tutkuları, nefsani arzuları yenerek kurtuluşa varmaktı.
http://tr.wikipedia.org/wiki/Orfe

[3] Ermiş, Halil Cibran, Sisten Bir Adam,İlyas Aslan, s:13.

[4] Huzursuz Ruhların Azizi, Halil Cibran, Kamil Savaş,
http://hermeskulliyati.wordpress.com/category/kamil-savas/

[5] Ermiş, Halil Cibran, ÇEV. İlyas Aslan, Kaknüs Yayınları, 4. Basım, 2007, s:24.

[6] Ermiş, Halil Cibran, ÇEV. İlyas Aslan, Kaknüs Yayınları, 4. Basım, 2007, s:113.

[7] Ermiş, Halil Cibran, ÇEV. İlyas Aslan, Kaknüs Yayınları, 4. Basım, 2007, s:26.

[8] Ermiş, Halil Cibran, ÇEV. İlyas Aslan, Kaknüs Yayınları, 4. Basım, 2007, s:28.

[9] Ermiş, Halil Cibran, ÇEV. İlyas Aslan, Kaknüs Yayınları, 4. Basım, 2007, s:33.

[10] Ermiş, Halil Cibran, ÇEV. İlyas Aslan, Kaknüs Yayınları, 4. Basım, 2007, s:36.

[11] Ermiş, Halil Cibran, ÇEV. İlyas Aslan, Kaknüs Yayınları, 4. Basım, 2007, s:55.

[12] Ermiş, Halil Cibran, ÇEV. İlyas Aslan, Kaknüs Yayınları, 4. Basım, 2007, s:67-68.

[13] Ermiş, Halil Cibran, ÇEV. İlyas Aslan, Kaknüs Yayınları, 4. Basım, 2007, s:88.

[14] Ermiş, Halil Cibran, ÇEV. İlyas Aslan, Kaknüs Yayınları, 4. Basım, 2007, s:89.

[15] Ermiş, Halil Cibran, ÇEV. İlyas Aslan, Kaknüs Yayınları, 4. Basım, 2007, s:99.

[16] Ermiş, Halil Cibran, ÇEV. İlyas Aslan, Kaknüs Yayınları, 4. Basım, 2007, s:99.

[17] Ermiş, Halil Cibran, ÇEV. İlyas Aslan, Kaknüs Yayınları, 4. Basım, 2007, s:111.

[18] İşte Böyle Dedi Zerdüşt, Friedrich Nietzsche, çev. Ahmet Cemal, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2004.

[19] Dünya Nimetleri ve Yeni Nimetler, Andre Gide, çev. Tahsin Yücel, Can Yayınları, İstanbul, 2008.

[20] **Pan-enteizm**, panteizm'de olduğu gibi Evren'in kendisinin tanrı olduğunu, panteizm'den farklı olarak her şeyin tanrıdan oluştuğunu düşünen felsefi görüştür. http://tr.wikipedia.org/wiki/Pan-enteizm

Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Adam Smith; Marifet ve Zenginlik Arasında İki Düşünce İki Dünya

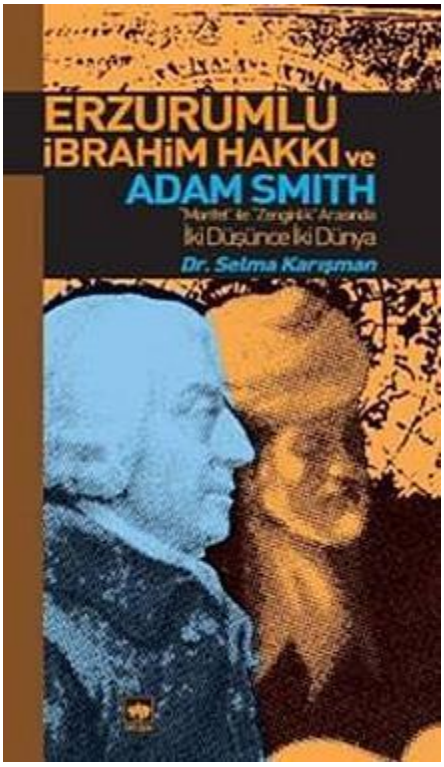

[Birikim Dergisi'nden Pınar Demir Er'in Dr. Selma Karışman ile yaptığı söyleşi]

"İnsan, sırf üretmesi, kazanması, başarması yüzünden Allahın seçilmişliğine mazhar olamaz."

Abdestli-abdestsiz kapitalizm, İslamcı Kalvinistler, mütedeyyin kapitalistler, Türkiye'de son on yılda yaşanan dönüşüm sürecinin anahtar tartışma kavramlarıydı. Kapitalizm ile İslam'ın ne derece bağdaşabileceği üzerine medyada konuşulanlar yeni gündemlerin gölgesinde unutulup gitmişken din sosyologu Selma Karışman, Ötüken yayınlarından çıkan doktora teziyle tartışmaya din-ahlâk-ekonomi ilişkisi bağlamında tarihî bir perspektif kazandırdı. ESKADER tarafından yılın düşünce ödülüne layık görülen çalışma, "Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Adam Smith; Marifet ve Zenginlik Arasında İki Düşünce İki Dünya" adını taşıyor.

-"Marifet" ve "zenginlik" kelimeleri tezinizin problematiği hakkında genel bir fikir veriyor ama siz kısaca kitabin temel meselesinden bahsedebilir misiniz?

Aslında kitabın temel problematiği bugüne ait. Yani kitabın problematikleri ile ilgili sorular günümüz beşerî problemleri üzerinden soruldu. Eğer kitabın başlığından devam edecek olursak marifetin; irfani bilgi, Allah'ı tanıma ve O'na ulaşma yolları, manevi ve ilmî sezgi gibi çağrışımları ile, zenginliğin; maddi ve manevi plandaki olumsuz sonuçları arasında bocalayan dünyanın/dünyalının bugün yaşadığı kaos ile ilgili sorunlar bunlar. Pratikte sayısız sosyo-ekonomik problemle hayatımıza giren bu kaotik durum, kitaba, tek bir probleme; "din, ahlâk, ekonomi ilişkilerinin analizi"ne indirgenerek yansıtıldı. Böyle bir analiz için en uygun test zemini ise; din, ahlâk ve ekonomi arasındaki bağın henüz birbirinden kopmadığı fakat kırılmaya başladığı 18. yüzyıldı.

- **İbrahim Hakkı ve Adam Smith konuya nasıl dahil oldular?**

Kitabın tezini, yani din-ahlâk-ekonomi arasında o güne kadar bir iç içelik, birliktelik şeklinde süregelen ilişkinin kırılmaya uğradığını test etmek için bize "iki dünya"dan, hem o dönemde yaşamış hem de bu üç kavram üzerinde entelektüel mesai sarf etmiş iki düşünür gerekiyordu. Adam Smith ve İbrahim Hakkı'nın isimleri daha ilk anda emsalleri arasından hiç zorlanmadan öne çıktı. İbrahim Hakkı yirmi yaşındayken Adam Smith doğmuştu, en önemli eserlerini de aynı tarihlerde vermişlerdi. Nitekim kitabın başlığındaki "Zenginlik"de, aynı zamanda Smith'in, ulusların yaşam döngülerinin maddi zenginliğe doğru evrilişinde kilit rol oynayan *Ulusların Zenginliği* isimli eserine atıf vardır. "Marifet"de ise yine İbrahim Hakkı'nın, İslam tasavvuf ahlâkını ve ulaşma yollarını temel alan *Mârifetnâme*'sine… Kitabımızda 18. yüzyıl din-ahlâk-ekonomi ilişkileri, bu iki akran düşünürün eserlerindeki din, ahlâk ve ekonomi görüşleri üzerinden analiz edilmiştir. Yani her iki düşünür, kitabın tezi için bir örneklem sahası, birer vasıtadır. Bunun dışında onları zoraki olarak bir araya getirme ya da doğrudan mukayeseye tabi tutma çabası güdülmemiştir.

-Bugün ekonomi denilen alan diğer bütün alanları kendine tabi kılan hegemonik bir güce sahip görünüyor. Bu hep böyle miydi?

Yukarıdaki cevaptan devam edersek zaten bu sorunuz kitabın temel tezini oluşturuyor. Ve kitabın ilk bölümü tamamıyla bu konuyla ilgili bir dizi soruya cevap arıyor. Özellikle de, "toplumlar modernleşmeden önce din-ahlâk-ekonomi ilişkileri nasıldı" sorusuna. Hatta pre-modern dönem din-ahlâk-ekonomi ilişkilerinin incelendiği bölümde, neredeyse sorunun cevabı daha başlıkta veriliyor: "Ekonomi, Din ve Ahlâk ile Elele". Gerçekten de geleneksel toplumlarda ekonomi dahil olmak üzere hayatın bütün alanları dinin, ve onun yatay düzlemde yaşam pratiği olarak ahlâk kurallarının çerçevesinde yaşanırdı. Bu durumu, uzun izahlara girmeksizin -ki bu izahların zaten derinlemesine tahlilleri kitapta mevcut- birkaç hususa başvurarak bile netleştirebiliriz.

-Bu hususlara değinmenizi istesek…

Elbette. Birincisi Weber'in, sorunuzdaki gibi ekonominin, diğer bütün alanları güdüleyen hegemonik güce sahip olduğu sistem olarak kapitalizmin temeline dahi Protestan ahlâkını yerleştirmesidir. Yani bugün ahlâkî çöküş, sosyal adaletsizlik, küresel ısınma, savaş teknolojileri, terör gibi sonuçlarıyla neredeyse kâinat ve insanlığın bütün olumsuz gidişatından sorumlu tutulan bir ekonomik sistem olarak "vahşi kapitalizm"in çıkış noktasında bile dinî bir mezhebin ahlâk sistemi olduğu öngörülmektedir. İkinci anekdot bize Osmanlı ekonomisi hakkında sahih bilgiler veren Mehmet Genç'e aittir: "Din, siyaset, ahlâk, aile, cemaat, tarikat ilişkilerinin karmaşık yumağı içinde sırf iktisadî ilişkileri ayıklamak, çayda erimiş şekeri çıkarıp ayıklamak kadar zordur." der Genç. Üçüncü olarak İslam toplumlarında ekonominin gerek teori gerek pratikte "ilm-i tedbiri menzil" yani tedbirleri ev içinde alınan ve diğer hayat alanları ile birlikte hanede yaşanan bir alan olduğunu hatırlayabiliriz. Hatta bu bağlamda "ekonomi" teriminin de etimolojisi, pratikteki tarihî mecrasını aydınlatan ve kitabın hipotezini destekleyen ipuçlarıyla yüklüdür. Yunanca "oikos" (ev) ve "nemein" (idare, yönetim, yasa) köklerinden gelen sözcük, "ev idaresi" anlamında olup, ev ve çiftlik yönetimi ile ilgili kuralları ifade etmek üzere kullanılırdı.

-Peki ekonominin onu denetleyen bir üst değerler sisteminden bağımsızlaşması ne zaman gerçekleşti?

Kesin bir tarih verilemese de elimizdeki bulgulara göre Sanayi devrimiyle birlikte olduğu söylenebilir ki bu tarih, 18. yüzyıl bitimi 19. yüzyıl başlangıcıdır. *Ulusların Zenginliği*'nin ise sürece katkısı

tartışılmazdır. Ekonomi o güne kadar kendisinin hem bir zihnî faaliyet hem de bir hayat alanı olarak sınırlarını tayin eden, muhtevasını belirleyen dinî ve ahlâki değerler sisteminin normlarından, prensip ve hedeflerinden tamamen koptu. Bu süreç aynı zamanda pozitivizmin, rasyonalizmin, materyalizmin, modern toplumların ve ulus-devletlerin ortaya çıkış süreciyle örtüşür. Aydınlanmanın epistemolojik, sosyal ve siyasal bütün etkilerinin iyiden iyiye görünürleştiği bu süreci, "kutsaldan kopuş" olarak da tanımlayabiliriz. Modernitenin belkemiğini oluşturan Aydınlanma felsefesi, hakikat bilgisinin tekelini Kiliseden alarak bireyin aklına vermiş, bilme ile inanma birbirinden ayrılmış, yeni düzenin temelleri naklî değil aklî bilgi üzerine atılmıştır. Bu son cümleyi özellikle zikretmemin sebebi, ekonominin, din ve ahlâktan bağımsızlaşmasının tümüyle Batının şartları ve dinamikleri ile ilgili bir durum olduğunu vurgulamak içindir. Fakat bu durumun etkileri gitgide kültürel hegemonya yolu ile bütün dünyaya uzanacaktır. Modernite, modern kıldığı Batı toplumları aracılığıyla ve elde ettiği ekonomik/teknolojik üstünlüğe dayanarak, dinî dünya tasarımlarının yerini dünyevi/seküler bir kültürün almasıyla ilgili katı direktiflerini, insanlığa adeta dayatacaktır.

-Ahlâk ve ekonominin bağımsızlaşması İslam'ın düşünce evreninde mümkün olabilir mi?

Yukarıdaki soru ve cevaplar, elbette bu soruyu başka bir izaha gerek kalmadan olumsuzlar. Fakat İslam düşüncesinin varlık-bilgi-değer sisteminin temelindeki tevhid inancı, Peygamberinin güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderilmesi, insanın iyiyi, doğruyu ve güzeli bir arada ikame eden eşitlikçi bir nizamı mamur etmek üzere devraldığı ilahi bir emanetle dünyaya geldiği ve bu nizamda yegâne gücün "abd statüsü" yani Allah'a ahlâken yakîn olmak, yegâne hedefin ise insanı-kamil seviyesine ulaşmak olduğu gibi bir çırpıda sıralanacak imânî daha pek çok şey hatırlandığında da bu soruya yine bir çırpıda hayır denilebilir.

- Acaba konuya İslam düşünce tarihinde nasıl bakılmıştır?

Güzel bir soru, cevabını bildiğimizde bizim için düşünce planında pek çok şey çözümlenecektir. Gazali, bu sorunun net bir cevabı için başvuracağımız isimlerin başında gelir. Pek çok diğer vasfı yanında bir iktisatçıdır Gazali. İktisada, gerek bu konudaki faaliyetler, gerekse bu faaliyetleri konu alan bir ilim dalı olarak bakalım, karşımıza her iki alanı da çağına hatta çağımıza göre mükemmel bir şekilde analiz eden bir isim olarak çıkar. Eğer aynı çağda yaşamaları şartını aramamış olsaydım, bu kitapta Adam Smith'in karşısına dikilecek isim ya Gazali ya da İbn Haldun olurdu. Şimdi Gazali'nin asırlar önce ürettiği fakat etkisi asırlar sonraya uzanan mükemmellikteki görüşünü Sabri Orman'dan iktibasla kitabımızın 470. sayfasından alıntılayalım: "Gazali'nin ana endişesi, insanların iyi bir dinî/ahlâkî hayata nasıl kavuşabileceklerinin araştırılmasıdır. Diğer her şey, bu temel gaye ile olan ilgileri derecesinde onu ilgilendirir. İktisadî hayat ve meseleleri de, böylece, dinî hayatla olan ilgilerinin derecesine ve gereklerine göre ele alınmışlardır. Başka bir ifadeyle, Gazali, dinî hayatı iktisadî hayat açısından değil, iktisadî hayatı dinî hayat açısından ele almış ve değerlendirmiştir." Bilmem, bu sözler üzerine başka bir söz koymaya gerek var mı?

-Kapitalist ekonominin kendi ahlâkî değerlerini dayatan doğasını eleştirmek, fakirliğe, geri kalmışlığa rıza göstermek olarak takdim ediliyor…

Evet ediliyor, fakat buna karşıt bir fikir öne sürmek oldukça kolay. Nedir bu değerler? Sadece Pazarı değil her türlü serbestiyi mübah kılan "bırakınız yapsınlar" mantığı mı, bütün ahlâki sınırları iptal eden "bırakınız geçsinler" parolası mı, yoksa kazanç için her türlü ihlali meşru kılan, her yola başvurmayı en doğal hak olarak kutsayan, değeri kendinden menkul sahte ahlakî normlar mı? Bu durumda, sadece

tefekküri açıdan değil teolojik ve etik açıdan da gerekli olan bir eleştiriden vazgeçmekle, neredeyse kendimizi kapitalizmin ahlâkıyla özdeşleştirmiş ya da zımnen bu ahlâkı benimsemiş olmaz mıyız? Asıl kapitalizmin hiyerarşik, eşitsiz, kutuplaştırıcı değerlerine rıza gösterdiğimizde, "gelişmemiş"ler, "gerikalmış"lar olarak ötekileştirilmeye ve ardından "medenileştirilme"ye rıza göstermiş oluyoruz, olduk da! Kanımca bu sahte ahlâka itiraz ve bu açıdan sistemi sorgulamak, asıl erdemdir. Ve bu karşı duruş, "edilgen toplum"ların olduğu kadar etken toplumların da hayatî görevidir. Toplumlara her şey takdim edilebilir. Fakat sorun, kapitalist dünyanın tevhidî bütünlüğü tehdit eden takdimlerine karşı ehl-i tevhid kimliklerimizle gardımızı nasıl alacağımızdır. Bu sadece dindarlara değil, Wallerstein'ın liyakatla söylediği gibi, günümüz dünya insanına düşen entellektüel, siyasi ve ahlâki görevdir. Smith'in açtığı yolda zenginlik için kıyasıya didişen ulusların Smith'in *Ahlâki Duygular Kuramı*'ndaki öğütlere de dönüp bakmalarının zamanı geldi de geçiyor…

İslam'ın iş ahlâkı ile bugünkü manâda bir kalkınma gerçekleşebilir mi? Ya da modern dünyanın ekonomik aktörlerine ezilmemek mümkün olabilir mi?

Aslında iş ahlâkında veya insana ait siyasi, sosyal, bireysel etkinliklere ait diğer bütün hayat alanlarında geçerli olan ahlâk ilkeleri, İslam'ın temel ahlâk ilkeleridir. Bu, inananlar için şaşmaz bir reçetedir. Fakat şu işe bakın ki, taraftar bulan bir görüşe göre; bırakınız iş ahlâkı, doğrudan ahlâk, İslam tarihinin hiçbir döneminde müstakil bir ilim vasfını kazanamamış, özellikle teorik yönüyle İslamî ilimler silsilesinin en mühmel halkası ola gelmiştir. Bu durumun sebeplerine şu an giremeyiz fakat sonuç olarak bu durumda, iktisat ilkelerinin veya iş ahlâkının, üzerinde biçimleneceği sağlam bir zeminden teorik bağlamda yoksunuz demektir.

Yani konunun her şeyden önce ilmî ya da tefekkür alanına ait bir mesele olduğunu düşünüyorsunuz. Bugün durum nasıl peki?

Gerçekten de Nakvî'nin bu konudaki çok önemli eseri, ahlak-ekonomi ilişkisini uzun dönem hemen hemen tek başına temsil ettiyse de, artık nihayet çok yüz güldürücü çalışmalar yapılmaya başlandı. Son katıldığım "İktisadi Zihniyet ve Ahlâk" sempozyumunda büyük bir memnuniyetle İngilterede yapılan böyle bir çalışmaya şahit oldum. Zaten 1970 lerden itibaren bu tür araştırmalar esaslı bir ivme kazandı. Fakat teorinin tam olarak ortaya konulma durumunda bile sistemleşebilmesi için pratikte din, iktisat, siyaset ve hukuktan destek alması elzemdir.

Kalkınma meselesine gelince, bugün ilerleme ve kalkınmanın pabucu, ozon seviyesini rekor derecede incelttiği dünyanın damına atıldı. Şimdi çevre meselesi ile birlikte "sürdürülebilir bir kalkınma" gündemde. Hayatın, kainata zarar vermeden sürdürülmesi, modern dünyanın ekonomik aktörleriyle değil, hayatın her alanına akleden kalbiyle katılan adil, akil ve emin insan/tüccar tipinin canlanmasıyla mümkündür. Yeter ki, olaya işin bu tarafından bakmayı deneyelim…

-Kapitalizme bugünkü haliyle bir ahlâk aşılamak mümkün olabilir mi?

Sicili çok kabarık olduğu için pek mümkün olamayacağını düşünüyorum. Bu, zehirli sarmaşığa yediveren aşılamak gibi bir şey olur. Pek çok emsaliyle birlikte mesela Wallerstein gibi usta bir entelektüelinin, miadını doldurduğunu düşündüğü ve eşitlikçi bir düzen inşaında muhtaç olunan değer sistemlerini bize dinlerin işaret edeceğini bildirdiği bir ortamda niye kapitalizmin rivayeti kendinden menkul ahlâkı, şaibeli şöhreti ve sabıkalı kimliğinde ısrar edelim ki?

” Müslümanın biçimlendiremediği bir Pazar, onu biçimlendirir.”

-İslam dünyasında da kapitalizmin üretim modellerine tabi olmuş bir kesim ortaya çıktı. İslamcı kalvinistler olarak adlandırılan bu aktörlerin kapitalizmin doğasını değiştirmesi mümkün görünüyor mu?

Mutlaka sorulması ve pek çok defa cevaplanması gereken önemli bir güncel soru. Cevaba şöyle başlanabilir. Sorunun öznesi bile aslında bir paradoksu barındırıyor. Kalvincilik ve İslam! Kastedilen, temelinde kalvinci etiğin üretim, tasarruf gibi ilkelerinin olmasıysa bir an için sorun yok diyelim. Fakat burada da şöyle bir problem doğar. İslamda insan, sırf üretmesi, kazanması, başarması yüzünden Allahın seçilmişliğine mazhar olamaz. Kastedilen, kalvinci etiğin rutinleşerek sekülerleşmesiyse -ki tarihî seyrinde böyle oldu- o zaman bu tamlama da, zenginlik de, kurtulunması gereken ağır bir yük olur çakma kalvinistlerin sırtında. Çünkü burada zenginlik, İslami ahlâk formunda değildir artık. Müslümanın biçimlendiremediği bir Pazar, onu biçimlendirir bu defa kaçınılmaz olarak. Meşruiyetini İslamın ilkelerinden almayan her şeyden olduğu gibi böyle bir zenginleşme biçiminden de, böyle bir insan modelinden de sakınılması gerekir. Bir başka deyişle, taşıyıcısının, iyi bir Müslüman olmadığı iyi bir İslam ekonomisi inşa edilemez.

Bu bağlamda cami kapısındaki marka ayakkabılar bizi nereye götürür?

Cami kapısındaki marka ayakkabılara yine bir an evet diyecek olalım, hatta zenginleşmek-dindarlık korelasyonu bağlamında sıcak yaklaşalım fakat bu tevil, bu ayakkabıların sahiplerinin, ayakkabılarına dokunan eski ayakkabıların sahipleri için ne yaptıkları/yapacakları ile ilgili mesuliyeti ortadan kaldırır mı? Unutmayalım ki İslam, caminin içinde patron ve işçinin omuzlarını birbirine dokundurarak, onları aynı safta eşitleyerek caminin dışı hakkında da kuvvetli bir adalet ve eşitlik bilinci oluşturmak istemiştir.

Sosyologların olması gerekenle değil, olanla ilgilendiğini biliyoruz ama yine de bu noktada konu, bu soruyu davet ediyor: İslamın, zenginliğe/kapitale bakışı nasıl o halde?

Ekonomi; üretim, tüketim ve dağıtım üçlüsü üzerine oturan bir sacayağıdır. İslam, üzerinde zenginliğin kotarıldığı bu sacayağının her ayağına müdahale eder. Üretime daha niyet bazında, mesela, üretimin daha külli hedefler için araç kılınması, amaçlaştırılmaması, süreç esnasında “ihtiyaç esaslı” olması, çalışan için hakka ve adalete azami riayet gösterilmesi bağlamında esaslar koyar, haksız rekabeti şiddetle kınar. Adil ve insaflı kazancı öğütler. Emek, emeğe saygı, sermayenin önündedir. Tüketime geldiğimizde kurallar bir o kadar açık ve nettir. Burada ikaz; israf, gösteriş ve lüks tüketime yapılır. Sonuçta servet, en temel gayesine adaletli bölüşüme ulaştırılır. Zekat, isar, sadaka, kurumlaşır. Şöyle söyleyebiliriz, İslamın karşı çıktığı, bizatihi zenginlik değil, üretim, tüketim, dağıtım süreçlerindeki sapmalar, adaletsizliklerdir. Sonuç olarak zenginliğin bireysel bazda insanın manevi bütünlüğünü, toplumsal bazda sosyal adalet ve toplumsal vahdeti bozmaması hedeflenir. İtiraz, bu dengenin bozulmasınadır.

-Sizin çalışmanız, kapitalizmin insanlığa ve yeryüzüne maliyeti hakkında endişe duyanlar için ne söylüyor?

Tabii ki çalışmanın amaç ve sonuçlarını sadece kapitalizmle ve maliyetleriyle sınırlamamak gerekir. Dediğiniz gibi, din sosyolojisi sahasına ait bir çalışma olduğu için gerek Adam Smith, gerekse İbrahim Hakkı'nın görüşleriyle ilgili bölümlerde daha çok net fotoğraflar çekilmeye çalışıldı, yorum okuyucunun sosyal muhayyilesine bırakıldı. Özgün görüşlerin ortaya konulması, okuyucunun eleştirel bakış ve yorumuna açılmasında daha çok mukayese, değerlendirme ve sonuç bölümleri tercih edildi. Dolayısıyla sadece bu bölümlerde değil, kitabın bütününde kapitalizmle birlikte modernizmin, pozitivizmin, materyalizmin, dinden kopuk beşerî ahlâk sistemlerinin, rasyonel bireyciliğin ve zımnen de bütün bunların insanlığa maliyetlerinin peşine düşülmüştür. Kitabın son cümlesi, aynı zamanda yazarının samimi bir temennisi olarak "Zenginlik ile Marifet arasında" birbirinden ayrı düşen "İki Düşünce İki Dünya"nın ayrılık sebeplerinin olduğu kadar yeniden bir'leşecekleri sebeplerin de ipuçlarını sunmasıyla, her cenahtan endişeliler için ferahlığa vesile olmasıdır. Muhtevalı sorularınız için teşekkür ederim.

Ben de kapsamlı cevaplarınız için teşekkür ederim ve son cümle olarak okuyucularımız için kitabın sonuç bölümünden bir alıntı yapmak isterim:

"Osmanlı İmparatorluğu'nun taşrası Erzurum'dan iki asır sonrasında bile astronomi ve anatomi uzmanlarını hayrete düşüren şeyler öne sürerek, müspet ilim metotlarına itimat ve itikadın inanca ters düşmeyeceğini deklare etmek de; bin beş yüz kişilik nüfusuyla övünen ve para olarak hâlâ çivi kullanan bir kasabadan, ulusların refahı adına "iktisadî büyüme teorisi" geliştirerek, sadece ulusunu değil, ulusların refahını hedefleyen öngörülerde bulunmak da bizim için aynı derecede önemlidir. Fakat asıl önemli olan, bütün bunları, erdemli bir insan tipolojisi üzerine oturtmaktır. Dev şirketlerle, devasa serbest piyasayla, marjinal çıkar ağlarıyla Smith'in iktisadî teorisi, artık aklın ve ülkelerin sınırlarını aşmış bulunuyor. Fakat öyle görünüyor ki Doğu Batı arasında uluslar, hâlâ daha *Zenginliği*'n değil, *Kuram*'ın ve *Mârifetnâme*'nin moral desteğine ve birleştiriciliğine muhtaç!"

Dr. Selma Karışman kimdir?

Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 1993'de birincilikle mezun oldu. "Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde Dinî Temalar" isimli teziyle, yüksek lisans eğitimini tamamladıktan sonra 1997'de doktora çalışmalarına başladı. Ümit Meriç ile birlikte hazırladıkları "Ebediyetin Huzurunda Ahmet Hamdi Tanpınar" adlı eser "20.Yüzyıl Türk Kültürüne Yön Verenler Dizisi"nin ilk kitabı olarak 2000'de yayımlandı. Şiirlerini 2001'de "Çifte Vav" adlı kitabında topladı. 2005 yılında "18. Yüzyıl Din-Ahlak-Ekonomi İlişkilerinin Sosyolojik Analizi ve Kapitalist Zihniyetin Değerlendirilmesi (Adam Smith-İbrahim Hakkı Örneği)" konulu tezle doktor ünvanını aldı. Tez, üzerinde yapılan revizyon ve eklemelerle kitaba dönüştü. 2010'da Ötüken Neşriyat tarafından basıldı: "Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Adam Smith, Marifet ile Zenginlik Arasında İki Düşünce İki Dünya". Kitap, ESKADER tarafından yılın düşünce ödülüne layık görüldü.

Fütûhât-ı Mekiyye, Cilt 14 (Muhyiddin İbn Arabi Hz.)

"Akıl gözün görmediğini bilirken Göz fikrin reddettiğini görür. Arif olanlar ise akıl ve gözü bir araya getirir. Onların kendisiyle anladıkları kalpleri, kendileriyle gördükleri gözleri, kendileriyle duydukları kulakları vardır."

Dün gece kıyısız bir okyanusun acayip incilerinden topladım. Paylaştıkça çoğalan inciler. Derin Düşünce okurlarıyla paylaşıyorum ki çoğalsınlar.(MY)

Sayfa 278, 390cı bölüm

"Bir şeyin zamanı onun varlığıdır" münazelesinin bilinmesi

”Sıfatlar bağımsız varlıklardır” dersek

Onunla nitelenen Bir nerede?

Bize HAKK’ın hitabı gelmiş

Elçilerinden öğrendik onu

”ALLAH’ın bir ortağı yok” dedi Peygamber (SAV)

Misli de yok, mahiyetini de bilemez kimse

Varlığın sırrını öğrenirsen

O’nun hakkında bilgiyle davran ve sakın bilgini

Her ne zaman dersem “O’nsuz ben yokum”

“Kimdir O?” sorusu sorulur ve pekişir

Dostum! Sözümü iyice anlarsan

Gerçeği de öğrenirsin ve demezsin: “Ben kimim? O kim?”

ALLAH Teâlâ bir topluluğun ***“bizi ancak dehr (=zaman) yok eder”*** (Casiye, 24) dediklerini aktarmıştır. Doğru söylemişler çünkü Hz. Peygamber (SAV) bir hadisinde DEHR’in ALLAH’ın isimlerinden biri olduğunu buyurmuştur. [...]

Bilmelisin ki zaman dışta varlığı olmayan bir nispettir (=bağ). İnsanlar zamanın mahiyetinde uzun uzadıya söz etmişlerdir. Onların sözlerinden anlaşıldığı kadar, bizim de söylediğimiz üzere, zaman “ne zaman?” sorusuyla ortaya çıkan bir nispettir. Bu soruyla birlikte “ne zaman ki”, “vakta ki”, “olduğunda”, “olursa” gibi zamana ait isimler ve ifadeler ortaya çıkar. Bütün şart edatları zamanın isimleridir. İsimlendirilen ise yokluk lafzı gibi var olmayan bir şeydir. Çünkü bu lafız isimlendirileni olmayan bir addır. Bununla birlikte hükmü bilinir. Zikrettiğimiz konunun doğru anlaşılabilmesi için misal vermeliyiz.

”Zeyd ne zaman geldi?” diye sorulunca cevap “Güneş doğduğunda” veya “Güneş doğduğu zaman” olabilir. [...] Bu ve benzeri sorular “ne zaman?” sorusunun cevabıdır ve hepsinden zaman anlaşılır. “Zeyd gelince ona ikram ederim”. Bunun anlamı Zeyd geliş vaktinin kendime şart kıldığım vaktin gerçekleşme vakti olmasıdır. Başka bir deyişle ona ikramın gerçekleşmesi Zeyd’in gelişine bağlanmıştır. Söz konusu olan yaratılmışlar için zaman iken kadim için ezeldir. Zamanın anlamı iki ucu olmayan, uzayan mevhum süre demektir. Geçmiş kısmına bakarak ona “mazi”, gelecek kısmına “gelecek” ve bulunulan zamanı “şimdiki zaman” diye isimlendirir ve ona “an” deriz. An (kendisi de zaman olsa bile) geçmiş kısım ile gelecek zaman arasındaki sınır demektir. Bu yönüyle an, dairenin

çevresinde var sayılan bir nokta gibidir. Noktayı bir yerde var saydığında onun başlangıcı ve bitimi belirlenir.

Bu bağlamda ezel ve ebed zamanın iki ucunun olMAyışı demektir. Bu yönüyle zamanın başlangıcı ve sonu olmadığı gibi süreklilik sahibi şimdiki zaman demektir; şimdiki zaman ise sürekli olandır. Âlem sürekli şimdiki zaman hükmünde olduğu gibi ALLAH'ın âlemdeki hükmü zamanın hükmü altındadır. Zamanın geçmiş ve gelecek kısımları da şimdiki zaman hükmü altındadır.

Bakınız! ALLAH Teâlâ bize sona ermiş bazı işleri bildirirken onları geçmiş zaman kipiyle, bir kısmını gelecek zaman, bazılarını şimdiki zaman kipiyle anlatır. Bu kısma misal olarak "O her gün bir iştedir" (Rahman, 29) ayetini verebiliriz. Geçmiş zamana misal olarak "seni önceden yarattım, sen bir şey değilken" (Meryem, 9) gelecek zamana misal olarak "Onu irade ettiğimizde ona 'ol' deriz, o da olur" (Nahl, 40) ayetiyle "Büyüklenenleri ayetlerinde yüz çevirteceğim" (A'raf, 146) ve "Size ayetlerimi ulaştıracağım" (Enbiya37) ayetlerini verebiliriz. **Bütün bu ifadeler karşısında bu işlerin kendisinde gerçekleştiği ve onun da bu işler için zarf olabileceği var olan bir hakikat ararız. Halbuki hem akılda hem duyuda böyle birşey bulamayız. Fakat vehimde bir zarf olarak zamanı buluruz. Bu zarf vehimdeki zarfın mazrufudur ve vehim sürekli onun hakkında hüküm verir.** İyice düşünürsen vehimle veya akılla veya duyuyla öğrendiğin yegâne şeyin var olurken kendisine dayandığımız HAKK'ın Varlığı olduğunu görürsün. ALLAH bu nispet nedeniyle bizim için kendisini ED-DEHR (Zaman) diye isimlendirdi ki zamanın hüküm sahibi olduğu zannedilmesin, çünkü O'ndan başka hüküm sahibi yoktur. Eşya hükümleriyle birlikte O'nun varlığında ortaya çıkarlar ve O sürekli varlık demektir. Mümkünler O'nun latif varlığının perdesi ardından zuhur ederek görülür hale gelirler. Onlar HAKK'ın varlığının perdesinin ardından gözüken varlıklarımızdır. Fakat O'nu göremeyiz. Nitekim göklerin perdesinin ardından yıldızları görürüz fakat gökleri göremeyiz. Bununla birlikte bizimle yıldızlar arasında göklerin bulunduğunu akıl yoluyla biliriz. Onlar latiftir ve bu nedenle artlarında bulunan şeyleri gizlemez ve örtmezler. "ALLAH kullarına karşı latiftir" (şûra 19). ALLAH'ın latif olmasının bir yönü içinde bulundukları herşeyi onlara getirmiş olmasıdır. Kulların gözleri ise şahid oldukları şeyleri görürler ve sahip olduklarını sebeplere izafe ederler. Bu durumda HAK perdeliyken ortaya çıkar. HAK perdelenen ve zuhur edendir. HAK perde nedeniyle bâtın kalan, perde ve senin için zahir olandır. [...]

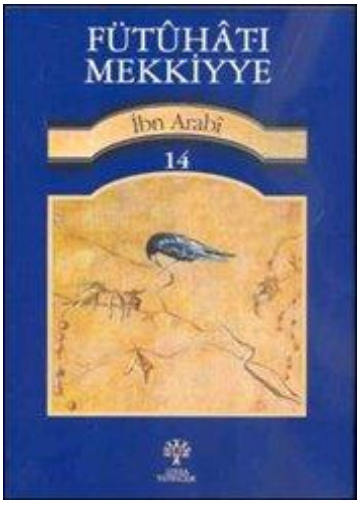

ALLAH perdesinde zuhur etmiştir. Göz O'ndan başkasını görmezken O'nun üzerinden perdeler kalkmaz. O sürekli RAB iken biz yokluk ve varlık halimizde sürekli kuluz. [...] Perdeli insanlar sebepleri görürken arifler sürekli HAKK'ı müşahede ederler. Bununla birlikte perde oldukları kimseler adına perdeleri de bilirler. Böylelikle onlara göre latif olan kesif olmuşken ariflere göre kesif olan latifleşmiştir:

Akıl gözün görmediğini bilirken

Göz fikrin reddettiğini görür

Arif olanlar ise akıl ve gözü bir araya getirir. Onların kendisiyle anladıkları kalpleri, kendileriyle gördükleri gözleri, kendileriyle duydukları kulakları vardır.

Satın almak için: Litera Yayıncılık

Birlikte Yaşayabilecek miyiz? (Alain Touraine) - **Emre Paksoy**

Kürt Hareketi "toplumsal bir hareket" midir?

Böyle bir soru sormak biraz saçma, biraz yersiz karşılanabilir… Bir taraftan "Kürt halkını görmezden gelmek", diğer taraftan ise "teröristleri masum göstermeye çalışmak" şeklinde yorumlanmaya müsait bir soru… Ancak son dönemde BDP tarafından başlatılan "sivil itaatsizlik" eylemlerinin ardından böyle bir sorunun cevabının ne olabileceğini gerçekten merak ettim…

Bu konu da başvuracağım kaynak ise Alain Touraine…

Touraine, "Birlikte Yaşayabilecek miyiz?" isimli eserinde bulunduğumuz dönemin post-modernizm çağı olmadığını, aksine modernliğin bunalımı evresini yaşamakta olduğumuzu iddia eder. Post-modernizme geçiş aşaması olan bu dönem içerisinde önemli olan öğe Öznedir…

Özne ile kastedilen ise ilk aklımıza geleceği üzere birey değil, daha soyut bir olgu… Kendisi şöyle ifade eder:

"…Özne ne belli bir bilinçtir, ne bir eyleyen, ne de belli bir kişi."

Özne için bizden somut örnekler vermek gerekirse "başörtüsü" bir öznedir… "Kürt olmak" bir öznedir… Hatta "laiklik" de yine bir öznedir…

Touraine'den devam edersek:

"… Özne geçmişte çeşitli biçimlere bürünmüştür: Din, siyasa, sınıf ya da ulus; benim sürekli yinelediğim ve savunduğum düşünceyse, Öznenin bugünkü toplumumuzda ancak "kendi kendisine gerçekleştirdiği biçimde, yani kişisel Özne olarak karşımıza çıktığıdır."

Buradan yola çıkarsak "toplumsal hareket" olması gereken Kürt Sorunu'nun öznesinin ne olduğunu sorduğumuzda vereceğimiz cevap tabii ki en genel haliyle "Kürt olmak" olacak… Kısacası bir kimlik sorunu… Ancak bu noktada kimlik sorunun her şeyden önce kimliği taşıyan en özele, bireye ait olduğuna da dikkat etmek gerek:

"Maalouf'a göre ise kimlikten kast olunan, ne insanın bağlı olduğu milliyeti, ırkı, ne de inandığı dini. Kimlikle kastedilen, tabii ki bu değerlerin de bir arada bulunduğu o insanı özel olarak tanımlayan aidiyetler…"("Ölümcül Kimlikler")

Bu nedenle "Kürt olmanın" sadece siyasal bir kimlik olarak addedilmesi eksik kalabilir… Böyle bir durum ise, şu an olduğu gibi, Kürt Sorunu'nu çözüme ulaştıracak bir toplumsal hareketin sadece milliyetçilik, ideoloji kavramlarına sıkışıp kalmasına neden olur… Bu yüzden Touraine ideolojiye ve siyasete indirgenmeyen, siyasal bir güce dönüşmeyen hareketlerin günümüzde daha etkili olduğunu iddia etmekte:

"Ayrıca siyasal aracılıklara en bağımlı hareketler, geçmişin, kendi ulusal ya da sınıfsal ideolojilerinden ödün vermeyen en güçlü toplum hareketleri olmuştur. Yeni toplum hareketleri sivil toplum hareketlerinin ve sivil toplumun "zayıflıkları" bağımsızlıklarının bedelidir. 1970'lerin "yeni toplumsal hareketleri" saman alevi gibi çabuk geçmiştir, çünkü siyasal erkin öncesinde ya da yanında yer almıştır. Siyasal bir güce dönüşmeyen kadın hareketleriyse, tersine, kişisel davranışlara, aile ilişkilerine, hukuk ve eğitim anlayışlarına çok daha etkili bir biçimde girmiştir."

Touraine'nin ortaya attığı bir kavram daha var: Toplumsal başkaldırı… Touraine'e göre toplumsal hareket ile toplumsal başkaldırı arasında net çizgilerle çizilmiş farklar vardır:

"Toplum hareketleri acıya, sefalete, köleliğe karşı çıkan başkaldırılardan çok farklıdır. Toplum hareketleri olumlu hedeflere doğru yönelir, oysa başkaldırıların tanımında toplumsal, kültürel ya da siyasal bir hedef değil, neyi reddediyorlarsa o yer alır; hem de halkın acısına dayanır, hem de küresel terimlerle tanımlanmış ve büyük ölçüde erişilmez olan bir düzenin yadsınmasına."

"Kürt Sorunu da acıya, sefalete, köleliğe karşı bir başkaldırıdır" denilebilir elbette…

Evet, acılar yaşanmıştır… Ancak başkaldırı yine Touraine'nin söylediği gibi sadece reddetmekle kalır… Fakat reddetmek zaten Kürt Sorunu'nun ve bu ülkenin bu zamana kadar makus talihi olmadı mı?… Bir yandan Kürtler'i yok saydık… Kürtçe'yi "bilinmeyen bir dil" olarak tarif ettik… Diğer yandan ise şehitlerin arkasından Kürtçe ağıtların yakıldığını, bu şiddet sarmalında bu zamana kadar en fazla Kürt vatandaşlarımızın hayatını kaybettiği gerçeğini reddettik…

Kısacası, zaten Kürt Sorunu'nu toplumsal bir başkaldırı olarak gördüğümüz için bu acıları yaşadık dersek mantıksız olmaz…

Diğer taraftan, Touraine toplumsal hareketlerin farklı veçheleri oluğunu ileri sürer. Bunlar kültürel hareketler, siyasi hareketler ve ekonomik hareketlerdir… Toplumsal hareketin bu farklı veçheleri o toplumun gelişmişliği oranında ayırt edilebilir durumdadır. Diğer bir ifadeyle, gelişmiş bir toplumda yaşanan toplumsal hareketin ekonomik sebepler mi yoksa siyasi sebepler mi ihtiva ettiği net olarak algılanabilir… Ancak gelişmemiş toplumlarda yaşanan toplumsal hareketlerin hangi sebeplerden kaynaklandığı tam olarak anlaşılamaz.

Kürt Sorunu'na baktığımız zaman ise, bulunduğumuz demokratik gelişmişlik seviyesini göz önüne alırsak, sorunun farklı veçhelerini okuyamama ya da göz ardı etme sorunu yaşadığımızı söyleyebiliriz… Kürt Sorununu sadece kültürel hareket olarak ya da siyasi hareket olarak değerlendirmemiz mümkün değil… Diğer taraftan ise sadece siyasi bir hareket olarak algılanması kültürel ve ekonomik sebepleri göz ardı etmemize neden olmakta.

Bu sebeple sorunun farklı yönlerinin görülebilmesi toplumsal hareketin Özne temelinde geliştiğini, gelişmesi gerektiğini daha net gözler önüne serer… Şöyle ki; Kürt Sorunu'nun ekonomik veçhesi vardır… Ekonomik yönden "Kürt Toplumsal Hareketi"nin oluşturulması ve çözüme ulaşması maksadında Özne'nin (Kürt bireyinin) temel alındığı somut hedeflerin belirlenmesi ve Kürt bireyinin ekonomik yönden sorunlarının çözülebileceğini hedefleyen bir toplumsal hareketin oluşturulması gerekir… Yine aynı şekilde siyasi veçhesi ele alınarak Özne'nin (Kürt kimliğinin, temel hak ve özgürlüklerinin) temel alındığı ve bu sorunların çözümüne yönelik somut hedefleri kapsayan bir toplumsal hareket meydana getirilebilir…

Düşünün, televizyonlarda izlediğimiz çevik kuvvet polislerine taş atmaya gelen çocuklara top dağıtarak o çocukların oradan uzaklaştırılması bile bu duruma bir örnek teşkil eder. Böyle bir eylem esnasında aslında ne "Apo'nun doğum günü", ne de benzeri bir mazeret bu yaşananların merkezinde değildir. Orada bulunan çocuk ne için bulunduğunun farkında bile değil belki de… Ancak Öznenin ***"Kürt çocuğunun oyun ve ilgi ihtiyacı"*** olarak okunduğu böyle bir olayda sorun gerçek şeklini ele verir…

İşte yaşanan tüm olaylar aslında bu örneğin daha büyük boyutlarına karşılık gelmiyor mu?..

Mesela Kürtçe'nin kullanımına yönelik tabelaların asılması olayın siyasi veçhesinde atılan somut ve müspet bir adımın örneği… Buradaki eylemin özne kısmını ***"Kürtçenin sosyal yaşamda kullanım ihtiyacı"*** teşkil eder… Diğer taraftan o dönem Cumhurbaşkanı'nın "Norşin" açılımı da bu somut adımın aslında olumlu bir tepki aldığı/alabileceğinin örneği olarak okunabilir…

Tam tersi bir örnek verirsek, sivil itaatsizlik adıyla başlatılan bir eylemde çadırların molotoflarla, ses bombalarıyla doldurulması, "sivil itaatsizlik" adı altında her gün sokak eylemlerin düzenlenerek ortalığın savaş alanına çevrilmesi toplumsal bir hareketin temelinde Öznenin yer almadığını gösterir bize… Özne bu noktada siyasal araçlara ve ideolojik çarklara kurban edilmiştir…

İşte Touraine'nin toplumsal hareketin temeline Özneyi oturtmak konusundaki ısrarı da buradan kaynaklanır:

"Çözümlemenin merkezinde özneyi koymada ısrarcı olmamın temel nedeni toplum hareketini -nasıl bir toplum hareketi olursa olsun-, onu gizleyen bu tür hareketlerin temelinde Öznenin özgürlüğüne

çağrıda bulunulduğunu görmemizi engelleyen siyasal araçlardan ve ideolojik çarklardan kurtulmak istememdir."

Şimdi sonuç kısmına gelirsek; şahsen benim Touraine'den anladıklarım Kürt Sorunu'nun toplumsal hareket vasıflarını kazan(a)madığı yönünde… Ve yine bu zamana kadar yaşananlar Kürt Sorunu'nu her iki tarafın da toplumsal başkaldırı olarak okumaya çabaladığını gösteriyor… Ya da sadece bir yönden bakılarak eksik olarak okunduğunu, okunmak istendiğini…

Bu yüzden, Kürt Sorunu'nun çözüm merkezine sadece ve sadece Özne'nin yani Kürt kimliğinin, Kürt bireyinin, Kürtçe'nin (birçok ekleme yapabilirsiniz) oturtulduğu bir hareketin varlığına ihtiyaç duymuyor muyuz?..

Ki bu ihtiyaç her ki taraf için de geçerli… Hem böyle bir "hareketin" başını çektiğini iddia edenler, hem de bu sorunun çözmek isteyenler için…

Ece Ayhan: Devletin ve Tabiatın Karşıt Karaşını *(Alper Gürkan)*

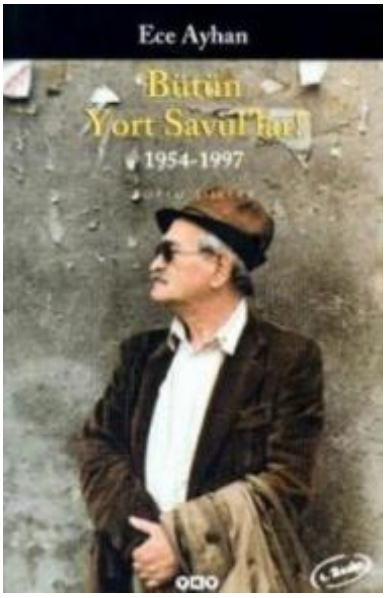

[Okudum Yazdım sitesinde yayınlandı]

Yortsavul!

Ece Ayhan'ı ilk olarak 1997-98 gibi Öküz dergisinde tanıdım. Kendi başına bir fenomen olan Öküz, bambaşka silüetleri içinde barındıran ve "Kültür-Fizik Dergisi" diye sunulan, biraz alt kültüre yakın ama çokca entelektüel bir dergiydi. Bu dergideki varlığının ötesini bilmediğim Ece Ayhan ise; benim için ilginç duruşu, müthiş tarihsel birikimiyle bambaşka, farklı bir şairdi.

Elbette ben de diğer bir çok şiirsever gibi onu, "Meçhul Öğrenci Anıtı" şiirindeki "Maveraünnehir nereye dökülür?" dizesiyle/sorusuyla sevdim. "Aldırma 128!" diye bana sesleniyordu sanki; şaşkındım, sonra biraz biraz şiirlerini, kitaplarını okumaya başladım ve 2002 yazında, bu malsız mülksüz adamın öldüğünü (başka bir yerden değil) Leman Dergisi'nden okudum. Can Yücel'in ölümü gibi; müthiş sessiz bir acı ve isyan duydum yüreğimin gölgeli ücralarında, sonra yaşamaktan utanç…

Ulaşılmaz Bir Ada…

"İkinci Yeni'nin Keşişi" lakabıyla tanınan Ece Ayhan, benim için ölümle daha da kıymetlendi ve daha derinlerine inme merakı duydum. Nihayetinde, kısa sürede en sevdiğim şairlerden biri oldu çıktı: Kendine dönük ifadesi, kara ve karmaşık kurgusu, uçuk bir dil yapısı vardı beni çeken…

Onun şiiri; sürreal bir dünya algısı, tarihin ve coğrafyanın bireye ve zamana tesiri, modernizme ve yerel anlamda cumhuriyet ideolojisine tepki temelinde kuruludur. Verdiklerine kendini açan her şiirseverin, sanat duygusu taşıyan herkesin hayran olabileceği dik bir isimdir bu "vakitsiz Üsküdar'lı." Bir yönüyle çekiciliği Cahit Zarifoğlu gibidir: Ulaşılmaz bir adadır yani…

Memuriyetten Sivil Şiire…

Kendini şairden çok etikçi olarak tanımlayan Ece Ayhan (Çağlar), 1931 Datça doğumludur. Erken yaşlarındayken ailesiyle İstanbul'a taşınmış ve ilk-orta öğrenimini orada tamamlamıştır. Mülkiye'yi bitirdikten sonra bazı ilçelerde kaymakamlık yapmış, 1966'dan itibaren memuriyetten çekilerek İstanbul'da bazı yayınevlerinde redaktör ve editör olarak çalışmıştır. İzmir'de bir huzurevinde hayata veda ettiğinde; dokuz şiir kitabı ve onlarca "sivil şiir" ile günce, denemeler ve bir de anlatı bırakmıştır ardında.

İlk şiirini 1954'te Türk Dili Dergisi'nde yayımlayan Ece Ayhan; Varlık, Yenilik, Pazar Postası, Seçilmiş Hikayeler ve Yeditepe dergilerinde şiirleriyle görünür oldu. 1955-1959 yılları arasında yazdığı şiirlerini topladığı "Kınar Hanım'ın Denizleri"ni yayımladığında oldukça ilgi gördü ve bunun verdiği cesaretle Türkiye edebiyatı için tanımsız olan nesir-şiirler kaleme alarak yoluna devam etti. Sonraki şiirlerinde "kara" söylemini katlarken, dilin zorlanması ve gramerin yeniden biçimlendirilmesi üstünde çalıştı. Mevcut sosyolojik olguları, tarih ve coğrafyayla birleştirirken dilde yaptığı bu "ayarlama/uyarlama," doğal olarak bir bozma/sökme şeklinde cereyan ediyordu.

* * *

Bütün Yort Savullar'ın YKY'den çıkan baskısında, Ece Ayhan'ın Son Şiirler'i, Yeditepe'de yayımlanan sekiz şiiri ve Öküz dergisinde yayımladığı iki şiiri bulunuyor.

"Şiirimiz erkek emzirir abiler"

(Mor Külhani)

Aşk örgütlenmektir bir düşünün abiler…

Ece Ayhan, okurun yorgun ve kırgın/kızgın günlüklerinden dışarı çıkarmayacağı bir tarihsel dizin adeta; okuruna ağlamaklı olabilmenin yanında şapşal bir gülümseme de vaad eden güldürükçü bir keşiştir. Mesela;

"Biliyorsun işte bira içerken vergi vermek gücüme gidiyor/arkadaş" (Galata Kantosu)

Kayboluşları hiç bitmiyor; bugün burada yitirilen bir kırık resim, yarın kuş kanatlarında denize yansıyor onunla…

"Düşünmek istemek Pera'da / goygoycularla düşünmek istemek / gücüme giden kanlı Nigar'ı." (Kanlı Nigar) deyiveriyor bazan ve bir aşkın asaletle örtüşmesi onu andırıyor hemen. Ya da *"dağlar gibi bir yalnızlık ne güzel bir hiç"* (Çapalı Karşı) mısraıyla en gizli mahzunlukların bile anlamsızlaşabileceğini gösteriyor.

Ya Ali Baba'dan bize miras kalanlarla, aslında tarihin gerçeği (iyilik ve kötülüğü) nasıl başkalaştırdığını gösteriş biçimi:

"Haramiler ki kırkın üstünde artık sayıları." (Orta İkiden Ayrılan Çocuklar İçin Şiirler)

Öyle veya böyle her halükarda: *"Biz (de) tüzüklerle çarpışarak büyük kardeşim." Bizim de kalbimizde kendimizden daha büyük bir çocuk var…* Bu yüzden bizim sevdiğimiz şiir de, yalınayak şiirdir bir yerde…

"Batı benim antitezimdir." Cemil Meriç

"Açıl Doğu açıl! Açıl dağarcığım" (Arapların At Koşturmaları)

Doğu; dilimizde değil artık, öztürkçe var; her zaman unutanlar var; hatırlatıyor ve Doğu yaşamının bürokrasisiyle devam ediyor gibi:

"Velhasıl onlar vurdu biz büyüdük kardeşim" (Yalınayak Şiirdir)

"Kimi cemiyetlerde hapishanelerdedir şiir, kimi sosyetelerde tımarhanelerde teşhir olunur…" (Yoksulluğun Harçlığından Denkleştirilmiş Duhuliyedir En İyisi)

Bu şiirin altına ben de not düşmüşüm: İlginç bir saptama aslında; Batı'da büyük şairlerin tımarhane deneyimleri kadar Doğu'da büyük şairlerin hapishane deneyimleri veya darağacı gölgesi vardır yazılamayan güncelerinde!

Devam edelim biz bu sivil Hıristiyan şairle:

"Devletin cüceleri nasıl iki kez ayağa kalkmak zorundaysalar

tabiatın cüceleri de bir dehliz bulmuşlardır kendi içlerinde…" (Zambakların Padişahı-XV)

Bu kadar mı söyleyeceği sanıyorsunuz, bir de *"çocuklar geceleri büyür…"*(Padişah İle Aslan) der… Burada benim aklıma o meşhur roman geldi; Beyaz Kale; çocuk padişahın durumu, nereden nereye?..

Cumhuriyet, cumhuriyet; ye iç, yat, keyfine bak…

"Ee. Sivil bir şair kocayınca kemalistler ürürmüş derler…"(Bir Sivil Şairin Ölümü)

"V. Mustafa'nın padişahlığının 10. Yılında aylardan mayıstı…"(Bir Askeri Şairin Ölümü!) diye devam eden bu düz mısrada alta yine not var, aslında soru olduğuna bakılmaması gereken bir not: "1933 Mayıs'ı mı? Başka seçenek?"

" 'Cumhuriyet', sözcüğü herhangi bir yerde geçince benim çatı katı aklıma hep şu geliyor:

Abdülbaki Gölpınarlı hoca bir gün bana demişti:

"Onlar -yani bizim sepici Yahya Kemal ve aynı meşrepten arkadaşları - Eyüp Sultan'da 'cumhur s…' yaparlardı."

Kendine, hazır bir rol biçiyor bir yerde:

"Bir bakmışım ki, kuyruklu bir pezevenk olmuşum, hırçın! Sırtlan olacak yerde…" (Tepilmiş Bizans)

Bizans'ta ilk Hıristiyanlar…

"Bazı şairler anahtarı okurun eline hemen vermek isterler ama Ece bu konuda kıskançtır," diyen İlhan Berk'in işaret ettiği gibi Ece Ayhan şiiri bir kapalı kutudur: Bu anlaşılmama arzusu gibi saçma bir gerekçeye dayanan basit bir yöntem değildir elbette, fakat modern edebiyatın bütün eserlerinde olduğu gibi yazan ile okur arasındaki bir anlaşmanın gerekliliğidir. Nitekim modern yazarın/şairin maksadı; okuru, üretilmiş bir eser sayesinde üretimin merkezine çekmek ve onunla yeniden bir üretim gerçekleştirmektir. Bu da doğal olarak (kalıpçılık değil) biçimcilik/estetik ile mümkün oluyor:

"…nedir yani? Okur kutsal, dokunulmaz bir varlık mıdır? Onun saygıdeğerliğini kaldırmalı ilkin. Suç neden hep ozanda olsun ki? Herkes başkasını yargıladığı yerde kendisi yargılanır. Evet, aramız açık okurla şimdilik…"

Yani aslında Ece Ayhan'ın kara şiirini ya da İkinci Yeni'yi anlaşılmaz veya kapalı şiir diye tanımlamak kolaya kaçmak ve modern sanatın çokyönlülüğünü hafife almak demektir.

Bir Sivil Şairin Ölümü

1.

Onlar başıbozukturlar; ama dilerseniz kendilerine 'buçuk şair' de diyebilirsiniz.

Sözgelişi; 1991 mayısında İstanbul'da, bir 'kötülük dayanışması' gereği, sık aralıklarla uçmak zorunda kalan,

sahtekar şairler arasında rahatça yer alabilmişlerdir!

İçlerinde Alman Harbi'nin (karneyle) 100 gramlık şairleri de vardır. Ve de zararsızlar! Hatta zavallılar bile!

-İşte bizim sosyal bürokratlar, akıllarınca değil de düpedüz dangalaklıklarınca, tarihte hep böyle Şiir'e ve hele Modern Şiir'e karşı olur ve karşı çıkarlar. Ve de salınırlar tarihte uzun ve pirinçten bir sarkaç gibi;

Sözgelimi; Mehmet Ali Ağca ile Yılmaz Güney arasında. (İkisinin de çocuklukları, yeniyetmelikleri ve gençlikleri kıpkızıl aç geçmiştir ve yapayalnızdırlar.)

Ayrıca her iki kör uç da, bir 'iktidar masasında' kolaylıkla konum değiştirebilirler.

Çırılçıplaklık, evet çırılçıplaklık, bilinmez, nerelere kadar savrulacaktır? Ya da savrulur? Bir sivil şair yine de "Biz cumhuriyette hayvan gibi yaşadık" diyebilmiştir; şiirde ilk Hıristiyanlar olarak!

Ece Ayhan'ın kastettikleri (bknz: İkinci Yeni Savaşı-Attila İlhan vd.) yani modern şiirin esası olan İkinci Yeni'yi hak ettiği tahta layık bulmayanlar; bırakınız onun yazdığı dönemi, vefatının üstünden neredeyse on yıl geçmişken onun tartışıp sorguladığı mevzuları bu toplumun yeni yeni kurcalamaya başladığını göz önüne alırlarsa "devletin, tabiatın, tarihin ve coğrafyanın cücesi" olmaktan başka bir şey olmadıklarını da anlayacaklardır…

* Yapı Kredi Yay. 2001/3. Basım

Türkçe “Off” Ya Da Siyaset Meydanı “On” ***(Alper Gürkan)***

Ben de birçok okur gibi anadilimin kullanımıyla ilgili kendimi geliştirmek ve kitabın arka kapağında yazdığı gibi biraz “eğlenmek” için Feyza Hepçilingirler’in “Türkçe Off” kitabını nihayet okudum. Biraz eğlenmediğimi, yeni birkaç şey öğrenmediğimi, doğrusundan emin olamadığım detaylarla karşılaşmadığımı söyleyemem. Ama kitabın, -özel bir şeyler bulacağıma dair- beklentimin bir hayli aşağısında kaldığını söyleyebilirim.
Bunun iki sebebi var: Birincisi, yazarın yazılarını ve bütünsel olarak bu kitabı, “kendini Türkçe olarak ifade etmekte” ciddi sorunlar yaşayan kişileri hedefleyerek yazmış olması. (Yani söz-sözcük-tümce kavramlarını birbirine karıştırabilen kişiler ya da Türkçenin konuşulduğu gibi yazılan bir dil olduğunu sananlar için diyebiliriz.) Bu yönüyle yazılanların ortaöğretimdeki öğrencilere fayda sağlayacağı kesin olmakla birlikte daha ileri konumdaki okur-yazar kişiler için fazla bir şey ifade ettiğini dile getiremeyiz.

* * *

Murat Belge’nin, Hepçilingirler gibi dilin bu tür sorunlarıyla ilgilenenler için “Dil Zabıtası” dediğinin aktarıldığı sayfaya gelene kadar ben de benzer şeyler düşünmeye başlamıştım. Ama bununla ilgili bir isimlendirme yapmamıştım doğrusu. Sağ olsun Belge, güzel bir adlandırma yaparak bizi zahmetten kurtarmış…
Elbette dilin sorunlarının olması ve bu sorunların çözülmesi için çaba harcanıyor olması gayet doğaldır. Lakin çözüm önerilerinde tek bir perspektifin (genelde öztürkçeci ırkçılık açısının) dayatılması ve bu bakış açısı haricindekilerin aşağılanması hiç de doğal değildir. Çünkü doğal olan, canlı bir varlık gibi tahayyül edilen dilin “nabzı”nın objektif bir biçimde tutulmasıdır.

Örneğin bu nabzı halkın kullanımında aramak bir yöntem olabilir…
Şimdiye kadar içtenlikle ve dilin -hiçbir zorlama olmaksızın- kendiliğinden akışında "fax" cihazına "belgegeçer" diyen birisi nerede görülmüştür? Evet, böyle diyenler vardır. Ama bu kişiler kendini "dil konusunda hassas" zannettikleri için -ya da tersinden söylersek öyle oldukları için- böyle bir eğilime girdikleri bilinmektedir. Yoksa normalde onlar da bu cihazı tanımlarken, zihinlerinde "fax" diye tanımlıyorlar ama bunu dile getirirken "Türkçe"ye çeviriyorlar hemen. İnsan merak ediyor; aynı kişiler televizyon, cd, radyo, otobüs gibi kelimeler karşısında -damarlarındaki asil kana güvenerek- nasıl bir tavır takınıyorlar acaba?
Bence zorlanıyorlar sadece! Çünkü her halukarda dilin varlık sebebi olan iletişim, zihin tarafından sürekli kolaylaştırmaya açık bir şekilde çalışır. Bu yüzden sesler, harfler, isimler gibi "işaret"ler icat edilmiştir. İletişim gayesinin birer vasıtasından ibaret olan bu şeylerin hiçbirisi kendi başına birer anlam taşımaz. Bu yüzden bunlara da dinsel birçok olgu gibi kudsiyet yükleme çabası gereksizdir. İnsan tabiatının bir unsuru olan dili, "ses bayrağı" ilan edip vatanmilletsakarya meselesi yapıp, "milli bilincin yansıması" biçiminde ele alarak politikaya alet etmek anlamsızdır.
* * *
Zaten Hepçilingirler'in kitabına ikinci eleştirim de budur: Dil zabıtamız, aynen dediğim gibi dili salt iletişim vasıtası olmaktan çıkarmış ve "milli bilincin yansıması"na indirgeyerek hapsetmiştir. Bunu yaparken aktardığı milli hisleri bir yana, kitabını siyasi eleştiri, yorum hatta küfürlerle doldurmuştur. (En fena küfür de Çiller'e gitmiş!)
Mesela Abhazyalılarla diyaloglarından bahsettikten sonra, kitabın en sonunda "…anlasınlar küreselleşince dünyalarının kaç bucak olacağını!" diye yazmış.
Dünyanın bugünkü gerçeklerini görmemekte direnen kapalı bir ekonomi anlayışına sahip Kemalist ideolojinin milli duyarlılıklarına, Marksist ideolojinin kalıntılarını eklerseniz bundan daha iyi bir küreselleşme yorumu yapamazsınız. Başka yorumlar da var tabi: Sanki müellif; Gümrük Birliği, serbest piyasa ekonomisi gibi konulara eğilirken; Türkçenin sorunlarından bahsetme fırsatı buldukça bunları yazmış gibidir.
Mesela "Siz Kimsiniz?" başlıklı yazıda bırakın dilin sorunlarından bahsedilmesini, -lisan anlamında- dil kelimesi, Türkçe kelimesi dahi geçmez. Üstad oturmuş, önsözde "dilbilgisi kitaplarına alternatif" olarak sunduğunu iddia ettiği bir kitap yazmış ama içine üç sayfalık böyle alakasız bir yazı koymaktan da geri kalmamış. Eroinden, tarikattan, paşa hayatlardan, Batılılıktan, hurafeden ve daha nice şeylerden söz etmiş oysaki. Üstelik bunu yaparken memleket yorumlarını ince bir tarzda araya sıkıştırdığı izlenimi vermeye bile gerek görmeden kabaca yapmış.
Çünkü bu kitabın hedef kitlesi, etki çemberi kendini "açıkça" belli ediyor: Kendi ses bayrağını bile çat pat kıvırırken meydanlarda bayrak sallayarak ilerici olacağını sanan cahil kalabalıktan başka kim olabilir ki bunlar?

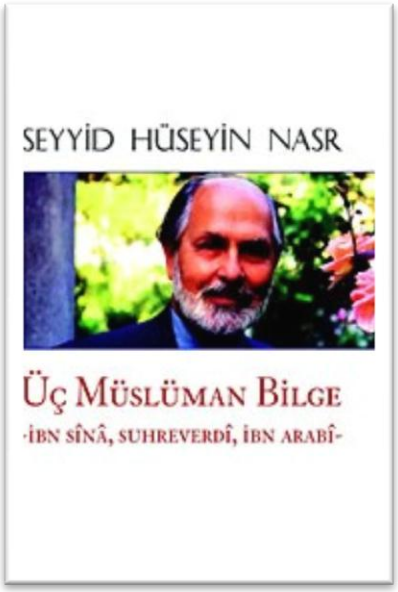

Üç İslamî Ekol: Üç Müslüman Bilge ***(Alper Gürkan)***

[Okudum Yazdım sitesinde yayınlandı]

Hâlen George Washington Üniversitesi'nde İslam Araştırmaları Profesörlüğüne devam eden ve son olarak 2009'da ikinci vatanı olarak gördüğü ülkemize de gelip konferans vermiş olan düşünür Seyyid Hüseyin Nasr; İslam fikriyatı içinde "Vahdet-i Vücud," "Tasavvuf," "kutsal ilim" gibi mes'eleleri tartışırken evrensel anlamıyla "dinlerin aşkın birliği," "ezelî hikmet," "modernizm" gibi konuları da ele almakta, incelemekte ve yorumlamaktadır.

Tradisyonalist ekolün temsilcileri olan René Guénon, Martin Lings, Frithjof Schuon gibi düşünürlerle paralel olarak modern düşüncenin yarattığı bunalımı, İslam ya da dinsel tefekkür ile karşılayıp aşmak imkânını sorgulayan Nasr; kitaplarında metafiziğin "engellenmişliğine" rağmen hâlâ büyük kuvvetlere sahip olduğunu ileri sürer ve modern dünya içerisinde yaşanırken gelenekselle olan bağların sürdürülebilirlik imkânına kapı aralamaya çalışır.

Dünyanın dört bir yanında verdiği konferansların yanı sıra yazdığı sayısız makale ve onlarca kitapla modernite ve Batı arasında kurulan göbek bağının kesilip yeni bir felsefî zemin oluşturulmasına katkı sağlamak için çabalayan Nasr; "İslam ve Modern İnsanın Çıkmazı," "Modern Dünyada Geleneksel İslam," "İslam'da Düşünce ve Hayat," "Genç Müslümana Modern Dünya Rehberi" gibi eserlerle bu çağ çıkmazı için İslam'ı ve Tasavvuf'u temel alan bir araştırma metodunun da öncülüğünü yapmaktadır.

"Üç Müslüman Bilge"; Nasr'ın, İslam düşüncesi ve İslam felsefesi konusunda tarihteki üç okulu, onları temsil eden üç düşünür üzerinden ele alıp incelediği bir eserdir: İbn Sina'nın kişiliğinde Meşşaîlik felsefesi, Sührevedi'nin kişiliğinde İşrakîlik ve İbn Arabi'nin kişiliğinde Tasavvuf, kitabın konusudur.

Meşşaîlik ve İbn Sina:

Aristo Teolojisi ve Yeni Eflatunculuğu da İslam fikir denizinde eriterek Meşşaî okulunu kuran ve "Arapların Filozofu" namıyla meşhur olan El Kindî için iki tür bilgi vardır: Biri, Allah tarafından rasûl ve nebilere aktarılan ilahî bilgi (el ilm'ül ilahî), diğeri ise zirvesi felsefe olan insanî bilgi (el ilm'ül insanî)'dir. Doğal olarak ilk bilgi ikincisinden üstün kabul edilir ve yoktan var etme ya da cismanî haşr gibi gerçekler akıl ve felsefe tarafından kavranamasalar da -hatta ona aykırı bile düşseler- ilahî bilgiye dayandıkları için kabul edilmelidirler. Bu yüzden denilebilir ki Meşşaîlik fikriyatı, felsefe ve doğa bilimlerinin vahye eklemlenmesiyle ve anlaşılmaya çalışılmasıyla vardırlar. Bu sayede Meşşaî Okulu; Eflatun'u, Arsito'yu, Neo-Platonculuğu, Stoacılığı, Hermetizmi, Pisagorculuğu, antik çağ hekimliğini, matematiği ve akıl-vahiy zıtlaşması dışında kalan tüm fikir ve görüşleri kendi bünyesinde görür. Bunu yaparken, bünyesine dahil ettiği bu disiplerin iç tutarlılık ve sistemlerine bağlı kalır ve bu bağlılığı, İslam toplumunun ihtiyaçlarını gözeterek zenginleştirir.

Nasr, Meşşaîlik'i anlatırken öne aldığı El Kindî'den sonra; el Belhî, el İstahrî, İbn Havkal gibi düşünürleri de anıp alimler tarafından "İkinci Öğretmen" diye anılan Siyaset felsefecisi Farabî'ye, ondan da er Razî, Birunî, Harizmî, İbn Nedim gibi mantıkçı ve ansiklopedistlere ve nihayet İbn Sina'ya geçer. Tüm bu kişiler ve daha nicesi ile İhvan'üs Safa, İbn Sina için birer öncüdür.

Batı'da Avicenna diye bilinen ve müslümanlarca Hekimler Sultanı diye anılan İbn Sina'nın Orta Çağ skolastik felsefesinin temellerini attığı, Hipokrat ve Galen tıp geleneklerini birleştirdiği kabul görmektedir.

Varlıkbilim (ontoloji) evrenbilim, melekler bilimi, tabiat bilimleri, matematik, psikoloji ile din ve vahiy ilişkisi, batınî felsefe gibi ana başlıklarla İbn Sina'nın hayatının yanı sıra görüşlerini de aktaran Nasr; onun kurduğu okul ile de Meşşaî felsefesine ve İslam tefekkür dünyasına yaptığı katkıyı aktarır okuyucuya.

İşrakîlik ve Sühreverdi:

Abbasilerin siyaseten zayıfladıkları bir dönemde bazı fâkihler, Aristo felsefesindeki rasyonalist boyuta karşı çıkan sûfîler ve Eş'arî Kelamı, bir cephe oluşturup; bazı Şiî meliklerin güçlenmesinin de etkisiyle Meşşaîlik'i, yoğun olarak eleştirmeye başlarlar. Özellikle Gazalî'nin tasavvufa yönelip de felsefecilere saldırması sayesinde doğudan batıya, Endülüs'e kayan Meşşaî düşüncesi; İbn Bacce, İbn Tufeyl, İbn Rüşd gibi meşhur filozoflarca yaşatılırsa da gücünü giderek yitirir.

Ûlema içinden Selahaddin'e baskı yapılması yüzünden hapsedilerek 38 yaşındayken vefat eden Sühreverdi; aldığı eğitim sayesinde hem mantık ve felsefeye hem de tasavvufa hâkimdi. Ardında bıraktığı eserlerde Zerdüştlük, Pisagorculuk, Eflatunculuk, Simyacılık, Hermetizm gibi pek çok geleneğin izlerini aktaran birisi olarak da İşrakîlik'in şeyhi kabul edildi. Bu kadar çok gelenekten izler taşıması; onun eklektik bir görüşler bütününe sahip olduğunu değil, philosofia perennis (ezeli hikmet)'e dönük olduğunu gösteriyordu.

Sühreverdi'nin, iki hikmet geleneğinin bir sentezi olarak ortaya çıkardığı İşrak felsefesi; "şeyhleri Eflatun olan filozoflar," "Şifin izleyicileri" ya da Hermetizm ile doğrudan bağlantılı diye nitelendirildiyse de kendisi; hem istidlalî akla, hem kalbî sezgiye, hem formal eğitime, hem de nefsin arındırılmasına dayanarak gerçeğe ulaşmak için bilgiyle meşgûl olmayı seçmişti.

Bu bölümde; coğrafî sembolizm, hikmet'ül işrak, Meşşaî felsefesinin eleştirisi, ontoloji, melekler, fizik ve psikoloji, ahiret ve manevî bir olma, iç-görsel anlatılar, İşrakî gelenek gibi konu başlıkları üzerinden Nasr; İşrakîlik ve Sühreverdi'nin görüşlerine yer verir.

"Manevî/rûhî bir gerçeklenme ve kutsallık ve marifeti elde etme yolu olarak Tasavvuf; kalbî, batınî ya da iç boyutunu oluşturduğu İslam vahyinin ayrılmaz bir iç öğesidir." diyen Seyyid Hüseyin Nasr, Tasavvuf'un köklerini İslam Nebiî Hz.Muhammed ve Ali bin Ebu Talib'e dayandırır.

Rasûl'ün öğretilerinin iç boyutu olan ve bugüne değin İslam'ın batınî boyutunu temsil eden Tasavvuf, Rasûl'ün vefatından sonra -kendisi de bir Şiî olan Nasr'ın aktardığı Şiî görüşüne göre- Ali ve İmamlar ile Caferî Sadık, Ali er-Rıza, Zü'n Nun'ı Mısrî, Muhasibî, Edhem, Bestamî, Hallac, Cüneydî Bağdadî gibi velilerin yolu olmuştur. İran, Arap yarımadası, Afrika ve Anadolu'da birçok takipçi bulan Tasavvuf, Endülüslü Şeyhlerin şeyhi İbn Arabî ile sistemli bir şekilde dile getirilmeye başlanır.

İbn Arabî, psikolojik ve antropolojik bir temele yaslandığı kadar metafizik ve kozmolojiyi de kapsayan bir doktrin oluşturur ki bu, Vahdet-i Vûcud (Varlığın Aşkın Birliği) diye anılan görüş ve yöntemler bütünüdür. Vahdet-i Vûcud; Arabî'nin kendinden önceki şeyhler tarafından da dile getirilip uygulanan sûfî doktrinlerin açık bir şekilde formüle edilmesidir. Bu durum onu, "İslam irfanının en üst düzeydeki açıklayıcısı" yapmıştır.

Bu bölüm içerisinde; sembolizm, Vahdet-i Vûcud, isimler ve sıfatlar, insan-ı kâmil veya logos, yaradılış ve kozmoloji, bir olma, dinlerin birliği gibi konuları da işleyen Nasr, son olarak Arabî'den sonra Tasavvuf'un durumunu da anlatarak eserini tamamlar.

* * *

Denildiği gibi Tradisyonalist (Gelenekselci) ekolün bir temsilcisi olan Nasr; her ne kadar ezelî hikmet adına yaptığı araştırmalarında ziyadesiyle Tasavvuf'un varlıksal, varoluşsal ve dinsel birliği üstünde duran bir düşünür olsa da Meşşaîlik'in de İşrakîlik'in de uzağında olan birisi değildir. Çünkü bu kitap vasıtasıyla da yazmış olduğu eserler ve verdiği konferanslar sayesinde de söylediklerinden anlaşılmaktadır ki o da; ne vahyin hikmete dayalı sırrından ne de aklın ulaşabileceği bilgelikten uzak durulmamasını tavsiye eden birisidir.

Bu kitabıyla da üç İslamî ekolü; bir olan hakikatin farklı yüzleri olarak sunuyor okura. Böylece İsmet Özel'in dediği gibi içten içe;

"*taşınacak suyu göster / kırılacak odunu / bileyim hangi suyun sakasıyım ya Rabbel alemin" diyen modern zaman müslümanlarına yürünmüşlük tecrübesine sahip yolları işaret ediyor…*

Körlerin gördüğü, gözlerin görmediği ateş (Mehmet Yılmaz)

90'lı senelerin başıydı sanırım. Boğaziçi Üniversitesi'nde kızlar yurdunun kapısında bir arkadaşımı bekliyorum. Benimle birlikte bir kaç kişi daha var bekleyen. Gözlerimiz merdivenlerde… Son derecede şık kıyafetiyle özel bir geceye hazırlandığı belli olan genç bir kız beliriyor. Saçları da yapılı ama sol tarafı tuhaf şekilde, dağınık duruyor. Garip, ürkek adımlarla ilerleyip bize yüzünü döndüğünde elindeki beyaz bastonu fark ediyorum, görmeyen insanların kullandığı o ince, plastik baston. Kör kız aynaya bakamadığı için bütün çabasına rağmen saçları "kusursuz" olamamış. Üzülüyorum.

Benimle birlikte bekleyen erkeklerden biri öne atılıyor, hızla basamakları çıkıp genç kıza sarılıyor. Mahremiyetlerine ortak olmak ne kadar rahatsız ediciyse oğlanın çaktırmadan kızın saçlarını düzeltmesi de o kadar güzel. Yüzlerinde büyük bir aşkla birbirlerine bakıyorlar. Kızın kör olması Aşk'ını görmesine mâni değil…

* * *

Bu hafta çok özel bir kitaptan bahsetmek istiyorum: Kitabul - Muhabbe Ve'ş Şevk Ve'l Üns Ve'r Rıza, müellifi Gazâlî Hazretleri.

Aşk… Kâinat'ın sırlarını içinde saklayan tek bir hece… İdrak ettikçe derinliği ve letafeti artan bir bilmece:

"- Baba, Aşk'ı da ALLAH mı yarattı?

- Evet kızım.

- O Aşk'ı yaratmasaydı biz birbirimizi sevemezdik değil mi?" (Yeni Başlayanlar İçin Mesnevî'den)

Eşyayı ve birbirimizi sevebilmemiz bir Hakikat'in tecellisi ise, perdede gördüğüm bir gölge oyunu ise, zahiri aşkların kaynağı olan baş harfi büyük yazılmak üzere **A**şk nedir? **A**şk'ın Hakikat'ine âgâh olmak, mahiyetine akıl erdirmek mümkün müdür?

Bu mümkünse bile nesnel (=objektif) bir biçimde olmayacağı kanaatindeyim. Neden?

"Her anma töreni bir unutmadır" diyordu İngiliz tarihçisi. Gerçekten de meselâ ülkeme, halkıma duyduğum yürek dolusu o sevgi rap-rap yürüyen askerlere, borazan seslerine, bayraklara, nutuklara hapsedilince ne kalıyor geriye? Artık şampuanlaşan, ürünleşen, politik bir aygıt değil mi benim vatan sevgim? Her millî bayramda AYNI. Herkes için AYNI. Bütün erkeklerin AYNI kadına aşık olduğu bir dünya gibi! Ne kadar da Aşk-sız! Cazibe var, beğeni var ama… Aşk yok. Eğer Aşk'ımı başkasına tarif edersem ya da sebebini sorgularsam yok oluyor, mahvoluyor, kahroluyor… Kanatlarına dokunulmuş bir kelebek gibi uçamıyor artık:

« - Karına neden aşıksın?

- Sarı saçları var, boyu uzun, ayrıca çok zeki ve tahsilli.

- Daha uzun, daha sarışın, daha zeki bir kadın bulursan boşanacak mısın?

Elbette ilk soru yanlıştı, aşkın ***objektif bir sebebi olsaydı*** *herkes aynı kişilere aşık olurdu.*

…" (bkz. Zina da böyle bir şey işte…)

Nesnel, herkes için aynı olan kalıplara sokuldukça İslâm da yemek tarifi ile trafik kuralı arası bir "şey" oluyor: ***"Bir kaşık unu al, yarım limonun suyunu sık, iki yumurta kır, … Seni Cennet'e sokmak benden, gerisine karışma!"***

Herkes için aynı olan, ISO 9000 standartlarında bir din artık kalp ile bütün bağları kopmuş bir dindir. Dünyevîdir. Sonu önceden söylenmiş, kötü anlatılmış fıkra gibi, **H**ayretsiz, **M**ânâsız bir din. Kalple ilgisi kalmayan ve artık İslâm olmayan bu dinin abdesti serinletir sıcak yaz günlerinde, namazı sırt ağrılarına iyi gelir, orucu ise gastrit ve ülsere karşı birebir!

Senai Demirci çok güzel anlatıyor nesnel ile öznel arasındaki farkı:

"Bir insan "Ben günahkârım" derken, kendi iç dünyasının gerçekliği üzerinden kendini bağlayan bir bildirimde bulunur. Onun kendi sübjektif algısında "günah" diye algıladığı sizin "günah" diye algıladığınızla eşleşmiyor olabilir. Onun "ben günahkârım" deyişi ile sizin "ben günahkârım" deyişi aynı nesnel gerçeği ifade etmez. O halde, bu cümleyi "o günahkârdır" diye tercüme edemezsiniz; çünkü onun günah diye kastettiğini ancak o bilir, o anlar. "Bana bildirildi…" cümlesi de ancak "ben" öznesiyle nakledilmelidir. Söz sahibinin iç gerçekliğiyle ilgilidir."

Nesnel, objektif inançlara(!) ısınamadıysam bu yüzdendir. ***"İslâmcı geldi hanıım! İslâmlarım var, her eve lâzım"…*** Ben bunu istemiyorum. Bir din istiyorum ben, o dinde "Ben" kalmasın, hani var ya, ilk defa bir kıza aşık olduğumda nasıl çarpmıştı yüreğim! Öyle çarpsın. Dudaklarım kurusun, içim yansın. Sevdiğim'den başka bir şey düşünmek mümkün olmasın. SMS gelmiş bir cep telefonu gibi titresin kalbim. Hayır! Richter ölçeğinde bile olmayan bir deprem istiyorum. Yıkılsın dağlar, göller birer şelale

olup aksın gözlerimden! "Ben" yıkılsın. Yemeden, içmeden kesileyim. O'nsuz yaşamın bir anlamı kalmasın. Görenler ***"Aşık mısın oğlum? Ne bu hal?"*** desin. Ama benim Aşk'ım yine de benzemesin kimsenin aşkına. Mahrem olsun:

"Allah'a ulaşmak için yaratılmışlar adedince yollar vardır." (Suzannur Başarslan'ın harika yazısı Bab Aziz / Nacer Khemir)

İslâm'ı Aşk'sız düşünmeyi reddediyorum. Nasıl İman'ı Akıl'sız düşünmeyi reddediyorsam, aklımı iman çengeline asmayı reddediyorsam öyle de Aşk'ı taleb ediyorum. Netice ALLAH'tan. Yanlış kapılardan kral gibi geçmektense doğru kapının önünde dilenci olmayı yeğliyorum.

Bu perspektiften bakmak için, akıl ermez işlere akıl erdirmek için yazılmış bir kitap Kitabul - Muhabbe Ve'ş Şevk Ve'l Üns Ve'r Rıza. "Bakmak" diyorum ya… Gerçekten de görmek (=anlamak) için bakmak gerek… Ama nasıl? Hatırlayacaksınız **Derin İnsan** , **Derin Göz** **ve** **Zaman Nedir?** kitaplarında ısrarla üzerinde durduğum bir kavram var, Et-Göz ve İnsan-Göz:

"Satranç müsabakalarını izlediyseniz bilirsiniz, ikili kronometreler vardır, bir oyuncu düşünürken sadece onun "oyun zamanı tükenir". Hamlesini yapar yapmaz bir düğmeye basar ve öteki oyuncunun kronometresi dönmeye başlar.İnsanın da bu türlü birbirini dışlayan iki farklı "bakış" sahibi olabileceğini düşünüyorum. Meselâ Fahişelik, şehitlik ve özgürlük yazısında belirttiğim gibi bir insan-fahişe gördüğümüz zaman erkek-gözlerimiz çekici bir dişi-kadın, insan gözlerimiz ise "ekmek kavgası veren" bir anne-insan görebilir. Buna dayanarak bedensel ihtiyaç ve arzularımıza (hayvanî yanımıza) göre hareket eden bir çift gözümüz olduğu gibi her şeyi "İnsan" penceresinden gören ikinci bir çift gözümüz olduğu sonucunu çıkarıyorum. Tıpkı satranç saati gibi ***hayvanî-gözlerimizi(3)*** *kapatabildiğimiz ölçüde insanî gözlerimiz açılıyor. Fakat* ***hayvanî-gözlerimizi*** *kapatmak o kadar kolay değil. Çünkü sadece yeme, içme gibi arzular değil daha "soylu" kaygılar da doğanın güzelliğine odaklanmamıza engel olabilir. Bunu yaşanmış bir örnekle açmak istiyorum:*

Kızlarımı çocuk parkına götürmüştüm. Tam kitabıma dalmak üzerediydim ki ***"baba arı var"*** *dediklerini duydum. Gerçekten de bir arı etraflarında hızla dönüyordu. Kızlarımı yavaşça uzaklaştırdım oradan. Yerime döndüm. Sonra oturduğum banka yakın bir dala bir arının konduğunu gördüm. Arı kendi halinde yaprağın üzerinde duruyordu. Ona yaklaşmamı umursamadı. Arıyı dikkatle gözlemeye başladım. Siyah sarı halkalarını, kanatlarını, antenlerini dikkatle süzdüm. Bir süre önce kızlarım için tehlike arz eden ve uçan siyah nokta şimdi neredeyse şirin görünmeye başlamıştı gözüme. Bizim için bir tehlike ya da fayda ifade ettiği müddetçe ne doğayı ne de diğer insanları göremiyoruz. Arı? Çocuklarımı sokabilir. Elma? Yiyebilirim. Polis? Ceza kesebilir. Patronum? Zam yapabilir ya da işten atabilir…*

Dikkat ederseniz bir çok insan gözlerini süpermarketlerde fiyat "okuyan" barkod okuyucusu gibi kullanıyor. Diğer insanları birbirlerinden ayırd etmemize yarayacak yanlarını görüyoruz sadece. Bıyık, gözlük, giysiler, saç şekli… Bıyığını kesmiş bir tanıdığa yabancı gibi bakmamız acaba ne kadar masum? Peki eşini bir para kazanma makinesi ya da çocuk doğurabilen bir hizmetçi olarak gören insanların körlüğü ve mutsuzluğu da ***hayvanî-gözlerini*** *fazla açmış olmaktan kaynaklanmıyor mu? Düşünmek lâzım üzerinde…*

Doğaya ve cansız cisimlere de böyle bakıyoruz çoğu kez. Susamışsak görüyoruz suyu. ***"Hayvanları çok severim, ızgara lüfere ve fırında kuzuya bayılırım"*** *diyen mizahçı geliyor aklıma. Hafızamız bile böyle*

işlemiyor mu? En çok zevk aldığımız ve korktuğumuz şeyleri hatırlıyoruz. Hafızamız herşeyi eksiksiz kaydeden bir tutanak değil. Hayatta kalma gayretimiz sonucu bize madden faydalı/zararlı olabilecek şeyleri hatırlıyoruz çoğu kez ve bu da bir tür körlük teşkil ediyor kanaatimce. Kendi hayatımızı seçici şekilde hatırlıyoruz.

"Güzel" kelimesi bu sebeple faydalı şeyler için yani yanlış kullanılıyor çoğu kez: Güzel bir kadın (=çekici), güzel bir yemek (=lezzetli)… Oysa zekâ duvarını delebilecek hakiki güzellik faydanın bittiği yerde başlıyor."(Derin İnsan kitabı, ***Güzellik Matkabı*** bahsi)

Gerçekten de Kitabul - Muhabbe Ve'ş Şevk Ve'l Üns Ve'r Rıza bu iki gözün varlığını idrak edebilmek için çok « faydalı » bir tefekkür kitabı. Yine bu sebeple yukarıdaki alıntıya tekabül eden satırları aşağıya aktarmak istiyorum. Neredeyse kelimesi kelimesine karşılık gelen kısımları koyulttum.

Daha sonra kitabın baş tarafından bazı alıntılar sundum. Eğer bütün bunlar sizde okuma arzusu uyandırabilirse ne mutlu bana.

Sf. 58 "Ahiret'teki faziletin dünyadaki Marifet'e üstünlüğü"

İdrâk olunanlar, hayal edilen suretler, renkli cisimler, hayvanlar ve bitkilerden müteşekkil istekler gibi hayale dahil olan kısımlarla Allah'ın zatı, ilim, kudret ve irade gibi hayale dahil olmayan kısımlara bölünür. Kim bir insanı görür. Sonra gözünü kapatırsa onun suretini zihninde sanki ona bakıyormuş gibi görür. Fakat gözünü açıp gördüğünde aralarındaki farkı idrâk eder. Bu ayrılık iki suretin arasında ihtilâfa dönüşmez. Çünkü görülen suret, hayal edilen surete uygundur. [...]

Dördüncüsü: Teşviş edici mâniler ve kalbi meşgul eden elemlerin kemâlidir. Bu bakımdan sıhhatli, meşguliyetsiz ve sadece mâşuka bakmak için hazırlanan bir kimsenin zevk alması; korkan, ürken veya elem duyan hasta veya kalbi herhangi bir şey ile meşgul olan bir kimsenin zevk alması gibi değildir. **Bu bakımdan aşkı zayıf olan bir aşığın uzaktan ince bir perdenin arkasından mâşukasının yüzüne baktığını düşün, öyle ki bu perdenin, o suretin hakikatinin inkişafına mâni olduğunu ve bakanın üzerine akreblerin, eşek arılarının toplanıp eziyet verdiklerini, ısırdıklarını ve kalbini meşgul ettiklerini düşün. Aşığın da bu durumda sevgilisine baktığını düşün, kişi bu halde mâşukunu müşahede etmekten ibaret olan az da olsa bir zevkten uzak değildir.**

Eğer ani olarak o perdenin yırtılmasına vesile olan bir hal doğar, ışık çoğalır, eziyet veren akreb ve arılar uzaklaşır, kişi sapasağlam, kalbi meşgul olmaksızın kalır, kuvvetli şehvet ve ifrat derecedeki aşk onu derecelerin en yücesine vardıracak şekilde ona hâkim olursa, bu takdirde bu kişinin zevkinin nasıl kat kat artacağını bir düşün! Öyle bir raddeye varır ki birinci zevkin bu zevke nisbeten hiçbir önemi kalmaz, işte bunun gibi, Allah'ın cemâline bakmak zevkinin, marifet lezzetine olan nisbetini anla! İncecik perde beden misali ve bedenle meşgul olmaktır. Akreb ve arılar insanın üzerine musallat olan açlık, susuzluk, öfke, üzüntü, gam, şehvetin zâfiyetinden meydana gelen şehvetlerin misalidir. Sevgi, nefsin dünyadaki kusurunun en yüce cemaate olan şevkten eksik kalmasının ve esfel-i sâfilîn'e iltifat etmesinin misalidir. Bu da çocuğun riyaset zevkini hissetmekten habersiz olup kuş ile oynamaya iltifat etmesinden ibaret olan kusurunun benzeridir. Ârif kişi, her ne kadar dünyadaki marifeti kuvvet bulsa da şaşırtıcı mânilerden kurtulamaz. Hiçbir zaman bunlardan kurtulması da düşünülemez.

Bazen bu mâniler bazı hallerde zayıflar, devam etmezler. Şüphe yoktur ki marifetin cemâlinden aklı şaşkına çeviren birşey görünür. Onun zevki o kadar büyüktür ki neredeyse kalp onun azametinden ötürü paramparça olacak raddeye gelir. Fakat bu durum çakan şimşek gibi gelir-ge-çer. Çok az devam eder. Meşguliyetler, düşünceler ve kalbine gelen şeylerden onu şaşırtan, ilk durumunu bulandıran bir hâl meydana gelir. Bu ise, bu fâni hayatta daimî bir zarurettir. Bu bakımdan bu lezzet, ölüme kadar böyle karışık olur. Hoş hayat ise ancak ölümden sonradır. Hayat ancak ahiret hayatıdır:

Bu dünya hayatı eğlence ve oyundan başka birşey değildir. Ahiret yurdu, işte asıl hayat odur, bilselerdi.(Ankebut/64)

Kim bu mertebeye varmışsa o, Allah ile mülakatı sever. Dolayısıyla ölümü sever. Ölümden tiksinmez. Ancak marifette kemâle ermeyi daha fazla bekleyen bir kimse ölmeyi istemez. Çünkü marifet tohum gibidir, marifet denizinin sahili yoktur. Bu bakımdan Allah'ın celâlinin hakikatini idrak etmek muhaldir. Allah'ın sıfat ve fiillerinin ve memleketinin esrarının hakkındaki marifet artıp kuvvet buldukça ahiretteki nimet çoğalır. Nitekim tohum çoğalıp güzelleştikçe ekinin de çoğalıp güzelleştiği gibi… Bu tohumun tahsil imkânı ancak dünyada vardır. Bu ancak kalp toprağına ekilir. Biçmek de ancak ahirette olur.

(sf. 6, "Mukaddime" bölümü)

Bilmiş ol ki ALLAH için muhabbet makamların sonu ve derecelerin en üstünüdür. Muhabbet makamına yükseldikten sonraki her makam muhabbetin eserlerinden ve onun tâbilerindendir. Bunlar da şevk, üns, rıza ve bunun benzeri makamlardır. Muhabbetten evvelki her makam da muhabbetin mukaddimelerinden bir mukaddimedir. Tevbe, sabır, zühd ve benzeri makamlar gibi.

Ender bulunan üst makamlar olmakla beraber akıl bunların varlığını kabul eder ve kalp bunlara inanır. ALLAH sevgisine gelince buna inananlar pek azdır. Hatta bazı alimler imkânını bile inkâr etmişler ve "ALLAH sevgisi demek O'na ibadet etmek demektir. Gerçek anlamda muhabbet ve sevgi ALLAH hakkında muhaldir. Sevgi ancak cinsler ve emsaller arasında olur" derler.

(sf. 14, "Muhabbetin Hakikat'i")

Beş duyu ile elde edilen zevkte hayvanlar insanlara ortaktır. Eğer sevgiyi beş duyuya bağlar ve "ALLAH beş duyu ile bilinmez, tasavvur edildiği için de sevilmez" dersen o vakit altıncı kaybetmekle insanın özelliğini de kaybetmiş ve insanı hayvan derekesine düşürmüş olursun. İnsan akıl, nûr, kalb veya hangi ifade ile olursa olsun hayvandan ayrılır. İnsanı hayvanat derekesine indirmek çok yanlıştır. Çünkü batınî basiret zahirî basardan yani baştaki gözden çok daha kuvvetlidir. Aklın mânâlardan anladığı güzellik gözün gördüğü suretlerden anladığı güzelliklerden çok daha büyüktür. Buna göre beş duyu ile idrak edilmekten çok üstün olan ve kalb ile idrak edilen ilâhî ve şerefli şeylerin zevki daha büyük olur. [...] ALLAH sevgisini ancak insanlık derecesinden hayvanlık derekesine düşen ve beş duyudan başka bir şey bilmeyenler idrak edebilirler.

(sf. 14-15, "Muhabbetin sebepleri")

Her dirinin ilk sevdiği şey zatıdır. Kişinin kendi nefsini sevmesinin mânâsı, tabiatında varlığının devamına bir meyl olduğu gibi yokluğuna da bir nefret vardır; zira tabii olarak sevilen, sevene uygun olandır. Acaba insana nefsinden ve varlığının devamından daha uyan birşey var mıdır? Acaba insana,

nefsinin yokluğundan daha ters birşey var mıdır? işte bunun için insan varlığının devamını sever. Ölümden ve öldürmekten nefret eder. Bunu sadece ölümden sonraki korku ve azabdan değil, ölümünün zorluklarından sakındığı için de değil, elemsiz, aniden öldürülse, sevapsız ve ikapsız öldürülse yine ölümden nefret eder. Ölümü ve katıksız yokluğu sevmez. Ancak bazen hayatta bulunan dehşetli bir elemden ötürü kişi ne zaman bir bela ile mübtelâ olursa onun isteği o belanın yok olması olur. Eğer yokluğu severse, yokluk olduğu için sevmez. O yoklukta belanın da yok olması söz-konusudur. Bu bakımdan helâk ve yokluk nefret edilen bir şeydir. Varlığın devamı sevimli olunca, varlığın kemâli de sevimli olur; zira eksiklik, kemâli engeller ve yok eder. Eksiklik, yok olan miktar nisbetinde yoktur. Eksiklik, kemâle nisbeten helâktır. Helâk ve yokluk, sıfatlarda ve vücudun kemâlinde nefret edilen bir şeydir. Nitekim zatın esasında da nefret edildiği gibi… Varlık esasının de-vamının güzel olduğu gibi, kemâl sıfatının varlığı da güzeldir.

Sf. 21, Muhabbetin sebep ve kısımları

Hayallerin ve hislerin darlığında hapsolan bir kimse, çoğu kez zanneder ki güzelliğin mânâsı ancak yaratılmış azaların ve şeklin birbirine uygun olması, rengin güzelliği, beyazlığın kırmızı ile karışması, boyun uzunluğu ve bunlardan başka insan şahsının güzelliğine sıfat olarak verilen niteliklerden ibarettir; zira yaratılış üzerinde galebe çalan güzellik bakma güzelliğidir. Onların iltifatlarının çoğu şahısların suretlerinedir. Bu bakımdan zannedilir ki görülmeyen, hayal edilmeyen, şekli olmayan, bir rengi bulunmayanın güzelliği tasavvur olunamaz. Güzelliği tasavvur olunmadığından onu idrâk etmekte lezzet yoktur. Bu bakımdan mahbub olamaz. Bu çok açık bir yanlışlıktır; zira güzellik sadece gözle idrâk edilenlere bağlı değildir. Yaratılışta azaların uygunluğuna, beyazlığa kırmızının karışmasına bağlı değildir.

Çünkü ‘bu güzel bir hattır’, ‘şu güzel bir sestir’, ‘şu da güzel bir attır’, ‘şu güzel bir elbisedir’, ‘şu güzel bir kaptır’ deriz. Bu bakımdan ses ve hattın güzelliği ve diğer eşyaların güzelliği, eğer güzellik sadece iddia edildiği gibi surette ise ne demektir ve hangi mânâya gelir? Malumdur ki göz, güzel hatta bakmakla zevk alır. Kulak, güzel sesleri dinlemekle zevk alır ve idrâk olunanlardan hiçbir şey yoktur ki güzel ve çirkin diye ayrılmasın! Acaba bütün bu eşyalar arasında ortak olan güzelliğin mânâsı nedir? [...]

Herşeyin cemâli, o şey için mümkün olan ve kendisine uygun bulunan kemâlinin hazır bulunmasındandır. Durum bu olduğunda o şeyin mümkün olan bütün kemâl cephelerinin hazır bulunduğunda, o, güzelliğin zirvesinde sayılır. Eğer hazır olan onun bir kısmı ise, hazır olan nisbetinde onun güzelliği vardır. Bu bakımdan güzel at, o attır ki bir ata uygun olan şekil, renk, koşmak, hücum etmek, geri çekilmek imkânlarının hepsi kendi-sinde bir araya gelmiştir. Güzel hat, kendisinde hatta uygun olan harflerin mütenasip olan, tertibi müstakil ve intizamı güzel olan her bir unsurun bir araya geldiği hattır.

Herşeyin bir kemâli vardır. Ona uygundur. Bazen onun zıddı da başkasına uygun gelir. Bu bakımdan her şeyin kemâli, güzelliği, kendisine uygun olanın kemâlindedir. O halde atın güzelliğini meydana getiren şey, insanın güzelliğini meydana getirmez. Sesin güzelliğini sağlayan şey ile hat güzel olmaz. Elbiselerin güzelliğini sağlayan şey ile kaplar güzel olmaz. Diğer eşyalar da böyledir. Eğer şöyle dersen: Bu şeyler, her ne kadar sesler ve tatlılar gibi hepsi gözle idrâk edilmiyorsa da duyular tarafından idrâk edilmekten kurtulamazlar. Bu bakımdan bunlar duyularla hissedilenlerdir. Hissedilenlerin güzelliği ise inkâr edilmez. Onların güzelliklerinin idrâki vasıtasıyla lezzetin husulü da inkâr edilmez. Bu ancak duyularla idrâk olunmayan şeylerden başkasında inkâr edilir.

Güzellik duyularla idrâk edilmeyen şeylerde mevcuttur; zira denilir ki: 'Şu güzel bir yaratılış, şu güzel bir ilim, şu güzel bir sî-rettir. Şunlar güzel ahlâklardır'. Oysa güzel ahlâklardan ilim, akıl, iffet, erkeklik, takvâ, kerem, mürüvvet ve diğer hayırlı haslet-ler kastolunur. Bu sıfatların hiç biri beş duyu ile idrâk olunmaz. Ancak bâtınî basiretin nûruyla idrâk edilir. Bu güzel hasletlerin hepsi mahbubdur. Bunlarla sıfatlı bulunan kimse de sıfatlarını tanıyan kimsenin nezdinde tabii olarak mahbubdur. Bunun ve durumun böyle olmasının alâmeti (şudur): Tabiatlar peygamberleri, sahabîleri sevmek üzere yaratılmıştır. Oysa tabiatlar onları görmemiştir.

Meselâ İmam-ı Şâfiî'yi seven bir kimse onu niçin sever? Oysa hiçbir zaman onun suretini görmemiştir. Eğer onu görseydi, belki de İmam-ı Şâfiî'nin zâhiri görünüşünü beğenmezdi. Bu bakımdan kendisini son derecede sevmeye teşvik eden güzellik, İmam-ı Şâfiî'nin zahirî güzelliği değil, iç suretinin güzelliğidir; zira İmam-ı Şâfiî'nin zahirî sureti toprakla beraber toprak olmuştur. Kişi ancak onu din, takvâ, bol ilim, dinin ince noktalarını kapsamak gibi şeriat ilmini ifade etmesinden meydana gelen iç sıfatlarından dolayı sever. Bu hayırları âlemde neşrettiğinden dolayı sever. Onlar ise güzel şeylerdir. Güzellikler ancak basiret nûruyla bilinir. Duyular onları idrâk etmekten âcizdir.

[...] O sıfatların bekasıyla sevgi bâki kalmıştır. Oysa bütün suretler zeval bulmuştur! [...] Bu bakımdan bütün hayır işleri bu iki vasıf üzerinde ayrılır. Bunlar da his ile idrâk edilmez. Onlar bedene dair olup da bölünmeyi kabul etmeyenlerdir. Durum bu ise güzellik, bir insanın gidişatında mevcuttur.

[...] yeryüzünün bazı bölgelerinde bir kısım sultanların adalet ve doğruluklarına, hayırlı insan olduklarına dair hikâyeler anlatıldığından o sultanın sevgisi, sevenlere bir faydasının dokunma ümidi olmadığı halde, kalplere galebe çalar.

Öyleyse insan sevgisi sadece insana iyilik yapana karşı değildir. Esasında sevilen iyiliktir. Her ne kadar onun iyiliği sevene ulaşmamış olsa bile yine de iyilik yaptığından dolayı sevilir. Çünkü her güzellik sevilir. Suret ise zâhir ve bâtın olmak üzere iki kısımdır. Hüsn ve cemâl bunların ikisini de kapsamaktadır. Zâhir suretler zahirî gözle idrâk olunur. Bâtın suretler ise, bâtını basiret ile sezilirler, Bu bakımdan bâtın basiretinden mahrum olan bir kimse idrâkten de yoksundur ve bu yönden lezzet almaz, sevmez ve buna meyil de etmez bir yaratılıştadır. Kimde bâtınî basiret, görünen duyulardan daha galip ise, onun bâtinî mânâları sevmesi zâhirî mânâları sevmesinden daha fazladır, Bu bakımdan duvara nakşedilen bir sureti zâhirî güzelliğinden dolayı seven ile iç güzelliğinden dolayı peygamberlerden birini seven arasında büyük fark vardır.

Sf. 60, "Allah Sevgisini Takviye Eden Sebepler"

Ahirette hâl bakımından insanların en mesûdu, en fazla Allah'ı sevenidir; zira ahiretin mânâsı, Allah'ın huzuruna varmak, O'nunla mülâki olmanın saadetini elde etmek demektir.

Muhib (aşık) uzun zaman şevkiyle kıvrandığı mahbubunun huzuruna vardığında bulanmaksızın, hasım ve rakibi olmaksızın, sona ermesinden korkmaksızın, O'nun cemâlini ebedî bir şekilde müşahede etme imkânı bulunduğundan ötürü en büyük bir nimete mazhar olur. Ancak şu var ki bu nimet sevgi kuvvetinin oranında verilir.

Bu bakımdan muhabbet arttıkça zevk de artar. Kul, Allah'ın sevgisini ancak dünyada kazanır. Sevginin aslında hiçbir mü'min ayrılmaz. Çünkü marifetin aslından ayrılmış değildir. Sevginin kuvveti, kalbi aşk

diye adlandırılan istihtar raddesine vardıracak şekilde istila etmesi ise, bundan birçok kimseler ayrılır. Bu ancak iki sebepten dolayı elde edilir:

I. Onlardan biri, dünyanın meşgalelerini kesmektir. Allah'tan başkasının sevgisini kalpten çıkarmaktır; zira kalp, mesela kendisinden su boşaltmayınca sirkeye yer vermeyen bir kap gibidir:

Allah bir adamın göğsünde iki kalp yaratmamıştır. (Ahzab/4)

Sevginin kemâli, kalbinin tamamıyla Allah'ı sevmesindedir. Allah'tan başkasına iltifat ettikçe, onun kalbinin bir köşesi gayr ile meşguldür. Bu bakımdan Allah'tan başka şeylerle meşgul olduğu nisbette Allah'ın sevgisi kalpten eksilir. Kapta kalan su nisbetinde, kaba dökülen sirke eksilir. Bu tecride şu ayetle işaret vardır:

'Allah' de! Sonra bırak onları, daldıkları bataklıkta oynayadursunlar.(En'âm/91)

Rabbimiz Allah'tır' deyip sonra doğru olanlar, onlara korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır.(Ahkaf/13)

Belki o, senin Lâ ilâhe illallah sözünün mânâsıdır. Yani mâbud ve mahbub, O'ndan başkası yok! Bu bakımdan her sevilen mutlaka mâbuddur. O halde kul bağlanandır. Mâbud ise kendisine bağlanılandır. Her seven, sevdiğiyle bağlanmıştır.

Arzusunu tanrı edinen kimseyi gördün mü? (Furkan/43)

Yeryüzünde tapınılan şeylerin en iğrenci nefsin arzusudur.

Irkçı Değilim Ama… *(Erden Özkant)*

Uzun bir süre önce Doç. Dr. Birol Caymaz ve Doç. Dr. Füsun Üstel'in, Açık Toplum Vakfı ve İstanbul Bilgi Üniversitesi için yaptıkları bir araştırmada kendisini "Beyaz Türk" olarak gören bir kişi "İnsanları çok seviyorum ama başörtülülere ve Kürt'lere karşı önyargılıyım" diyordu. Türkiye'nin en iyi okullarında okumuş eğitimli ve varlıklı insanlar kendileri gibi olmayan, düşünmeyen insanları ikinci sınıf olarak gördüklerini "Kürtler ve başörtülüler Türkiye'yi, şehrimizi, mahallelerimizi, sokaklarımızı ve tatil beldelerimizi işgal ettikler" sözleriyle ifade ediyorlardı. Kendileri gibi olmayan insanların Türkiye'de önemli yerlere gelmesinden ve onlarla aynı ortamlarda bile bulunmaktan hoşlanmadıklarını hatta rahatsız olduklarını söylüyorlardı. Bütün bunlar İnsan Hakları Derneği (İHD), Helsinki Yurttaşlar Derneği (hYd) ve Uluslararası Af Örgütü'nün Türkiye şubesinin kurduğu İnsan Hakları Ortak Platformu (İHOP) tarafından Şubat ayında yayımlanan ve Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyelerinden Prof. Dr. Eser Köker ile Doç Dr. Ülkü Doğanay tarafından yazılan "Irkçı Değilim Ama… Yazılı Basında Irkçı- Ayrımcı Söylemler" kitabında yer alan örnekleri okurken aklıma geldi.

Köker ve Doğanay'ın yürüttüğü araştırma, "ulusal ve yerel yazılı basında ırkçı- ayrımcı söylemlerin dolaşıma girme, yaygınlaştırılma, yeniden üretilme ve meşrulaştırılma biçimlerine" odaklanıyor. Çalışma, Türkiye'de en çok okunan üç ulusal gazete olan Posta, Hürriyet ve Zaman gazeteleri ile okunma oranlarıyla bölgesel ilişkiler, değer yargıları ve normların yeniden üretilmesine aracılık eden üç yerel gazetede, Yeni Balıkesir, Güneyde İmece ve Sonsöz gazetelerinde yer alan haber yorum ve köşe yazılarının analizine dayanıyor. Araştırma, 2006 yılı ile 2007'nin ilk ayını kapsıyor. Hatırlanacağı

üzere bu dönem, Agos gazetesi genel yayın yönetmeni Hrant Dink'in 'Türklüğe hakaret' suçundan yargılanması ve daha sonra da "darbeye ön hazırlık" olarak gazetesinin önünde öldürülmesi, Rahip Santaro cinayeti ve Danimarka'da Hz. Muhammed'e yönelik yayınlanan karikatürler gibi vakaların yaşandığı, 27 Nisan e- muhtırasına uzanan zorlu bir zaman dilimiydi…

Başta bu zaman dilimi olmak üzere her dönem medyamızın büyük bir çoğunluğu maalesef düşmanlığı ve ayrımcı söylemleri körükleyecek haberlere imza atmıştır ülkemizde. Kürtler- Araplar- Romanlar- Çerkezler- Ermeniler, Aleviler- Sünniler, Yahudiler- Hıristiyanlar, Müslümanlar- gayrimüslimler, cemaatler, başörtülüler, dindarlar- dindar olmayanlar, sağcılar- solcular ve son günlerde sayıları iyice artan 'şiddet mağduru kadınlar' ayrımcı söylemlerin baş hedefleri oldular ve bu baş hedefler basın yayın organlarında "kötü", "hain", "ülkemize dinsizliği ve ahlaksızlığı getirmek isteyen dinsiz ve ahlaksızlar", "ülkemize irtica getirmek isteyen gerici ve dinciler", "sıkmabaş", "şiddete ve şehvete düşkün" olarak nitelendirildiler yıllarca.

Peki, geriye kim kaldı?

Tabii ki yazının başında belirttiğim "Beyaz Türkler"…

Ve bu "Beyaz Türkler" başta "merkez medya" olmak üzere medyanın büyük bir çoğunluğunda "üstün", "haklı", "güçlü, "çağdaş", "ülkenin asıl sahipleri" olarak nitelendirildiler.

İşte "Irkçı Değilim Ama… Yazılı Basında Irkçı- Ayrımcı Söylemler" kitabından bir örnek…

2006 yılının nisan ayında İstanbul Dolapdere'de 'Roman vatandaşlar' ile 'PKK yandaşları' arasında bir kavga yaşanıyor ve bu kavgayı kitapta analiz edilen üç ulusal gazete şu şekilde veriyor:

Posta gazetesi "PKK'ya Roman Dayağı" başlığıyla veriyor ve haberin devamında şunları söylüyor: "İstanbul'da gösteri yapmak isteyen terör yandaşlarının dersini Roman vatandaşlar verdi."

Hürriyet gazetesi "Romanlar, PKK'lıları balta ile kovaladı" başlığıyla verirken, Zaman gazetesi "Mahalle sakinlerinden eylemcilere meydan dayağı" başlığıyla veriyor.

Bu örnek gibi daha birçok örnek var ülkemiz medyasında ve yukarıdaki örneği alıntıladığım "Irkçı Değilim Ama… Yazılı Basında Irkçı- Ayrımcı Söylemler" kitabında.

Ret ve Evet Arafından Sesleniş: Bela *(Yücel ÖZTÜRK)*

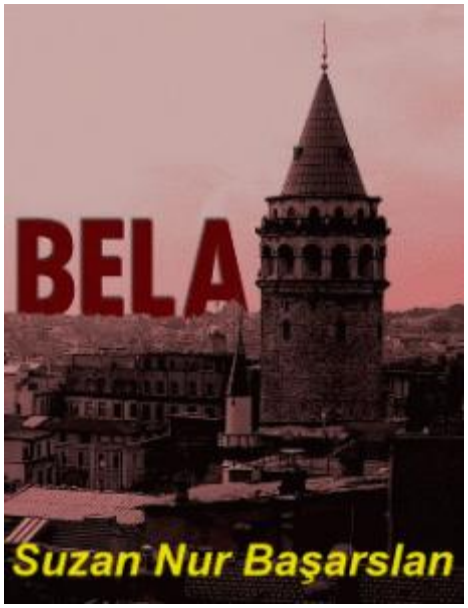

Suzan Nur Başarslan'ın Bela romanı üzerine notlar…

İnsanın içine ve dışına ayna tutan bir roman Bela. Farklı zaman ve mekânlarda yaşanan olayların ret ve kabul, isyan ve tevekkül noktalarında birleştiği eser 28 bölümden oluşuyor. Yazar her bölüme çeşitli sanatçılardan birer alıntıyla başlamış. Bu alıntılar, o bölümde anlatılanlara ışık tutan ya da onları özetleyen nitelikte. Romanın içine yayılmış olan onlarca sembol, yazar, kahraman, söz… Bela yazarının birikimli bir kalem olduğunu da gösteriyor.

Panta Rei: Her Şey Akar

Nursu, akrabası Cem ve sevdiği İstanbul ile üniversiteye gitmek için yağmurlu bir mayıs günü sokağa çıkar. Üç genç tartışarak yağmur altında yürümektedir. Giz, evlilik hazırlıklarını tamamlamak için Işık'ı evinden alır ve onlar da yola çıkarlar. Toprak, mutsuz bir evliliği paylaştığı Suaytan'ın hamile olması sebebiyle yeni bir tartışmayı sürdürerek arabalarında ilerlemektedir. Bu üç farklı grubun yaşamı bir an birleşir: kaza! Kazada Nursu'nun uyarısıyla ayakkabısını bağlamak için eğilen Cem araba çarpmasıyla ölür. Aynı kazada Toprak ölmüş, Suaytan bebeğini kaybetmiştir. Bu arada okul kaçkını Eyüp de çalacak ayakkabı ararken Toprak'ın kaza sırasında çıkan ayakkabılarının yeni sahibi olmuştur. Ancak bu kaza farklı ilişkileri de ortaya çıkarır: Işık, Giz'i Toprak'la aldatmıştır. Bunu öğrenen Giz, perişan olur. Işık ise ait olamadığı şehri terk eder. Öte yandan Cem'in ölümünden sorumlu olduğunu düşünen Nursu da

öğretmen olarak Anadolu'ya gider. Işık, gidişinin yedinci yılında Suaytan'dan af dilemek için döner ama onu Giz'le evlenmiş ve bir çocuk annesi olarak bulur. Dünyası yıkılan Işık, çantasını kaptırdığı deniz kenarında hıçkırarak ölümü düşünür.(Çantayı çalan yine Eyüp'tür.) Gidişinden on bir yıl sonra dönen Nursu da İstanbul'la evlilik hazırlığına başlar. Tüm bu olayların yanında, daha evvelki zamanlarda yaşanan olaylar da ilerlemektedir. İstanbul'un çocukluğu, babası Ahmet ve babasının dostu Celalettin'in etkisinde geçer. Sonra bu iki kişi de ölecek, İstanbul yalnız bir çocuk olarak büyüyecektir. Eserin sonunda bir giz saklıdır ama eserin sonu ile ilgili bir açıklama yapmamak yerinde olacaktır. Çünkü romanın her okur üzerinde bırakacağı farklı etki veya sorgulamaya müdahale etmemek gerekir.

İsmiyle Müsemma Olamamak

Bela'nın en dikkat çekici yönlerinden birisi isim sembolizasyonudur. Kahramanların çoğu, isimlerinin pırıltısına denk düşememiş, isimleriyle müsemma olamamışlardır.

Nursu, adını oluşturan "nur" kadar aydınlık, "su" gibi duru değildir. Bu iki kelimenin arafında kalmıştır adeta. Bir kazaya sebep oldum fikriyle on bir yılını heba etmiştir. Ancak suyun önce bulanıp sonra durulması misali o da artık sevdiklerinden uzak yaşayamayacağını anlamış ve aşkının peşine düşmüştür.

İstanbul, dedesinin doğduğu şehirli midir, yoksa dedesiyle babasının öldüğü İstanbullu mudur? Kahraman, ait olduğu şehrin aidiyet sorununu ve ağır yükünü de omzunda taşımıştır. Adını taşıdığı şehrin tarihinden ayrı olamaması gibi İstanbul da geçmişinin etkisinden sıyrılamaz. Şehrin ışıltısına karşın, kahraman karanlığı yaşar. O da Nursu gibi sonradan ışıltıya yönelebilmiştir.

Cem, kâh adı gibi "toplayan" kâh adının tersine "dağıtan" olmuştur. Sürekli tartışan Nursu ile İstanbul arasında bir köprü gibidir. Ancak ölümüyle bu düzen parçalanmış, herkes bir tarafa savrulmuştur. Ama bu dağılış bir zaman sonra sona ermiş, Cem vicdanlarda bıraktığı etkiyle bir bakıma ölümüyle de etrafındakileri birleştirmiştir.

Işık, en ilginç karakterlerdendir. Karanlık bir gecede doğmuş, bahtı parlak olsun diye adı Işık konulmuştur. Ancak baskı ve itilmişlikle geçen çocukluğun etkisinden sıyrılamayan gencin hayatı kavga, ihanet, terk edilmişlik ve intihar fikri ekseninde kararacak, adının zıttı olacaktır.

Giz, adının anlamınca sırlarla yaşayan bir kişi değildir. Genelde sorular soran meraklı bir karakterdir. Sadece Işık'ın onu aldattığını ve terk ettiğini öğrendiği zaman ismiyle müsemma olmuş, mektubunda ilk buluşma yerleri olan deniz kıyısına gideceğini yazan Işık'ın peşinden gitmemiştir, onu umursamadığı bir sır olarak bırakabilmiştir.

Suaytan, adını oluşturan üç parlak kelimenin tersine parçalanmış, karalara bölünmüş bir hayat yaşasa da sonunda Giz'le mutluluğu yakalamış, gecesine bir ay doğmuştur. Toprak, adına uygun olarak "engin gönüllü, veren, üreten" bir adam değildir. Düşüncesiz ve ihanet eden kahraman, yaşadığı sürece eşi Suaytan için bir "kara" Toprak olmuştur.

İstanbul'un babası Ahmet önce isyankar bir tavırdadır, Celalettin ile tanışınca tasavvuf ehli olmuş ve dostuyla Şems ile Mevlana'yı hatırlatan paylaşımlarda bulunmuştur. Ahmet'in eşi Meltem ise hep sessiz bir rüzgar gibi yaşamış, fırtınasını içinde gizlemiştir.

Okuldan kaçan babasız Eyüp, sabır ve dürüstlük yerine fakirlikten kurtulmanın yolunu çalıp çırpmada bulmuştur. Ama yaptığı her işi vicdanında "kılıfa uydurmakta"dır.

Kahramanlar kadar romanın adı da dikkat çekicidir. Bela hem "kabul" hem "sıkıntı" anlamına gelmektedir. Roman kişileri yaşadıkları zorluklara kimi zaman isyan etmekte, kimi zaman tevekkülle "bela" demektedir.

Bir İfade Biçimi: Kalemin Kâğıda Değmesi

Bela'da "yazmak "eylemi bir ifade biçimi olarak karşımıza çıkar. Yazma biçimleri birbirinden farklı nitelikler taşır, anacak her yazılan iç dünyanın aynası olması bakımından ortak özellik gösterir.

Cem öldüğü zaman, 2006 mezunları onu unutmayacaklarını değil, "hatırlayacaklarını" ifade ettikleri samimi bir not yazar. Yine genç adamın ölümüne tanık olan hemşire Sude de kendi sorgulamalarını yansıtan bir yazı yazar. Nursu'nun şehri terk ederken bıraktığı mektup, Suaytan'ın yalnızlığından sıyrıldığı günlüğü, Işık'ın ayrılık öncesi Giz'e bıraktığı not, Ahmet'in kitaplarının arasına yazdığı düşünceler, Cem'in yazdığı roman bir ifade etme biçimi olarak "yazmak" eyleminin Bela'da ne kadar önemli bir yer tuttuğunu gösterecek örneklerdir. Burada sözün uçup yazının kaldığı gerçeğinin payı büyüktür.

Hayatın Matruşkası: Anlam İçinde Anlam

Suzan Nur Başarslan bu romanında olay, kişi ve nesnelere "yüzeysel" bakmamış; suyun dibini, dağın ardını, bulutun üstünü görmeye ve göstermeye çalışmıştır. Daha önce bahsettiğimiz isim meselesi dışında eserde, açıldıkça içinden yeni şeyler çıkan semboller de kullanılmıştır.

Geçmiş-Şimdi: Suaytan'ın el yıkama takıntısı vardır. Eşi Toprak bu duruma kızdıkça o ellerini daha çok yıkama isteği duyar. Toprak ölünce, Suaytan bu alışkanlığı bırakır. Demek ki basit görünen davranışların arkasında da baskılar, ihanetler, sıkıntılar yatar ama biz onları her an düşünemeyiz. Işık ise sevgilisi Giz'in çok beğendiği dalgalı saçlarını kestirir. Çünkü ihanetinden kurtulma çabası vardır, bir hata sonrası yenileşme uğraşı vardır. İstanbul'un çocukluğu, köy izlenimleri ve babası iç dünyasında hep yaşar, içinde bulunduğu "an" geçmişten kopmuş değildir. Cem'in kazadan kalan ayakkabı bağı, Nursu'yu yıllarca geçmişe bağlayan ve vicdanını saran bir bağdır. Bunun gibi çoğu olayda yazar, geçmişi, "hal"i etkileyen ve yönlendiren bir izlek olarak hep diri tutmuştur. Kahramanlar geçmişten sıyrılamadıkça huzura erememiştir.

Kaza-Bela*:* Yaşanan kazalar farklı hayatları birleştirirken aynı hayatları ayırabilmektedir. Nitekim olayların ana noktasını bir trafik kazası teşkil eder. Bu kazayla birlikte ölenler, kaçanlar, tanışıp evlenenler olmuştur. Başa gelen kazalara tevekkülle "bela" diyebilen ve geçmişten sıyrılabilen Giz ve Suaytan mutluluğu yakalamıştır. Ama kazada Cem'in ölümüne sebep olduğunu düşünen Nursu bu kazayı başına gelen bir "bela" olarak görmüş ve yıllarca vicdan azabı çekmiştir.

Kırmızı*:* Trafik kazasının olduğu gün özellikle kırmızı kazaklara ve kırmızı ışığa dikkat çekilir. Kırmızı, hayatın yakıcı-yok edici yönünü simgelemek için kullanılmıştır. Nitekim o gün kazayı yaşayan erkeklerin kırmızı kazakları ve kırmızı ışıkta geçiş gelmekte olan ölümün işaretleri olarak karşımıza çıkar.

***Çocuk-Oyun-Oyuncak**:* Ahmet çocukken "misket" oyunu için ağlar ve annesine şikayet edince bir tokat yer. Zaman geçer, oğlu İstanbul bir çocuk olarak ağlayıp annesine koşar. "Bilgisayar"da oyun oynatılmadığı için… Annesi onu teselli eder ve çizgi filmle avutur. Burada yazar geçen zamanı, değişen aile tavırlarını, zamanın "misket"ten "bilgisayar"a yol alışını çarpıcı şekilde ifade etmiştir.

Bunlar dışında aşk, isyan, eğitim, iman, yazı, kurgu-gerçek, kadın-erkek gibi kavramlar da derinlemesine irdelenmiş, romanın her sayfasında yeni anlam ve çağrışımlarla yüklü, katmerli hayat gözler önüne serilmiştir.

İnsan Kendini Gözler Gibi: Seyr-i Bela

Kent insanının çıkmazında şekillenmiş Bela. Dalsız kalanlar, tuttuğu dalı kıranlar, aynası kırılınca aynasını kaybetmediğini anlayanlar, hayatı bir çantaya sıkıştırıp çantası çalınınca hayatsız kalanlar, sıkıntıda eğrilip sevgide doğrulanlar, yazılanı oynayıp oynananı yazanlar, kaçkınlar, hırsızlar, mutasavvıflar, arayanlar, bulan ve bulamayanlar… "Bela"lı yollarda ilerleyen insanoğlunun geçmişten bugüne oynadığı yaşam dramının bir sahnesi Bela.

İstanbul semalarına çıkıp da oradan şehre, şehirden insana, insandan yüreğe bir ayna tutar gibi yazmış yazar. Hayattan devşirdiklerini sayfalara serpiştirerek herkesin payına düşeni almasını ister gibi yazmış. Edebiyatın "edebi"liğinden kopmadan, sanatın cevherine sadık kalarak yazmış…

Şüphesiz dünyaya "bela" diyerek geldik. Şüphesiz "bela" diyerek gideceğiz dünyadan. Hepimiz az da olsa sıkıntılara "Al sana bela!" diye çıkıştık, bizi yoranlara "baş belası" dedik. Hayatı ezelden söylenmiş "evet"le, bu sözü unutarak başkaldırdığımız sıkıntılar arasındaki bir çizgide sürdürüyoruz.

Dünyanın "*bela*"sına tanıklık için "*Bela*"nın dünyasına uğramak gerek.

Atilla Yayla ve Liberal Bakışlar ***(Alper Gürkan)***

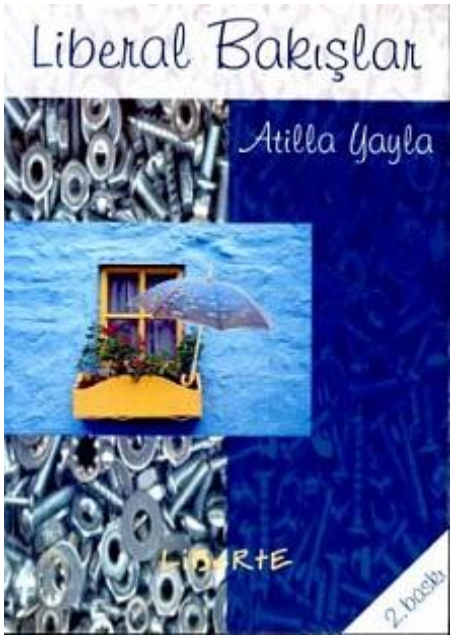

Polonyalı filozof Leszek Kolakowski, enformasyon çağının, bilgi ve haber tekelini yok edişiyle Sovyetlerin -ve tabi totalitarizmin- çöküşü arasında doğrudan bir alaka görür: Çeşitli araçlarla anonimleşen bilgi ve haberle birlikte "yalan" üstüne kurulu olan totaliter sistemlerle, dış dünya arasındaki ilişkinin yoğunlaşması her şeyi tepetaklak etmiştir.

Totaliter düzenlere benzer şekilde dışa kapalı bir sistemle uzun dönem ticaret kadar enformasyonun da sınırlandırıldığı Türkiye de, 1980 sonrasında açılımlarla bu kapalılığı bir nebze kırmak çabasına girişmişti. Turgut Özal'ın -kıyasen liberal denebilecek- politikaları, 24 Ocak kararları gibi resmi icraatlar dışında darbecilerce sindirilmiş toplumun yeniden ihyası gibi sivil çalışmalar da buna örnek gösterilebilir. Artan teknoloji kullanımı, uydu televizyonlarının seyredilebilir olması, telefon, bilgisayar ve faks cihazlarının yaygınlaşması da Kolakowski'yi haklı çıkarır şekilde bu sürece doğrudan etki yapmıştı.

Bunların yanı sıra aynı dönemde yaklaşık 60 yıl boyunca sivilliği örselenmiş olan toplumumuzda sivilleşmenin ve liberal düşüncenin tanıtılması gayesiyle de eserler neşredilmeye, fikirler tartışılmaya ve kuruluşlar oluşturulmaya başlandı. Siyasal İslamcılık, sosyalizm / komünizm, milliyetçilik gibi öne çıkan siyasal görüşlerin ifade imkânı her zaman bulunmuşken pek fazla tartışılmayan ve "tutulmayan" bir görüş olarak liberalizm de kendini ifade imkânını bu süreçte buldu ve 1992'de kurulan Liberal Düşünce Topluluğu (LDT) gibi kuruluşlara oluşum fırsatı tanındı.

Türkiye'de liberal düşüncenin tanıtılması, anlaşılması ve benimsenmesi gayesini taşıyan LDT'nun kurucularından olan Atilla Yayla da bu yönde eserler kaleme almış ve yeniden biçimlenen düşünce dünyasına kendi ekseninden katkılar sağlamış bir isim oldu.

Ankara Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yapmış olan Profesör Yayla; Liberalizm (1990), Sosyal ve Siyasal Teori (1994), Kanun ve Düzen (1994) gibi telif ve çevirilerle liberalizmin ne olduğu ve ne olmadığı hakkında üst üste makaleler yayımladı. "Liberal Bakışlar" da 1993'te kitaplaştırılmadan evvel "Yeni Forum" ve "Türkiye Günlüğü" dergilerinde yayımlanmış olan bu türden makalelerin bir araya getirilmesiyle oluşturuldu.

Kitap; totalitarizm, adalet teorileri, bilgi çağı, insan hakları, kurucu rasyonalizm, Türkiye'de liberalizm ve Hayek'in sosyal düzen ve demokrasiye bakışını işleyen sekiz makale içermektedir. Bu makaleler içinde Hayek'in "Kurucu Rasyonalizm"i, Karl Popper'ın "Açık Toplum"u gibi özel kavramların yanı sıra liberal bakışla toplumun çıkarı, bireycilik, özgürlük, adalet, kendiliğinden doğan düzen, piyasa ekonomisi gibi kavramlar da sosyo-ekonomik yönden tartışılıyor ve açıklanıp örneklendiriliyor.

Ayrıca "Sosyal düzen ve demokrasi" adında ayrı bir başlıkla fikirleri işlenen Hayek başta olmak üzere, John Locke, Robert Nozick, David Hume, Ayn Rand, Adam Smith gibi liberal düşünürlerin fikirleriyle kavram ve liberal sistemler açıklanıyor.

Sosyal adaleti genişçe tartışan ve "Fransız Devrimi'yle birlikte insan haklarını bayrak yaptığı halde insan haklarına en büyük darbeyi indiren Sovyet Devrimi"ni ve kurulan sosyalist düzeni kıyasıya eleştiren Atilla Yayla, özellikle sol kesimlere ait adalet ve gelir dağılımı konularında da liberalizmin duruşunu savunuyor.

Bunu yaparken sosyal adalet teorilerinin, özgürlüğün tanım ve tarifine dayanmasının kaçınılmaz bir durum olmasından dolayı Yayla; liberal yazarların öncelik verdiği "negatif özgürlük" (prosedürel adalet) ve sosyal adaletçilerin öncelik verdiği "pozitif özgürlük" kavramlarını "gelir dağılımı" gerçekliğinden yola çıkarak değerlendiriyor. Bu konuyu elbette klasik liberal bakışın "piyasaya devletin yaptığı her müdahale, yeni müdahaleler getirecektir" ilkesini ön planda tutarak ele alıyor.
Gelir dağılımı dengesizliği, sosyal devletin sınırları, refah devleti gibi sosyolojik, ekonomik ve ideolojik tartışmaların ülkemizde her geçen gün biraz daha bilinçli ve gerçekçi olarak yapılmaya başlandığı şu günlerde "Liberal Bakışlar," on yedi yıl önce söylediklerinden bir şey kaybetmemiş olarak özgünlüğünü koruyan, referans kitap olmaya hala devam ediyor. Bu haliyle de mevcut sorunlara Türkiye'deki alışılagelmiş reaksiyonların ve sorgulamaların ötesinde liberalizmin kendine has yanıtlarını vermeye devam ediyor.

Yayla'nın özellikle "Liberalizm" adlı eseriyle birlikte okunması durumunda "Liberal Bakışlar," fikir dünyamızdaki bazı boşlukları dolduracaktır. Ayrıca kitap, mevcut ekonomik vahşetle yıkıcı nitelikteki sosyal adalet arasında bize yeni fikir adacıkları keşfetme imkânı sağlarken, sürekli artan dijital devrim temposunu anlamlandırmayı kolaylaştıracak bir eser olma özelliğine de sahip.

* Siyasal Kitabevi/1.Basım

Zamana Adanmış Sözler (Sezai Karakoç) - Kübra Nur Ayar

Gerçeküstü tiyatronun kurucusu olarak bilinen Tevfik el-hakim tiyatroya dair bir yazısında şöyle der:

"Tiyatro yazarı, teferruata dalmaktan, tavsiften, lafı uzatmaktan daralır. Hedefi, bir kelimeyle veya bir cevapta karakterin resmedilmesiyle ya da bir ibarede anlamı kuşatmasıyla vurmayı ister. Şair de böyledir. O da, varlığı kendisi sayesinde bir mısrayla aydınlatabildiği aynı tabiata sahiptir."

Antik Yunan çağında tiyatro yazarının "şair" kelimesini karşıladığını da yine Tevfik el-hakim söylüyor yazılarında. Sanki anlatacağını anlatmış sonra bir kısım yerlerini silerek onu okuyanın/izleyenin bulmasını istemiş gibidir tiyatro yazarları ile şairler.

Okumakta olduğum Sezai Karakoç'a ait şiir kitabında tiyatroyu andıran satırlara rastlamak zor olmadı. Bir şiirinde örneğin ev kavramından bahsedecek üstad, kültür mirasından, gelenekten görenekten, örfi adetlerden dem vuracak. Bunun yanında atadan kalma evleri, bağları bahçeleri de anacak. İfade etmek için uzun uzun anlatıp demiyor ki bunlar maddi, diğerleri de manevi

mirastır; lafı uzatmıyor. Tek satırla şöyle: **“ev miras değil, mirasın hayaleti”**

Manevi olana, görünmeyene değil; görünen mirasa hayalet denilmiş burada. Somut ile soyutun zıt kullanımı dışında anlam yoğunluğu bakımından tiyatroyu da hatırlatıyor bu satır.

Tiyatronun bir özelliği daha, bize bizi anlatması, sahnede kendi hallerimizi bize sunmasıdır. Bir sahne gelir, bir diyalog geçer ki kendimizi buluruz oynanan oyunda. Yaşadığımız hayatın da bir “oyun ve oyalanmandan ibaret” olduğunu hatırlatması açısından tiyatro ayrıca güzeldir. “Zamana Adanmış Sözler” kitabını okurken öyle oldu ki işte bu satırdaki benim, deyiverdim gayriihtiyarî. Tiyatro izlerken bu sahneyi ben de yaşamıştım, der gibi şair ayna tutmuştu bu sefer okuyucusuna.

“Çocukluğumuz” şiirinde çocukluğumuzu anlatıyor şair ama oyuncakla oynayan, annesinin dizi dibinde ağlayan o küçük çocuğu anlatmıyor. Öyle ifadeler var ki, “onlar çocukken de büyüktüler” dedirtiyor ve okuyan kişi ‘onlar’a dâhil ediyor kendini sevinç ile. Tiyatroda güzel bir sahne izlerken aldığımız zevk gibi, bu satırları okurken de tevazu duyuyor insan; ne güzel anlatmış şair diyor, iyi ki hatırlatmış.

Çocuklarla oynarken paylaşamazdık Ali rolünü

Ali güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar kahraman

Ali olmaktan bir sedef her çocukta

Babam lambanın ışığında okurdu

Kaleler kuşatırdık, bir mümin ölse ağlardık

Fetihlerde bayram yapardık

İslam bir sevinçti kaplardı içimizi

Annesi ya da bir büyüğü namaz kılarken yanına gidip “ne yapıyorsun” diye sormuştur birçok çocuk. Hz. Ali’nin Peygamber Efendimiz’i namaz kılarken görünce yanına gidip ” bu amel nedir” diye soruşu gibi. Her çocuğun namaz sorgusunda Hz. Ali’nin ilk namaz sorusu gizlidir. Her çocuk, bir sorusuyla, bir yönüyle biraz da Hz. Ali’dir: **“Ali olmaktan bir sedef her çocukta”**

Şimdi ise büyüdük. Büyük işler başardık belki büyük günahlar işledik. Halimiz çok az zaman sahabeyi hatırlattı belki, çoğu zaman zalimlere benzedik, ehli kitaptan olmayanı dost edindik. Ne yapıyoruz, neden yaşıyoruz gibi bir derdimiz de olmadı, kimseye gidip “bu yaptığın amel nedir” bile diyemedi

kimimiz. Ama çocukken böyle değildi. Zamandan yakınacaksak, günler nasıl da geçiyor diyeceksek illa, bu hal bozuldu üzerimizde diye üzülmekteyim şair ile beraber: **"islam bir sevinçti kaplardı içimizi"**

Kitapta bulunan "ses" şiirinde ise ilk vahyin gelişi anlatılmış. Şehir halkından uzakta, mağarada iken gelen tek ses Cebrail'in taşıdığı kelimeler iken, mekan ise "dışarıda çizgiler var derin fırtınalı, içerde bir yeni dünya mermerden" imiş. Şehirden böyle uzaktayken dağların taşıyamayacağı o yük dağda yalnız başına ümmi olan bir zata yüklenmiş.

Bir şimşek gibi aydınlık

Melek kelimelere basa basa

"oku, Rabbinin adıyla oku" dedi

…

Okumadan okuyacak

Öğrenmeden okuyacak

Yazmadan okuyacaksın

Melek işte böyle oku dedi

Hz. Peygamber ayeti öyle bir manada okumuştu ki; o andan sonra her anı, her şeyi "Rabbinin adıyla" okuma cehdiyle yoğrulmuştu. İlk vahiy geldiğinde önce mağaradan dağa çıktı, sonra dağdan inerek evine gitti. İzin gelene kadar da vahyi şehir halkına anlatmadı. Buradaki aşamalı iniş yine başka bir tebliğ sırrını fısıldıyor bize. Yalnız iken gelen vahyi önce eşine, ailesine, yakınlarına, sonra şehir halkına anlatması; Hira mağarasından çıkıp, önce Nur dağına sonra Mekke içlerinde evine gidişi gibiydi.

Bu öyle bir 'oku'mak idi ki ancak birkaç aşamada okunabilirdi. Önce Kuran'ı yüzünden okuyan insan sonra kainatta Kuran'ı okumaya başlayacak, ardından yaşayan bir Kuran olacaktı. Böyle aşamalı bir okuyuş, öğretilen o okuyuştu: **"melek işte böyle oku dedi"**

Sezai Karakoç'un en çok bilinen şiirlerinden biri de "sürgün ülkeden başkentler başkentine"dir. Bu başlıkla yazılan şiir üç bölümden oluşuyor ama genelde okunan yeri üçüncü kısmı. Ardından gelen ana başlık ise "esir kent'ten özülke'ye" İki başlıkta da hakim olan esaretten hürriyete kavuşma duygusu kitap boyunca belli ediyor kendini.

Üstadın daha önce incelediğim kitaplarında gördüğüm zenginlik bu kitapta bir kez daha hayranlık uyandırdı şahsına ve davasına karşı. Bir şiirinde yine:

Bana ne Paris'ten

Newyork'dan Londra'dan

Moskova'dan Pekin'den

Senin yanında bütün türedi uygarlıklar umurumda mı

Sen bir uygarlık oldun bir ömür boyu

Geceme gündüzüme

Karakoç'un o dönemlerde bir yandan kurduğu Diriliş Partisi aracılığıyla konferanslar düzenlediğini, ülke ve dünya gündemini çok iyi bildiğini ve fikirleriyle çok kişiyi etkilediğini biliyoruz. Çağdaş batı düşüncesini derleyen kitapları varken elimizde, şair diyor ki "bunlar umurumda mı?"

Böyle bir çelişki var ortada, biz şairi anlamıyoruz diyemiyorum; aksine şair bizi ne güzel anlamış demek geliyor içimden. İyi ki anlamış ve bize anlatmış, bir tiyatro gibi.

"Zamana Adanmış Sözler" kitabında zamana adanan sözlerden sık geçeni, en güzel anlatılanlardan biri de "dünya sürgünü" ifadesi. Saatler, mevsimler, yıllar; geçmiş, gelecek değil yaşadığımız, yalnızca bir dünya sürgünü. Öncesi, sonrası olan "bir ceza ertesi" konumunda durunca dünya, dünyalık dileğimiz de manidar oluyor: "uzatma dünya sürgünümü benim"

Karakoç'un bahsettiğim kitabı, sayfa sayısı bakımından ince, içerik olarak da narin bir kitap. Esir kent'imizde yaşarken özülke'nin havası hissediliyor sayfalarda. Kitaptan başını kaldırıp sürgün ülkesine bakınca bir daha insan, şiirden kalma bir tatla deyiveriyor:

"uzatma dünya sürgünümü benim"

Ölümcül Kimlikler (Amin Maalouf) - Emre Paksoy

Maalouf'un kitabı ne bir roman, hikâye, ne bir siyasete matuf bir eser, ne de bilimsel bir araştırma. Sadece Lübnan'da doğup Fransa'da yetişen ve Hıristiyan olan bir Arap'ın düşüncelerini akıcı üslupla anlatan bir deneme.

Aslında benim de ilgimi çeken bu nokta. Ailem bir iç Anadolu şehrinden. Ben ise Akdeniz'in bir sahil kasabasında büyüdüm ve eğitimimin çoğunu Ankara'da geçirdim. Şimdi de Karadeniz'de yaşıyorum. Bu nedenle bir nebze de olsa kendimi Maalouf ile aynı duyguları paylaşmış sayıyorum…

En zor cevaplayabildiğim sorulardan bir tanesi de "Nerelisin?" sorusu… Ailemin memleketini söylemekle büyüdüğüm şehre, büyüdüğüm şehri söylemekle ailemin memleketine haksızlık edeceğimi zannederim… Bu yüzden Barış Manço'nun "Hemşerim memleket nire?" diye sorup "Bu dünya benim memleket" dediği şarkısını her dinlediğimde bir tebessüm oluşur yüzüm de… Ölümcül Kimlikler'i okurken de aklıma gelmedi değil, keşke Amin Maalouf da bu şarkıyı dinlese, ne güzel olurdu….

Bir taraftan da kimlik kavgasına yıllarını vermiş memleketimi görünce kimliğin bir tebessüm kadar saf olmadığını, çok da ölümcül olabileceğini fark ediyorum… Kimlik bize bir yandan ninemizden öğrendiğimiz "Besmele" kadar saf temizken, bir yandan da on binlerce insanın hayatını ve bir ülkenin geleceğini yıkacak kadar acımasız ve ölümcül olabiliyor…

Maalouf'a göre ise kimlikten kast olunan, ne insanın bağlı olduğu milliyeti, ırkı, ne de inandığı dini. Kimlikle kastedilen, tabii ki bu değerlerin de bir arada bulunduğu o insanı özel olarak tanımlayan aidiyetler…

Kimlik sadece cebimizde taşıdığımız "doğum yeri", "dini" ve "nüfusa kayıtlı olduğu yeri" içeren nüfus cüzdanından ibaret değil… Ki kimliğin sadece bu bilgilere indirgenmesi de insanların sınıflandırılmasına neden oluyor… Ama insan sadece bunlardan ibaret değil ki… Meselâ deniz kıyısında büyüyen birisi için deniz kokusu onun kimliğine bir şeyler katmaz mı?

Sübjektif bir kimlik algılaması kimliği meydana getiren aidiyetlerin de algılanmasını değiştirir… Mesela Yozgat'ta "Ben Müslümanım!" diyen birisi ile Kabil'de "Ben Müslümanım!" diyen iki kişi ne kadar aynı Müslümanlıktan bahsediyorlardır sizce?..

Aynı şekilde Maalouf'un örneğiyle devam edelim:

"… Saraybosna'da sokakta elli yaşlarında bir adamı inceleyelim. 1980'e gelirken, bu adam şöyle derdi: Ben Yugoslavım!", gururla gönül koymadan; daha yakından sorular sorulduğundaysa Bosna-Hersek Özerk Cumhuriyeti'nde yaşadığını ve bu arada Müslüman geleneği olan bir aileden geldiğini belirtirdi.

On iki yıl sonra savaşın en şiddetli günlerinde aynı adam hiç duraksamadan ve bastırarak şöyle cevap verirdi: Ben Müslümanım! Hatta belki de şeriat kurallarına uygun bir sakal bırakmış bile olurdu. Hemen arkasından Boşnak olduğunu ve bir zamanlar gururla Yugoslav olduğunu vurguladığının kendisine hatırlamasından hiç hoşlanmadığını eklerdi.

Bugünse adamımızı sokakta çevirsek önce Boşnak, sonra Müslüman olduğunu söyleyecektir; düzenli olarak camiye gittiğini de belirtecektir; ama ülkesinin Avrupa'nın bir parçası olduğunu ve bir gün Avrupa Birliği'ne katılmasını umut ettiğini söylemeden geçemeyecektir."

İşte Maalouf bu duruma "zamanın havası" diyor… Kimliğin zaman içerisinde ne kadar anlam değiştirebilme kabiliyetine sahip olduğunun ironik bir örneği bu Bosnalı amcanın yaşadıkları…

Yine bir Maalouf örneği der ki, Afrika soykırımlara neden olan kabile mücadeleleri sadece oraya münhasırdır… Mesela Newyork'ta yaşayan bir Hutu ile Tutsi'nin birbirlerinden farkı nedir sizce?.. Bizden bir örnek verirsek, neden İstanbul'da Kürtler ve Türkler ticaret yapabilirken, Şırnak'ta terörist ve asker kimlikleriyle karşı karşıya gelebiliyorlar?

Ben de bu duruma, Maalouf'dan esinlenerek, "mekânın havası" demek istiyorum…

Peki kimlik bu kadar kötü müdür?…

Aslında kimlik ne kötüdür, ne de ölümcül… Kimliği bu hale getiren yine bizleriz… Kimliği kategorilerden ibaret hale getirmek, insanların çoklu aidiyetlerini görmezden gelmek kimliği ölümcül hale getirir… Karşımızdaki bir insanı sadece Alevi olarak algılamak onun da karşısındaki insanı sadece Sünni olarak algılamasına ve sadece bu kimlikle görmesine neden olur… Bu da karşımızdaki insanın sadece bizden farklılıklarını görmemize ve farklılıkların göze batırılarak kimliğin ölümcül hale gelmesine neden olur…

Bir taraftan kimlikler bu kadar ölümcül hale gelirken, diğer yandan da küreselleşen dünyada insanların ortak yanlarının artması, aynı müziği dinlemesi, aynı elbiseyi giymesi ile arasındaki tezatlığa dikkat etmek gerek…

Aslında kimliklerin bu kadar ölümcül hale gelmesi aslında birbirine daha da çok benzemeye başlayan insanların aralarında farklılığı ortaya koyma çabası olmasın?..

Kanaatimce Kur'an'da Allah'ın bizleri renkleri ve dillerinin ayrı yarattığını söylemesi de bir anlamda buna ışık tutar… Allah bizleri farklı renk ve dillerde, farklı kabile ve milletlerde yaratmıştır, çünkü insanlar birbirileri ile tanışabilsin, her nefs kendisini diğer insanlarla arasındaki farkı görebilsin… Eğer insanlar, bilinçli ya da bilinçsiz, aynı kimliklere (aynı müzik, aynı elbise, aynı dil, …) zorlanırlarsa,

kimliğin diğer aidiyetlerini ön plana çıkararak sadece farklılıkları görmeye çalışmalarına ve bu aidiyetlerin kimliği ölümcül hale getirmesine neden olur…

Bu yüzden kimliklerin ölümcül olmaması için kimliğimize bir şeyler ekleyebilmeli, aidiyetler üzerine bina etmekten kaçınmalıyız… Kimlik sadece bizi diğerlerinden farklılığımızı değil aynı zamanda farklılığın bir arada bulunabilmesinin de mümkün olduğunu anlattığı sürece ölümcül halinden kurtulacak…

Bir insanın hangi kimliğe sahip olduğu kendi iradesi çerçevesinde gerçekleşmiyor… Doğduğumuz ırk, yaşamak zorunda kaldığımız coğrafya ve çoğu zaman ailemizden gelen dini inançlar bunu belirlemekte… Bu yüzden de bu farklılıklar bilinçli bir ayrımcılık nedeni olarak görülmemeli…

Askerliğimi Adıyaman'da yaptığım esnada Ağrılı bir çoban olan ve okuma yazma bilmeyen bir kardeşimle birlikte Malatya'ya hastaneye gidiyorduk. Minibüste kulaklığından yükselen müziğe bir ara kulak verdim… Dikkatimi görünce "Sen de dinler misin ağabey" yönündeki teklifini reddetmek olmazdı… Dinlediği Kürtçe bir türküydü. İçerisinde tek anlayabildiğim ifade "Biji biji Kürdistane!" idi.

İlk başta sözlerini anlayamadığım için içimde bir merak duygusu belirdi. Aynı zamanda "Biji biji Kürdistane!" sözlerinden dolayı bir rahatsızlık hissettim. Ancak O, hiçbir siyasi amaç gütmeden ve farklılığını vurgulamaya çalışmadan sadece o türküden keyif almaya çalışıyordu. Hatta, iyi niyetiyle bu keyfe beni de ortak istemişti.

Bir düşündüm… O'nunla bir arada olmak bana huzursuzluk vermiyordu… Bu ana kadar da aramızdaki kimlik farkının vurgulandığı hiçbir olay yaşamamıştık… Ne ben O'nun Kürt olmasını ya da Kürtçe'sini yadırgamıştım, ne de O benimle birlikte bu üniformayı giymeyi… Hatta bulunduğumuz yerde en sevilen askerlerden birisiydi… Kendisinin bu topraklar da benimle birlikte yaşamayı en az benim kadar istediği ortadaydı. Bu yüzden ben de en az onun kadar o türküden keyif almaya çalıştım…

Mesele aradaki bu farklılığın bir zenginlik olduğunun bilincinde olabilmek… Kürtçe belki benim için bir anlam ifade etmeyebilir… Ancak O'nun için ilk öğrendiği kelime "Daye" kadar değerli… Hülâsa benim gördüğüm Kürtçe ile onun aidiyeti olan Kürtçe çok farklı şeyler…

Hülâsa, kimlikten kastedilen insanın ta kendisi… Hatıralarımız, memleketimiz, küçükken korktuğumuz karanlıklar, büyükken yaşadığımız aşklar aslında hepsi "ben" demek… Buraya annemizden işittiğimiz azarı ya da şefkati de koyabilirsiniz… Devletin vatandaşına yaptığı kötü muamele ya da sağladığı hak ve özgürlüğü de…

Tüm bunlar bizi biz yapan aidiyetlerimiz kısacası…

Yine tüm bunlar kimliğin ölümcül olup olmayacağının kıstasları…

Diğer yandan, ölümcül bir kimlik kendisinin de sonunu hazırlıyor… Sadece karşısındakiyle arasındaki farkı algılayabilen bir kimlik, karşısındakini öldürdüğü zaman kendi kimliğinin de farkına varamayacak…

İşte bu yüzden, benim kimliğimin senin kimliğin var olduğu müddetçe bir anlamı olacak…

İşte bu yüzden, farklılıklar bir arada olduğu müddetçe yaşayacak…

Haliç'te Yaşayan Simonlar *(Erden Özkant)*

1956 yılında dünyaya gelen Hanefi Avcı liseyi Ankara'da polis Kolejinde bitirdi. Ardından Polis Enstitüsünde eğitimine devam etti ve bilahare Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Çeşitli yerlerde görev yaptı. En son Eskişehir İl Emniyet Müdürlüğüne atandı ve bu görevdeyken iki bölümden oluşan ve Angora Yayınevi tarafından basılan "Haliç'te Yaşayan Simonlar: Dün Devlet Bugün Cemaat" kitabını yazdı. Avcı, 397 sayfalık ilk bölümde anılarını anlatırken, 200 sayfalık 2. bölümde ise Fethullah Gülen Cemaatini anlatıyor.

Kitap, Avcı'nın "Neden yazıyorum" başlıklı yazısıyla başlıyor ve Avcı burada şunları söylüyor: "Neden yazıyorum? Yazmak için kimsenin bir sebebi olmamalı. Okumak dünyada elzem olduğu halde, okumayan ülkemde yazmanın sebebi aranıyor, arıyoruz. İnsan kendine de soruyor. Neden yazıyorum? Neden yazmalıyım? Herkesin, bırakın kolayca, bin bir çabayla dahi gelemeyeceği bir noktadayım. Sayısını bilmediğim kadar çok olay içerisinde yer aldım, çok şey yaptım; ama yaptıklarımın bir kısmını yıktım ve tamamının yıkılması gerektiğine inanıyorum. Bu kitapla bir kısmını daha yıkmaya çalışacağım. Kendimce sağ görüşle, bazı değerlerle, belirli bir vatan, millet, ülke ahlak anlayışını kapsayan inançlarla büyüdüm. Daha yücesine özenerek yaşadım ama geçen zamanda, yaşayarak gördüğüm olaylar sonrasında bu yüce değerlerin bir kısmını sorgulamaya başladım. Bunlardan yalnız biri veya bir kısmı bile yazmam için yeterliydi." İlerleyen sayfalarda Avcı şunları söylüyordu: "Ben Simonlaşmayacaktım. Yanlışı kim yaparsa yapsın karşı çıkacaktım; suç işleyenler kendi tarafımdan insanlar, kendi arkadaşlarım bile olsa veya ne kadar güçlü olursa olsun, bedeli ne olursa olsun karşı duracaktım. Aslında Simonlar her yerde, her örgütte var; insana değer vermeyen,

özgürlüğü önemsemeyen, itaat kültürünün hâkim olduğu, grup menfaati için itaatin istendiği her yerde Simonlar var." Anılarını anlatmaya başlamadan önce ise Avcı şunları yazmış: "Bir kitap yazmayı emekli olunca düşünmüştüm; genel kanaat de bürokratların ancak emekli olunca yazmaları gerektiği yönündedir. Ancak her şeyin bayatı tatsız olduğu gibi bilginin bayatı bir işe yaramayacağı, zamanında yapılmayan uyarıların anlamını yitireceği için kitabı bir an önce yazmaya karar verdim. Bundan dolayı dilin, üslubun ve eksikliklerin hoş görülmesini diliyorum."

Avcı bu cümlelerin ardından ilk görev yeri olan Mersin anılarını anlatıyor. Bu bölümde PKK'lıların yaptıkları bir banka soygunundan, Acilciler operasyonundan, İhvancılar operasyonundan bahsediyor. Ardından 8 yıla yakın görev yaptığı Diyarbakır anılarını anlatıyor. Diyarbakır'daki Seren Operasyonundan, Burhan Nart olayından bahseden Avcı ardından da İstanbul anılarına geçiyor. Burada İstanbul operasyonlarından, İstihbarat Dairesinin ihtiyacı olan bazı teknik malzemeler ve özel cihazlar almak için İsrail'e gitmelerinden, Cem Ersever olayından bahsediyor ve Ersever olayıyla ilgili olarak şunları söylüyor: "Uzun sözün kısası, Cem Ersever cinayetinin faillerini bulması gerekip de bulmayanlar, bunun için hiçbir adım atmayanlar Cem'in failleridir."

İstanbul anılarının ardından Ankara anılarından bahseden Avcı bu bölümde Susurluk Olayı'ndan, Cem Uzan olayından, Neşter 2 operasyonundan, Kayseri uyuşturucu operasyonundan bahsediyor. Burada Susurluk konusu önemli çünkü Avcı Susurluk Komisyonu'na verdiği ifadelerle Türkiye'de ün yaptı. O süreçte kimisi Avcı'yı "kahraman" kimisi ise "Fethullahçı Polis" ilan etti.

Ankara anılarının ardından Avcı Edirne anılarını anlatıyor kitabında ve Devlet bölümünü son görev yeri olan Eskişehir anılarıyla bitiriyor. 338. sayfada Ergenekon'a değinen Avcı "Ergenekon olayı nedir" sorusunu soruyor ve arkasından "Ergenekon olayı hakkında veya bugün mahkemelerde bu iddiayla ilgili olarak yargılanan kişiler hakkında çok şey bildiğimi söyleyemem." diyerek başladığı cümlelerine şöyle devam ediyor: "Nasıl ki Susurluk Olayı terörle mücadele adı altında rejim muhaliflerinin, sistemi değiştirmek isteyenlerin susturulmasını sağlamak için hukuk dışı yollarla onları yok etme yöntemi, bu amaçla oluşturulan örgüt ve yapılar ve bunların zamanla bozularak maddi çıkarlara dayanan çeteleşme durumudur. Ergenekon da devletin rejim için öngördüğü temel ölçütleri yerine getirmeyen- getirmek istemeyen bir siyasi anlayışın iktidar olmasına mani olmak veya iktidar olmuş ise zorla, antidemokratik yöntemlerle onu devirmek anlayışını savunanların oluşturduğu bir birliğin adıdır. Daha açık bir ifadeyle anlatılırsa, Ergenekon demokratik yöntemlerle iktidara gelmiş bir hükümetin ve siyasi kadrolarının illegal yöntemlerle, zorla, şiddetle, militarist yöntemlerle devrilmesini ve siyasi kadrolarının ve siyasi anlayışının tasfiye edilmesini savunan bir anlayış ve düşünce çerçevesinde bir araya gelen bir gruptur… Yargılama sonunda bir veya birkaç kişinin ceza alması, cezanın az veya çok olması hiç önemli değildir. Mühim olan bu düşünce ve anlayışın yanlış olduğunun mahkeme tarafından tescil edilmesi ve hukuk sisteminin bu yanlışlığı mahkûm etmesidir. Bana göre mahkeme bunu gerçekleştirdiği anda amaca ulaşılmış demektir."

Cemaati anlattığı ikinci bölüme Avcı inanç dünyasından bahsederek başlıyor ve bu bölümde Emin Aslan olayına, Erzincan olayına, Deniz Baykal kaseti gibi birçok konuya değiniyor. Ancak ikinci bölümü okudukça **insan "Ya birinci bölümü yazan Avcı değil ya da ikinci bölümü" diye şaşırıyor.** Çünkü birinci bölümden yukarıda kısaca alıntıladığım Ergenekon tarifinden bambaşka şeyler anlatıyor Avcı ikinci bölümde. **Bu bölümdeki Avcı'ya göre Ergenekon operasyonları fasa fisoydu, Gülen Cemaatinin komplolarıydı** ve operasyonları yürüten tüm birimler görevden alınmalıydı. Bu bölüme göre: Danıştay saldırısı, savcının zorlaması ile Ergenekon'a dâhil edilmişti. Hrant Dink cinayeti, her yönüyle en ince teferruatına kadar araştırılmıştı, karanlıkta kalan hiçbir yeri bulunmuyordu ve Ergenekon operasyonu

çerçevesinde yapılan kazılarda bulunan delillerle örgüt ilişkisi kurulamıyordu. Avcı'nın kitabın ilk bölümünde devlet eleştirisi yaptığını ve Ergenekonu illegal örgüt olarak kabul eden cümlelerini sıraladığını ancak ikinci bölümde herşeyi Gülen Cemaatinin yaptığını anlattığını ve Ergenekon'un içini boşaltmaya çalıştığını, "Bu olay hakkında hiçbir bilgiye sahip değilim ama" diyerek başlayan cümlelerin "bu olayı cemaat yapmıştır" iddiasıyla bitirdiğini görüyoruz.

Ayrıca kitabın çıkış tarihi de dikkat çekiyor: Ağustos 2010. Yani referandumdan tam 1 ay önce. Bununla ilgili olarak Şamil Tayyar'ın Çelik Çekirdek kitabındaki sözlerine bakalım ve yazıyı sonlandıralım: "Kendi ifadesiyle kitap Polis Günü nedeniyle 10 Nisan 2010'da piyasaya sürülecekti. O tarihte kitapta "cemaat" bölümü yoktu. Bir operasyon kapsamında "cemaat" mensubu polisler tarafından dinlendiği kuşkusuna kapılmasıyla kitabın formatı değişti. NTV ekranından kamuoyuna duyurduğu gibi, tanıdığı bazı eski dostlarla yaptığı pazarlığın sonuç vermemesi ve kamuda dahi iyi gelecek umudunun tükenmesi üzerine, hem cemaat hem iktidarla hesaplaşmayı tercih etti. **Bu hesaplaşma güdüsü, Avcı'yı, Susurluk sürecinde kavga ettiği derin unsurlarla koalisyona sürükledi. Çelişkilerle dolu Avcı usulü Haliç Paradigması böyle doğdu**. 8 Ağustos 2010'da matbaaya gönderilen Haliç'in Simonları, referandum öncesi "karşı hamle" olarak Ergenekon sanığı Ergun Poyraz'ın "Takunyalı Führer" kitabıyla birlikte raflardaki yerini aldı. Yeni konumlanma, bu kitabı, Albay Dursun Çiçek imzalı, kamuoyunda "AKP ve Gülen'i Bitirme Planı" olarak bilinen İrtica ile Mücadele Eylem Planı'nın bir parçası haline getirdi sanki."

Kozmostaki Tek Hakikat* - William C. Chittick *(Alper Gürkan)*

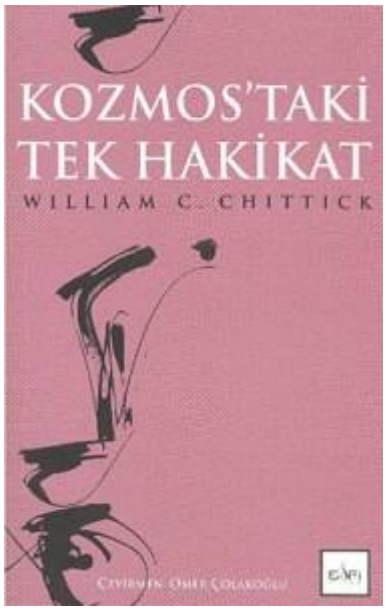

"Aynı anda hem modern anlamda bir bilim adamı, hem de âlemi ve nefsi Kur'an ve Sünnet'te izah edildiği gibi anlayan bir Müslüman olmak mümkün müdür? Peki, hem bir sosyolog olmak, hem de tevhid kavramının iç manasına uygun düşünebilmek mümkün müdür?"

Mesela Müslüman bir bilim adamı, bedeni bir marazı ele alırken onun kaynağını açıklayan bir hadisle bilimsel bir tespit arasında köprü kurmayı başarabilir mi, buna gerek duyar mı? Ya da sosyal ilerlemenin olduğu kadar çatışmaların da sebebi olarak görülebilecek toplumsal eşitsizlikler, yaratımdaki tüm hiyerarşiye rağmen bir sorun olarak ele alınabilir mi? Özellikle pozitivizmin bilimsellikle eşdeğer kabul edildiği mevcut paradigma dahilinde bu sorular düşünen herkes için yanıtlarını arıyor.

Aydınlanmadan sonra hüküm süren, eşyanın tabiatına dönük materyalist nedensellik; dinin çıkarımlarını küçümseyerek görmezden gelmeyi elzem kıldı. Bu sayede her şeyi en küçük parçalarına bölerek tasnif etmeye ve anlamlandırmaya çalışan bilim, bilginin kendisinin ve kaynağının bilinemezliğini de içeren postmodern durumdan başka bir yere de ulaşamadı: Sonsuzluğun ilahi tanımından matematik tanımına kaydı zihinler ve tekliğin çeşitliliğinden çokluğun mutlaklığına…

Kozmostaki Tek Hakikat kitabıyla bu sorunu ele alan William C. Chittick, modern zamanlarda insanların ibadet ederken Müslüman gibi "davrandığı;" ama bir doktor, mühendis, sosyolog veya siyaset bilimci gibi "düşündüğü" sonucuna varır. Yani dinsel bakış açısı, sadece ahiret için yapılan ritüellerle sınırlandırılarak dünyayı anlamlandırmanın esası, onu kavramanın ve ona uyumluluğun bir gereği olmaktan çıkarılmıştır. Muhkem bir iman üstüne sadece haftalık derslere katılarak ya da bazı

kitapları okuyarak İslamî bir şekilde düşünmeyi ummayı safdillik olarak gören Chittick, bu kadar çabanın geleneğin hâkim olduğu modern öncesi zamanlarda bile yetmediğine vurgu yapar. Bu yönden tüm kitap, modern zamanlarda yaşayan insanın "hakikat"le ilişkisini irdeleyerek ona bir yol gösterme çabasının eseridir denilebilir.

İslam'ın bu asır için anlamı…ABD doğumlu William C. Chittick; New York Stony Brook Üniversitesi'nde Karşılaştırmalı Edebiyat ve Kültürel Araştırmalar profesörü ve aynı zamanda İbn Arabî, Mevlana gibi değerleri Batı'ya tanıtan bir mütefekkir yazardır. Özellikle hitap ettiği Batı'da İslam ve tasavvufla ilgili Arapça ve Farsçadan İngilizceye yaptığı çevirileri ve yorumlarıyla tanınan Chittick, doktorasını 1974'te Tahran Üniversitesi'nde Fars edebiyatı alanında Seyyid Hüseyin Nasr'ın talebesi olarak tamamladı. Daha sonra onun da etkisiyle tercümelerinin dışında gelenekselci (tradisyonalist) ekolün diğer Batılı mütefekkirlerine paralel olarak eserler kaleme aldı. Bu eserlerindeki metinlerin ortak vasfını kendisi, "İslam'ın bu asır için ifade ettiği anlam ve çağımızda olabilecek en mükemmel uygulanabilirliği bulma gayreti" olarak tanımladı.
Bu gayretin bir devamı niteliğindeki Kozmostaki Tek Hakikat'te de çağdaş meseleler hakkında doğrudan olmasa da göndermelerle bağlantı kuran yazar, nesilden nesile aktarılan "naklî bilgi"yle bir mürşidin varlığı olmaksızın edinilemeyecek olan "irfanî bilgi" arasındaki ayrımı netleştirmekle işe girişiyor…

Geleneğin tabiatı…
Kullandığı dil, yapaylıktan ve zorlamadan uzak olan ve tasavvuf ıstılahını en münasip bir şekilde yansıtan tercüman Ömer Çolakoğlu'nun okumayı kolaylaştırdığı eser, yedi ana bölüm (makale)'den oluşuyor: Kendisine dayanılmadan hiçbir dinin hayatta kalamayacağı irfanî geleneğin bu çağda ortadan kalkmışlığı durumu ve geri gelişinin önündeki muhtelif engeller kitabın ilk dört bölümdeki metinlerde işleniyor. Söz konusu yazılarda; geleneğin tabiatı hakkında bilgiler, irfanın üstünü örten iç ve dış kuvvetler, naklî ve irfanî bilgi arasındaki farklılıkların derinlemesine ortaya konması, felsefe ve tasavvufun temel unsurlarının şerh edilmesi, iyileşmenin önündeki engeller, modern düşüncenin bir şartı olan ideoloji gibi konular işleniyor.

Beşinci bölüm hariç tüm metinler esasta ders notu olarak kaleme alınmış olan kitabın son üç bölümündeyse, irfanî geleneğin günümüzdeki sorunlar üstünden anlaşılması için belirlenmiş konular irdeleniyor. Bu son bölümler; Seyyid Hüseyin Nasr'ın fikirleri, dil meselesi, efsanevî tahayyülat, kâinat ve nefs ilişkisi, felsefenin özne-nesne karşıtlığının aksine İslam'ın "nefse arif olma" hassasiyeti ile irfan taliplerinin yolculuklarına ayrılmış.

"İslam irfan geleneği, tamamen olmasa da büyük çapta sırra kadem basmıştır." Diyen yazar, diğer eserlerinde yaptığı gibi "içtihad," "ilim," "ulema," "irfan," "tevhid," gibi kelimelerin sözcük karşılıklarından ziyade özellikle Batı'lı okura seslenerek bu terimlerin tasavvuftaki kavramsal karşılıkları üstünde duruyor. Kitabın bu yönü, bazı kavramları az çok bildiğini düşünen okur tarafından yadırganacak gibi dursa da kimi zaman "hukuk" gibi çokça kullandığımız bir kelimenin bile fazlaca fark edilmeyen çok yönlü anlamlılığı hatırlatılıp ortaya koyularak bu aşılıyor.

Ve modenizm…
Sufi Kitap'ın özenli baskıyla yayınlanan Kozmostaki Tek Hakikat, İslam'ın kabuğuyla yetinmeyip öze eğilmek ve geleneksel irfanî geleneği yeniden ihya etmek suretiyle modernizmin "ideoloji," "ilerleme," "evrim," "devrim," "bilim" gibi putlarından kurtulmanın olanaklılığına vurgu yapan özgün bir eser.

"İnsanların kulluk ettiği tanrılar, hayatlarına bir içerik ve anlam veren referans noktalarıdır" diyerek modern putçuluğa değinen Chittick, "Hakikat" kavramıyla; kendisinden başka herhangi bir şeyin gerçek olmadığı, O'ndan gayrisinin muğlâk olduğu "Varlık"a işaret ediyor.

Velhasıl, "Kozmostaki tek hakikat, Yaratıcı'nın kendisi'dir" diyen Chittick, okurunu da bu bilginin ışığında "kendini" keşfetmeye davet ediyor…
* Sufi Kitap, 1. Baskı

İsim, Şehir, Yılmaz Özdil (Osman Timurtaş)

İsim/Şehir/Hayvan'ı okudum.

Öz'dil'in yeni kitabını.

Onu yazıcam, o'nun gibi.

Kısa ve öz.

Net.

…

Biz Türklerin kendimize has huyları vardır.

Severken dövmek,

Ya da

Överken Sövmek gibi.

Şöyle ki:

"Bak şerefsize, ne bina yapmış yau"

"Namussuz, dehşet bilgiye sahip"

İşte böyle överiz, aslında daha çok söveriz.

Normalde,

Bu sözler kavgada bile söylenmez.

Gariptir, biz överken söyleriz.

Öz'dil de böylesi övülesi bir adam.

Kalemi çok sağlam.

Kısa ve "Öz" söylüyor.

"Cuk" diye lafı gediğine oturtuyor.

Keşke…

"Öz"ü de "Dil"i kadar sağlam olsa.

Olsun,

Ben yine de o'nu seviyorum.

Huyum kurusun,

Bir Türk gibi…

İmparatorluk Çağı ***(Alper Gürkan)***

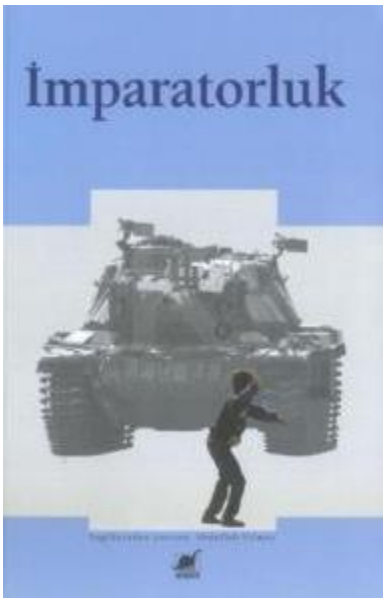

[Okudum Yazdım sitesinde yayınlandı]

Modernlikten Postmodernliğe, Emperyalden İmparatorluğa

Yeryüzünde bir düzen var: Coğrafi keşiflerle Yeni Dünya Amerika ve Afrika'yı keşfedip "sömüren" Batı'nın "üretim-tüketim" dengesine uygun olarak dayattığı bir düzen… Ki Batı, bu düzen sayesinde edindiği sermayeyle "çevre"yi sömürdü ve kapitalizmle açıklanan bir devir başlattı. Şüphesiz ki Batı'nın kalbi ABD idi…

Karl Marx, sözkonusu "düzen"in ilk gelişiminde analizini yaparak felsefe-sosyoloji-siyaset üçgenine odaklı "Das Kapital" ile bu sürece "Emperyalizm" adını verdi. Onun için toplumsal değişimin tarihsel istikameti; ilkel-feodalist-emperyalist/kapitalist-komünist dönemleri belirleyen kilometre taşlarıydı.

Her ne kadar diyalektik ve tarihsel materyalizm herkesçe kabul görmediyse ve özellikle tarih okumalarında toplumsal değişimde en belirgin faktör olarak ekonomiyi öne çıkararak açıklaması tam olarak onaylanmadıysa da; Marks'ın açıklamaları mevcut dönemi ve -belki- geleceği anlamaya yardımcıydılar. "Yeni Kıt'a ve Doğu'nun hammaddelerini Afrikalı kölelerle işleyip pazarlayan Batı'nın, biriktirdiği sermaye sayesinde kapitalist bir sisteme geçmiş olduğu" sadece Marksist teoriye sadık olanlar için değil, herkesçe kabul edilen bir görüş oldu.

Klasik Marksistler için Marks'ın, komünist topluma doğru olan doğal evrim süreci hala devam etmektedir. Dünya, her halükarda kapitalizmin yoğunlaşan krizlerle çöküşünü görecek ve "kendiliğinden" kolektif bir hayat biçimiyle sınıfsız topluma evrilecektir.

Ancak; kapitalizmin krizleri adeta bir fırsata dönüştürerek kendini sürekli yenilemesi, sermayenin -post kapitalizm yahut küreselleşme gibi biçimlerle- yeniden yaratımı, sosyal refah devletlerinin yaygınlaşması, "tüketim toplumlarının" mevcut zenginlikle uyuşması gibi nedenlerle bu çöküş sürecinin oldukça uzaması, bazı Marksistlerin farklı şekilde düşünmesine sebep oldu.

Bunun sonucunda klasik Marksistlerce döneklikle ya da sapmayla suçlanan bazı Marksistler, bugünkü dünya düzenin Marks'ın açıklamalarıyla yeterince anlaşılamadığı için yeniden değerlendirilmesi, tevil edilmesi gerektiği sonucunu çıkardılar. Böylece, emperyalizm/kapitalizm gibi kavramlar, ya taşıdıkları anlamı tam karşılayamaz oldular ya da dünyayı anlamada sahip oldukları önemi yitirmeye başladılar.

Artık literatürde, klasik Marksist söylemde yer edinememiş olan Yeni Dünya Düzeni, Neo liberalizm, Küreselleşme/ neoglobalizm, post modernizm, post kapitalizm gibi kavramlar yer bulmaya başladı.

"İmparatorluk" da bu yeni kavramlardan birisi…
* * *
İtalya'da bir işçi örgütü lideri olan ve Padua ve Paris üniversitelerinde siyaset bilimi dersleri veren Antonio Negri ile Duke Üniversitesinde edebiyat profesörü olan Michael Hardt'ın beraberce kaleme aldıkları "İmparatorluk," bu eski kavrama yeni bir anlam yüklemek ve dünyayı bu kavramla anlamak için yazılmış bir eser.

Emperyalizmin sona erdiğini ve artık "İmparatorluk" diye bir dönemde yaşadığımızı ileri süren Negri ve Hardt; amaçlarını, "çağdaş, küreselleşmiş bir dünyada genel bir iktidar teorisi" hazırlamak olarak açıklıyorlar.

Onlar için "imparatorluk" kavramı; çağdaş küresel düzeni tanımlamakta artık yetersiz kalan emperyalizm kelimesinin karşılığıdır. Bu kavramı seçmelerine sebep olan Roma İmparatorluğu'ndaki monarşik, aristokratik ve demokratik sistemlerin iç içe geçmişliği ve herhangi bir "dışarı"nın ve merkezin artık kalmadığı gerçekliğidir. Merkezsiz ve topraksız olan bu yeni yönetim tarzı, tarihteki imparatorluklara nazaran daha gerçekçidir; çünkü ilk defa olarak bugün sınır tanımayan bir hal almıştır.

İmparatorluk nedir tam olarak?

Küresel piyasa ve küresel üretim çevrimleriyle birlikte bir küresel düzen, yeni bir yönetim mantığı ve yapısı, kısacası yeni bir egemenlik biçimi ortaya çıktı. İmparatorluk, bu küresel mübadeleyi etkinlikle düzenleyen politik özne, dünyayı yöneten egemen güçtür… Bizim temel tezimiz şudur: Egemenlik yeni bir biçim almış, tek bir hükmetme mantığı altında birleşmiş bir dizi ulusal ve ulus-üstü organdan oluşmuştur. İşte bu yeni küresel egemenlik biçimidir imparatorluk…

Kitabın ortaya attığı ikinci kavramsa "çokluk"tur. Sermaye tarafından biçimlendirilen yeni düzende eski kavramların açıklayıcı olmadığından hareket eden yazarlarımız tarafından ortaya atılan çokluk; hem halkı, hem işçi sınıfını hem de tüm toplumları kapsayan etkin bir kavram. Çağdaş emek biçimlerini ve bölünmelerini irdeleyen yazarlar; "çokluk"u en basit biçimde, "emek öznesinin gerçekliği" olarak tanımlıyorlar.

Oluşturmaya çalıştıkları bu kavramı yeterince anlamlandıramadıklarının farkında oldukları için olsa gerek 2004 yılında "Çokluk" diye ayrı bir eser kaleme alan Negri ve Hardt için çokluk, halk kavramıyla karıştırılmaması gereken bir kavram.

"Halk, birlik oluşturan bir nüfusu temsil ederken çokluk, indirgenemez ve çok boyutludur. İkinci olarak çokluk kavramı, güruh, kalabalık ve kitleyle de karıştırılmamalıdır. Güruh, kalabalık ve kitle gerçekten de çok boyutluluk özelliği taşır ama üçü de edilgen öznedir; aslında, özellikle edilgen oldukları ve bu yüzden kolaylıkla güdümlenebildikleri için tehlikeli oldukları düşünülür. Buna karşılık, çokluk etkin birçok boyutluluktur ve bu yüzden otonomiyi ve demokrasiyi başarma yeteneğine sahiptir…"
* * *
Türkiye'deki basım için yazdıkları önsözde: "Türkiye öteden beri, birçok bakımdan yerküreyi Birinci ve Üçüncü olmak üzere bölme girişimlerini boşa çıkarıyor." tespitleri dikkate değer. Bu bir anlamda Karşı-İmparatorluk diye tanımladıkları yeni bir toplumsal bünye için düşündükleri tasarımın bir parçası gibi gözüküyor. Yazarlarımız, tüm sorunu klasik Marksistler gibi ele alıp bir "ekonomi sorunsalı" olarak gördükleri için "Karşı-İmparatorluk" bölümünde de başlatılacak olan yeni bir üretim rejimine değiniyorlar ve bu rejim olmaksızın yeni bir düzenin kurulamayacağına vurguluyorlar: Burası şu yönden önemli ki, Türkiye; Meksika, Hindistan ve Çin ile birlikte bu yeni üretim rejimlerini deneyen ve bu nedenle gelecek için dikkat gerektiren ülkeler arasında sıralanıyor.

Sosyalist (İkinci Dünya) sisteme kapılmadan kapitalist sistemin ezici çarklarını ve emperyalist ülkelerin (Birinci Dünya) düzenine uymadan uluslar arası/ulusötesi birlikleri önemseyip mutabakat arama döneminde olan Türkiye'nin; merkezi olmayan bu Yeni Dünya Düzeni'nde bir merkez olma gayretkeşliği konusunda da bizleri uyarmış oluyor…
* * *
İmparatorluk; yayımlandığı dönemde tüm dünyadaki klasik Marksist ve sol çevrelerden sert eleştirilere tabi tutuldu ve gericilikle itham edildi elbette. Yine de Yeni Dünya Düzeni adına örgütlenmiş ulus-üstü (BM, NATO gibi) yapıların bu düzen adına İmparatorluk'un kontrolüne girişi, emek biçimlerinin ve ona bağlı olarak sömürü ve hegemonyanın dönüşümü ile çokluk diye tanımlanan yeni sınıflandırmalara ihtiyaç duyulması gibi post modern dönemler için sol çıkışlar sunuyor oluşu ve yeni bir militanlık anlayışından bahsediyor oluşu ilgiye değer ve önemsenmesi gereken bir önerme oluşturuyor.

"Post modern dönemde bir kez daha kendimizi Francis'in durumunda buluyor ve iktidarın sefaleti karşısına varlığın şenliğini dikiyoruz…"

İmparatorluk, farklı bir komünist söylemle dile getirse de eski deyişi anımsatarak biten bir manifestoyla sonlanıyor ve imparatorluğun bir geçici biçimden ibaret olduğunu, "başka bir dünya mümkündür" dercesine dile getiriyor.

100 Soruda Gülen Hareketi *(Erden Özkant)*

Fethullah Gülen ve onun telkinlerinin etkisiyle bir araya gelen insanlar "cemaatleştiler", sayıları günbe gün arttı, medya ve ekonomi dünyasında etkinliklerini artırdılar, yurtdışına açıldılar, yurtdışında okullar açtılar. Dolayısıyla da başta ülkemiz olmak üzere birçok ülkede merak edilen "Gülen ve Hareketi" çok sayıda kitaba, konferansa ve akademik çalışmaya konu oldu. Birçok kişinin sempati duyduğu cemaat, bazı basın yayın organları ve bir kesim insanlar tarafından ise tehlike olarak görüldü ve görülmeye devam ediyor. Cemaati tehlike olarak gören kesim Ergenekon sürecinde ortaya çıkan belge ve bilgilerde cemaatin parmağının olduğunu düşündü ve bu kuşkuları Eskişehir eski Emniyet Müdürü Hanefi Avcı'nın "Haliç'te Yaşayan Simonlar Dün Devlet Bugün Cemaat" adlı kitabında yer alan iddialarla birlikte ayyuka çıktı. Kimilerine göre "cemaattiler" kimilerine göre ise bir "Gönüllüler Hareketi"… Cemaat iseler birtakım temel gereksinimlerin karşılanmasını kolaylaştıran, ilişkileri geçmişten gelen değerlerin düzenlediği ve insanların herhangi bir zorlamaya tabi olmaksızın katıldıkları "geleneksel cemaat" miydiler yoksa modern toplumlarda veya cemaatlerde görülen gönüllü ilişkilerin esas olduğu ve ortak karara dayanan kurallarca yönetilen "yeni cemaatleşme tipi" miydiler? Bütün bu tartışmaların eşliğinde cemaat denince ilk akla gelen Gülen Hareketi ile ilgili şu sorular sıkça sorulmaya başlandı: Cemaatin temel ilkeleri nelerdir? Niye Fethullah Gülen? "Gülen hareketindeki" insanlara Gülen'in hangi söylemleri cazip geliyor? Gülen hareketi bir tarikat mıdır? Cemaat yapısı içinde bireyin yeri nasıl belirlenmiştir ve birey cemaate teslim olmadan özgür iradesini korumayı nasıl başarıyor veya başarabiliyor mu? Gülen'in laiklik anlayışı nasıldır?

İran'daki gibi bir dini rejim istemekte midir Türkiye'de? Gülen cemaati devlete alternatif bir teşkilatlanma mıdır? Hareketin finans kaynakları nelerdir? Yurtdışına açılan okulların kaynakları nasıl sağlanıyor? Bu okulların gayeleri nelerdir? Ve daha birçok soru… Evet, bütün bu sorular ve daha fazlası merak ediliyordu birçok insan tarafından. Gerçekten neydi bu Gülen Cemaati? Kimlerdi bunlar?

İşte tüm bu soruları, 1995 yılında Türkiye'nin ilk Doğu Raporu'nu yazdığında raporu büyük ses getiren Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (Mülkiye) Öğretim Görevlisi ve Bugün gazetesi köşe yazarı Prof. Dr. Doğu Ergil'in Mayıs 2010'da Timaş yayınlarından çıkan yaklaşık 400 sayfalık "100 soruda Fethullah Gülen ve Hareketi" adlı kitabı cevaplandırıyor. Yukarıdaki soruların yanıtlarını hem Gülen'in kendi ağzından verdiği cevapların hem de Ergil'e sunduğu daha önce yayımlanmış beyanlarının derinlikli toplumbilimsel analizini içeren bu kitapta buluyoruz. Büyük bir çabanın ürünü olan kitabın hazırlanış aşamasında Ergil Fethullah Gülen ile 2 kez, Gülen'in uzun bir süredir yaşadığı ABD'nin Pennsylvania eyaletindeki ikametinde buluşup, görüşmüş.

Peki, ama yukarıdaki sorular kitapta nasıl cevaplandırılmış? Birçok sorunun sayfalar süren cevabı var kitapta ancak aşağıda 100 sorudan sadece 9 tanesini cevaplarını kısaltarak vereceğim. İşte o merak edilen soru ve cevaplardan bir demet…(Fethullah Gülen'in kısaltılarak FG, kendisini sayan ve sevenlerin deyişiyle Fethullah Gülen Hocaefendi'nin de kısaltılarak FGH şeklinde geçtiği kitabın başında okuyucuya duyuruluyor)

Soru 7) Gülen Hareketinin temel ilkeleri nelerdir?

Cevap) Kitapta bu sorunun cevabı 3 sayfa uzunluğunda. Ancak cevabı kitaptan şu cümlelerle aktarabiliriz: " Bu sorunun yanıtı, Fethullah Gülen'in bir din adamı olduğu gerçeğinden ayrı düşünülemez. Söylem ve eylemleri bir süreç içinde gözlendiği zaman FGH' nin gelenekle moderniteyi uzlaştırmaya çalıştığı görülür. Ona göre toplumun üç özelliği vardır: Toplumsal uyum- ki bunun somutlaşmış biçimi demokrasidir-, çalışma ve üretkenlik-ki bu kavramlar yatırımcılık ve girişimcilik biçiminde gerçekleşirken serbest pazar ekonomisinin gelişmesini de sağlar- bir de ahlak ve dayanışmanın toplumsal istikrarı sağlaması. Gülen öğretisindeki kuvvetli milli damar her zaman sezilir. İzleyicilerine; milletlerini güçlendirmeyi, diğer insanlara açılmayı ve geniş insanlık ailesini kucaklamayı salık verir. FGH bu konuda üç manevi aracı teklif eder: Tevazu, müsamaha ve kendini insanlığa adamak."

Soru 😎Bugün birçok İslam düşünürü, öğreticisi ve İslam adına çeşitli uygulamalar yapan insan (icracı) varken FGH' nin öğretisinde izleyicilerine cazip gelen nedir?

Cevap) "Bu soruya üç yanıt verilebilir:

a- İçe kapalı değildir. Bu kitle, dünyayla barışık, billurlaşmakta olan Yeni Dünya'dan korkmayan, hatta onu kendi değerleriyle karşılamaya hazır bir topluluk oldu. Ancak bunu yaparken hiçbir zaman dinsel cemaatin dar sınırlarına sıkışmadı.

b- Otoriteyle kavgalı değildir; farklılıkların armonisini savunur. Siyasal grup ve otoritelerle ne kavgalı, ne de onlarla yol arkadaşı.

c- Dışsal, yani zorlayıcı bir ahlak anlayışına sahip değildir. Gülen ve izleyenleri için ahlak, insanın kendisiyle ve diğer insanlarla diyalogunun ölçüsü olmalıdır. Bunun gerçekleşmesi için bir dışsal-

otorite gerekmez." Daha sonra kitapta a, b ve c şıkları tek tek açılarak cevap verilmiş soruya. Buradaki b şıkkı ise bana 31 Mayıs 2010 günü İsrail askerlerinin, Gazze'ye yardım götüren Mavi Marmara gemisine saldırmalarının ardından Gülen'in yaptığı açıklamaları ve açıklamanın ardından medyada kopan fırtınayı hatırlattı.

Soru 13) Gülen Hareketi bir tarikat olarak nitelendirilebilir mi? Manevi alana ilişkin öğretileri ve günlük hayata ilişkin pratikleri, ona tarikat denmesine olanak verir mi?

Cevap) " Gülen hareketinin temel dinamikleriyle klasik İslam tarikat geleneğinin dinamikleri benzeşmekle birlikte hareket, gerek bir sivil inisiyatif olarak örgütlenme biçimi, gerekse kültürleşme (esas aldığı değerler ve onları uygulama) biçimi ile tarikat örgütlenmesinden ayrışmaktadır. Tarikat, daha özel ve mahrem olana yöneliktir. Kişiyi (salik'i yani tarikat yolunda olanı) dünyadan soğutur, sosyal hayatın içinden koparark bireysel ve ruhi tecrübe ve çileleri yöneltir. Üyelerini bütünüyle sosyal hayattan koparmasa da tarikat, daha katı, açılıma çok da dirençli disiplin içinde tutar. Gülen hareketi, tarikattan ziyade Mevlana, Yunus, Yesevi çizgisinde bir izdüşümüdür. Adeta onların çağdaş bir izdüşümüdür."

Soru 15) Fethullah Gülen'in ilk izleyenleri, yeni geldikleri kent ortamında dini değerleri merkeze alan bir cemaat yaşamına ihtiyaç duyan insanlardı. Dayanışma ve yardımlaşma onlar için önemliydi. Bu cemaat yapısı içinde bireyin yeri nasıl belirlenmişti ve birey cemaate teslim olmadan özgür iradesini korumayı nasıl başaracaktı? Bu sorunu pratikte ve öğretide nasıl çözdünüz?

Cevap) " Sayın FGH, 'Sorudaki cemaatleşmeyle alakalı hususlara aynen katılmak zor' dedikten sonra, sorunun ikinci bölümünü yanıtladı. Gülen düşüncesi ve dayanışma ideolojisinin önemli kavramlarından birisi ve bireyin topluluk içinde kaybolmasını engelleyen emniyet sübapı şura olgusudur. Kur'an'ın hükümlerine bağlanan şura olgusu, cemaat mensuplarının kendi aralarında aldıkları kararları ve düzenledikleri ilişkileri birbirlerine danışarak ve dayanışma içinde gerçekleştirmeleridir. Bu, inanan bir toplumun en önemli özelliğidir. FGH' ye göre eşitliğe, katılmaya ve dayanışmaya olanak veren şura, Kur'an- ı Kerim'de namaz ve infakla (geçindirme, yedirip içirme) aynı çizgidedir."

Soru 17) Fethullah Gülen'in laiklik anlayışı nasıldır?

Cevap) "FGH, yürürlükteki hukuk kurallarına bakarak laisizmin diyanetin dünya hayatına, idarenin de dini hayata karışmaması; herkesin kendi sosyal ortamında inancını özgürce yaşayabilmesi olarak anlaşılması gerektiğini savunuyor. FGH' ye göre insanlar, bir dine mensup olup olmama konusunda kendi serbest iradeleriyle karar vermeliler." Kitapta bu sorunun cevabında Gülen, laik ve laikleşme arasındaki farktan da bahsediyor.

Soru 45) Gülen hareketini devlete alternatif bir teşkilatlanma olarak gören ve göstermek isteyenler var. Durum gerçekten böyle mi?

Cevap) " Bazıları diyorlar ki 'Siz fahri elçilik yapıyorsunuz, fahri konsolosluk yapıyorsunuz, fahri ataşelik yapıyorsunuz, devletin alternatifi misiniz?' Buna benim cevabım şudur: Şayet, sizin ulaşamadığınız yerlerde, bazı kimseler bu işi yapıyorlarsa onları takdir etmek lazım. Demek orada bir boşluk varmış. Layıklar veya değiller, bu boşluğu o insanlar dolduruyorlarsa, sevinmek lazım; arkalarında durmak ve onları desteklemek lazım."

Soru 51) Hareketin finans kaynakları nelerdir? Bağışlar şeklinde başlayan kaynak temini, küresel bir etkinlik ağını şu anda nasıl ayakta tutmaktadır?

Cevap) ” Rabıta’nın veya ABD’nin maddi yardıma bulunduğundan tutun, çeşitli istihbarat örgütlerine angaje olunduğuna varıncaya kadar değişik iftiralarla karalamaya çalıştılar. ‘Çamur at, yapışmasa da izi kalır’ felsefesinden hareket ettiklerini zannettiğim bu insanlar, kendi düşüncelerinde asla başarıya ulaşamadılar. Bizim alnımız ak ve açıktır, hayatımızın hiçbir döneminde, daha sonraları yüzümüzü kara çıkartacak, bu kabil şeyler içine hiç mi hiç girmedik. Bundan sonra da Allah’ın izniyle girmeyeceğiz. Evet, böylesi büyük çapta hizmetlerin gerçekleşebilmesi için maddi kaynaklara ihtiyaç olduğu bir gerçektir. Biz onu hep, Efendimiz’in sünnetinde gördüğümüz usul üzerine halka dayanarak götürmeye çalıştık. Elbirliğiyle çalıştık ve çeşitli vesilelerle halkımıza tercih ettik. Onlar da destek verdiler. Bu konuda halk önünde de, Hak katında da veremeyeceğimiz bir kuruşluk hesabımız yoktur.”

Soru 80) Okulların güttüğü gaye nedir? Başlangıçta neydi, şimdi nedir?

Cevap) ” Sevgi, barış, hoşgörü ve kültürler arası diyalogu esas almış, kendi milli ve manevi değerlerine saygılı, dünyayı güzel okuyabilen nesiller yetiştirerek bu ülkelerle Türkiye arasında olduğu kadar kendi aralarında da köprüler kurarak dünya barışına katkı sağlayan nesiller meydana getirmek. Okulların açılış amacı; devletin sırtındaki eğitim yükünü hafifletmek, aynı zamanda milli ve manevi değerleri ön planda tutan, evrensel değerlere sahip çıkan bilinçli gençler yetiştirmektir. Bu amaç, okullar açıldığında da böyleydi, şimdi de bu şekilde devam etmektedir.”

Soru 91) Okulların finansman ihtiyacı veya açığı nasıl karşılanmaktadır?

Cevap) ” Genel itibariyle okullar paralı eğitim vermektedir. Okulların finansman ihtiyacı öğrenci gelirlerinden karşılanmaktadır. Finansman açığı oluştuğunda kurucu şirket ortakları tarafından takviyeler yapılarak bu açıklar kapatılır. Müşterek ev sahibi devletle ortaklaşa açılan okulların belirli masrafları yerel idare tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca durumu müsait olan velilerden yardım alınmaktadır. Bunun yanında eksik finansman açığı orada iş yapan ve Gülen felsefesine sempati duyan hayırsever işadamları tarafından karşılanmaktadır.”

Özetini anlattığım kitap ” Cemaat, cemaatleşme ve Gülen topluluğunun tarihsel perspektif içinde değerlendirilmesi” başlıklı sonsöz ile bitiyor. Tabii, Gülen Hareketi ile ilgili kafalardaki soru işaretleri de cevaplanıyor.

Dindarlık, Dinsizlik ve Mutluluk (Mustafa Akyol)

[3 Ocak 2010 tarihli Star gazetesinde yayınlandı]

Din, insanlara mutluluk verir mi? Peki ya dinden yoksun ama "eğlence"si bol bir hayat ne verir onlara?

Bu soruları irdeleyen yeni bir kitap çıktı Amerika'da. Biri Berkeley diğeri Harvard'dan iki felsefecinin (Hubert Dreyfus ve Sean Dorrance) kaleme aldığı kitabın adı "All Things Shining: Reading the Western Classics to Find Meaning in a Secular Age". Türkçe'ye, "Işıldayan Her Şey: Din Dışı Bir Dünyada Anlam Bulmak İçin Batı Klasiklerini Okumak" diye çevirebiliriz.

Dreyfus ve Dorrance, bizde "karanlık çağ" diye habire kötülenen Ortaçağ'ın önemli bir artısını tespit ederek giriyor konuya. Diyorlar ki, o dönemde insanlar "Tanrı tarafından yaratılmış ve kaderi O'nun tarafından belirlenmiş varlıklar olarak hayatı tecrübe ediyordu." Bu ise, hayata güçlü bir mânâ, tevekkül ve iyimserlik katıyordu.

Kitabın şöhretini parlatan da, New York Times gazetesinin bu gibi kültürel meseleleri iyi yakalayan köşe yazarı David Brooks oldu. Ben de, açıkçası, Brooks'un köşesinden öğrendim söz konusu iki düşünürü ve tezlerini.

Dreyfus ve Dorrance, bizde "karanlık çağ" diye habire kötülenen Ortaçağ'ın önemli bir artısını tespit ederek giriyor konuya. Diyorlar ki, o dönemde insanlar "Tanrı tarafından yaratılmış ve kaderi O'nun tarafından belirlenmiş varlıklar olarak hayatı tecrübe ediyordu." Bu ise, hayata güçlü bir mânâ, tevekkül ve iyimserlik katıyordu.

Fakat modern çağla birlikte bu inanç zayıflamaya başladı. Tümüyle ortadan kalkmadıysa da, "herkesin benimsediği bir ön kabul olmaktan çıktı."

Bu ise, bu iki felsefeciye göre, Batı toplumlarında "yaygın bir mutsuzluk" yarattı. Hayatın Allah tarafından belirlenmiş bir anlam ve amacının olmadığı fikri, bir "kararsızlık ve huzursuzluk" hali doğurdu.

Buna karşı Batılı toplumlar yeni mutluluk arayışlarına giriştiler. Evvelâ, daha önceden dinin sağladığı "mutlak hakikate bağlanma" duygusunu, mutlak doğruluk iddiasındaki totaliter ideolojilerde aradılar. Weimar Cumhuriyeti'nin süper-seküler kültüründen yükselen Nazizm, bunun en iyi örneğiydi. Haç gitmiş, yerine gamalı haç gelmişti.

Ancak böylesi "seküler din"ler, II. Dünya Savaşı sonrasında gözden düştü. Batılı seküler insan da, nihilizmden kaçışı daha spontane şeylerde bulmaya başladı: Spor müsabakaları veya rock konserleri gibi.

Dreyfus ve Dorrance, bu gibi yoğun heyecanların, bir "alıp götürme" etkisi yarattığını anlatıyor. Yani, bir stadyumda veya konser salonunda kendilerinden geçen bireyler, bir kaç saatliğine de olsa, kendilerinden daha büyük varlığa ve amaca bağlanma hissini tadıyorlar.

Kitap, bu gibi örnekleri inceleyerek ve yenilerini önererek "anlamsız hayatlara nasıl anlam katarız" sorusuna cevap arıyor.

Bu iki düşünüre göre daha "muhafazakâr" kaçan David Brooks ise, dinin aslında pek çok insan için hâlâ geçerli bir "kurtuluş" yolu olduğunu hatırlatmış.

Ben de, Brooks'a yakın durarak, şu kadarını söyleyeyim: Batı'da başlayan "anlam krizi" kuşkusuz bizim topluma da sıçramış durumda. Ama süreci epey geriden takip ediyoruz. O yüzden de bizdeki "seküler din" (yani Kemalizm), hâlâ epey revaçta.

Öte yandan "spontane mutluluk takviyeleri" sağlayan modern icatlar da hayatımıza girmiş halde. Ancak yeni yeni tanıştığımız bu "oyuncak ve eğlence"lerin aslında pek bir derde deva olmadığına dair Batı'da oluşan sezgiler, bizde henüz zayıf.

Bir başka deyişle, pahalı bir "jip" sürünce başının göğe ereceğini sanan milyonlarca adam var memlekette. Ya da o "jip"in sağ koltuğuna kurulunca mutluluğu yakalayacağını sanan bir o kadar kadın…

Oysa, mesele dönüp dolaşıp başka bir şeye geliyor: Necip Fazıl'ın hoş ifadesiyle, "Batı adamının… bir buçuk asırdır, bunca keşfine ve oyuncağına rağmen bulamadığı… Türk'ün de yine bir buçuk asırdır işte bu Batı adamında bulduğunu sandığı şey"e…

O "mübarek oluş sırrı"na…

Mağaradakiler: Ham Ama Dürüst Bir Magnum Opus *(Alper Gürkan)*

[Okudum Yazdım sitesinde yayınlandı]

"***Herkes tarafından kabûl edilen bir haksızlığa isyan etmek kolay mı?..***"

"*Okuyucu tedirgin olmaktan haz etmez. Tarihte aradığı, ezelden beri bildiği saçmalıklardır. Onu aydınlatmaya kalkmak, gururunu incitmek ve öfkelendirmektir. Sakın ha! Böyle bir hadnaşinaslığa yeltendiniz mi çığlığı basacaktır: 'Mukaddeslerimizi ayaklar altına alıyor…*"

Cemil Meriç, Mağaradakiler'i "bitirirken;" Anatole France'tan yaptığı bu alıntıyla müphem bir hulâsaya girişerek, "kitapları -kıyasen- tersten okuyan bir kültürün çocuklarını" gerçeğin ters yüz edilmeye müsait tabiatı hakkında uyarıyor. Bu uyarı, en sonda olsa da aslında köprüden önce son uyarı olmak mahiyetini taşıyor: Ki, "ayaklar altına alınan mukaddeslerimizin" ne olduğunu, Mağaradakiler'i bitirirken belki fark edebileceğimiz "mağaramızdan" çıkarak düşünebilelim…

Bir anlamda "yolcu" olan entelektüel için, "Mağara"nın içiyle dışı arasında ciddî bir fark yoktur: Çünkü "zirve" için yapılan mücadelenin, sadece kavramlar arasında geçtiğini ve cenk sahasının tefekkür dünyası olduğunu bilen aydın; kendini hapsedeceği bir mağaraya doğru yürümektedir her zaman.

Bu gerçeklikte, Doğu ile Batı arasındaki "gelişmişlik" farkı da doğal olarak görecelidir. Belki tek ciddî fark; -mâziyle râbıtayı koparıp atan- Dil İnkılâbı gibi cebrî müdâhalelerle kendini savunma ve geliştirme olanakları epey daraltılmış olan Türkiye aydınının, mâkûl bir kompleksle yüzyüze bırakılmış olmasıdır: Bunun açığını kapatıp ûmranda daha cesur bir rotaya girmek yerine "aşağılık kompleksine" batırılmış "merak-araştırma-okuma" yoksunlukları; mağaranın içini, dışından daha da karanlık bir hâle sokmuştur. Karanlığın aslıysa, gölgedir…

* * *

"***Bu Ülke tohum, Mağaradakiler ağaç…"***

"Giriş"te Eflatun'un Devlet'inden yapılan iktibasla, "Mağaradakiler" ile neyin kast edildiğinin ipuçlarını vererek başlar eser: "*Dışarıdan biri konuştu mu, esirler gölgelerin konuştuğunu sanır, öyle değil mi? Kısaca, onlar için tek gerçek var: Gölgeler.*"

Ömrü boyunca hakikati kendine mes'ele edinmiş olan Cemil Meriç, duvarları hayaletlerle süslü bir mağarada yaşadığımızı ve gerçeğin bambaşka bir dünyada cereyan ediyor olabileceği tahayyülünden hareketle; enteleküalitenin, entelektüelin, entelektüalizm, entelijansiyanın izini sürer kitap boyunca: Batı'da, Doğu'da ve arada kalmış fikir coğrafyasında dolaşır sürekli. "Entelektüel kimdir? Aydın sınıf neyin peşindedir? Entelijansiya dünyaya ne verebilir? Anarşi ile ayaklanma nerede birleşir, nerede ayrılır? Hürriyet fikri, Tanzimat'ta nasıl bir anlamla yüklüydü? Terakki, bir yol değil de put mudur?"… gibi yanıtı malûm olan, olmayan bir çok mevzûya el atar; biraz dağınık, biraz uzak, biraz kırıklarla dolu ama hep şiirsel, çekici ve kuşatıcı üslûbuyla.

Kendisi de bunun farkında olduğu için; "*Bu Ülke tohum, Mağaradakiler ağaç. Bu Ülke'deki tohumların henüz hepsi ağaçlaşmadı… Mağaradakiler; çarpık, güdük ve yerine oturmamış düşüncemizin kurşunkalemle çizilmiş bir taslağı… Belki sevimli değil ama dürüst bir kitap.*" der sonraları.

* * *

"***İnsanlık aynı sefil putlara tapan bir şaşkınlar kafilesi…"***

"…Hakikatte mağaranın içi de dışı da bir. 150 Yıldır bir gölgeler aleminde yaşıyoruz. Kitap, kendi insanından kopan aydının trajedisi. Amacı yeraltı mağarasına bir parça aydınlık getirmek…" diyerek mağaranın dışında Avrupa ve Rusya'yı içindeyse Türkiye'yi tasvir eden ve düşünce kiliselerini reddeden Meriç, ayrıca; sofistlerden rahiplere, kapitalizmden sosyalizme, liberalizmden anarşizme, nevrozdan nihlizme, Marx'tan Ali Sûavi'ye… bir çok ismin, olgunun ve kavramın yanından yahut içinden geçirdiği okuyucuyu nefes aldırmaksızın gezdirir hakikat deryasında. Bunu, hiçbir isme/cisme kalıpçı ve teorik sıkıcılıkla yaklaşmadan; her şeyi gördüğü kadarıyla, yüceltmeden, alçaltmadan, "namuslu bir aydına yakıştığı gibi" "uzak"tan temas ederek yapar.

Tenkid ve yorumlarında takındığı hakikatçi, âdil ve hakşinas tavrı nedeniyle bir çerçeveye sığdırılamadığı ve belirli bir gözlüğün ardından bakmadığı için (gönüllerden olamasa da) "yörüngeler"den dışlanmış olan Cemil Meriç; her kitabında olduğu gibi (bence en doyumsuz eseri olan) Mağaradakiler'de de yine aynı yolda ilerler: Kavramları incelikle seçip, tanımları kendine has kılar, nitelemeleri âdilce belirleyerek, metodunu karşıtlıklar üstüne kurar ve doğal olarak "hakikati," arzuladığı oranda en sarih bir tarzla ortaya koyar. Tüm bunlarla Meriç; tarihte, olaylarda ve kitaplarda dolaşırken sadece hulâsa mı ediyor? Elbette ki hayır!

"Mutlular pek mütecessis olmazlar" diyen Meriç, durmaksızın soruyor, sorguluyor, fikir bombasının pimini çekip satırların arasına bırakıveriyor: *"Meçhûlün fethi, mâziye bağlı olanları rahatsız eder. Her tecessüs tehlikelidir…"*

"***Ne gülüyorsun? Anlattığım senin hikayen…"***

Aydın olmanın, entelektüalitenin, düşünebilmenin ve nihayetinde insan olmanın temel koşulu olarak gördüğü "tecessüs ışığı" adına; bir derviş ya da devrimci sabrı ve inadıyla "hayatı ve onu bütünleyen her ayrıntıyı," mutlulukla birlikte bir kenara koyar. Bunu yaparken, Nietzsche'nin, "Hakikat olsunda varsın yaşam son bulsun" söylemine yakın bir tarzda, Dostoyevski'nin -ve yarattığı karakterlerinin- rûh dünyasında kendi acılarına bir merhem arar:

"*Zavallı dostum!" d*er ve kendi kendine bir yakarışla döker son sözlerini; *"…büyüklere yalnız acılarınla mı benzeyeceksin? Düşünce dikenli bir taç. İsa'dan Gandi'ye kadar Tanrı'ya nisbeti olan her ulu, Tanrı'ların hışmına uğradı. Tanrı'ya nisbeti olmadan Tanrı'ların hışmına uğramak, hazin…"*

Artık, "mağara"yı; kendi acılarını yaşayan/yaşaması gereken okur için resmedip, terk eder. Son satırlarıyla, "aynı saçmalıkları tekrarlamaktan" hoşlanan aydınları ve bunları dinlemekten zevk duyan kitleleri mukaddes bir mağarada, mukaddes gölgeler arasında bırakır…

Taraf, Baransu Gazeteciliği ve Karargâh Kitabı ***(Erden Özkant)***

"Gazeteci kimdir?" sorusuna Amerikalı gazeteci Clifton Daniel şöyle cevap veriyor: "Bir olayı dosdoğru bir biçimde öğrenen, derleyen ve sonra onu en doğru ve gerçeklere uygun biçimde yazan kişidir." Gazetecilikte temel işlevin, gerçekleri bulup, bozmadan kamuoyuna yansıtmak olduğunu göz önünde tutarak;

1) Yayınlarda hiç kimse, ırkı, cinsiyeti, sosyal düzeyi ve dini inançları nedeniyle kınanamaz, aşağılanamaz.

2) Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı; genel ahlak anlayışını, din duygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı ya da incitici yayın yapamaz.

3) Bir kamu müessesi olan gazetecilik mesleği, ahlaka aykırı özel amaç ve çıkarlara alet edemez.

4) Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan veya iftira niteliği taşıyan ifadelere yer verilemez.

5) Basın organları, yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tekzip hakkına saygı duyar.

Gazetecilerin yukarıda bazı maddelerini yazdığım andını ve Basın Meslek İlkelerini okuyup bir de basınımızdaki gazetelere baktığımız zaman gerçekten şaşırmamak, ülkemiz adına üzülmemek elde değil.

Basınımızın en büyük sorunlarından birisi holding gazetelerinin basın dışındaki ticari işleri sebebi ile veya gelir durumları kısıtlı olan gazetelerin bir kısmının, ayakta kalabilmek için bazı kişi veya kuruluşların sesi olma yoluna gitmesi, karşılıklı olduğu düşünülen menfaatlerin var olmasıdır. Seçim dönemlerinde bunun en canlı örneklerini görebiliriz. Belirli bir zihniyeti destekleyen ve karşılığında beklentisi olan pek çok gazete vardır. Birçok gazete reklâm alamama korkusu ile elde ettiği bilgi ve belgeleri yayınlamamaktadır. Ancak 4 yıl önce Ahmet Altan kaptanlığında "Düşünmek Taraf olmaktır" sloganıyla yayın hayatına başlayan Taraf gazetesi bu tabuyu yerle bir etti. Taraf gazetesi çoğu, 1994 yılında gazeteciliğe başlayan Mehmet Baransu imzalı olmak üzere şimdiye kadar birçok belge ve bilgi yayınladı. Yayınlanan haberler Türkiye'yi şoke ederken yıllardır saklanan gerçekler bir bir ortaya çıkmaya başladı ülkemizde. Şimdiye kadar yayınlanmaya cesaret edilemeyen bu bilgi ve belgelere zaman zaman Genelkurmaydan, hükümetten, muhalefetten ve yayınlanan haberleri çoğu zaman görmezlikten gelen bazı basın yayın organlarından sert tepkiler geldi. Ancak Baransu ve Taraf hiçbirine aldırmadı ve birçok önemli olayı insanlara duyurmaya devam ettiler. Yaptığı haberleri ses getiren Baransu, yazdığı kitaplarla da adını duyurdu."Mösyö Hanefi Avcı'nın Yazamadıkları" adlı kitabı piyasaya yeni çıkan Baransu'nun 2010 Mart'ında yaklaşık 600 sayfalık Karargah kitabı çıktı Karakutu Yayınlarından. Kitapta Taraf'ta yayınlanan haberler ve haberlerin ayrıntılarının yanı sıra Anayasa Mahkemesi Başkan Vekili Osman Paksüt ile Genelkurmay Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ arasında yapılan gizli görüşme, AKP ve Gülen'i Bitirme Planı çerçevesinde Islak İmza ile ilgili savcıların nasıl bir soruşturma yaptıkları, Koç Müzesinde ele geçirilen bombaların fotoğrafları, Lahika Planının perde arkasında yaşananlar, Balyoz Darbe Planının yayınlanmamış belgeleri gibi ilk kez yayınlanan belge, bilgi ve fotoğraflar da yer alıyor. İşte Taraf'ta yayınlanan ve kitapta ayrıntılarıyla anlatılan haberlerden bazı örnekler…

12 Haziran 2009 Cuma: Baransu imzalı "AKP ve GÜLEN'İ BİTİRME PLANI" haberine göre belgedeki imza Psikolojik Harp Dairesi'nin yeni adı olan Genelkurmay Harekât Başkanlığı 3. Bilgi Destek Şube Müdürü Kurmay Albay Dursun Çiçek'e aitti. TÜBİTAK, Jandarma, Emniyet ve Adli Tıp raporlarında "belgedeki ıslak imza Dursun Çiçek'in el ürünüdür" tespiti yapılmasına rağmen Çiçek ısrarla imzanın kendisine ait olmadığını söyledi ve hatta savcılıktaki sorgusunda farklı imza attı. Belge, emekli yüzbaşı avukat Serdar Öztürk'ün bürosunda ele geçirildi. 'Islak imza' tartışmaları sürerken orijinal belge 'bir subay' tarafından soruşturmayı yürüten savcılara gönderildi. Belgede 'Durum' başlığı altında 'Ergenekon soruşturması' Türk Silahlı Kuvvetleri'ni yıpratmaya yönelik girişim olarak değerlendiriliyordu. Planın 'icra' bölümü ise şöyleydi: "Laik ve demokratik düzeni yıkarak, şeriata dayalı bir İslam devleti kurma hayalinde bulunan AKP Hükümeti ve ona destek veren çeşitli gruplar ile Fethullah Gülen grubu başta olmak üzere radikal dini oluşumlar hakkındaki gerçekleri gün yüzüne çıkarmak, kamuoyunun desteğini kırmak ve faaliyetlerine son vermek üzere bilgi destek faaliyetleri icra edilecektir."

Bu amaçla cemaat mensubu şahısların iş yerlerine veya evlerine silah bırakılarak "silahlı örgüt üyesi" muamelesi yapılması, AKP'nin yıpratılması için her türlü propaganda yürütülmesi öngörülüyordu.

26 Ağustos 2009 Çarşamba: Baransu imzalı ve Baransu'ya 2009 yılı Sedat Simavi Gazetecilik Ödülü kazandıran haber "O dört er böyle öldü: Pimini çekip bombayı verdi: Elazığ'da tim komutanı, nöbette uyuyan askere ceza olarak pimini çektiği el bombasını tutmasını emretti. Bomba patladı, 4 şehit."

19 Kasım 2009 Perşembe: Baransu imzalı haber "Gayrimüslimleri vuracaklar Müslümanları suçlayacaklar: Kod adı Kafes"

20 Ocak 2010 Çarşamba: Baransu, Yasemin Çongar ve Yıldıray Oğur imzalı ve gazetede birkaç gün boyunca devam eden Balyoz planı iddiaları: "1. Ordu Komutanı Çetin Doğan cuntasının 2003 yılındaki darbe planlarını Taraf ele geçirdi. "Fatih camii bombalanacaktı", "Kendi jetimizi düşürecektik", "200 bin kişiye tutuklama", "Dış tehdide karşı tatbikat denen Balyoz planında iç tehdit AKP'nin devrilmesinden sonra kurulacak hükümet de var: Balyoz hükümeti"

22 Şubat 2010 Pazartesi: Yine Baransu imzalı haber: "Parola: Adi Başbakan: Bu akşam Erdek Deniz Üs ve garnizon komutanlığında nöbet tutacak erlere, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı hakkında Adi Başbakan dedirtilecek. Komutanlık bu ayıbı derhal düzeltmeli."

Ayrıca kitapta "Paşaların Darbe Karnesi" de var. 3. Ordu eski Komutanı Org. Saldıray Berk için "her zaman aranabilir" denilen karnede paşaların "destek verecek" ya da "vermeyecek" diye isim isim fişlendiği karne.

İşte yukarıdaki haberler ve daha fazlası, hakkında birçok dava açılan Baransu'nun Karargâh kitabında yer alıyor. Tabii Baransu ve Taraf bu haberleri belgeleriyle birlikte yayınladıkça medyada şu sorular çok sık sorulmaya başlandı: "Orduyla, askerle ilgili olumsuz haberler yapılamazdı eskiden. Ne değişti?" "Belgeler niye hep Baransu'ya, Taraf'a gidiyor?"

Bir röportajında Baransu bu 2 soruya da cevap veriyor. 1. soruya Baransu'nun cevabı: "Bir kere toplum değişti. İnternet çıktı. Bugün sadece bir kısım medya yok, 2 kısım medya var ve çok sağlıklı bir şey. Toplumu yönlendirmek artık çok kolay değil. Hiçbir grupla, devletle, finansla bağı olmayan bir gazete çıktı. Ve yazılmayanları yazdı. Yazdıktan sonra, yazılabiliyormuş kanaati doğdu ve belgeler gazeteye gelmeye başladı."

2. soruya Baransu'nun cevabı: "Ben, Aksiyon dergisinde çalışırken yolsuzluk haberleri yaptım. Bunların bazıları askerle ilgiliydi. Oradan tanıdıklarım var. Akaryakıt kaçakçılığını ilk kez yazan benim. OHAL döneminde Güneydoğuda gazeteci olarak bulundum. Birçok askerle tanıştım. Bunun ötesinde siz yazdıkça haber sizi buluyor. Gazeteyi buluyor. Bir kurum içinde hukuksuzluktan rahatsızlık duyan varsa ve bunun kamuoyu tarafından bilinmesini istiyorlarsa, hangi medya grubu bunu yayınlıyorsa belgeleri oraya gönderiyorlar." Baransu ayrıca " Bu haberlerin ardından askerler arayıp bize teşekkür ediyorlar" da diyor. 2010'a damgasını vuran ve sayfa sayısı çok olmasına rağmen akıcı bir şekilde okunabilen, Karargâh'ta yaşananları çok güzel bir şekilde anlatan kitap, okumayanlar için özetle böyleydi. Ayrıca yazının başında sorduğum "Gazeteci kimdir?" sorusunun yanıtı da her türlü zorluğa ve tehdide rağmen yukarıda örneklerini verdiğim haberleri yapabilen, belgelerini yayınlayabilenlerdir.

Diriliş Neslinin Amentüsü (Sezai Karakoç) - **Mehmet Yılmaz**

Genç yazarımız Kübra Nur Ayar bir süredir Sezai Karakoç kategorisi altında üstadı ve eserlerini tanıtıyor. Çok da iyi ediyor zira Sezai Karakoç'un fikirlerinden yeterince istifade edilmediğini düşünüyorum. Örnek?

Bir zaman önce dahil olduğum "sol ilâhiyat / sosyalist İslâm yorumu" tartışmalarında sormuştum: ***"İslâm'ın adalet ve hukuk alanında nesi eksik ki sosyalizm ile bunu tamamlamak istiyorsunuz?"*** Aynı soru liberallere veya İslâm'a yama yapmak isteyen başka akımların temsilcilerine de sorulabilir. Bir şeyi düzeltmek için o şeyi çok iyi bilmek ve dört dörtlük bir eleştirisini yapmak gerekmez mi?

Müslüman ülkelerin içinde bulundukları olumsuzluklar karşısında ***"biz nerede hata yapıyoruz?"*** diye sormak gerekirken insanlar "***İslâm'ın neresini düzeltelim?"*** şeklinde tuhaf arayışlara giriyorlar. (Bkz "***Müslüman'ın Zaman'la imtihanı***" kitabı) Batının teknik ve ekonomik üstünlüğü karşısında müzmin mağlubiyet hissine kapılan yarı-aydınların kendilerini düzeltmek yerine bilmedikleri ve tatbik etmedikleri halde *İslâm'ı* düzeltmeye / tamamlamaya / reform yapmaya kalkmaları sanırım bir kibir göstergesi. ***"Ben kusurlu olamam demek ki dinim bozuk, düzelteyim!"***. Oysa nefsinin tuzaklarına düşmeden, aklı kullanarak ilerlemenin yolları var:

"ALLAH'ın insanoğluna en büyük nimeti olan İslâm inanç ve medeniyetine mensup olan bir toplum nasıl olur da bugünkü acıklı duruma düşer? Bunun mutlaka bir veya bir çok sebebi vardır. Bunu bilmeliyim. İşte bütün bu konuları incelemekte ilim benim rehberim olacaktır."

Böyle diyor Sezai Karakoç ***"Diriliş Neslinin Amentüsü"*** adlı kitabında(sf. 15). Bir yakınma ya da geçmişe özlem kitabı değil söz konusu eser. Müslüman aydınların bazen açıkça sormaya bile çekindikleri bu basit(!) sorunun cevabını arıyor Karakoç. Şaşırtıcı bir cüret, entelektüel bir cesaret ile yapıyor bunu. Cemil Meriç'i hatırlatan bir üslup. Kimseden korkmayan, kimseye hoş görünmeye çalışmayan, her şeyi olduğu gibi, dobra dobra söyleyen biri Karakoç.

Cüret ve cesaret diyorum çünkü aşırı derecede sekülerleşen yaşamlarımızda Müslümanlara İslâm'ı tavsiye etmek "gericilik" sayılıyor. Oysa çıkmaz bir sokağa girdiğinizde ya **U** dönüş yaparsınız ya da geri vitese takarsınız. İşte ***"Diriliş Neslinin Amentüsü"*** bu geri dönüşün, geriye giderek ilerlemenin, yazarın deyimiyle ***"dirilişin"*** kitabı.

Endüstri devrimini takip eden dönemde batının içine düştüğü bir fikir ve vicdan krizi var, bu aşikâr. ***(Bkz. Bir pozitivizm eleştirisi kitabı)*** Ancak teknoloji sayesinde (veya yüzünden) daha o asırlarda küçülmeye başlayan bir dünya var. Telgrafla, trenle, matbaa ile, uçak ile her şey; savaş, zulüm ve kötülük gibi fikrî daralma da hızla yayılıyor.

İşte bu küçülen dünyanın geri kalan kısmı da batıyla birlikte sürüklendi bu düşüşte. Bu tarihi gerçeği aklınızda bulundurmanız gerek ellerinizde ***"Diriliş Neslinin Amentüsü"*** tutarken. Çünkü bütün İslâm coğrafyasıyla birlikte Türkiye de düşüyor aynı çukura. (Bkz. ***Türkiye'nin Ulus-Devlet Sorunu*** kitabı)

Bugün hâlâ sürmekte olan Liberalizm ile Sosyalizm-Komünizm çekişmelerin neticesi ne olursa olsun Müslümanlar için bir alternatif teşkil edemez. Çünkü her ikisi de insanı maddî çıkarlarından başka bir derdi olmayan zeki hayvan(!) mertebesinde görür. Biraz bu akımların temsilcilerini okusanız hemen fark edersiniz: ***Homo Economicus*** dışında bir insan yoktur ne liberalizmin ne de komünizmin gözünde. (**Liberalizmin Kara Kitabı** kitabı). İnsanları bir arada, barış içinde yaşatmak için hukukun yerine ister piyasayı isterseniz üstün(!) işçi sınıfını ya da "baba" bir devleti koyun Müslüman için çare olamaz bu. Çünkü:

"Tekliğim Batı ideasının hedef aldığı anonimlik değildir. Yani bir istatistik unsurdan ibaret olmak olamaz tek insanın alınyazısı benim düşüncemde[...]…Gözümde Adam Smith ile Marx aynıdır. İkisi de insan egosunun putunu özenle tarihin içinde heykelleştirmekten, insanlığın sırtına bu ağır putu yüklemekten başka bir şey yapmamışlardır. İlim dahilinde kalan buluşları dışındaki sözleri ve ileri sürdükleri görüşler, özledikleri veya önerdikleri düzen, baştan sona insana aykırı, insanlığı felakete götüren ve tarihi zulmü kâbus gibi üstümüze çökerten kararmış ruh, kalb ve zekâ hezeyanlarıdır."

"***Anonimlik***" vurgusuyla birlikte iki düşüncenin eklemlenmesine özellikle dikkat edin. Ahlâkî sorgulamalar neticesinde Marx'ın dahi (ömrünün sonunda) teslim ettiği bir hakikate de işaret ediyor bu sözler. ***"Ben Marxist değilim"*** demek zorunda kalan Marx'ın ölümünden sonra basılan müsveddelerinde ifade ettiği gibi modernitenin meselesi ***"insanın şeyleşmesi, şeylerin insanlaşması"***. Nedir tam olarak?

"Naziler yok etmek için kamplara topladıkları Yahudilere "ein stück" diyorlardı, "bir parça". [cisimleşen, eşya, nesne haline getirilen] İnsanlığa layık görülmeyene(!) karşı yapılan saldırganlık da suç olmaktan çıkarılıyordu böylece. Bugün Gazze'lilerin katli için "fetva" veren hahamlar da Gazze'li insanları aynı şekilde "parça" statüsüne indiriyorlar. İsrailli çocuklar bombaların üzerine "komik mesajlar" yazdıktan sonra askerler onları "öteki" çocukların üzerine atıyor.

*İnsana sadece insan olduğu için kıymet veremeyen bir uygarlık ne kadar özgür/liberal olursa olsun fertlerini "ein stük" (mal, cisim,…) olmaktan kurtaramayacak. Çocukların cinsel istismarı adlı makalemizde anlattığımız gibi pedofiller de içinde yaşadığımız tüketim toplumunun ürünleri. TV ekranında cozurdayan sucuklu yumurtayı, lüks otomobil satmak için soyu**L**muş kadınları nasıl "ein stück" yapıyorsak pedofiller de çocukları birer zevk aracı, birer "parça" olarak görüyorlar.* (Liberaller neden başarısız?)

Hilâl Kaplan'ın bir yazısında da isabetle hatırlattığı gibi "…Adorno ve Horkheimer ***'her ŞEYleştirme bir unutuştur'*** …". Ötekinin bir insan olduğunu unutmak aslında İnsan'ın kendini unutuşudur kanımca. Acımayı, merhameti, hemhâl olmayı unuttuktan sonra ne kalır geriye?

İnsan'ın makineleşmesi, devletleşmesi, piyasalaşması… **ŞEYleştirme** sürecinde paranın, teknolojinin, ırk/kan/soy sevgisinin putlaştığı yeni bir cahiliye dönemi yaşadığımız kanaatindeyim. **"Kadınsız bir dünyaya doğru…"** isimli makalede anlattığım gibi daha doğmamış kız çocuklarını ultrason ile görüp kürtaj yoluyla öldüren bir insanlığa "uygar" denilmesine karşıyım. Çin ve Hindistan'da her yıl yüz binlerce bebeğin **KIZ OLMA SUÇUNDAN(!)** dolayı öldürülmesi ve insanlığın geri kalan kısmının bu duruma seyirci kalması bile ahlâken bulunduğumuz noktayı göstermekte. Kız çocuklarını diri diri toprağa gömen cahiliye tavrının bugün ana rahmine kadar girdiği bu dünya şüphesiz İslâm öncesi Arap topluluklarından daha geridedir. Bütün "cehaletine" rağmen dini bayramlarda, "haram aylarda" savaşlara ara verebilen bu "cahiliye" toplumu kadar olabilseydik belki birinci ve ikinci dünya savaşlarında daha az insan ölürdü.

Peki ya Türkiye? Eşyanın kutsallaşması ve gerçekten kutsal olanın eşya haline getirilmesi konusunda biz neredeyiz? Biz de bu fikrî ve vicdanî hastalıktan kurtaramadık yakamızı. Vicdanlarımızın derin uykusunu, şekilciliğe sıkışan, artık İslâm olmaktan çıkmaya yüz tutan bu tuhaf dini reddettiğimiz "Çirkin Cumhuriyet ve Mânâ'sız Maneviyat" makalesi okunabilir derinlemesine bir tartışma için. Ama konunun özünden uzaklaşmamak için Muhyiddin İbn Arabî Hazretleri'nin Fütuhat-ı Mekiyye'sinden bir alıntı ile yetinelim. İslâm'ın şeyleştirme konusundaki tavrı nedir dersek:

"Eşyayı senin için, seni kendim için yarattım; kendim için yarattığımı kendisi için yarattığım yoldan çıkarmasın" (Cilt 11, sf 266)

"Diriliş Neslinin Amentüsü" adlı kitapta 3 aşamalı bir düşünce yapısı göze çarpıyor:

- 1) Sorunların tarif edilmesi,

- 2) İslâm idealine göre olması gereken,
- 3) İdeal duruma ulaşmak için izlenmesi gereken yol ve yöntem.

Tabi bu ayrıma bakarak "artık düşünmeyin, işte size kurtuluşun el kitabı" demek büyük hata olur. Böyle bir ezbercilik yeni bir ideoloji, Karakoçizm gibi bir şey üretir ki en başta Sezai Karakoç'un böyle bir şeye karşı olduğunu tahmin ediyorum. Onun yaptığı insanları davet etmek, vicdanlarının sesini duymaya ve akıllarını kullanmaya davet.

Sezai Karakoç'un 68 sayfalık bu kitabının her sayfası ayrı bir tefekkür vesilesi. Tek tek her bir konunun ayrıntısına girmek yerine kitabın kendisini okumaya davet etmemiz belki de daha doğru olacak. Çünkü bizler Türk ırkçılığından, devlete ve orduya tapmaktan yakasını henüz kurtaramamış bir ülkenin çocuklarıyız. İslâm'ın özünü anlamadan takliden yaşayan, Cihad'ı savaş zanneden, dünyayı **"biz/ötekiler"** penceresinden görenlere alternatif bir yol öneren bu kitap tekrar tekrar dikkatle okunmalı:

"Kur'an ve İslâm kıyamete kadar mahfuzdur. Allah buna söz vermiştir. Ancak bu mahfuzluğu yanlış anlamamam ve bu sözü kendi anlamından başka bir yoruma bağlamamam gerekir. Evet, Kur'an ve İslâm mahfuzdur, fakat hiçbir kişinin veya toplumun imanını koruyabilmesi taahhüt edilmiş değildir. Her kişi kendi inancını, her mü'min toplum kendi Müslümanlığını korumak, devam ettirmek mükellefiyetindedir. Bunu yapmadığı takdirde umutsuzlukların, inkârın, isyanın uçurumlarına ve karanlığına yuvarlanabilir."

Evet, Sezai Karakoç ona teslim edilen meşaleyi kendisinden sonrakilere emanet etmek için gerekeni yaptı. Peki 1970'lerde, 1980'lerde, 1990'larda doğanlar bu meşaleyi plazma ekranlı bir TV ile takas edecekler mi? Bütün mesele burada…

Hikem-i Ataiyye Şerhi (Ahmed Mahir Efendi) - Mehmet Yılmaz

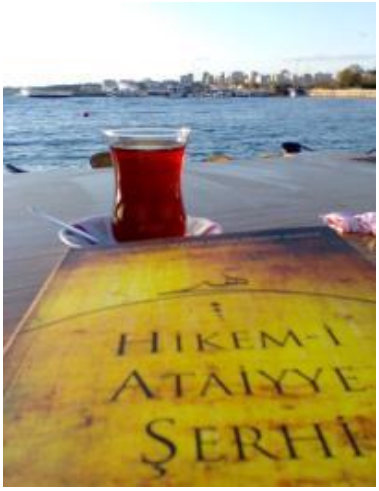

Şair Ahmet Erhan bir şiirinde şöyle der:

"Acı, takunyalar giyerek yürürdü yüreğimde

Sevincinse tüyden ayakları vardı"

Bugün tanıtacağım kitabı yeni almıştım, sadece bir sayfasını okumuştum. Konu umutsuzluk ve karamsarlıkla ilgiliydi. Akşam üzeri kıymetli bir dostum ile yazışıyordum. Tam o sayfadaki konu açıldı. Kitaptan bahsettim. ***"Mutlaka okumalısınız"*** dedim. Ertesi gün kısacık bir mesaj geldi, ***"Teşekkürler"*** Ekte bir fotoğraf vardı, deniz manzaralı bir kahvede çekilmişti, güneşli bir hava, uzakta rıhtımda bağlı balıkçı tekneleri, masanın üzerinde bir bardak demli çay ve Hikem-i Ataiyye Şerhi duruyordu!

Şair haklıydı, kalbimi ziyaret eden ***sevincin tüyden ayakları vardı***. Bir patronun ya da komutanın emri savsaklanabilir ama ya Dost'un rızası? Hele ki Hikmet ile ilgili bir mevzu olsun!

Gazâlî Hazretlerinden öğrendiğime göre O'nun rızasına uygun işler yapanlara ALLAH iyi dostlar bağışlarmış. Dostlarım da ümit kaynağımdır. Bazen bekleme salonuna benzettiğim bu dünya hayatında iyi bir dostun yanına "düşmek" ne güzeldir, ne kadar ümit vericidir.

* * *

Kitap tanıtan kitap (2)

Hikem-i Ataiyye Şerhi bir kaç bakımdan MUTLAKA okunması gereken bir kitap. Birinci sebep **Ataullah İskenderî Hazretleri**'nin mârifet ve hakikat taliplerine öğütlerini sunan **"El-Hikem"** adlı muhteşem eserin iki cildini birden ihtiva etmesi. İkinci sebep sözünü ettiğim baskının bir şerh oluşu, hikmetlerin sayfa sayfa açıklanmış olması. **Kastamonulu Seyyid Hafız Ahmed Mahir Efendi** esere büyük emek vermiş, yerine göre bir kaç sayfayı bulan açıklamalar yapmış. Ve tabi en güzeli de Kur'an'dan ve Sünnet'ten deliller sunmuş. Böylece ezberlenecek özlü sözler(!) değil her insanın aklına teklif edilen bir hazine, aslına rücu eden bir **"hatırlatma"** kitabı tutuyorsunuz ellerinizde.

Ancak bunlara ek olarak Ataullah İskenderî Hazretleri'nin mektuplarından derlenmiş hikmetlere ayrılmış bir bölüm daha var. Yayına hazırlayan Sufi Kitap ekibi de çok faydalı bir sunuş bölümü yazmış ve 6 sayfalık **lügatçe** ile kitabı hem zenginleştirmiş hem de herkesin istifade edebileceği şekile getirmişler. Ne diyelim? Emeği geçenlerden ALLAH razı olsun.

Bize de okumak (=hatırlamak) kaldı "sadece". Böyle ufak ufak lokma haline getirilmiş, ideal sıcaklıkta ısıtılmış ve altın tepside sunulmuş **RIZIK**'a burun kıvırılır mı?

Kitaptan iki alıntıyla sözlerimi bitirmek istiyorum. Önce girişte bahsettiğim ilk sayfadaki hikmet:

1ci Hikmet: ***"Günah işleme ve hataya düşme zamanında ümidin azalması, amele güvenmenin alâmetlerindendir."***

Takip eden 2 sayfalık açıklamayı atlayarak102ci hikmete geçiyorum, bu kez açıklamasıyla beraber. Felsefeye, tefekküre, aklı kullanmaya şüpheyle bakan ortodoks(?) Müslümanların kulağına küpe olması umuduyla…

102ci Hikmet: ***"Tefekkür kalbin kandilidir. Tefekkür giderse kalbin ışığı söner."***

Gönül ilâhî bir vahdethanedir. Düşünce onun, her şeyin aslını anlamasını sağlayan bir ışık kaynağıdır. İşlerin hakikatleri onunla aydınlığa kavuşup anlaşılır. Doğru ve yanlış onunla belli olur. Gönül fikirden geri kalırsa karanlık ev gibi ışıktan da yoksun olur. Karanlık kalpte ise artık cahillik zulmetinden başka bir şey bulunmaz, bulunsa da görülmez. [...] Güneş de kandile benzetilmiştir fakat güneş göğün kandilidir. Düşünce canı ve gönlü aydınlatan ışıktır. Güneş semaların kandilidir. Düşünce göklerin ve yerin yaratıcısının kandilidir. Güneş ateşten bir küredir. Düşünce nurdur.

İmam Kuşeyrî Hazretleri fikri şöyle tarif etmiştir: ***"Hakikat talibinin sıfatı olup semeresi ilim ve irfan şartıyla Cenab-ı Hakk'a vuslattır"***. Şu halde güneş geçim yolunu gösterir, fikir hidayet yolunu ortaya çıkarır. Bu yüzden Cüneyd Bağdadî Hazretleri şöyle buyurmuştur: ***"Dünyada en yüksek meclislerin en şerefli ve en yüce makamı, tevhid meydanında tefekkür ile oturmaktır."***

Sinemanın Elçisi Ya Da Acı Çeken Bir Kul Olarak Tarkovsky *(Alper Gürkan)*

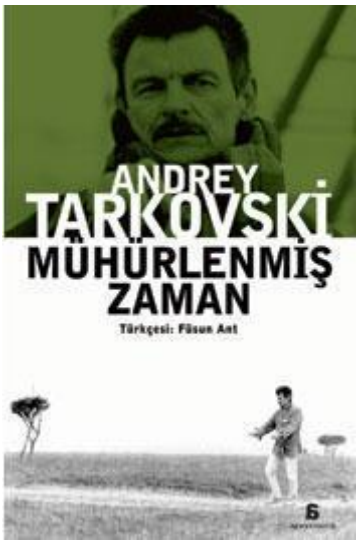

[Okudum Yazdım sitesinde yayınlandı]

Geçen zamanla birlikte yaptığı işlerin ulaştığı doruklar nedeniyle ismi belirsiz bir sise ya da "kendisi," imajı etrafındaki hale nedeniyle seçilemeyen birisine dönüşen "uzak"lardandır Tarkovsky: Cannes'dan tasdikli yönetmenimiz Nuri Bilge Ceylan'ın "Uzak" filminde adı açıkca anılıp bir karakterin "Hani Tarkovsky gibi filmler yapacaktık?" deyişinde bir fikir dünyası açar ya da ona inat sevimsiz bir entelektüel sohbette duyulunca ismi yabancılığa gark eder herkesi. Oysa belki de sanat dünyasında onun kadar sahici, onun kadar samimi ve yürekten konuşan az isim olmuştur. Çünkü o, sanatı bir çok sanatçı ve entelektüelin aksine doğrudan tanrısal aşk ile irtibatlandırır ve bunu yaparken kendi eserlerini bir mabette tanrıya yakaran imanlıların yakarışı ile özdeşletirir durmadan.

Üstelik bu yakarışın mistik yönleri öylesine ağırdır ki psychedelic bir deneyimin eşiğindeki seyirci, ister istemez yüzünü Doğu'dan ayıramaz bu filmlerde. Fakat bu mistisizmle kastedilen "dinsel" ya da "şer'i" mesajlar değildir: İşlediği karakter ister bir kilise sanatçısı isterse de uzay üssü sakini olsun fark etmez, kişisel olanın evrenselleştiği "büyük yakarıştır" bununla kastedilen. Çünkü sanatçı, ortaya koyduğu eserle doğrudan tanrının yaratımını hatırlarken; bunu alımlayanlar, tanrının doğrudan söylemeyip yaratarak söylediği sözleri ararlar durmadan ya da gayr-i ihtiyari de olsa bu sözlerle karşılaşırlar eserlerde.

Kendisi bunu o kadar zengin bir şekilde yapar ki "şiirsel sinema dili" diye nitelenen bir üslubun yaratıcılığıyla anılır sanatı ya da yakarışı. Filmlerinde yarattığı atmosfer ve karakterlerin bireysel yönelişleri belli bir ekolün izleyicisi değil "düşselleştirilmiş gerçeğin" çok başka libaslara bürünmüş hallerinden ibarettir daima. Kafka'nın sunduğu gerçekliği algılamak nasıl sıradışı bir deneyimle ve

"hakikatin koridorlarındaki boğuntu"yla fark ediliyorsa, Camus'nün anlattıkları nasıl "gerçeğe olan yabancılığımız"ı hatırlatıyorsa ya da Beckett'ın sorguladığı anlamsız gerçeklik nasıl "yarattığımız bir dünyanın çok çok ötesinden" gibi görünüyorsa Tarkovsky'nin yarattığı gerçeklik de dalga dalga gelen bir rüya gibi hem bildiğimiz hem de ilk defa şahit olduğumuz bir dünyanın mesajlarını içeriyor.

Öyle ki her karakter; insanı apayrı sorularla ve başka başka Tarkovskylerle -başka varoluşlarla- karşılaştırırken, bu karşılaşmalar başka başka sorularla gelecekte de devam edecek bir şekilde bugüne dek sürekli olarak yeniden üretildi. Bazan çok farklı biçimlerde yorumlandığı da oldu elbette: "Düşünce geliştirmenin ve genel yaşam yasalarının gerçek dili" dediği bu dilin yerine kaba ve tutucu bazı tekniklerin sinemada yaygın olmasından ve "rüyaların somut yaşam fenomeni" oluşu gerçeğinden uzaklaşılarak perdenin, efekt ya da hilelerle doldurulmasından yakınması Arapça da biliyor olması hasebiyle, onun tasavvufla bağlantılı oluşu yorumlarını doğurmuştu. Ancak kendisi bu konuda herhangi bir beyanda bulunmamayı tercih ederek sessizliği seçmiş ve sanatı verenle alan arasına girmemişti hiçbir zaman. Bunu yapmak yerine sözcüklerle ifade edeceklerini hayatı üzerinden kaleme alarak yazdığı iki eserle (Mühürlenmiş Zaman, Zaman Zaman İçinde) anlatıp bir filozof ve şair de olduğunu belli etmişti.

Peki Kimdi Tarkovsky?

Andrei (Arsenyeviç) Tarkovsky, 1932'de Sovyet sınırları dahilindeki Beyaz Rusya'nın Zavrazhe şehrinde aktris bir anne ile şair bir babanın oğlu olarak doğdu. Ancak burada fazla durmadan henüz küçükken ailesiyle birlikte Moskova'ya taşındı.

1939 yılında şiir estetiği ve müzik konusunda kendisini eğiten babasının -başlayan 2.Dünya Savaşı nedeniyle- orduya katılması üzerine annesi ve kızkardeşiyle birlikte bir akrabalarının çiftlik evine taşındı: İleride senaryolarında ve çekim planlarında çokca kullandığı bilinen doğa görüntüleri burada zihnine kazınmaya başladı.

On dokuz yaşında "Moskova Doğu Dilleri Enstitüsü"ne kaydoldu ve burada Arapça eğitimi aldı, fakat hastalanması üzerine bu eğitimini yarım bıraktı ve bir süre sonra -1954 yılında- yine Moskova'daki "VGIK Sovyet Film Enstitüsü"ne girdi. Burada 6 yıl boyunca -yönetmen Mikhail Ilych Romm'un ilgi ve kontrolü altında- sinema eğitimi aldı. Romm, sinema konusunda Tarkovsky'nin yeteneğinin gelişimi için ilk adımlarını atmasına yardım etti ve yol gösterdi.

1958 yılında henüz öğrenciyken ilk defa kamera arkasına geçerek "Kontsentrat" (The Concentrate-Konsantre) adlı kısa filmi çekti. Bundan sonra okul arkadaşı olan Vasily Shukskin ile birlikte Hemingway'dan uyarladıkları "Ubiitsy" (The Killers-Katiller)'i ve başka bir arkadaşı olan Andrei Mikhalkov Koncalovsky ile beraber "Katok i Skripka" (The Steamroller and the Violin-Silindir ve Keman) filmlerini çekti. "Katok i Skripka," onun kafasında oluşturmaya başladığı sinema dilinin ipuçlarını da içeren bitirme ödeviydi aynı zamanda.

Okulu bitirdikten sonra çekimine başladığı zaman "İvan'ın İhtirasları" adını vermeyi düşündüğü ancak 1962'de tamamlayınca "Ivanovo detstvo" (Ivan'ın Çocukluğu) adını verdiği filmi ilk uzun metrajlı yapımı oldu. Bu filmle sinemaya oldukça başarılı bir giriş yaptı. Moskova'da aynı yıl gösterime giren ve "Venedik Film Festivali"nde -başka bir filmle beraber- "Altın Aslan Ödülü" ve "San Francisco Uluslararası Film Festivali En İyi Yönetmen" ödülünü kazanan "Ivanovo Detstvo"nun ilginç bir de çekim öyküsü vardı: Bu film, Mosfilm tarafından başka bir ekibe yaptırılmaya başlanmış ancak daha

sonra yönetmen koltuğuna Tarkovsky oturtularak film tekrar en baştan çekilmişti. Kendisi de savaş yıllarında bir çocuk olan Tarkovsky, Sartre gibi bir filozoftan ve bir çok sinema eleştirmeninden müspet eleştiri aldığı bu filminde casusluk yapan bir çocuğun hikayesini işlemişti.

Uluslararası arenada kazandığı bu başarı ile dikkatleri üstüne çekti ve 1969'da tamamladığı ikinci uzun metrajlı filmi Andrei Rublyov (Andrey Rublev) Sovyet Film Depertmanı'nın sansürüne maruz kalmışsa da aynı yıl Cannes Film Festivali'nde tüm zorluklara rağmen -film, ödül almaması için kasıtlı olarak festivalin son günü sabah saat 4:00'de gösterilmişti- "Uluslararası Sinema Eleştirmenleri" ödülü olan FIPRESCI ödülünü kazandı, bunu, "Sinema Eleştirmenleri En İyi Yabancı Film" ve "Jussi Ödülleri En İyi Yabancı Film" (1973) ödülleri takip etti. Kötülüğün giderek arttığı bir dünyada güzeli yaratmak için sebeplerin de artacağını düşünerek yaptığı "Andrey Rublyov," 1971 yılına kadar Sovyet yetkililerce yasaklanmış olarak kaldı ve Rusya'da ancak 1973 yılında gösterime girebildi. Bazı eleştirmenlerin bu filmi "Rusya'nın geçmişteki yaratıcılığı üstünden Sovyet halkalarına bir mesaj olduğunu" ileri sürdülerse de Tarkovsky verdiği bir mülakatta bunu olumlamasına rağmen amacının bu olmadığını belirtti: "Eğer Batı toplumu benim filmlerimde Rus halkına yönelik mesajlar buluyorsa, bu iki halk arasında halledilecek bir problemdir. Benim problemim değil. " Demişti.

Bu film sansürle boğuşurken 1972'de "bilim-düşlem" diye nitelediği Solaris'i (Solyaris) bitirdi. Solaris, Stanislav Lem'in bilim-kurgu romanından uyarlayarak çekilmiş bir uzay filmiydi. Bazı eleştirmenler filmi, Stanley Kubrick'in 1969 yapımı "2001: A Space Odyssey" (2001: Bir Uzay Destanı) filmine bir cevap olarak değerlendirdiyse de kendisi bunu kabul etmedi. Film, Cannes Film Festivali'nde "FIPRESCI Ödülü" ile "Jüri Özel Ödülü"nü kazandı.

1974'te tamamladığı ve otobiyografik olarak değerlendirilen "Zerkalo" (The Mirror-Ayna) ise sansür nedeniyle batıda ancak bir yıl sonra gösterilebildi. "Zerkalo"yu seyreden eleştirmenlerin filmden hiçbir şey anlamadığını ama filmden sonra salonu temizleyen bir temizlikçi kadının yaptığı yorumdan çıkardığı neticeye göre Tarkovsky bu filmini aynı zamanda milli-otobiyografi olarak da değerlendirdi: Seyirciyi kendi deneyimleriyle bağdaştırmaya olanak vermediği için dramatik-kurgu sinemasını reddeden Tarkovsky'ye göre "Zerkalo," sadece kendisinin değil tüm Rusların öyküsüydü. Ayna metaforundaki yansımadan hareketle orta yaşı aşmış bir adam üzerinden çocukluğuna ait anı kırıntıları, annesi ve savaşla ilgili bakışların bulunduğu ve yönetmeninin sadece gerçeği söylemekten başka bir amaca hizmet etmediği halde "hep bir güvensizlik ve hayal kırıklığı ile karşılaştığını" söylediği "Zerkalo," yasaklanmak istendiyse de aynı yıl gösterildi. Fakat Cannes'a katılması devlet tarafından engellenmişti.

Strugatsky kardeşlerin "Roadside Picnic" (Yol Kenarında Piknik) adlı eserinden sinemaya uyarladığı 1979 yapımı "Stalker"(İz Sürücü)'ı ilk versiyonu laboratuarda yanınca daha düşük bir bütçe ile tekrar çekti. Uzun ve yavaş planlarla dolu olarak Tarkovsky sinemasında bir olgunluk dönemi eseri olan Stalker, "Cannes Film Festivali Ekümenik Jüri Ödülü (1980)" ve "Fantasporto Festivali"(1983)'nde ödül kazanırken onun Sovyetler Birliğinde çektiği son film oldu. "Manevi değerleri için bir şövalye gibi savaş"tığını söylediği bir rehberin öncülüğünde biri yazar ve diğeri profesör iki kişinin Bölge (Zone)'ye yaptıkları yolculukla dışavurulan, insanın en büyük arzusunu tahhakkuk ettirmesi için ruhani ve düşsel bir içyolculuk filmiydi bu. Bölge; Stalker'ın "mutsuz insanları götürmek istediği ve onlara umut düşüncesini aşılamak istediği düşsel bir yerdir." Ancak bu aynı zamanda "Stalker"ın zayıfın gücünü dile getiren pozisyonu nedeniyle bir "kaybeden" filmidir de.

"Mühürlenmiş Zaman"da geçmişi, "şimdiki an"dan daha gerçek diye niteleyen Tarkovsky, 1982 yılında İtalya'ya giderek dost edinememe ve insanlarla ilişki kuramama illetinden hareketle, yaşamın ve özgürlüğün imkansızlığına dair filmi "Nostalghia"yı çekti. "Cannes Film Festivali"nde "En İyi Yönetmen," "FIPRESCI Ödülü," "Ekümenik Jüri Ödülü" kazanan bu filmiyle kendi ülkesinde sanatına yapılan baskı nedeniyle yurtdışına giden bir sanatçının hasretini işledi.

Ölümünden bir yıl önce İsveç'te Ingmar Bergman'ın ekibiyle çektiği "Offret" (The Sacrifice-Kurban) son filmi oldu. Cannes Film Festivalinde üç ödül (FIPRESCI Ödülü, Jüri Özel Ödülü, Ekümenik Jüri Ödülü,) "Valladolid Uluslararası Film Festivali Golden Spike Ödülü" ve "BAFTA Ödülü (1988)"nü kazandı. "Offret"te Tarkovsky kişisel ve sanatsal tüm temalarını toplayarak biraraya getirdi ve bu yönden de bir zirve filmi olarak onun sinemaya en güzel vedası oldu.

28 Aralık 1986 tarihinde, Paris'te akciğer kanseri sebebiyle hayata veda ettikten sonra Tarkovsky'ye, SSCB yönetimi tarafından 1990 yılında "sinema sanatına olağanüstü katkısı, evrensel insani değerleri ve hümanist düşünceleri olumlayan yenilikçi filmleri" nedeniyle Lenin Ödülü ve "David di Donatello Ödülleri" kapsamında 1980 ve 1982 yıllarında iki ödül daha verildi.

Japon sinemasının büyük ismi Kurosawa onu olağanüstü ve hayret verici bulduğunu söylerken, sinema dünyasının büyük isimlerinden olan ve son filmine oldukça katkı sağlayan Ingmar Bergman, onu sinemanın en büyük yönetmeni olarak yad etti sonrasında: Düşleri en zor yolları aşarak, "ufacık bir hakikat kırıntısından hareketle" görünür kılmasında büyük bir gözlemcilik yeteneği görüyordu çünkü ve bu sinema için çok şey demekti Bergman'a göre.

Onun sinemada yapmak istedikleri belki bitmemişti ama kendi dilinin de dışında konuşmaya çalışmadı hiç. Belki bu yüzden "Spielberg" gibi kitle sineması yapabilseydi acı duyacağını belirten Tarkovsky, bunun yanısıra sinemayı da sanatı da -insanlığın son dört bin yıldaki uslanmazlığından ötürü- öğretici bir boyut olarak değerlendirmedi asla fakat buna rağmen özellikle Polonyalı usta yönetmen Krzysztof Kieslowski ile Türkiye sinemasının dünyada en çok taltif edilen büyük yönetmeni Nuri Bilge Ceylan'a yaptığı etkiler başta olmak üzere sinemanın çok genç olan dilini yüksek ve ince bir mecraya soktu.

Klasik dramın, dramatik çatışmaları anlatmanın yegane yöntemi gibi sunulmasına tepki niteliği de taşıyan şiirsel üslubunu ve bununla yaptığı filmlerini; geçmişin, anıların renklendirilmesi ve düşselleştirilmesini çok daha etkileyici bir gerçeklik yaratımı olduğu fikrine dayandırıyordu o. Zaten bu gerçeklik de "güzel olan"a ulaşmanın biricik yoluydu onun için. Bulunduğu nokta bu sebeple asla tartışılamaz oldu ama bu noktadaki güzelliğin "tanrısallık"tan mı yoksa "beşerilik"ten mi olduğu hala daha tartışılmaya devam ediyor ve devam edecek gibi görünüyor…

Yürüyüş ile Yürüyüş (Suzan Nur Başarslan)

Sezai Karakoç'a ithaftır, kelimeleriyle örülü[1] kelimelerimle bir kolaj denemesidir…

Gözsüz görüyorum, ellerim tensiz, tutuyorum. Ayaklarım çıplak, yürüyorum. Yürüyorum. Ölüler kentinden yürüyorum şimdi başka bir kente, başka bir meydana. Çağrıldım, çağrı ölüm. Çağrıldım, çağrı doğum. Çağrıldım, çağrı adım. Törenleri ve şölenleri bırakıp ardımda, ağlayışları ve duaları, tahtadan sandalımı ve sürüklendiğim akıntının içindeki tıpkı kuru bir dal olan parçamı suya akıtıp, sudan toprağa, geride kalanlara toprak olarak ve o topraktan başka yaşamlara katık, yemiş olarak, çağrının peşindeyim. Birilerinin bahsettiği giden olarak anılacak olsam da birkaç kez; adım, geçip gidecek işte, geçip gidecek başkalarının anıları içinde, yitik hafızalarının köşesinde. Unutulmuş söz olacağım. Unutulmuş, hatırlanmayan, yitip giden söz.

Bir sözüm artık, bir kelime. Bir kelime. Mesih de kelimesi değil miydi onu yaratanın? Bu romanı yazan kim, kelime kelime dolduran, onu bölümlere ayıran, onu yazdıran ve okutan? Öyle bir roman ki bu; kurgusunda, kimi kelimenin kaderinde yitip gitmek, kimininkinde kalıcı olmak yazılı. Yitip gitmeyen kelimelerin sahibine çağrı, ilk kelimenin yazıldığı yere, ilk heceye, ilk harfe, ilk noktaya. Yitip giden bir kelime olarak, yitmesi muhtemel bir kelime olarak, yitip gidecek bir kelimeye yazgılı olarak… Kelimem hatalı yazılmış, komikmiş, gereksizmiş, ne önemi var; kelime olarak yoldayım, kelimelerle yoldayım, kelimelerle varmadayım kente. Kentlerin kentine. Aranızda henüz kimsenin görmediği. Görseniz okuyor olamazdınız bu kelimeleri. Görenler yok mu, var elbette, olmasa bilinir miydi kentin kendisi?

Yazılır mıydı kelimeler üstüne kelimeler yeniden ve yeniden.

Gidersem orada, annem ve babam karşılar mı beni, yorgun düştüğümde orada, uyuyakaldığımda, uyanma vaktim gelince, uyandırır mı birileri? Garip, yorulmak yokmuş orada, ya uyku? Uyku da mı yok?

Hep uyandırıldığım eski kentte, uyanmadığın an dediklerinin aslında uyandırılma olduğunu anlatabilir miyim? Anlatabilir miyim uyanmadığın an değildir ölüm, ölüm uyandığın andır diye. Bilmem.

Bütün mutlulukları 'habersiz olmak' olanlara, düşünmeyenlere, çeşmesiz kalan ve susuzluktan çatlayan yolculuğumun, sevda sözlerinin aldatışından farklı ama başka bir sevda yolculuğu olduğunu ve bunu anlatacak kelime bulmada zorlandığımı anlatabilir miyim?

Parçalarımı bıraktığım sizlerden toplama günü geldiğinde, her bir parçam İbrahim'e sunulan kuşun parçaları gibi birleştirildiğinde, hazını ve lezzetini sunan dünyanın özlemi içimi sardığında, bu birleşmenin vakti yeniden geldiğinde, yani meydana çağrıldığımda, nadi borusunu öttürdüğünde, ses beni uyandırdığında, annemin kalk, uyan diyen sesini başka bir ses aldığında, yani meydana yürüdüğümde… Buluşmak ister miyim, geride bıraktıklarımla, önden gidenlerle?

Bir buluşmayı neden arzulamayayım bir daha? Neden bir daha susamayayım baba, anne, kardeş yüzüne. Ölmek, ağacın yaprağının dökülmesi midir? Çiçeğin düşmesi midir? Ağacın kökü ne olmuştur? Yemiş ve tohum hangi dünyadadır? Bütün iş, öldükten sonra bile ülküyü yitirmemekte; nasıl, akşam uyurken sabah kalkıp sürüyü çobana götüreceksin, bunu biliyorsun çocukken, böyle bir ülkün var senin.

*Sen bundan bir fayda umuyorsun. Veya anne, baba korkusu ve sevgisiyle bunu yapıyorsun. Onun gibi ölürken de uyanış ülküsünü kaybetmemişsen, "diriliş"ten haberliysen, ta meydana çağrılacağın ana kadar, hep uyanacaksın, hep uyandırılacaksın. Hatta ölüm, bu çağrışın ilk anı, ilk pıhtısı, kabuğun ilk delinişi… İlk yargı türküsü. İlk fizikötesi çene.**[2]***

Kuru dalım akıntının içinde; çiçeğim ve yapraklarım ölmeden evvel döküldü, ölüm kuruyan dalımın parça parça suya akması. Sudan toprağa. Kelimelerim tohum ve yemişim. Kökü buraya ait olmayan. Burada saçtığım orada ellerimde olur mu peki? Yeşillenir miyim, renklenir miyim çiçek çiçek, yaprak yaprak, dal dal yeniden?

Sabah uyandığımda, ölümün sabahına uyandığımda, sürümü, parçalarımı, kelimelerimi alıp götüreceğim. Götürmek isteyeceğim aslında, kimi benimle kalırken, kimi daha geç ulaşacak bana. Ama ulaşacak bir gün, günün gün olmadığı bir gün. Vaktin vakt olmadığı. Ânın ân olmadığı…

Her gün uyandım yeniden, yeniden, son uyanışımda Kentlerin kentinin meydanına akarken *-ilk anım, ilk pıhtım, kabuğumun ilk delinişiyle-*, başka bir göz, başka bir el, başka bir ayak…la adım atacağım.

Selâm yurdunda olursam, selâm, diyeceğim; olmazsam inleyeceğim. Tıpkı ney gibi inleyeceğim, hala kavuşamamış olmanın derdiyle ve ıstırabıyla…

Kavuşmanın hayalinde yüreğim, çünkü…

Yüreğimin özünde başka yarınlar var. ***[3]***

---

[1] http://www.hikayeler.net/yazilar/6745/meydan-ortaya-ciktiginda/

[2] Sezai Karakoç, Meydan Ortaya Çıktığında

[3] Mevlana, Başka Yarınlar

Kitap tanıtan kitap (2)

Nuri Bilge Ceylan Sinemasını Okumak: Açıklayıcı Bir Tercüme ***(Alper Gürkan)***

Bir rivayettir…
Uzak filminin galasında yanına gelip "Mahmut'un bindiği küçük arabanın onun kişiliğini yansıttığından" bahseden bir seyirciye, "Hayır" der Nuri Bilge Ceylan; "o kendi arabamdır, filmde o nedenle kullanıldı."
Seyirci pes etmez ve bu kez de "çatışan iki karakterin içtikleri sigaraların markaları üzerinden kültür farklılığına değinip değinmediğini" sorar. Ceylan yine "Hayır" der, "birinin parası azdır Samsun içer, diğerininse durumu iyidir Marlboro içer, hepsi bu! "
* * *
1995'te "Koza" ile başlayan Nuri Bilge Ceylan (NBC) sineması, belirli klişeler üzerinden anlaşılmaya çalışıldıkça karmaşıklaşan bir olguya dönüştü zamanla: Filmleri bir taraftan Cannes gibi sinemanın en prestijli festivallerinde gösterilip ödüllere değer bulunurken, diğer taraftan kendi ülkesinde boş salonlarda gösteriliyordu. Bu durum sıradan sinema seyircisinde bir kafa karışıklığı yarattı. Üstelik piyasa odaklı medyada sadece ödül aldığında haber olabilen Ceylan'ın diğer bazı ünlü isimler gibi geleneksel değerlere ya da muhafazakâr söylemlere dair ters çıkışları da görülmediği için etiketlemek de kolay olmadı hemen. Öyle ki Avrupa'nın orta yerinde Türkiye için yaptığı "yalnız ve güzel ülke" tanımı, onu vatan haini ilan etmeye de engel teşkil ediyordu. Ama ortada bir sorun vardı! Bu adam bambaşka biçimlerde başka bir şeylerden söz ediyordu…

Malumdur ki ekonomik ve kültürel nedenlerle sinemada film seyretmeyi lüks olarak gören toplumumuz da Batı'da olduğu gibi seyredeceği zaman eğlencelik filmleri tercih etmektedir çoğunlukla. Ki bu doğaldır. Çünkü sanatın alımlanma yelpazesi, oldukça geniş olsa da kitleler belirli bir çerçevenin dışına pek çıkmazlar: Tabakalaşmanın derinleşip belirginleştiği her toplumda, kültür de ona paralel olarak tabakalara bölünür ve derinleşir. Her malın bir alıcısı olduğu gibi her eserin de bir alımlayıcısı oluşur zamanla. Halk yığınlarının hislerine tercüman olduğu düşünülen popüler sanattan alt kültürün ürettiği yer altı edebiyatına ya da azımsanacak kadar nadiren yenilenen yüksek sanata kadar tüm üretim ve sunumlar belli bir etki çevreni içinde var olur ve kendi kaderlerini yaşarlar. Kimi merkezde kalır, kimi çevrede. Ama hiçbirisi, sağlıksız ve tutarsız olan bu kültür ikliminde bir takım kıyaslamalara ve karşılaştırmalara kurban olmaktan kurtarılamaz kolay kolay.

NBC sinemasının yarattığı kafa karışıklığının çekirdeğini de esasta filmlerin tartıştığı meseleler değil, bu kıyaslamalar oluşturmaktadır. Ne olup olmadıklarına dair karşılıklı çekimserliklere bürünmüş çatışma da yine burada ortaya çıkar: Seyirciyi gözleme ve düşünmeye zorlayan bu filmlerin çekim planlarından diyalogların azlığına, karakterlerin temsil yeteneklerinden işlenen konulara, hemen her noktada sinema sanatının tüm esin kaynaklarını süzerek oluşturduğu özgün dil, yönetmenin içine çok da girmek istemediği bir anlam tartışmasına dönüşmüş durumdadır bugün.

Alışılmış anlatımların verdiği rahatlıkla "güzel zaman geçirmek" niyetinde olan seyirci, ona bunları vaat eden sinemadan aldığı hazla tatmin olurken karşısında ona "güzel olan"ın ne olduğunu öğretmek isteyenlerle karşı karşıya getirilmiştir onun yüzünden! Tıpkı "Orhan Pamuk" için birçok otorite "Avrupa'ya roman yazmayı yeniden öğretiyor." demesine rağmen, "Cümleleri uzun olduğu için ben okumuyorum…" diye başlayan eleştirilerde olduğu gibi NBC için de farklı tabakalardan yükselen birbirine zıt fikirler böylece havada uçuşmaya başlamıştır.

Şu kabul edilmelidir ki NBC sineması, anlatım şeklinden ziyade özü itibariyle yani anlattıkları itibariyle popülerleşemeyecek bir sinemadır. Bu nedenle onun daha sarih filmler yapmasını beklemek, kitleleri kucaklamasını talep etmek; bol diyaloglu, aksiyon yüklü, ajitasyon düzeyinde müziklerle tıka basa doldurulmuş filmler üretmesini istemek kendi başına anlamsız bir talep olacaktır. Ki onun minimalist tarzla işlenmiş, zamansal ve mekânsal durağanlıkla yoğrulan anlatımının popülerleşmesi mümkün değildir. Çünkü yönetmenin dert edindiği meseleler; gündelik yaşamın içinde kaybolmuş, zamanı salt araçsal olarak algılayan, bu nedenle de varoluşunu yaşayamayan, kendini gerçekleştirme olanaklarını tamamen yitirmiş olan geniş kitlelere hitap etmemektedir.

Kendisinin de sık sık ifade ettiği gibi NBC, tıpkı filmlerindeki ana karakterler gibi "uzak"laşmıştır topluma. Doğal olarak, bu uzaklıkla net bir şekilde görebildiği meseleleri ele alırken bu meselelerle meşgul kişilerin ilgisine mazhar olacak bir üslup geliştirmeye yönelmiştir. Yani seçkincidir. Ki zaten kendisi de son filminin uzunluğuyla ilgili olarak "Sıkılanları filmin ilk yarısında elemek istedim."demektedir. Bu yönden kitlelere hitap etmek gibi bir derdi ve arzusu olmayan Ceylan'ın filmlerini seyretmek ve onu sevdiğini söylemek yönetmenin de işaret ettiği gibi biraz zahmetli bir iş olmak durumundadır. "Pes etmeyen" seyirciye ulaşması umuduyla da bu tarz yönetmenleri ele alan kitaplara, belgesellere, söyleşilere ihtiyaç duyulmaktadır.

Kocaeli Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan Hasan Akbulut da bunun farkındalığıyla, seyirci için yönetmenin filmlerinin açıklayıcı tercümanlığı görevini üstlenmiş ve "Nuri Bilge Ceylan Sinemasını Okumak" kitabını kaleme almış. Bu sayede yukarıda aktarılan çatışma ve çelişkilerin anlamlandırılabilmesi için NBC'ın sinema diline dair kaynakları ve kavramları sistemli bir şekilde tasnif

ederken filmlerin anlaşılması zahmetine talip olanlar için de bir kılavuz hazırlamış…

Kitap -2005'ten önce yazıldığı için- yönetmenin son dönemde çektiği İklimler, Üç Maymun ve Bir Zamanlar Anadolu'da filmlerini ihtiva etmese de ilk dönemde oluşturmak istediği kurmaca evreni için birçok ipucu ve izahatı barındırıyor. Mana, sessizlik ve yabancılık üstüne kurulu olan NBC sinemasını, anlamada kolaylık sağlayan bir tür "ruh akrabalığına" sahip olduğunu düşünen yazarın bu filmlerde bulduğu estetiği düşünme çabasının bir ürünü kitap. "Aksiyonun olmadığı bir yavaşlık ve günlük yaşamın sıradanlıklarını kapsayan bir yalınlıkla" dolu olan NBC filmleri ile yaşamı/karakteri arasındaki müşterek noktalar üzerinde durmanın ehemmiyetini vurgulayan yazar, yönetmenin eserlerinin genel karakteristiğine de buradan ulaşmaya çalışıyor. Bu yönden kitabın esas maksadı; Koza'dan Uzak'a kadar olan filmografisi içerisinde usta yönetmenin kullandığı temaları, ortaklıkları, devamlılık gösteren karakterleri, anlatısal ve biçimsel özellikleri saptayarak" bir anlam haritası oluşturma gayreti de denilebilir.

Bunu yapmak için de anlatı, zaman, mekân, minimalizm ve gerçeklik kavramlarına sıkça başvuran Akbulut, her film için ayrı bölümlerde yaptığı analizi bütüncül bir sunuma dönüştürmüş. Ceylan'ın sanatsal yolculuğunda tesirleri bulunan Ingmar Bergman, Andrei Tarkovsky, Michelangelo Antonioni gibi ustaların da yorumları ve eserleriyle anıldığı kitap; 90'larda başlayıp 2000'lerde kendini gösteren ve Batı'da oldukça ilgi uyandıran Türkiye sinemasına dair düşünmeler için de bir potansiyel taşıyor: Bu yönden Zeki Demirkubuz, Semih Kaplanoğlu, Yeşim Ustaoğlu, Özcan Alper gibi isimlerin de yükselişiyle paralel olarak sinema sanatına getirilen yerel ve yeni yorumları da daha dikkatli gözleme imkânı veriyor.

Sinema sanatıyla doğrudan bir alakası olmasa bile okuyucunun ilgisini çekebilen "Nuri Bilge Ceylan Sinemasını Okumak", sinemanın bir sanat olarak okunmasının metodlarına dair öğretici de bir çalışma olma vasfını taşıyor.

* Hasan Akbulut, Bağlam Yayınları, 2005

Hikem-i Ataiyye Şerhi (Yeniden)

Sunuş: *Bu eşsiz kitabı daha önce bir kez tanıtmış idik. Uzun uzadıya anlatmak yerine yeni bir hikmet ile kitabın kendi kendini tanıtmasını daha faydalı buluyorum. Kalplere şifa olması duasıyla (MY)*

"Ey mürid, kulluğa ters düşen beşerî sıfatlardan sıyrılırsan HAKK'ın davetine icabet etmiş ve HAKK'a yaklaşmış olursun." (1ci Cilt, 35ci Hikmet)

Ahmed Mahir Efendi'nin şerhi:

Din emri zâhirî ve bâtınîdir. Azalara ve kalbe dair emirlere "amel", bâtını olanlara "akide" denir. Ameller ilâhî emre muvafık olursa taat, aykîrı olursa mâsiyettir. Akidelerin ilâhî emre uygun olanı imandır, aykırı olanı nifak veya cehalettir. Zahiri ile ilgili olanlara "fıkıh", bâtınına dair olanlara "tasavvuf" denir. İnsan bu iki kısımdan ibarettir. Zahiri haller bâtının hükümlerine tâbidir. Çünkü yaratılış kanununa göre vücud ülkesinin hükümdarı kalptir, azalar onun emri altındaki halk ve askerlerdir. Bunun delili olan hadis-i şerifte buyuruldu:

"İnsan vücudunda bir et parçası vardır ki sağlığı vücudun sağlıklı olmasını, bozulması vücudun bozulmasını gerektirir. Bu da çam kozalağı şeklinde olan kalptir"

Kalbin sağlığı kötü sıfatlardan temizlenip iyi vasıflarla doldurulmasıyla hâsıl olur. Kulluğa ters düşen beşerî sıfatlar, işte bu kötü vasıflardır. Yoksa iman, taat, huşu, haşyet gibi ubûdiyetin ta kendisi olan güzel sıfatlardan sıyırılmak, yakınlık değil tersine uzaklık ve dalalet getirir.

Kötü vasıfların aslı ve kökü kibir, ucb, kin, riya, haset, mal ve mevki sevgisidir. Bu gibi kötü sıfatlar ahlâk düşkünlüğünün esasıdır. Dalları ise şunlardır: Buğz, düşmanlık, zenginlere saygı göstermek fakirleri hor görmek, tevekkülsüzlük, itimatsızlık, pintilik, korkusuzluk, uzun emel, övünmek, çok sevinmek, yapmacık davranmak, vesvese, yüze gülücülük, katılık, sertlik, kabalık, gaflet, acele, hiddet,

hayâsızlık, kanaatsizlik, göğüs darlığı, baş olmayı sevmek gibi şeylerdir. Bu kötü vasıfların kaynağı nefs-i emmareye değer vermek, emrini gözetmek, hastalık ve garazlarına razı olmaktır. İşte kâfirin küfrüne, münafığîn nifakına, âsinin isyanına sebep olup kulluktan çıkaran bu hallerdir. Bunun çaresi de riyazet ve mücahede ile beşerî sıfatları temizleyip beşerî sıfatları melekî sıfatlara, şeytan vasıflarını mü'min ahlâkına, hayvanî tabiatı ruhanî tabiata döndürmektir.

Bu suretle kalp temizliğine, nefs tezkiyesine erişen mürid güzel sıfatlar kazanarak tevazu, huşû, ALLAH'ın emirlerine tâzim, yarattıklarına şefkat, hududu korumak, heybet, havf, tezellül, haşyet, ihlâs, rıza, minneti tanımak gibi güzel eserlere mazhar olur. İrfan, refet, merhamet, rıfk, göğüs genişliği, şefkat, merhamet, tahammül, atıfet, nezahet, emanet, teenni, vakar, cömertlik, hayâ, güleryüzlülük, nasihat, kemal ve saadet getiren iman ahlâkı ile dolar.

Sofiler buna yani kötü ahlâktan güzel ahlâka dönmeye "tezkiye" ve "tahliye" derler. Bu iki iş sülûkun hakikatidir. Salikler bunu gerçekleştirerek başka bir kulluk hakikatine erişirler. Emmare'den yakalarını kurtarır, HAKK'a yakınlık ve mârifet elde eder, rabbanî huzur ve vuslata kavuşurlar. Can ve cennet çağrısına yani ilâhî davete icabet ederler. HAKK'tan uzaklaştıran nefsin hazzını terk edip HAKK'ın huzuruna yaklaşırlar. En güzel amellerden hoşlanır, yük almaktan korunurlar.

Bu sebeptendir ki mahfuzluk evliyaya, mâsumluk da enbiyaya mahsustur. Evliya mahfuzdur, korunmuştur. Günah işleyebilir ama günahta ısrar etmez, tövbe ve istiğfara sarılırlar. Mâsumluk ise günahın asla kast olunmamasından ibarettir ve peygamberlere özgüdür.

Özetle HAKK'a yakınlık ve huzur, nefsin alçaklığını bilmeye ve kötü ahlâkın gideerilmesine bağlıdır. HAKK'tan uzaklık ve hicran ise nefse köle olmaya, heva ve hevese uymaya bağlıdır.

Edebiyattan İnkılâba Mağaradakiler*'le Bir Bakış *(Alper Gürkan)*

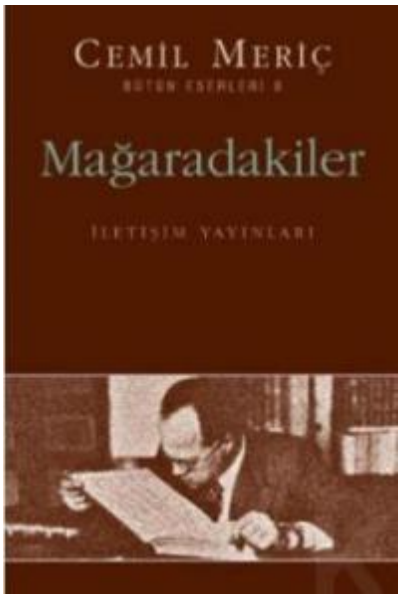

"Aylarca Raskonikov'u yaşadım. Sonya'yı sayıkladım aylarca. Kaç gece tefeci kadınla karşı karşıya geldik. Bakışları bir hayvanınkiler gibi soğuk ve manasızdı. Bir ölüyü öldürmüştü Raskolnikov, bir abesi yok etmişti." (Syf.272)

İlk defa yirmi iki yaşındayken okuduğum Suç ve Ceza'dan öylesine etkilenmiştim ki bitirir bitirmez soğuk duvarlara yaslanarak tekrar okumaya başlamıştım. Artık Raskolnikov'un ne yapacağını düşünmenin merakından sıyrılıp da kendimi yazarın yolun sağına soluna serptiği işaretlerine daha çok verebilecektim. İki günde okuyup yuttuğum iki cildin tesirinde üç gün geçirdim ve bu üç günde kimseyle konuşamadım. Kıbrıs'ta gurbetteydim ve konuşacak kimsem de yoktu doğrusu…

Ertesi sene Gaziantep'te oldukça geveze bir kitaba, Mağaradakiler'e rastladım. Ama bu gevezelik baş ağrıtıcı anlamda olumsuz bir çenesi düşüklük değil; batının, doğunun ve bu toprakların duymak istediğim, özlediğim, merak ettiğim konularını, hususlarını durmaksızın tartışan bir aydının tek taraflı konuşmasıydı. Uçsuz bucaksız bir derya olan Meriç'in okuru önce sarsan, kafasını çalkalayan, canını yakan sonra da yavaş yavaş önünü aydınlatıp düşüncesini ışıtan

bilincinin akışı…
Eğitim sisteminin kontrol altında tutmaya odaklandığı genç zihinler için zincirleri koparma ve aydınlanma olanaklarıyla dolu olan Mağaradakiler'in kâh serinletici, kâh öfkelendirici, kâh teselli edici

satırlarına gömüldüğümde Raskolnikov'la aramdaki bağın -kimselerin bilmediği kan bağının- başka damarları olduğuna da şahit oldum. "Dosto'yu yani sonsuzu" (s.271) benim kadar sarsıcı bulanların arasında ilk keşfettiğim Cemil Meriç oldu bu yüzden…

"Dosto ve Ben" başlığı altında, Marx okumaları yüzünden onun uhrevi diline nasıl da yabancı kaldığını anlatır Meriç. Mistisizmden öylesine soğumuştur ki Beşir Fuadvari bir ilimciliğe, Zolacı gerçekliğe kaptırmıştır kendini. Bu soğuk ve akli bakışta onun ruhunun karanlığına ve derinliğine inemez. Delilerle uğraşan bir delidir ona göre Rus romancı. Bu yüzden Dostoyevsky düşkünlüğünü hasta bir sevginin belirtisi olarak görür.

Belki doğrudur da; en az Raskolnikov kadar Yeraltı adamı da, Prens Mişkin de, İvan Karamazov da, "öteki" de diğerleri de -belki gelmiş geçmişlerin en büyüğü olan - bu büyük yazarın yazarken yüz yıl öncesinden iç haritalarının incelediğini düşündürtür okura. Onun kâşifliğine tutkuyla bağlanmak pek sağlıklı bir tutum olmayacaktır. Bunu ileri taşıyan bazı Rusların "…eğer biri bana, İsa'nın gerçek olmadığını kanıtlarsa ve gerçeğin İsa'da olmadığı doğru bir olguysa, ben gerçeğin yanında değil, İsa'nın yanında olurum" diyen Dosto'yu ve Tolstoy'u peygamber mesabesinde değerlendirmeleri bir tesadüf değildir çünkü… Edebiyatın engin denizlerinde boğulmaktan korkarak yüzen Meriç'in de tutkusunun tesadüfî olmaması gibi.

Meriç'in kulaçları onu Avrupa'ya taşıdığında da şiirsel anlatımdan vazgeçmeyerek hakikati kurcalamaya devam eder ve bir yerde Hugo'ya, Sefiller'e, Jan Valjan'a rastlar:
* "Zavallı dostum! Büyüklere yalnız acılarınla mı benzeyeceksin? Düşünce dikenli bir taç. İsa'dan Gandhi'ye kadar Tanrı'ya nispeti olan her ulu Tanrı'nın hışmına uğradı. Tanrı'ya nispeti olmadan Tanrı'ların hışmına uğramak, hazin…" Syf.281.
Bu sözleri Jan Valjan'a mı, kendine mi, -bir ümit- okura mı söylediğini kestirmek güç…

Meriç'in solcularımızı ya da Kemalistlerimizi kızdıracak hükümleri gelir sonra üst üste…

* "Bence Türk şiiri Nazım'la biter. Avrupai düşünce Nazım'la başlar." Syf.239

* "Batan imparatorluk… aydınla halkın el ele vererek kazandıkları zafer: Yunan'ın harim-i ismetimizden (girmesi yasak temiz yer: vatan) defedilişi. 'Sonra yeni inkılâplar başladı. Halkla münevver kati olarak birbirlerinden ayrıldılar. Millete mal olmuş telakkiler ve inanışlar kak addedildi. Teşkilat-ı Esasiye kanunundaki değişikliklerle uğraşıldı. İsmi anayasa oldu ve bütün maddeleri yeni 'tilcikler'e uyduruldu. Moğolca 'tay'larla Şurayı devlet 'Danıştay', Muhasebat 'Sayıştay', Mahkeme-i Temyiz 'Yargıtay', Meclis 'Kamutay' yapıldı. Kurultaylar, Kamutaylar, Şarbaylar, Kamunaylar birbirini kovaladı… 1950'de yeniden 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun lisanına dönüldü.'
Evet, bir tımarhane tutanağı değil, siyasi ve içtimai tarihimizden bir sayfa."

* "27 Mayıs'tan alınacak der-i ibret: 'Son elli senelik nizamın bütün zaaflarını ve kati olarak yürümediğini, yürümeyeceğini göstermesi." Syf.260

Cezmi Ertuğrul: "Diller birlik ve saflıklarını kaybederek gelişir." Syf.264.

* "Türk düşüncesinin en büyük düşmanı dildeki istikrarsızlık. Türkçe Tanzimat'a kadar sabit kurallara kavuşamamıştır. Kelimeler müphemdir, düşüncenin değil zevkin emrindedir. Herkesçe kabul edilen hiçbir kural yoktur." Syf.265

“Arap harflerini müdafaaya yeltenen bir tek hoca çıkar: Yahudi Avram Galenti… hiçbir ülkenin eşine rastlamadığı bir vandalizme inkılâp adı verilir: Dil inkılabı.”syf.266.

* “Dilde inkılâp olmaz. İhtiyar tarih, dünyanın hiçbir ülkesinde böyle bir çılgınlığa şahit olmamıştır. Toplum geliştikçe dil de gelişir. Osmanlıca diye bir dil yoktur. Osmanlıca, Anadolu’ya yerleşen ve İslamiyet’i benimseyen Türklerin dilidir. Yani halis Türkçe’dir. Batı Türkçe’si.” Syf.267.

* “Dünyanın iki büyük inkılâbı yani 1789 ile 1917. Ne kadar sınırlı, ne kadar korkakmış. Bütün müesseseleri yerle bir etmiş ama dile dokunmamış ikisi de.” Syf.269.

İnkılâp demişken; Meriç’in ihtilâller ve inkılâplar hakkındaki yorumlarına bu ülkenin yıllardır nasıl da aç bırakıldığını görmek de fayda var:

”Amerikan Devriminin iki hususiyeti vardır, a) Bir aydınlar kadrosu tarafından yönetilmemiştir. b) Bir sınıf hâkimiyetiyle sona ermemiştir. Yani bir sınıfın hareketinden çok milli bir hareket mahiyeti taşır.” (syf.133)

Burke: “İdareciler ihtiraslarını dizginlemeye alışkın, vazifelerini bilen seçkin bir zümre olmalıdırlar. Bir nevi tabii aristokrasi.”

Mallet du Pan:”Özü bakımından ihtilâl, iktidarın el değiştirmesidir.”

Taures:” Fransız Devrimi, dolaylı olarak proletaryanın iktidara geçişini hazırlamış, sosyalizmin iki temel şartını hazırlamıştır: Demokrasi ve kapitalizm. Ama asıl hüviyeti, burjuva sınıfının iktidarını hazırlamış olmaktır.”

Lenin:”Devrim ekonomik düzeyde baş gösteren çelişkilerin yardımıyla politik düzeyde gerçekleşir.”

“İhtilal nitel, Reformsa nicel bir değişimdir. Birincisi bir atlayış ikincisi ise devam ediştir.”(syf.123)

“Révolution, (Türkçede) ilk kez Hançeri tarafından inkılâpla karşılanmıştır.” (syf.124)

“M.Kemal inkılâp kelimesini kullanır ama tarif ettiği inkılâp, ihtilâlden başka bir şey değildir. İnkılâp: Mevcut köhne müesseseleri zorla değiştirmek.” (syf.129)

“Kan ile yapılan inkılâplar daha muhkem olur… Paşaya göre…”kansız inkılâp ebedileştirilemez (Söylev.c.II 1923) (syf.129)

İnkılâp kelimesi yanlıştır (M.Esat) Bozkurt’a göre: “İhtilal bir şeyin esasından değiştirilerek yerine yepyenisinin konmasıdır… İnkılâp ise bir şeyin aslını muhafaza ederek başka bir kalıba girmesi, başka bir hale geçmesidir.” (syf.130)

Mahmut Esat Bozkurt: “Kurtuluş Savaşları olmasaydı bile hilafet ve onun gereği bütün kurumlar ekonomik, sosyal, siyasal bir ihtilâl unsuruyla yerle bir edilecekti. Nitekim Rus İhtilaliyle de Cihan Savaşının bir ilgisi yoktur, ihtilâlin sebebi ve etkeni kendisidir tesadüfî olaylar değil.” (Atatürk İhtilali. Syf-21. 1967)

Bozkurt'un tespiti derinlikli olarak incelenmeyi ve Cumhuriyet devrimlerinin (?) Kurtuluş Savaşı diye anılan süreçle alakası ciddi bir sorgulanmayı gerektiriyor hâlâ…

"Devrimin reformlarla yerine oturtulması güçlenmesidir. Kıyafet değişikliği vs. teferruatlara ait ıslahatı devrim diye adlandırmak yanlıştır… bir kelimeyle devrimler yoktur, devrim vardır." (syf.141)

* "Ayaklanmalar… geri kalmış kavimlerde sık sık görülürler, katılanlar namuslu kimselerden çok ayaktakımıdır. İhtilâller ileri ülkelerde görülürle, daima çok ciddi sebepler ve yüksek idealler uğruna yapılırlar. İhtilal düşünen sınıfların esridir" (syf.156)

"Suavi de bütün psikopatlar gibi kendi kendine hayrandı" (syf.159)

Tanpınar, Suavi için der ki: "… bir megaloman, bir 'persecute maniaque'tır (Herkesi kendine düşman addetme hastalığı). İyi ama entelektüelin başka bir tarifi var mı?"

"Herhangi bir davayı müdafaa eden, felsefi bir sorumluluk yüklenir, cezai bir sorumluluk değil." (syf.163)

Kitabı okuduğum dönemde bunu DGM savcılarına tavsiye eden bir not almışım. Ne acı ki DGM'lerin yerini Özel Yetkili Mahkemeler aldı, evvelce de İstiklal Mahkemeleri vardı…

Garraud:"Düşüncenin hakları toplumun korunmasından önce gelir çünkü fikirler arasındaki çarpışma ve çatışma ilerlemenin vazgeçilmez şartıdır."

"Sosyalizm kurulu düzen eleştirisi, anarşizm sosyalizmin de eleştirisidir, yani eleştirinin eleştirisidir." (syf.165)

* "Roussau'nun tabiatta iyi ve hür insan inancından yola çıkan anarşizm tarih içinde üç akıma ayrılır: Hıristiyan anarşizmi Tolstoy öncülüğünde Çarlık Rusya'sında gelişir, ferdiyetçi anarşizmin piri Maks Stirner, komünist anarşizm, Proudhon amaçlarını açıkça belirttiği için bugün de en büyük nazariyecisidir." (syf.167)

* "Anarşist kredo otoriteye karşı gelenleri büyülese de, doktrinin bütünüyle karşılaştıktan sonra pek az kimse bağlı kalabilir anarşizme." (syf.169)

(Anarşizm için) "…devlet adaletsizliğin, baskının, tekelin somutlaşmasından başka ne?"(syf.170)

* "Anarşi düzenin kendisidir!"

* "Stirner'e göre demokrasi bir aldatmacadır… halk temsilcilerini seçtiği için hürdür diyorlar, bu öküzün istediği kasabı seçmesi gibi bir şeydir."

* "İktidarını devretmek onu kaybetmektir." (syf.175)

* "İslamiyet, ilmi beşikten mezara kadar arayın diyor ama bu emr-i celil (ulu emir) unutulmuş. Kanaati, bir lokmayla bir hırka tekerlemesine irca etmişiz." (syf.194)

* “Hürriyet fetihtir, başkalarından dilenilmez.”syf.197.

* “Vatandaşların bütününe ait olmayan hürriyet, hürriyet değil imtiyazdır” (syf.202)
Hürriyet-imtiyaz çatışması… Sıradan, alelâdeymiş gibi duran güzel bir yaklaşım. Evet, basit. Bunun da farkındayım ama burada sözü ben doğrudan demokrasiye getirmek niyetindeyim, yani bildiğimiz ve yaşadığımız anlamda demokrasinin insanı ne kadar özgürleştirebileceğine. Bunu yaparken kastım monarşik rejimlerin demokratik rejimlerden iyi olduğunu falan savunmak değil aksine ulaşılmış bir zirve yaşam biçiminde daha ileriyi görme amacıyla yükselmeye çalışmaktır o kadar.

Demokrasi öncelikle yığınlar için bir özgürleşme sürecidir. Bu özgürleşme liberal anlamdaki her tohumun kendi dallarına ayrılması biçiminde değil; bir başkasının veya toplumun sınırsız olabilecek hak ve özgürlüklerini kısıtlamadan veya sakatlamadan yaşanacak bir özgürlüktür. Mesela Türkiye’de özgürleşme ve demokrasi süreçlerinin durumu için Kürtlerin şartlarına bir göz atmak yeterlidir.

Bana kalırsa demokrasinin denenmiş ve uygulanmış tüm disiplinlerden üstün tarafı budur. Ancak günümüz demokrasilerinin eksik kalan tarafı ekonomi-politik açıdan tutarsızlıklarıdır. Çünkü demokratikleşmiş bir sistemin liberal-ekonomik bir rejimle bütünleşmesi ne yazık ki zorunluluk taşıyor gibi görünse de çok ciddi sosyo-ekonomik sorunlara yol açmakta ve insanın insan olarak varlık şeklini zora sokmaktadır. Öyleyse toplumun bu başkalaşma/evrime (ya da gerici hayvani, vahşi evrime diyelim) uğramaması için sosyal yapının temeli olan ekonomik ilişkilerini çok iyi dengelemesi ve demokrasinin soyut (üstyapısal) etkisinin yanında somut (altyapısal) etkisinin de oluşturulması gerekir.

Dün bir sınıfın diğerinin toprak ağalığını yok etmesi ne kadar meşruuysa, birilerinin de başka birilerine ait endüstriyel ağalığını yıkmak o kadar meşrudur. Aksi takdirde yazdığın “hiçbir zümre veya sınıfa imtiyaz yoktur” lafı anayasanda şirin bir inci olarak kalacaktır. Neyse sözüm belki sosyalizm savunması gibi gelebilir, kısmen de öyledir ama temelde sosyalizmin de savunulacak pek bir tarafı yoktur. Bunu da ilerde yazacağım elbette. Son olarak buradaki taarruz minvali liberal düşünce sistemine doğru değil, liberal ekonomik düşünceyedir. Ne kadar ayrışabilirse tabi…

*”Hıristiyan dünya görüşü: Hıristiyanlık kölelerin isyan çığlığıydı, adalete susamış insanların çığlığı. Kilise, ezilenler adına konuşuyordu. Sonra Sezar’ın emrine girdi. Yığınları uyuşturmak, ayaklanmaları önlemek, imtiyazları meşrulaştırmak için yalan söyletti Tanrı’ya. O cihanşümul din ortaçağda bir avuç derebeyinin fetvacısıdır. Bir dünya görüşünden çok, miskin bir ideoloji: Varlıklar, ameller, değerler, biçim ve kişiler, değişmez bir mertebeler dizisi içinde dondurulduu. Zirvede Tanrı, sonra Sezar, sonra kilise. İlmin tarihi, zeka ile kilisenin çatışması tarihi.
Burjuva dünya görüşü: İncil, barbar Avrupa’nın kanlı dişlerini, yırtıcı tırnaklarını sökemez. Eski köleler toprak kölesidir şimdi, sonra üçüncü sınıf olurlar: Çalışan, vergi veren adsız ve haysiyetsiz kalabalık. Sınıftan çok yamalı bohça. İktisaden gelişen bu sınıf, ezilen insanlığın, ezeli aklın, cihanşümul adaletin sözcüsüdür. Şatoyu yıkmak için kiliseyi de devirmek zorunda. Reform, Rönesans, Aydınlıklar çağı. Büyük kavganın belli başlı durakları. Nihayet devrim… İnsanlık tarihi 1789’a kadar bir sınıf kavgası tarihidir. Yeni bir çağ açılmıştır 89’la. Sınıf yoktur artık, milletler, daha doğrusu insanlık vardır. İnsan ve vatandaş hakları beyannamesine göre,’insanlar hür ve hakça eşit doğarlar.’ Kendi çıkarlarının insanlığın çıkarları olduğuna inanan üçüncü sınıf, dünya görüşünü parça parça kurar. Liberalizm veya ferdiyetçilik yüzyıllarının eseri ve üç sütun üstünde yükselir: Hürriyet, akıl, fert devrimden sonra üçüncü sınıf parçalanır. Burjuvazi kavga arkadaşlarını ziyafet sofrasından kovar. Servet de, bilgi de

onun tekelindedir. İnsanlar eşittirler, doğru ama kanun karşısında. Kanunu yapan burjuvazidir. Yeni sınıf bir yandan eski imtiyazlılarla savaşmak bir yandan yoksul yığınların uyanmasını önlemek zorundadır. Vaatler kâğıt üzerinde kalmış, sınıflar ortadan kalkmamıştır. Soyluların yerini burjuvazi, burjuvazinin yerini proletarya almıştır, insanın insanla savaşı daha kıyıcılaşmıştır. Bir kelimeyle liberalizmin göklere çıkardığı hürriyet, hür bir kümeste hür bir tilki hürriyeti…Ne var ki burjuvazi şatoyu devirirken kiliseyi de yıkmıştı. Kitleler, Rabb'in melekütu ile oyalanamazdı artık.
Sömürü nasıl gizlenecekti? Filozoflar yetişti imdada. Onlar da -rahipler gibi- çelişkileri gizlemeye, iç ve dış talanı kutsallaştırmaya çalıştı. Dünyaca geçerli bir hakikat diye sunulan liberalizm bir sınıf yalanına, yani bir ideolojiye dönüştü.
Sosyalist dünya görüşü: Hıristiyanlık eski çağların kölelik düzenlerine kıyasla bir ilerleyişti; insanlar Tanrı önünde eşittiler. On yedinci yüz yıl bir adım daha atarak insanların akıl karşısında eşitliğini haykırdı. 1789 Devrimi siyasi eşitliği gerçekleştirdi. Fethedilmeyen tek eşitlik kalmıştı: İktisadi eşitlik.Sosyalizm bencil ve maddeci bir dünyada, bir ıstırap çığlığı, bir fetih rüyası… Adaletsizlikler ortadan kalkacak, eşek arılarının yerini bal arıları alacaktır.
Her üç ideolojinin ortak yönü: Toplumdaki çelişkileri belirtmek ve onları ortadan kaldıracağını ileri sürmek. Başka bir deyişle, Batıdaki dünya görüşleri arasında bir kopuş yoktur. Her yeni sınıf eski hâkim sınıfın ideolojisinden yararlanır. Sosyalizmin iyi yürekli kâhinleri de insanlığa rahiplerin ve filozofların müjdesini tekrarlar: Yeni devrim bütün imtiyazların ölüm çanı olacak." Syf.226-227

* "Biz de ne sanayi vardı ne burjuvazi. Avrupa'nın 'Batılaşınız' teklifi tek anlam taşıyordu: 'Kapitalizme teslim olunuz!"syf.229

* "Harf devrimi kütüphanelerimizi dilsizleştirmişti. Tek parti çelik bir korse giydirmişti şuura."

*" (Marksizm ile)…ilk defa batılılaşıyorduk. Marks, bütün eserleri dilimize çevrilen ilk ve son Batılı yazar." Syf.230

"… Türk insanı papağan Batıcılıktan gerçek Batıcılığa Marksizm sayesinde geçebilmiştir. Descartes'ın XVII'nci yy.da Avrupa'da başlattığı düşünce devrimine benzer bir düşünce devrimi yaratmıştır biz de Marksizm." Syf.232

Şahsi kanaatim şudur ki Batılılaşma (burada benim kastım düşünce olarak Batıyı anlama yani rasyonalist- analizci düşünce tarzına sahip olma çabalarının tamamı) devrim (inkılâp) zırvalarıyla değil sosyalist düşünceyle geldi…

Bu "cumhuriyet"in sol düşmanlığının, CHP'nin soldaki Truva atı rolünün bir işareti…

Bir Seyyahın Kaybolma Kılavuzu-Özcan Yurdalan

By Sevinç Gül on Oca 27, 2011 in Fotoğraf, Kitap Alıntısı, Kitap Tanıtımı, Sanat | Edit

Veda Sorusu

Bir yolcu gördüm…

Çoktandır yoldaymış gibiydi. Hali, tavrı, uzun yolların yolcularını andırıyordu, ama nereden geldiğine dair hiç belirti yoktu görünürde. Oysa uzun yola çıkmışların sezgileri hayli gelişmiştir, karşılaştıkları yolcunun nerelerden geçerek geldiğini anlayabilirler. Her birinin üstüne başına, diline davranışına sinmiş işaretleri fark eder, yorum yapar, tahminde bulunurlar.

(Büyük formattaki resimler makalenin sonunda)

O'nda da saç diplerinden tırnak uçlarına kadar yolların tozu vardı. Gerçi bizim bildiğimiz dünyadan çok, bir hayal âleminin tozlarına benziyordu üstündekiler. Sanırım bu yüzden kimin nesidir, nereden gelip nereye gitmektedir, kestirmek zordu.

Karşılaştığımız yer, neden sonra varılmış ilk durağı da olabilirdi bu yolcunun, son durağı da. Zaten burası, yolcuların uzun uzadıya vakit geçirdikleri bir yer olmamıştı hiçbir zaman. Olamazdı da. Ne şöyle sırtımızı yaslayarak rahatça oturabileceğimiz bir ağaç gölgesi vardı görünürde, ne de yatıp uyumak için bir oda, çardak veya sıradan bir seki.

Sonsuz boşluğa savrulup gidecekken kayaların ucuna takılıp kalmış, son bir gayretle yeryüzüne tutunmuş bir yerdi burası. Önümüzdeki derin uçuruma yüzümüzü dönünce, tam arkamızda kalan sivri

kayalarda gezinen rüzgârın uğultusunu işitirdik. Büyük boşluklara has çınlamalarla dolu bu uğultular uzaktan geçen yolcuları bile buraya çekerdi. Havada daima asılı duran ve gün ortasını geçmeden eflâtuna çalan toz bulutuysa etraftaki her şeyin ince bir tülle örtünmüş gibi görünmesine yol açardı.

Sebep o bulut mudur, yoksa karşıdaki kayaların gece gündüz eksilmeyen gölgesi mi, bilmiyorum, ama yolu buraya düşen yolcuların ruhu, o bulut ile kayaların arasındaki kıskaca girerdi. Kararsızlığın kıskacına.

O yolcuysa, her şeye rağmen, varacağı yere varmış gibi görünüyordu. Halinden şikayet etmediği gibi, kendini hep iki arada hisseden, kararsız birine de benzemiyordu pek, ya da ben benzetemedim.

Günlerce konuştuk. Daha doğrusu, o anlattı, ben dinledim. Fasılasız, uzun uzun anlattı. Yollara, yolculara, yolculuk hallerinin her teferruatına vakıftı. Sadece seyirlerdeki yaşanmışlıklar değil, yollarda başa gelmiş ve gelecek ne varsa hepsi malûmuydu.

Bilmediği rota, gezmediği kent, solumadığı dağ havası kalmamıştı. Vardığı her menzilde, en derinlerindeki kapılara ulaşmış, kimini açmış, kimini de kapalı kalmalı diye mim koyup öylece bırakmıştı. Onca gün birlikte geçirdikten, anlattıklarını dinledikten, gözlerinin içinde âlemi seyrettikten sonra edindiğim izlenimi böyle özetleyebilirim.

Bu izlenimi sözcüklere döker dökmez müthiş bir keşif yapmış gibi içim aydınlanıvermişti. Hislerimi kendisine söylediğim zaman aldırmaz göründü, ara vermeden konuşmasını sürdürdü.

Sözlerinden yola çıkarak nereden gelip nereye gittiğine dair herhangi bir ipucuna ulaşamadım. Belki de ulaşılacak bir yer yoktu. Onun geldiği bütün yollar gibi, o yollara açılan bütün geçitler de unutulmuştu.

Galiba bu yüzden, gözlerinde âlemi seyretmeme izin verdiği halde, sözleriyle beni yolculuklara çıkarmayı başaramadı. Herhangi bir yolculuğa. İnsanı şuradan alıp şuraya götürebilecek mecali yoktu ağzından dökülen kelimelerin.

Kim bilir, belki de kıskançlıkla korumaya çalıştığı, kendine saklamak istediği bazı şeyler vardı ve anlattıkları üstünden benim bir yolculuk yapmama izin vermeyecekti. Özenle kaçınıyordu bundan, ya da ben gerekli kapıyı bulup girememiş, o ilk geçidin nerede olduğunu bulamamıştım.

Ayrılma vakti geldiğinde, “Ne zaman yola çıkıyorsun?” diye sordum; sırt çantamı yüklenmiştim.

Günlerdir cevabını bulmaya çalıştığım soru ilk kez dilimden dökülmüştü. İkimiz de bunu biliyorduk.

İşte o an, ilk kez telaşlandığını, sükûnetini kaybettiğini, kararsız kaldığını fark ettim, cevap vermedi…

Veda etmeden ayrıldım. Orada kalmıştı. Bir ara arkama baktım. Görünürde yoktu ama bir fısıltı gibi gelen sesini işittim. Şu basit soruyu bana soruyordu:

“Yola nasıl çıkılır?”

Geriye dönmedim. Ben de aynı soruyu ona yolladım bir veda cümlesi gibi:

“Peki, yola nasıl çıkılır?”

İkimiz de, uzun uzadıya barınmak mümkün olmadığı halde günlerdir bir türlü terk edemediğimiz yerden ayrılmadan veda ediyorduk birbirimize, cevabını belki de hiç bulamayacağımız o en son sorusuyla.

“Sahi, yola nasıl çıkılır?”

Kitap tanıtan kitap (2)

Ölümcül Kimlikler (Amin Maalouf) - Zeynep Sude Çakır

''Her gün bir yerden bir yere göçmek ne iyi,

Her gün bir yere konmak ne güzel..

Bulanmadan, donmadan akmak ne hoş..

Dünle beraber gitti cancağızım,

Ne kadar söz varsa düne ait.

Şimdi yeni şeyler söylemek lazım..''

der Mevlana Celaaleddin Rumi.

Değişmeyen tek şey değişim… Bunu son birkaç on yıldır çok daha derinden hissetmekteyiz.

Doğu'yu Batı gözlüğüyle yazma konusunda öne çıkan Lübnan doğumlu yazar Amin Maalouf 'Ölümcül Kimlikler'de farklı bir türde karşılıyor bizi. Alışkın olduğumuz biçimiyle bir karakter üzerinden dünyaya açılan 'roman' yok karşımızda, belki de karakteri kendisi diyebileceğimiz bir 'deneme' türü ile bizi alıp, bir yandan özlemle beklediğimiz bir yandan da endişe duyarak kabullenmekte güçlük çektiğimiz 'yeni dünya' düzeninin ortasına bırakıyor…

Mevlana'nın seslenişini çağrıştıran mükemmel yapıt 'Ölümcül Kimlikler', akıp giden zamanla birlikte düştüğümüz gurbetlikleri hatırlatıyor bizlere ama bu defa gurbet özlemi duymuyoruz, yeniden 'göçebe' oluyor ve bir daha 'azınlık' oluyoruz. Ama üzülmüyoruz. Farklı olmanın, ayrı bir kimlik olmanın aslında ne kadar da güzel olduğunu keşfedip tadını çıkarmaya bakıyoruz. Evet işte bu yeni düzen adına Maalouf pek çok yeni şeyler söylüyor…

"1976'da Lübnan'ı terk edip Fransa'ya yerleştiğimden beri, son derece iyi niyetli olarak, kendimi 'daha çok Fransız' mi, yoksa 'daha çok Lübnanlı' mi hissettiğim ne kadar çok sorulmuştur bana. Cevabim hiç değişmez: Her ikisi de."[1]

Amin Maalouf bu cümlelerle başlıyor ölümsüz eserine, kendisiyle başladığı bu yolculuğa okuyucu da eşlik ediyor ve günümüzde daha da belirginleşen 'kimlik' ve 'aidiyet' sorunlarını tüm çıplaklığı ile ele alıyor. Zaman zaman her insanın hissettiği, belki yüzleşmekten çekindiği 'Herkesin biraz azınlık' olduğu gerçeğinin aslında ne kadar da insani olduğunun altını çiziyor ve herkesi yeniden bir 'kimlik muhasebesi' yapmaya davet ediyor.

Kendi muhasebemi yapmak üzere bir köşeye çekildiğimde aklıma ilk gelen henüz yedi yaşındaki kardeşim oldu. Çok yakın bir zamanda, tüm aile fertleri olarak keyifle akşam yemeğimizi yerken konu nerden açıldı hatırlayamıyorum ama ' Abla Kürtler Allah'a inanmıyorlar mı?' sorusu ile yine dikkatleri üzerine çekmeyi başardı. Bu, şüphesiz ki öylesine sorulmuş bir soru değildi. Televizyonla sıkı ilişkisinden olacak, çizgi filmler arasında geçiş yaparken tartışma programlarına kulağı takılmış olmalı ki koca adamların hararetli konuşmalarından böylesi bir meraka kapılmış. Başta tebessüm ettim, çocuk aklı işte dedim. Sonra onun anlayabileceği şekilde anlatmaya çalıştığımda soruların ardı arkası kesilmedi. "Onlar bizi sevmiyorlar mı?,

'Onlar Türkiye'ye nerden gelmişler?!

"Peki ama niye hep insanları öldürüyorlar?.."

O sordukça artan şaşkınlığım biraz sonra yerini derin düşüncelere bıraktı. Neden şaşırıyordum ki… Kalın kitaplar devirmiş koca koca adam(!)lar aynı sorular olmasa da biraz benzerlerini uzun ve dekore edilmiş cümlelerle sormuşken, benim okumayı henüz çözmüş kardeşimin bunları düşünmesi çok da şaşırtıcı olmamalıydı.

Çünkü biz çoğu zaman Kürt ya da İnsan- Müslüman ya da Cumhuriyetçi- Dindar ya da Demokratik- Muhafazakar ya da Tahsilli olma hakkını, bunlardan birisini tercih etmekle kazandığımız(!) bir toplumda yaşadık. Oysa, Kürt bir insan Demokratik Cumhuriyete derinden bağlılık duyarken dinin gerekliliklerini olabildiğince yerine getirmeye çalışan bir Müslüman olabilirdi. Biz(!) ise aidiyetlerimizi böldükçe daha çok parçalanan bir toplumda yaşamaya mahkum olduk(edildik)!…

Ne var ki bunları o koca adam(!)lara anlatmak yedi yaşındaki kardeşime anlatmaktan çok daha zor…

I-KİMLİĞİM, AİDİYETLERİM

'Kimlik beni başka hiç kimseye benzemez yapan şeydir.' [2]diyor Maalouf ve her kişiyi farklı yapan kendi kimliğinin öğelerine doğru derinleşiyor. Kendi ifadesi ile 'ruhun genleri' denebilecek öğelere… Evet her insanın birbirinden farklı bir kimlik DNA sı vardır ve her ne kadar bu kimliği oluşturan öğeler aynı olsa da, kimliğin belirlenmesinde, kendi iradesiyle şifrelediği aidiyetler zinciri kişiyi diğerlerinden farklı kılar. Dinlerden, geleneklere, etnik gruplara, mesleğe, aileye, şehre, arkadaş çevresine,tutkulara… doğru uzanan bu aidiyetler her insanda farklı biçimlerde tezahür eder. Kimisi ailesiyle var olur, kimi gelenekleriyle kendisini bulur. Kimisi de dini olmazsa bir 'hiç'tir. Ama her kimlik birbirinden koparılması güç halkalarlardan oluşur, sadece herkesin genişlettiği halka birbirinden farklıdır.

'Kimileri için ulus, kimileri içinse din ya da sınıf. İnançlarının tehdit altında olduğunu hisseden insanlar arasında bütün kimliklerini özetler gibi görünen şey dinsel aidiyet oluyor. Ama tehdit altında olan anadilleri ve etnik gruplarıysa, o zaman dindaşları ile kıyasıya savaşıyorlar.'[3]

diyor Amin Maalouf ve tanıdık bir problemi bizlere yeniden hatırlatıyor.

Amin Maalouf küreselleşme çağında yeni bir kimlik tanımlamasına duyulan ihtiyacı dile getirdikten sonra çağımızın en ağır basan özelliğinin, tüm insanları bir bakıma 'göçmen' ya da 'azınlık' haline getirmek olduğunu vurguluyor. Evet hepimiz dinsel değilse; dini inanış-uygulayış biçimleri, etnik ya da anadil bakımından olmasa da kültürel, yahut ahlaki kabuller gibi pek çok bakımından 'öteki' olmaya mahkumuz ve farklılıklarımız karşısında hoşgörülü davranmayı başaramadıkça azınlık olarak hor görülmeyi hak etmiş olacağız. İnsan dinamik bir varlıktır, iki günü birbiriyle farklı(olmalı)dır ve en büyük acizliği diğer güne aynı şekilde uyandığında yaşar. İşte bu yüzden insan gün geçtikçe farklılaşacaktır, dolayısıyla hem kendisi hem de diğer insanlar nazarında 'öteki' olması kaçınılmazdır. Ve bence farklılıklarımıza bir arada yaşama imkanı sağladığımızda sorun kalmayacaktır.

II-MODERNLİK ÖTEKİNDEN GELİNCE

Bu bölümde ise '**İslamiyet özgürlükle, demokrasiyle, insan ve kadın haklarıyla bağdaşır mı?'[4]** sorusuyla karşılıyor bizi Maalouf**.** Ve kendi penceresinden cevaplamaya çalışıyor yine kendi sorusunu. Dinler tarihine yolculuk yapıp sorunun aslında dinlerle değil değişen bakış açılarıyla ilgili olduğunu şu şekilde vurguluyor;

'Son yirmi yüzyıl boyunca din (Hristiyanlık) adına bol bol işkence yapıldığını, zulüm uygulandığını ve katliamlara girişildiğini, inananların ezici çoğunluğunun siyah köle ticaretini, kadınların ezilmesini, en kötü diktatörlükleri ve Engizisyon'u içlerine sindirdiklerini görmek için birkaç tarih kitabı karıştırmak yeter. Bu Hristiyanlığın özünde despot,ırkçı,gerici ve hoşgörüsüz olduğu anlamına mı gelmektedir?Hiç de değil, bugün Hristiyanlığın ifade özgürlüğü, insan hakları ve demokrasiyle iyi geçindiğini görmek için etrafınıza bakmanız yeter.'[5]

İşte bu ifadelerle İslamiyet için sorduğu soruya Hristiyanlık üzerinden cevap verip, özgürlüklerin karşısında dinlerin değil insanların olduğunu dile getiriyor ve ekliyor;

İslam tarihinde daha başlangıcından itibaren 'öteki' ile yan yana yaşama konusunda dikkate değer bir yatkınlık görülür. Geçen yüzyılın sonunda, en büyük İslam gücünün başkenti İstanbul'un nüfusu

içinde başlıca Rumlar'dan, Ermeniler'den ve Yahudilerden oluşan Müslüman olmayan bir çoğunluk bulunuyordu. Aynı dönemde Paris'te, Londra'da, Viyana'da, Berlin'de nüfüsun yarısının Hristiyan olmayanlardan oluşabileceği düşünülebilir miydi? [6]

Bugün İslamiyet pek çok insan tarafından hürriyetlerin potansiyel tehdidi olarak görülmektedir. Öyle ya İslamiyet kadının başta eğitim ve çalışma olmak üzere birçok hakkını elinden almıştır.(?) Düşünmekten, araştırmaktan ve modernleşme(!)den bizi alıkoyan yine İslamdır. Daha da ötesi İslam başka dinden olanlara yaşama hakkı dahi tanımamaktadır..(?)

Evet ne yazık ki hala bu şekil düşüncelerle dolu pek çok zihin vardır.

Oysa ki İslamiyet'in esas kitabı Kuran'da kadına dair pek çok sure vardır[7] ve kadına bugünün anayasalarından çok daha fazla pozitif ayrımcılık yapılmıştır.[8] Öte yandan sahabe zamanında yetişen kadın hukukçuların, şairlerin, fakihlerin sayısı hiç de az değildir. İslamiyet elbette ki düşünmeye, araştırmaya engel değildir, aksine ilk vahiy 'OKU' emridir ve içerisinde 'düşünmek' ve 'akıl' kelimeleri geçen pek çok ayet vardır.[9] Hz. Peygamber'in (sav) Necrân Hıristiyanlarının şahsında bütün kitaplı gayr-i müslimlere hitaben yazdırdığı antlaşma metninde geçen şu ifadeler ise İslamiyetin sinesinin ne kadar geniş olduğunu açıkça göstermektedir.

"…Hiçbir din adamının görevi, râhibin ruhbanlığı değiştirilmeyecek, kimse seyahatten menedilmeyecek, mâbetleri yıkılmayacak, binaları İslâm mescitlerine veya müslümanların binalarına katılmayacaktır. Hıristiyan dinini benimsemiş bulunan hiçbir kimse müslüman olması için zorlanmayacaktır…'

Öyleyse sorunun kaynağı nedir? Neden aidiyetleri arasına İslamiyeti de koyanlar hükmedilmeye mahkum olmaktadır?

Maalouf bu noktadan hareketle, dinlerin halklar üzerindeki etkisinden geçip halkların ve tarihlerinin dinler üzerindeki etkisi söyleminde derinleşiyor ve Batı hızla ilerlerken Arap dünyasının yaşadığı durgunluğa dikkat çekiyor.

Şüphesiz ki tek bir model Müslüman toplumu yoktur, kökleri aynı olsa da sosyal, ekonomik ve psikolojik etkenlerle kimlik kazanmış 'Müslüman toplumlar' vardır. Tarihi gelişimiyle incelendiğinde ise şu gerçeklerle karşılaşırız; Müslüman Toplumlar güçte zirveye de çıkmışlardır, dibe de vurmuşlardır; açık olmayı da başarmışlardır, dışa kapalı bir süreç de atlatmışlardır. Hakimiyet altına girdikleri de olmuştur, dünyaya hükmettikleri de…

Kanaatimce de geri kalmışlığın nedeni İslamiyet olmadığı gibi ilerleme hızına ivme kazandıran da Hrıstiyanlık değildir. Şüphesiz ki dinlerin de toplum dinamizmine etkileri olmuştur-olacaktır da ama toplumsal yaşamın tek aktörleri dinler değildir. Bu nedenle Müslüman toplumlar kendi muhasebelerini yapıp kimliklerini sorguladığında, nerden geldiklerini hatırlayıp, nereye ulaşma peşinde olduklarına karar verdiklerinde kendilerini yeniden keşfedip büyük adımlar atabileceklerdir ancak bugün olduğu şekliyle 'modernleşme' lügatlarda 'sürekli olarak kendinden bir parça kaybetme ' şeklinde karşılık buldukça Batı hakimiyeti reddedilmeyecek hale gelecektir.

III-GEZEGENSEL KABİLELER ZAMANI

'Milliyetler çağının şafağında değil günbatımındayız.'[10]

Amin Maalouf'un bu ifadesi 'Ölümcül Kimliklerin' üçüncü bölümünü anlatmaya yetse de onun 'yeni dünya düzeninin' sınırlarını çizebilme ve bakış açımızı zenginleştirebilme adına birkaç noktaya daha değinmek istiyorum.

Baştan beri irdelenen 'kimlik' kavramı zihinlerde bu bölüm ile biraz daha genişlemekte ve kişinin sahip olduğu aidiyetlerinden hangisine yol vereceği belirsizliği biraz daha netleşmektedir. Evet Maalofun gözüyle, küreselleşme daha da hız hız kazanacak, yerel kimliklerden uzaklaşan insan ölümcül kimliklerini terk edip genişledikçe 'gezegen kabilesine' biraz daha yaklaşacaktır..

Kimlik algısının değişeceği gerçeği kaçınılmaz bir gelişmedir ve bizi bu gerçeğin diğer ucunda 'dünya vatandaşlığı' beklemektedir. Ancak dünya vatandaşlığına doğru ilerlerken haklı endişelerimiz ve merakla sentezlenmiş düşüncelerimiz bizi rahat bırakmayacaktır. Evet Huntington'un da güçlü tespitlerle inşa ettiği tezinde olduğu gibi 'medeniyetler çatışması' mı yoksa 'küresel köy' huzuru mu bizi bekleyen? 'Kimlerdensin?' sorusunun terk edilmesiyle 'Sen kimsin?' sorusuna yönelen insan cavabı bulduğunda 'ötekine' olan nefreti daha mı şiddetlenecek yahut herkesin biraz göçebe, biraz azınlık olduğu küresel köyde farklı kimliklere rağmen hoşgörüyü sindirebilmiş insan yeni biçimiyle mutlu mesut yaşayabilecek midir? Acaba beklenen 'Evrenselleşme' nihai sonucu olarak tektiplilik ile ayrılmaz bir bağ mı kuracaktır?.. Sorular uzayıp giderken kimi zaman korku tüneline girdiğimiz oluyor kimi zamanda pembe düşler kurarken yakalıyoruz kendimizi.

Maalouf ise şu tespiti yapıyor;

"Gerçekten de dünyalılaşmanın hemcinslerimizin büyük çoğunluğunun gözüne herkes için zenginleştirici müthiş bir karışım olarak değil yoksullaştırıcı bir tektiplilik ve kendi öz kültürünü,kimliğini,değerlerini korumak için mücadele edilmesi gereken bir tehdit gibi göründüğü son derece şaşırtıcı bir çağdan geçiyoruz."

diyor ve herkesi kendi muhasebesiyle baş başa bırakıyor..

IV-PANTERİ EVCİLLEŞTİRMEK

Son bölüme gelindiğinde sorgularla temeli atılıp tartışmalar ile inşa edilen 'yeni dünya' kuruluyor ama elbette ki bu 'yeni dünyada da' sorunlar bitmemekte, çözülmesi gereken pek çok sorun bizleri beklemektedir.

"Bütün topluluklar, bütün kültürler kendilerinden daha kuvvetiyle boy ölçüştükleri ve miraslarını bozulmadan koruyamadıkları izlemindeler. Güneyden ve Doğudan bakıldığında egemen olan Batı'dır; Paristen bakıldığında egemen olan Amerika olur; oysa ABD' ye doğru yol alırsanız, ne görürsünüz? Dünyanın çeşitliliğini yansıtan ve hepsi de kökenlerindeki aidiyetlerini vurgulama ihtiyacı duyan azınlıklar."[11]

O halde dünya kime ait?

Onun cevabı; "***Hiçbir özel ırka, hiçbir özel ulusa değil. Tarihin öteki anlarından çok daha fazla olarak orada kendine bir yer açmayı isteyen herkese."***

Evet kendini oraya ait isteyen herkes vatandaşı olabilecektir 'yeni dünya'nın. Her birimiz kendi çeşitliğini üstlenip kendi kimliğini dil,din,ırk şeklinde tek bir aidiyetle eritmek yerine aidiyetlerini bir bütün haline getirmeyi denediğinde ortaya küresel bir kültür çıkacaktır. Ve her dünya vatandaşı bu kültüre herkes kadar yakın, herkes kadar uzak olacaktır. Ya herkes yerli yada tümden yabancı.. Çince'de tehlike ve fırsat kavramlarının aynı sözcükle ifade edildiği ayrıntısı dikkate alındığında, kültürlerarası farklılıklardan meydana gelecek olası riskleri fırsatlara dönüştürerek gelişim sağlayabilmek mümkün gözükmektedir ve tabi bunu başarmak da dünya vatandaşlarına kalıyor.

'Yeni dünya düzeninde' bu kitabı ele geçiren torununun biraz karıştırdıktan sonra omuz silkeleyerek büyükbabasının zamanında hala böyle şeylerin konuşulmasına hayret edip kitabı geri koymasını dileyerek sonsözünü yazıyor Amin Maalouf.

Benim sonsözüm ise " ' Yeni Dünyamız' da görüşmek üzere… "

---

[1] Sf; 9

[2] Sf;16

[3] Sf;18

[4] Sf;43

[5] Sf;45

[6] Sf;50

[7] Nisa, Mümtehine, Meryem, Mücadele sureleri

[8] Nisa Süresi

[9] **Bakara Suresi, 269**, **En'am Suresi, 50**-80-126, **Taha Suresi, 113, Secde Suresi, 4, Vakıa Suresi, 62**

[10] Sf:80

[11] 102

İnsanın Dört Zindanı (Ali Şeriati) - **Cemile Bayraktar**

Sunuş

Geçtiğimiz günlerde üstad Ali Şeriati ile ilgili yazı dizisinin girizgahı olan kapsamlı biyografi çalışmasının sonuna üstada ait kitapların incelemesinde bulunacağım notunu düşmüştüm, bu biraz gecikmeli çalışmamın ilk kitabını özellikle "İnsanın Dört Zindanı" olarak seçtim zira yazmaktaki muhatabımızdan, hayattaki muhatabımıza kadar geniş bir alanda benden, bize giden sınırsız yolculukta başat faktör "insan"dır. Zaten Üstad Şeriati, ideolojik içerikli çalışmalarına başlarken start noktasını "insan" ile belirliyor.

Ayrıca bu kitap, Yeni İnsanı Kendinden Kovduran Meyve; Özgürlük başlıklı yazıma ilham ve yol gösterici olması açısından, birçok insanda olduğu gibi bende de yoğun manalar uyandırmaktadır.

İşaret Yayınlarından, Prof. Dr. Hüseyin Hatemi çevirisiyle çıkan bu çalışmada öncelikle, çevirinin uzmanlık gerektiren bir alan olması ve bu uzmanlığı alasıyla gözler önüne seren, dip notlarındaki açıklamalarla ve son sözdeki mana ile taşları yerine oturtan Hüseyin Hatemi beye sonsuz teşekkürlerimle.

İnsanın Dört Zindanı

Merhum Şeriati'nin birçok kitaplaşmış çalışmasında olduğu gibi bu çalışması da öğrencilere yaptığı konuşma notlarından derlenmiştir.

" Hanımlar, beyler, aziz öğrenciler!" diye söz başlayan Şeriati'nin, bu çalışması Ekim 1970'de Abadan'da üniversite öğrencilerine hitaben yapılmıştır. Bir Beraat Kandili gecesine denk gelmesi nedeniyle, Şeriati konuşmasına-kitaba kutlama ile başlar.

Sorumlu olmanın nedenini "insan" ile tanımlayan Şeriati önceliği insanı tanımlamaya verir. Sahi nedir insan?

İnsan- Beşer Ayrımı

Üstad'ın tezi "Dört Zindan" meselesi üzerinedir ve dört zindana geçmeden insanın tanımıyla meseleye girer. Ona göre, varlık olan insan, beşer ve insan olarak ikiye ayrılır. Beşer etten, kemikten, yiyen, tüketen ve durduğu yerde sabit bir varlık olmasına rağmen insan beşerin olabilen, -imek halidir. Yani durmayan, seçebilen, ilerleyebilen, etin ve kemiğin çok üstünde bir varlık. Zaten üstadın dikkat çektiği üzere Kuran-ı Kerim'de bazı yerlerde beşer, bazı yerlerde insan kelimesi seçilmiştir.Üstadın konuşmasında ve Hatemi'nin dip notta seçtiği kıssalar konunun anlaşılır olması açısından önemlidir.

" Gezgin olarak yeryüzünden yolculuğa çıkan bir bilgin, Merih gezegenine vardığında burada konferans olacağı haberini alınca, bu konferansa katılma kararı alır. Bu konferanstaki konuşmacı söze dünyada hayat olduğunun ispatlandığı müjdesi ile başladıktan sonra dünyanın halini kendi tanımlarıyla anlatmaya başlar; Dünya dediğimiz yerde hayat ve hayat açısından çok önemli varlıkların olduğu ispatlanmıştır ancak beşer diye adlandırılan bu varlıklar çok tuhaf davranışlar sergilemektedir. Mesela hiçbir neden yahut tanışma olmadan birbirlerini topluca öldürebilmektedirler, doğada buldukları doğal yiyecekleri gereğinden fazla tüketmek için evlerindeki dolaplara doldurmakta, bu yiyecekleri içlerine garip baharatlar ekleyerek, yakarak (pişirerek) tüketerek hastalanıyor sonra

doktor dedikleri varlıklara gidip şifa arıyor ancak sonra bu eylemlerine devam ediyorlar. Beşer ismi verilen bu varlıklar yine hiç nedensiz olarak bir başka beşer gurubuna karşı birbirlerini kışkırtıyorlar ve toplu ölümlere yol açan savaşlara gidiyorlar. Aynı zamanda çok gelişmiş olan bu beşerlerin bu tür deliliklerine anlam vermek mümkün değildir. Hiç bir hayvan türünde bu türde bir vahşilik de görülmemiştir " (Ali Şeriati'nin isim vermediği bir yazardan alıntısı)

" Dünya Savaşı sırasında birbirlerini topluca öldüren beyazların, öldürdükleri insanları yemediğini duyan bir Afrikalı kabile mensubu, bu vahşet ve gaddarlık karşısında dehşete düşer " (Hüseyin Hatemi'nin Albert Schweitzer'den alıntıladığı dipnot)

Demek oluyor ki, beşerin amacı-ülküsü, insan olmaktır. İnsan sürekli gelişim sürecidir.

İnsanın Sahip Oldukları

Mi-resed merdi ke zencir-i golaman beşkened

Dide-em ez rouzen-i zindan-i şuma / Zebur-ı Acem- Muhammed İkbal

(Tutsakların zincirini kırmaya bir er geliyor/ Zindanınızın duvarındaki mazgaldan gördüm bunu)

"İnna ileyhi ve inna ileyhi raciun" ayetinde insanlık felsefesinin özü vardır. İleyhi raciun, yani insan Allah'a yönelip döner. Bunun sonucunda ne Allah, ne de insan duran değil, sürekli hareket edendir. Bi iznillah Allah'ın yaratması, yaratmaya devam etmesi, kendi durmayışına kanıttır.

Olması gereken ve olma sürecine girmesi gereken insanın üç özelliği vardır: İlk olarak bilinçli varlıktır. İkinci olarak seçme yeteneği vardır. Üçüncü olarak yaratıcı özeliği vardır. (Yaratıcı özelliği derken, şirk boyutunda bir yaratma değil, üretme manasında bir yaratmadan bahsediliyor)

İnsan bilinçli bir varlıktır. Şeriati diyorki; Decartes " Düşünüyorum, öyle ise varım " derken, Gide " Duyumsuyorum, öyle ise varım " demiştir. Bu iki sözde şüpheyi içinde barındırır ve hedefi vuramamıştır. Ancak Camus " Başkaldırıyorum, öyle ise varım " dediğinde doğruyu söylemiştir. Çünkü insan başkaldırınca vardır. İnsan " La " ile başlar, yani kendini alıkoyan tüm şeylere " La-Hayır " diyerek başkaldırır. Hz. Adem bunun bir örneğidir, cennetten (burada belirtelim birçok düşünür Hz. Adem'in hesap günü sonrası ödülü olan cennette değil, güzel bahçe anlamına gelen bahçede yaşadığını izah ediyor, ki Şeriati de böyle yorumluyor) oranın hali hazırdaki haline başkaldırarak, insanlığın kaderini başlatmıştır. Ve başkaldırma bilincine ulaştıktan sonra itaat eden insanın itaati ise Hz. Adem örneğinde olduğu gibi istenmiş, iradi bir itaattir. Şu halde insan kendi bilincine sahip bir varlıktır.

İnsan seçebilen bir varlıktır. Başkaldırdıktan sonra, bu başkaldırış, çevresi, doğası, toplumu ne olursa olsun, baş kaldırış sonrası seçebilen hatta bu seçimlerden biriyle kendi hayatına dahi son verebilen bir varlıktır.

İnsan yaratıcı özelliği olan bir varlıktır. Doğadaki mevcutlarla yetinmesi bittiği an bir sonraki adımla ihtiyacı olanı üretebilendir. Taştan tekerlek yapımı gibi bir basitten, uçmak istediğinde ve kanadı olmadığında uçak yapmasına kadar üretebilen bir varlıktır. Ayrıca sanat dediğimiz formda kainatın bir benzerini yapması yahut kainata ait olanı bildiği biçimle yorumlaması da buna kanıttır.

Bunun yanı sıra, Üstadın dikkat çektiği üzere Heideger, Sartre ve Kierkegaard gibi varoluşçu akım içerisindeki -Kiekegaard hariç- Tanrı tanımaz feylesoflar dahi insanın bu yönünü inceleyerek, ona muazzam bir yer biçmişlerdir.

İnsanın Dört Zindanı

İnsanın bu üç özelliği diğer bütün özelliklerinin kaynağıdır. İnsanı insan yapan bu üç özellikten sonra onu oluşum sürecinden alıkoyan dört kısıtlayıcı etki vardır.

İşte bu bahsettiğimiz özelliklere sahip insan doğa, toplum, tarih ve ene'sinin oluşturduğu dört duvarın zindanı olduğu, bir maphustur.

İnsan esiri olduğu doğa(naturalizm) zindanından bilim, üretim ile kurtulabilir. Mesela bir çöl insanı, çölün zorluklarını üretim sonucundaki ürünler ile azaltabilir yahut orayı terk edebilir.

İnsan esiri olduğu tarih(historizm) zindanından öğrenerek kurtulabilir. Örneğin İranlı, Şii tarihiyle yoğrulmuş insan, bir dönem bu etkilerin altında ezilmiş-etkilenmiş olsa dahi kendinde mevcut özelliği olan bilinçli seçimler bu zindandan da kurtulabilir.

İnsan esiri olduğu toplum(sosyalizm) zindanından red, seçim ile kurtulabilir.

Üstad doğa, tarih ve toplum baskısından bahsederken onları inkar etmez, bilakis varlıklarını -kah olumlu, kah olumsuz- kabul eder. Ancak bir kısıtlayıcı güç olarak var olsalar dahi yukarıda örneklediğimiz insanda mevcut üç özellik; bilinçli olma, seçebilme ve yaratma(üretme) ile bu zindanlardan kurtulabilineceğini ifade eder.

Bu gerçeği açıklarken Şeriatı şu örnekten yola çıkıyor: zamanın birinde vahşete varan bir suç işlemiş bir caniyi, tutukluluk sürecinde bir Tahranlı halı çizme-dokuma sanaatkarı yanında çalıştırmak istiyorlar. Usta, halı dokumayı öğrettikten sonra salıvermeleri şartıyla bu caniye bu işi öğretme görevini kabul ediyor. Şartı kabul edilip, cani halı dokumaya başladıktan bir süre sonra, bu işi öğrendikten sonra toplumun, tarihin, doğanın baskısıyla bir caniye dönüşmüş olmasından sonra yine toplumun etkisiyle, üretimin-sanatın inceliğinin etkisiyle çok daha farklı, naif bir insana dönüşüyor.

Ancak bu zindanın bir dördüncüsü vardır ki, ondan kurtulmak en zorudur. O dördüncü zindan ene'miz-nefsimizdir. Ve ondan ancak din ile kurtulabilinir. Din ise insanda kendiliğinden var olmayandır.(Elbet insanda fıtraten bir varlığa inanma ihtiyacı mevcuttur)

Çağdaş insan, bahsi geçen ilk üç zindanı içsel ve dışsal mevcut potansiyeli ile kolaylıkla aşmış olsa dahi bu son zindanı bunlar ile yani tek başına aşamamaktadır. Çünkü bu bahsi geçen kurtarıcıların kendileri de bir başka tutsaktır.

Bu zindandan kurtuluşun tek yolu aşktır. Hesapçı ve oportünist akıldan çok yüce bir duygu olan bu aşk, son zindanın tek anahtarıdır. İnsanın kendinden bir parça olan nefs zindanından kurtulmasının yolu kendi içsel devrimiyle mümkündür.

Son Söz Niyetine Üstad'ın Kaleminden…

Şöyle diyor Şeriati: ” Ben sana yalan söylemiyorsam, bu bana yalan söyleme diyedir. Ben sana karşılıksız çek vermiyorsam, ticari itibarım içindir gibi faydacı aklın değil ahlakın etkisiyle bunu yapmıyorsam, yalan söylememek için söylemiyorsam, aldatmış olmamak için aldatmıyorsam, hiçbir karşılık beklemiyorsam, üstelik her şeyimi yitiriyorsam, işte burada beni görüyoruz. Bu insanın ortaya çıkışı muştusudur! Hangi insanın? İçindeki dördüncü zindandan da kurtulabilen ve iman ve aşk güneşiyle insan olma yönüne doğru adım atmaya başlayan insanın!

Nietzsche gençliğinde ” hak zorunludur, zor esastır” gibi sözler sarf etmesine rağmen yaşlılığında sahibinin kamçıladığı ata sarılıp ağlayacak bir insana dönüşür. O darbelerden birinin kendisine isabet etmesi sonucu öldüğü bu olay herkes için bir başka olaydır, sizin her birinizin ‘ben’inde iki kişi vardır: Birincisi Nietzsche’nin bu olaydaki ruh güzelliği ve ahlak karşısında bir heyecan duyar. İkincisi bu manasız olaya; bir dâhinin bir beygir uğruna ölmesine güler. Fakat burada aptalca bir şey yoktur. Bu mantıki veya gayr-ı mantıki bir davranış değildir; sadece mantık dışıdır. Ahlak ve aşk da böyledirler.

Bu dördüncü aşama da insan kendini feda eder ve böylece isar* aşamasına ulaşır. İsar öyle bir aşamadır ki, insan böyle bir aşamada başkasını kendine üstün tutabilir, kendini feda edebilir.

Ali Şeriati

Hatemi hocanın dediği gibi; bu konu üzerinde düşünmemize vesile olan Üstad Şeriati’yi rahmetle anıyorum.

**İsar: “bolca vermek ” anlamına gelir.*

Bilim ve Yanılgı (Taha Akyol) - Prof. Dr. İSKENDER ÖKSÜZ

Akyol'la ikinci baskısını yapan Bilim ve Yanılgı kitabı hakkında telefonda konuşuyorduk. Eklerine, yeniden yazılan kısımlarına bakarak isterseniz yeni kitabı da diyebilirsiniz. "Kırk yıldır düşündüklerin" dedim. O da, "meth mi ediyorsun, zem mi?" diye sordu… Sonra konuşma bir başka mecraya geçti ve sorusunun cevabını alamadı.

Paradigma trenleri

Aslında kastettiğim bir sevgi sözü idi… Taha Akyol'un dünyaya bakışı pek değişmedi. Temel değerler milliyetçi ve muhafazakâr. Bunlara dayanarak dünyayı çözümler ama bu bakış bilim gözlüğüyledir. Çözümleme, bilim metoduyladır. Yoksa tanımayanların yazdığı gibi "bir zamanlar neredeydi, şimdi nerede" veya "bir zamanlar milliyetçi ve muhafazakâr iken şimdi çağın modası liberal" falan değildir. Temel bir değişiklik hissedenler, kendilerine dikkat etsinler; belki kendi yerleri değişmiştir. Sizin vagonunuz hareket halindeyse yanınızdaki trenlerin yürüdüğünü sanabilirsiniz.

Bilim ve yanılgı… Bu başlık altında neler yazabilirsiniz? Bilimin nasıl çalıştığını ve hadi bilim-deccali veya anti-bilim düşüncelerinin nasıl yanıldığını yazabilirsiniz. Hani Karl Popper'in yaptığı gibi. Veya, Yunan, İslam, Batı medeniyetlerinde bilimin yükselişini ve çöküşünü; veya Türkiye'nin yakın tarihindeki bilenleri ve yanılanları yazabilirsiniz. Bugüne gelip bizdeki bilim, üniversite ve eğitim konularını inceleyebilirsiniz. Nihayet bugünü, şu anı, elinize sosyoloji ve ekonomi merceklerini alıp

inceleyebilirsiniz. Bu saydıklarımın hepsini birden yaparsanız, dört yüz sayfadan iki forma eksik bir cildi Türk düşünce evrenine hediye edersiniz; Taha Akyol bunu yapmış.

Yazarların "opus magnum"u denilen, "en önemli- en büyük eser"leri vardır. Hani Karl Popper'in "Açık Toplum ve Düşmanları", Tolstoy'un "Harp ve Sulh"u gibi. "Bilim ve Yanılgı" da Akyol'un opus magnumu olmaya aday. Belki "Ama Hangi Atatürk?" buna rakip. Veya bundan sonra yazacağı, henüz proje halindeki kitabı. Sır vereyim: Bilgiye dayanmıyorum ama yazarların ilerde yazacakları bir en büyük kitapları hep vardır.

Bilim ve Yanılgı, Doğu'nun çöküşü, Batı'nın yükselişi ve yirmi birinci asırda doğunun yeniden yükselişi söylemi ile başlıyor. Bir önceki devirde, Doğu'nun Batı'ya en uzun direnen burcu olan Türkiye, bu yeni dönüşte nerededir? Bu söylem ve bu soru, bütün kitabın fon melodisi gibi. Bazen öne çıkıyor ama duyulmazken de siz onu hissediyorsunuz. Şüphe yok ki iki asırdır Türk aydınının temel meselesi bu sorudur. Bunu açıkça sormak, boğayı boynuzlarından yakalamaktır.

İlk ara başlık, "Bilimin yükseliş ve düşüşleri". Akyol'un- ve tabiî Türk okuyucusunun- asıl problemi, İslam medeniyetindeki zihniyet. Önce yükselen, insanlığın birikimini alıp onun üstüne kendi katkılarını inşa eden ve ışığıyla geri kalmış Batı'yı da aydınlatan İslâm medeniyetinin güneşi. Sonra sönüş. Nihayet, doğuşuna ebelik yaptığı Batı bilimi karşısında mağlubiyet. Niçin, niçin, niçin? Akyol tek sebebe abone değil. Ama yükselişle bilimin de yükseldiği, çöküşle bilimin de çöktüğü görülüyor. Yükselişte dinamik, ticarete ve işe dönük bir toplum yükseliyor; çöküşte bunlar hep birlikte sönüyor. Yükselişte askerî ve siyasî güç artıyor, denizlere hâkim olunuyor. Düşüşte bunlar hep beraber azalıyor. Denizler kaybediliyor. Hangileri sebep, hangileri sonuç? Acaba vakıaları illâ, şu sebeptir, şu sonuç diye sınıflandırmak zorunda mıyız?

Post-modern falcılık

İkinci ara başlık, "Bilim ve bilmek". Bu bölümde Popperlar, Kuhnlar karşınızda. Bilim felsefesine giriyorsunuz. Felsefe ile aranız iyiyse keyifle okuyacaksınız. Yok felsefe size matematikten daha yalçın geliyorsa yine keyifle okuyacaksınız. Sahi, belki Akyol bir "Kim korkar felsefeden" kitabı yazmalı.

Sonra, "Bilim ve 'bilenler'" bölümüne geliyoruz. Bunun alt başlıklarında iki defa post-modern falcı Toffler'in adını görünce, "Eyvah" dedim, "acaba Akyol'u da mı kaybettik?". Hani şu "Kültür Şoku" ile başlayıp "Üçüncü Dalga" ile şoklarını sürdüren fütürist Toffler. Fena yanılmışım. Karşıma dört dörtlük bir Toffler tenkidi çıktı. Daha doğrusu Toffler'e, "siz şöyle buyurun" diyen bir yerine oturtma.

ABD'de bolca rastlanan bir yazar türü vardır. Onların görevi "şok" yaratmak ve şu mesajı vermektir: "Ben yepyeni bir keşif yaptım. Bakın dünya, sizin bildiğiniz dünya değil. Dünya tek ray üzerinde benim belirlediğim yöne gidiyor. Alt-üst olacak. Altta kalmamak için beni okumanız, beni dinlemeniz lâzımdır! " Bu kazancı, "en çok satan" kitaplarında ve daha da önemlisi paralı konferanslarından çıkar. Bunların bilime nisbeti, arabeskin klasik müziğe nisbeti gibidir. Dinleyicileri de genellikle bilim adamları değil, iş hayatından sıkılıp bir az ferahlamak isteyen şirket üst yöneticileridir. Tofflerler (Tom Friedmanlar, Tom Petersler, Troutlar, Godinler) eğlencelidir, güzel beyin egzersizleridir; hani "düşünce gıdasıdır". Peki, onlarla derdimiz ne? Derdimiz şu ki, bizim eski Marksist yeni Liberaller, eski dinlerinden yenisine geçerken bu tipler sayesinde "Dünya tek ray üzerinde benim belirlediğim yöne gidiyor" rahatlıklarını kaybetmediler. Düşünce mekanizması aynı kaldı. Sadece dünyanın "mutlaka gideceği" yer değişti. Bunlardan biri bunun için "bilim değişti" diyordu. Yani Markist bilim yerine şimdi

Toflerist bilim gelmişti. Hele bu değişimi de diyalektik materyalizmle açıklamaya kalkmaları o kadar keyifli ki!

Akyol soruyor, "'Her şey'ci düşünme biçimi ve psikolojisi devam ediyorsa, Marksizm'den sözüm ona liberalizme 'dönmüş' olmak, gerçekten 'değişim' midir?!" Bunların ulus devlet karşıtlığı için de bir sorusu var: "Peki ama 'üçüncü dalga'nın, yani 'bilgi toplumu'nun hangi nedensellikleri, hangi determinantları Misak-ı Millî'yi geride bırakmış ve Türk devletinin temellerini çöpe atmıştır?!" Her iki alıntıdaki soru-ünlem de Akyol'undur.

Ben de kendimi liberal hissediyorum. Şu historisist liberalleri gerçeklerinden ayırmak için bir isim bulmak lâzım. "Pseudo-Liberal" veya "Post-Marksist Liberal" ifadelerini teklif ediyorum. Ne dersiniz?

Anadolu Kaplanları'na övgü

"Bilim ve 'bilenler'" Ali Fuat Başgil, Mehmet Ali Aybar ve Şerif Mardin bölümleriyle bitiyor.

Bilim ürünse üniversite onun fabrikasıdır. Bu yüzden dördüncü bölüm, "Bilim ve üniversite". İşin ciddiyeti belli olmuştur. Biz neredeyiz? İlk 500… İlk 1000. Yayın sayısı, atıf sayısı…

Nihayet son bölüme, "Bilim ve kalkınma"ya geliyoruz. Aslında bütün kitap bilim ve kalkınma değil miydi? Tabi öyleydi. Öyle olmak zorundaydı da. Bu son bölüm, başlangıç gibi bin küsur yıla değil, bugüne odaklı. "Neden buradayız; ya bundan sonrası?" temalı senfoni, nihayet sonuca gidiyor. Beethoven Dokuz'un korali gibi. Neş'eye değil de Anadolu Kaplanları'na övgü. Parlak bir gelecek mümkün. Ama garanti değil. Tarihin önüne geçilmez tek raylı gidişi bizi ne felakete, ne nurlu ufuklara taşır. Yok öyle tek ray! Nereye gideceksek kendimiz gideceğiz. Hani biz yüzümüzü bir yöne dönmeden Allah bizi o yöne döndürmez ya! Ama bu kendimiz gidişte Anadolu Kaplanları başrolde görünüyor.

Galtung Diyagonali Penceresinden Kürt Sorunu (Emre Paksoy)

Sunuş: *Bu cuma ilginç bir konuk yazarımız var, Emre Paksoy. İçişleri Bakanlığı'nda çalışan ve görevi icabı terörle mücadele konusuyla oldukça ilgili genç bir okuyucumuz. Genel Kurmay, Cumhuriyet Başsavcılığı ve Ergenekon sanıklarından sonra Emniyet Teşkilatı'nın da ilgiyle izlediği bir site haline geldi Derin Düşünce, bizi izlemeye devam edin* 🙂 *İlk yazışmamızdan itibaren oldukça şaşırtıcı ve sevindirici bir sohbetimiz oldu Emre ile. 30 yaşına gelmemiş ama Alain Touraine, Amin Maalouf, Cemil Meriç okuyan bir "polis" ile tanışmak herkese nasip değil.*

Türkiye'nin iç güvenlik sorunlarının şiddet ile çözülemeyeceği konusunda fikrî ve vicdanî bir zeminin meydana gelmesini yürekten istiyoruz. Bu oluşumda Emre gibi gençlerin büyük katkısı olacağını düşünüyoruz. Zira ***"cop yiyen zavallı gösterici - kötü kalpli polis"*** *klişelerinin aşılması gerek. Derin Düşünce'deki makale ve yorumlarda ifade bulan fikir ve eleştirilerin devlet mekanizmalarında yankı bulması ancak bu tür gayrı resmî etkileşim sayesinde gerçekleşebilir.*

Çünkü sevmesek de şiddet, terör ve genel anlamda suç var. Asker, polis ve cezaevi personeli gibi bizim adımıza güç kullanan insanlarla aramızdaki camdan duvarların aşılması ***"meşru şiddetin"*** *asgarî seviyeye indirilmesi için şart. Konuyla ilgili daha önce iki kampanya yapmış ve biri Kayseri diğeri Bingöl'de bulunan iki cezaevinden umduğumuzun üzerinde destek ve yardım görmüştük. Vesileyle bu*

güzel insanlara teşekkür ediyor ve sizleri yeniden bu kampanyalara destek vermeye davet ediyoruz. Sitelerinizde, üye olduğunuz forumlarda bu bağlantıları duyurabilirsiniz.

Cezaevleri okul olsun ! (Kayseri)

Bingöl Cezaevine kitap gönderiyoruz, siz de katılın!

Okuyacağınız makale Emre Paksoy'un sitemize yaptığı ilk katkı olacak. Umud ediyoruz ki İrlanda, Fransa ve ispanya'da yaşanan etnik terör ve ayrılıkçı hareketlerin tecrübesinden yararlanan yeni makalelerle bu katkı devam etsin. Şiddetin ilacı olan akıl ve vicdan ile hukuk tesis edilebilsin. Aramıza hoş geldin Emre.

MY

Galtung Diyagonali Penceresinden Kürt Sorunu

Emre Paksoy

	İtiraf	İnkâr
İtiraf	(-5, -5)	(0, -10)
İnkâr	(-10, 0)	(-1, -1)

Tabloda sarı ile işaretlenen bölüm baskın strateji dengesini, yeşil ile işaretlenen bölüm ise her ikisini içinde en kârlı olan seçeneği göstermektedir.

"İki zanlı bir soruşturma kapsamında polis tarafından gözaltına alınmıştır. Polis elinde tutuklama için yeterli kanıt olmadığından her iki zanlıyı ayrı ayrı hücrelere koyup bir anlaşma sunmaktadır. Anlaşmaya göre zanlılardan biri diğerinin aleyhinde tanıklık eder diğeri suskun kalırsa, tanıklık eden serbest kalacak susmayı tercih eden taraf ise 10 yıl hapse mahkûm edilecektir. Eğer ikisi de birbirleri aleyhinde tanıklık etmez suskun kalırlarsa her ikisi de 1 yıl hapis cezasına, eğer her ikisi de birbirleri aleyhinde tanıklık ederse, her iki zanlı da 5'er yıl hapis cezasına çarptırılacaktır.

Bu çerçevede her iki zanlı tanıklık etmek veya suskun kalmak arasında tercih yapmak zorundadır. Her iki zanlıya da soruşturma sonuna kadar diğerinin kararını öğrenme imkânı tanınmamaktadır. Yani farklı odalarda bulunan iki zanlının birbirleri ile iletişim kurma imkânı yoktur. Buna göre karşı tarafın kararından habersiz olan oyuncu 10 yıl hapis yatma ihtimalini göze alamayarak sessiz kalmayacak, karşı taraf aleyhinde tanıklık edecektir. Karşı taraf aleyhine tanıklık ederek 5 yıl gibi daha kısa süreli bir hapis cezasına razı olacak ya da serbest kalacaktır.

Oyuncu burada kaybını en aza indirmeyi (kazancını maksimize etmeyi) hedef alacaktır. Karşı tarafın da aynı koşullar altında rasyonel davranarak tanıklık edeceği kaçınılmaz olacaktır. Böylece birbirleri ile iletişim kurmayan iki tarafın iyi niyetli değil de rasyonel davranarak aldıkları karar aslında belki de daha az yatacakları hapis cezasının artmasına neden olmaktadır."[i]

Bu hikâye oyun teorisinin meşhur "tutsak ikilemi" örneği olması nedeniyle birçoğumuza tanıdık gelmiş olabilir… Yine birçoğumuz tutsağın rasyonel anlamda en doğru tercihte bulunduğunu ve olaydan en az kayıpla sıyrıldığını düşünüp, bu tutsağın zekâsına hayranlık duymuş olabiliriz…

Ama beni burada meraklandıran, bu tutsak hem kendisinin hem de arkadaşının bu olaydan tamamen sıyrılması ve sorunun kökünden çözülmesi için hiç kafa yormuş mudur?.. Ya da ben size sorayım, tutsağın bir yıl hapis yatması sorunu o an için gerçekten çözüme ulaştırmış mıdır?..

Eğer tutsağımız gerçekten sorunu çözmeyi düşünmüş olsaydı daha da mantıklı çözüm yollarının olabilme ihtimallerinin bulunduğunu görebilirdi. Mesela eğer gerçekten suçlu değilse (ki yeterli kanıt olmadığı bu durumu destekliyor olabilir), suçsuzluğunun kanıtlamak için çaba sarf edebilirdi. Neticede olayı en az kayıpla (yani azami kazançla) atlatmak yerine sıfır kayıpla atlatarak gerçek manada sorunu çözmüş, yani "aşmış" olmak için çabalayabilirdi…

Çatışma teorilerinde de bir sorunun çözümü için aranan cevap işte bu zeki(!) tutsağın düşünemediği sorunun "aşılarak" çözülmesindedir.

Çatışma teorileri ve çözümüne ilişkin yürütülen çalışmalar dünya genelinde çatışmaların çözümünde göz önünde bulundurulan ve siyasi ve bilimsel çabaların iç içe geçtiği bir alan olarak bilinir. Ancak bana göre, ülkemizde Kürt Sorunu gibi büyük bir "çatışma" mevcut olmasına rağmen bu alanda yürütülen çalışmalar ne yazık ki fazla rağbet görmemektedir. Buna güzel bir örnek olarak da USAK Yayınları'ndan çıkan Johan Galtung'un "Çatışmaları Aşarak Dönüştürmek"[ii] isimli eserinin bu alanda dilimizde yayınlanan ilk eser olmasını gösterebiliriz…

Johan Galtung, bu eserde iki birey arasındaki ilişkilerden medeniyetler arası ilişkilere kadar her boyuttaki çatışmanın aynı nedenlerden kaynaklandığını ve bu sorunların bir diyagonal çerçevesinde ele alınarak yine aynı yöntemlerle aşılabileceğini 40 çatışma örneğiyle açıklamaya çalışmıştır. Buradan yola çıkarak Galtung diyagonalinin Kürt Sorunu'na da uygulanması bize bu sorunun çözümüne farklı bir pencereden bakma fırsatı verebilir.

Galtung'a göre, iki birey arasında yaşanan çatışmadan toplumlar ve medeniyetler arasındaki çatışmaya kadar tüm çatışma örnekleri her zaman aynı sebeplerden kaynaklanmıştır. Bu çatışmaların temelinde de çelişkiler ve her iki tarafın aynı noktada buluşmayan hedefleri vardır. Yine Galtung bu çatışmaların nihaî olarak çözülmesi yani aşılması için de, aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi, her iki tarafa ait olan hedeflerin ortak noktada taviz verilmeden buluşturulması, yani (1,1) durumunun sağlanması gerektiğini iddia eder.

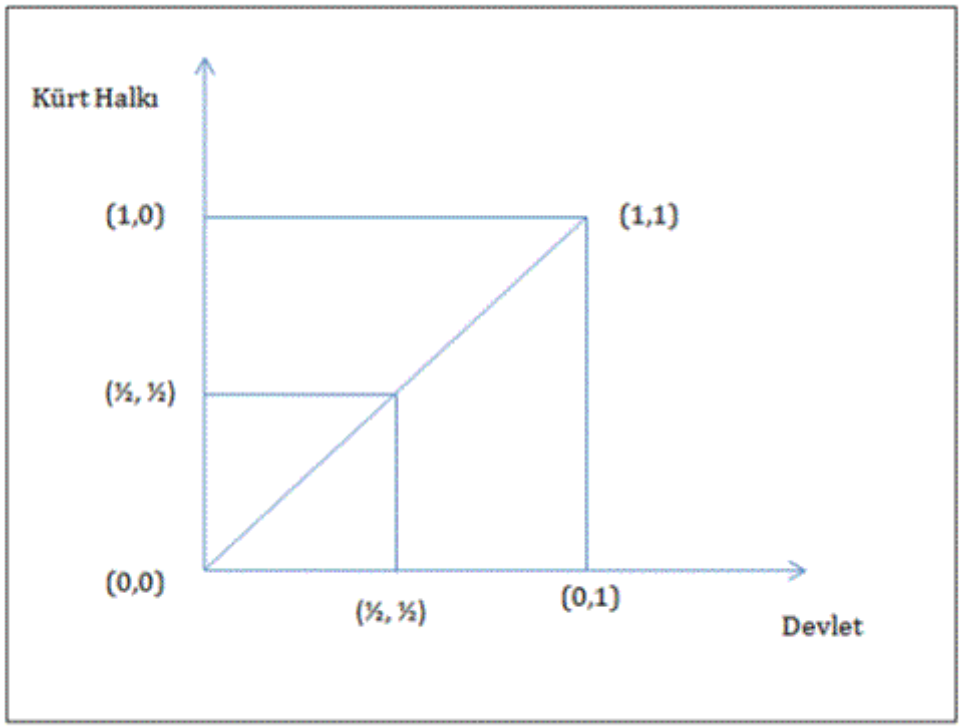

Galtung Diyagonali

Kürt Sorunu açısından bu tabloyu ele alırsak;

Bu tabloda (0,0) durumunun her iki taraf için de sorunun çözüme kavuşturulmadan neticelendirildiği durum olduğunu söyleyebiliriz. Bu nasıl olmuş derseniz, mevcut çatışmaya üçüncü bir unsur dâhil edilerek sorun çözülmeye çalışılmıştır. Kısacası "ne o, ne de bu" denilerek üçüncü bir unsurun istediği biçimde çatışma aşılmıştır. Kürt Sorunu açısından uluslararası aktörlerin devreye sokulması bu durumu anlatacak en güzel örneklerden birisi olabilir. Ancak bu şekilde sorun çözülmeyecek (çatışma aşılmayacak) sadece görmezden gelinmiş olacaktır. Ki kabul edilmelidir ki, bu durum her iki tarafın hedeflerine uygun olmadığı için gerçek anlamda bir çözüm olmaz.

(1,0) ve (0,1) seçenekleri ise, sorunun sadece bir tarafın tüm isteklerinin yerine getirilerek çözülmüş halini ifade eder. Bu durumda bir taraf için mağlubiyet varken, diğeri için zafer olduğu kabul edilir. Zafer ve mağlubiyetin olduğu bir ortam ise akla ilk olarak bir savaş halini getirecektir. Zafer ve mağlubiyet duygularının yoğun olarak teneffüs edildiği bir yer aynı zamanda intikam için de en uygun yaşama ortamıdır. Bu olgudan yola çıkarsak, ülkemizde de Kürt Sorunu'nun sadece PKK sorunu şekliyle algılanarak salt askeri yöntemlerle çözülmeye çalışılması bize sorunun zafer ve yenilgi olguları içerisine sıkıştırıldığını ve her iki taraf için de intikam duygusunun yaşama ihtimalinin var olduğunu gösterir. Mesela bu anlamda Kürt Sorunu için "29. isyan" nitelendirmesi yapılmasının bunun en bariz göstergesi olduğunu düşünüyorum. Çünkü aynı yöntemler kullanıldığında 29. kez bastırılan bir isyanın 30. kez çıkmaması için hiçbir bir sebep aramamıza gerek kalmayacaktır. Bu sebeple mevcut sorunun sadece askerî yöntemle çözülmeye çalışılması sorunu çözülmesi bir yana zaferin, yenilgin ve haliyle intikamın her daim yaşayacağı bir coğrafya ile bizi baş başa bırakacaktır.

Kanaatimce bu durum, ne yazık ki, hem devlet hem de sorunu şiddet yoluyla gündemde tutan terör örgütü için geçerlidir. PKK'nın ilk aşamada eylemlerini Kürt halkına yönelik yapması ve şimdiye kadar şiddet yoluna başvurması çözüm sağlamamış, aksine Kürt Sorunu'na yönelik toplumun diğer kısmında menfi bir algılamanın oluşmasına neden olmuştur. Devlet açısından da sorunun özüne bakmadan sadece isyanlardan bir isyan gözüyle görmek "tembel ev kızı" gibi sorunun üstünü örtmekten de öte kangren haline gelmesine neden olmak demektir. Sonucunda da PKK'nın kendi halkına zulümlerle başlattığı, devletin de üzerine tuz biber ektiği, ilk başlarda dağlarda "üç beş çapulcudan" ibaret olan ve şimdi şehir merkezlerinde milis yapılanmalarının yerleşik hale geldiği kronik bir Kürt milliyetçiliğine devşirilen bir sorunla karşı karşıya kalırız.

Hülasa, çatışmanın aşılmasında (1,0) ve (0,1) seçeneklerinin Kürt Sorunu için bir çözüm olmadığına dair yakın tarihimiz acı tecrübelerle doludur.

(½, ½) ise, sorunun çözümünde her iki tarafın da tam olarak hedefine ulaşamadığı, ancak bir nebze de olsa hedeflerin gerçekleşmesi için taviz verilerek ortak noktada buluşulduğunu ifade etmeye çalışır. Kısacası sorun çözülmez, sadece uzlaşmaya varılır. İşte girizgâhta bahsolunan "tutsak ikilemi"nde tutsakların "bari 1 sene yatıp çıkayım" düşüncesiyle hareket etmeleri bu çerçevede bir uzlaşı örneği olarak kabul edilebilir. Ancak Galtung uzlaşmanın da sorunun tamamen çözümü değil, kalan diğer sorunların görmezden gelerek sorunun ötelenmesi anlamına geldiğini ifade eder. Mesela, örgüt mensuplarını dağdan indirilmesi için adım atılması ve karşılığında süresiz olarak ateşkes ilan edilmesinin çatışmanın tamamen aşılmasında önemli bir adım olduğunu kabul edebiliriz. Ancak bu şekilde sorun çözülmemiş, sadece üzerinde uzlaşmaya varılmış olacaktır. Çünkü çözüm aşamasının bu noktada bırakılmasıyla sorunun daha sonra tekrar aynı şekilde karşımıza çıkabileceğini görmezden gelemeyiz. Ki yine yakın tarihimiz ateşkesle dağdan inenlerin yerine, dağa çıkışların yine devam ettiğini ve ardından şiddet sarmalına tekrar dönüldüğünü bize göstermiştir.

(1,1) seçeneği ise iki tarafın da sorunun çözümünde ulaşmak istediği amacın tam olarak gerçekleşmesiyle sorunun tamamen aşılarak bir daha ortaya çıkmayacak şekilde sona ermesi şeklinde tanımlanabilir. Tabi ki burada çok zor bir durumdan söz ediyoruz. Ancak Galtung bunun mümkün ve dünyanın birçok köşesinde örneklerinin mevcut olduğunu söylemektedir. Yine Galtung'a göre, bunun gerçekleşmesi için ilk olarak çatışmanın çözüleceği masada empatinin, çözüm için yaratıcılığın bulunması ve şiddet içerikli eylemin olmaması gerekir. Ayrıca her iki taraf bu değerleri benimsemiş ve çatışmanın aşılmasına inanmış bir biçimde bir araya gelmelidir.

Bu noktada ise karşımıza çıkan en büyük sorunun devletin terör örgütüyle eşit şartlarda masaya oturamayacağı olduğunu düşünüyorum. Fakat şiddet içerikli eylemin bu masada kabul görmemesi mantıken terör örgütünün zaten bu şartlar altında masada bulanamayacağını bize göstermektedir. Kürtlerin de bu aşamada demokratik taleplerini şiddet olmadan dile getirebilecekleri ve Kürt halkının gerçek anlamda temsil eden bir yapıyla masaya oturması gerekir. Bu da bize gösteriyor ki, daha masaya oturma aşamasına gelindiğinde zaten Kürtlerin gerçek anlamda şiddet olmadan temsili ve devletin Kürt Sorunu'nu çözmek için sorumluluk alması gibi bazı kronik sorunlar çözülmeye başlamaktadır.

Kısacası, sorunun gerçek anlamda çözülmesi ve çatışmanın aşılması için her ne yaparsak yapalım bulacağımız tüm çözüm önerilerinin (1,1) seçeneğine uygun olması gerekmektedir.

Sonuç olarak, evet bu coğrafyanın insanları olarak kangren haline gelmiş bir sorun karşı karşıya kalmış olabiliriz… Ancak bu gerçek, tarih boyunca bir arada yaşayan bizler için bir ümitsizlik ve ayrılık sebebi olmamalıdır. Bu sebeple yine biz, bu coğrafyanın insanları olarak çözüm için umutsuzluğa düşmeden, şiddet eylemlerinin yaşanmadığı bir ortamda sağduyu içerisinde diyalog kurduğumuz müddetçe kangren olan uzvumuzu kaybetmeden bu çatışmayı aşabiliriz.

---

[i] http://tr.wikipedia.org/wiki/Tutsak_ikilemi

[ii] GALTUNG Johan, Çatışmaları Aşarak Dönüştürmek, USAK Yayınları, Çev. Havva KÖK, Ankara, 2009

Türkiye'nin Asker Sorunu (Hasan Cemal) *- Erden ÖZKANT*

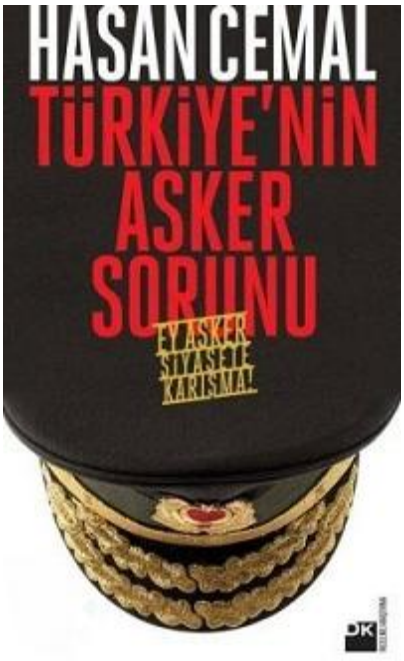

Türkiye geçmişten beri hep birtakım sorunlarla yaşadı ve yaşamaya devam ediyor. Kürt sorunu, Kıbrıs sorunu, din ve laiklik sorunu, Alevi sorunu, başörtüsü- türban sorunu, Ermeni meselesi, yargı sorunu, medya sorunu ve asker sorunu… Yaşadığımız sorunların sayısı elbette daha da artırılabilir. Ancak ilginçtir ki bu sorunlarımıza ilişkin tanımları ülkemizde hep asker yaptı, kırmızı çizgileri hep asker belirledi şimdiye kadar. Dolayısı ile askerin belirledikleri de Cumhuriyet kurulduğundan beri devletin resmi ezberi oldu. Bu ezberlerin, kırmızı çizgilerin ihlal edildiğini görünce de müdahaleler ve darbeler geldi askerden: 27 Mayıs 1960 darbesi, 12 Mart 1971 muhtırası, 12 Eylül 1980 darbesi, 28 Şubat 1997 postmodern darbesi ile 27 Nisan 2007 e- muhtırası gibi. Tabi bir de Org. Işık Koşaner ile birlikte uzun süredir sessiz olan Genelkurmay'ın 17 Aralık Cuma günü tam da Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün " Vatandaşlarımızın konuştuğu diller bizim dillerimizdir" demesinden, Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç'ın " Bildiğim tek Kürtçe cümle var" deyip " Allah razı olsun" sözünün Kürtçesini söylemesinden ve TÜSİAD Başkanı Ümit Boyner'in Güneydoğu'da Kürtçe söylediği " Barış için, kardeşlik için, eşitlik için hepinize merhaba, Diyarbakır bizim de evimizdir" sözlerinden hemen sonra siyasi bir konu olan "iki dil tartışması" üzerine yaptığı " Son günlerde 'dilimiz' üzerinde kamuoyunun gündeminde yer alan birtakım tartışmaların, cumhuriyetimizin temel kuruluş felsefesini kökten değiştirecek bir noktaya doğru hızla götürülmeye çalışıldığı endişeyle izlenmektedir" açıklaması…

Demokrasiye ve hukuk devletine yakışmayan 1982 Anayasası'yla yargı ve üniversitelerin düzeni; hak ve özgürlükler askerin tekeline kaldı. Kürt sorununda, din eğitimiyle ilgili meselelerde, din ve laiklik sorununda son sözü hep asker söyledi bu ülkede. Çünkü asker sivillere güvenmiyordu ve bu yüzden 87 yıl önce kurduğu devleti "halkın seçimle iş başına getirdiklerine" bırakmadı ve bırakmak da istemiyor. Daha fazla özgürlüğün, demokrasinin ve hukukun bölücülük getireceğine, irticayı güçlendireceğine inanıyor asker ve bu yüzden Avrupa Birliği yolundan da hazzetmiyor.

Yunanistan ve İspanya gibi ülkeler darbecilerinden hesap sorarken, darbecilerini cezalandırırken Türkiye'de 27 Mayıs darbesini yapan cuntanın lideri cumhurbaşkanı seçildi. 12 Mart'ı yapanlara dokunulmadı. 12 Eylül'ü gerçekleştirenlere de şimdiye kadar dokunulamadı ve hatta 12 Eylül darbecilerinin anayasası 28 yıl bu ülkede 'demoklesin kılıcı' gibi sallanıp durdu halkın üzerinde. Türkiye'yi 30 yıl sonra yine bir 12 Eylül'de 12 Eylül 'darbe anayasasından' büyük ölçüde kurtaran yeni anayasa paketi halk oylamasına sunuldu ve %58 ile kabul edildi. Yaş kararlarına yargı yolu açıldı, memurlara yeni haklar getirildi, memurlara toplu sözleşme hakkı tanındı, gazilere, engellilere, kadınlara pozitif ayrımcılık getirildi, darbecilere yargı yolu, komutanlara ise yüce divan yolu açıldı, HSYK'nın yapısı değiştirilerek yargı ve yargıç güvenliği oluşturuldu, Anayasa Mahkemesi geniş tabanlı hale getirildi yeni anayasa paketi ile ve böylece demokratikleşme yolunda büyük bir adım atılmış oldu.

Özellikle 2007'de İstanbul Ümraniye'de bulunan el bombalarıyla başlayan Ergenekon süreci ve daha sonra yaşanan gelişmeler, yeni bir medyanın ortaya çıkması ve halkı birçok konuda bilinçlendirmesi Türkiye'de "vesayet sisteminin" yavaş yavaş çözüldüğünün, Türkiye'nin daha çok demokrasiye ve hukuka yanaştığının sinyallerini verdi. İşte bu sinyalleri yazının da başlığını oluşturan Milliyet gazetesi yazarı, 41 yıllık gazeteci Hasan Cemal'in Doğan Kitap'tan Mayıs ayında piyasaya çıkan, yaklaşık 600 sayfa olan ancak diğer 7 kitabı gibi kolay okunabilen "Türkiye'nin Asker Sorunu: Ey asker siyasete karışma!" adlı kitap çok güzel bir şekilde anlatıyor. "Bilgisayarın başına ilk oturduğum zaman adını şöyle koymuştum kitabın: "Türkiye siyasetinin kayıp yılları… Asker sorunu, sivil sorunu!" Çok kısa bir süre sonra sevgili Hrant Dink öldürüldü 2007'nin ocak ayında ve acısı gitgide derinleşti. Balyoz, Sarıkız, Ayışığı, Yakamoz, Eldiven isimli darbe tertipleri sürecinden geçerken Ergenekon sahneye çıktı. 2007'nin "Çankaya Savaşları", Cumhuriyet Mitingleri derken bir gece 27 Nisan Muhtırası geldi askerden. Bitmedi bu sefer de, 2007'nin yazında yüzde 47 oyla seçimleri kazanmış Ak Parti'yi kapatma davası, bir başka deyişle "rejim içi darbe" ya da "yargısal darbe" girişimi kapımızı çaldı 2008'in mart ayında. Askerin toplumu şekillendirmeye ve Ak Parti'yi etkisizleştirmeye yönelik Lahika isimli çalışma çıktı Genelkurmay'dan. 2009 yılı da farklı değildi. Mart ayında Deniz Kuvvetleri içindeki cuntalaşmayı ve gayrimüslimler üzerinden Türkiye'de darbe ortamı oluşturmayı hedefleyen, daha vahimi Hrant Dink ve Rahip Santoro cinayetleri ile Malatya'daki misyoner katliamından "operasyonlar" diye söz edebilen Kafes Eylem Planı sahne alacaktı. 2009'un nisan ayında ise Ak Parti ile Gülen Cemaati'ni bitirmeyi öngören ve Genelkurmay karargâhında hazırlanan Deniz Kurmay Albay Dursun Çiçek'in "ıslak imzalı" "İrticayla Mücadele Eylem Planı" ortalığı karıştıracaktı. 2010 da sürprizleriyle geldi. Türkiye'deki "askeri vesayet sistemi" ya da Tayip Erdoğan'ın deyişiyle " bürokratik oligarşi" belki de en ölümcül darbesini 2010 yılı 22 Şubat günü Balyoz Operasyonu'yla birlikte patlayan büyük gözaltı dalgasıyla yiyecekti. Bir gün içinde, aralarında iki kuvvet komutanının, iki ordu komutanının da bulunduğu 17 emekli general, 4 muvazzaf amiral, 27 subay gözaltına alınacaktı. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez kuvvet komutanları, ordu komutanları sivil savcılar tarafından sorgulanacak, tutuklanacaklardı. Ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez Ergenekon Davası'yla birlikte bir darbe girişimi yargı sahnesine çıkacaktı. Türkiye'de 28 Şubat postmodern darbesinin ardından, Ak Parti'nin 2002 yılı kasım ayında seçimleri yüzde 35'le tek başına kazanmasıyla birlikte askerin içinden

tetiklenen bütün bu darbe tertipleri ve komplolar dizisi, bir zincirin halkaları halinde gözlerimizin önüne çırılçıplak serilmeye başladı. Ve bu süreçte bir gazete, bir gazeteci olarak burada kayda geçmem bir borçtur, Ahmet Altan yönetimindeki Taraf gazetesi ya da "Taraf gazeteciliği", bu ülkedeki "askeri vesayet sistemi"nin çözülüşüne açılan demokrasi yolunda büyük bir görev yapacaktı. Bu açıdan, aynı zamanda Alper Görmüş ile Nokta dergisinin isimlerini burada belirtmek de bir başka borçtur. Çünkü Özden Örnek'in "darbe günlükleri"nin öğrenilmesi ve darbeciliğin bu ülkede ilk kez yargı sahnesine çıkışı onlar sayesinde oldu. Demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, özgürlükler gibi yıllardır sahip çıkmaya, savunmaya çalıştığım değerlerin, en nihayet, darbeci anlayış karşısında galip gelebileceğine dair bir umut dalgasının yükselişine tanık olurken, kitabımın adını da değiştirip yeniden yazmaya koyuldum. 2007 sonrasında, hele 2010 yılı başında kitabımı yazarken aynı zamanda yaşamaya başladım. Yazdıklarımı sanki bir kez daha yaşıyordum. Yaşarken de, tarihi yakalıyormuşum gibi bir duyguya kapıldım bazen. Türkiye'nin birçok sorunu var. Kürt sorunu, din ve laiklik sorunu, Alevi sorunu, başörtüsü- türban sorunu, Ermeni meselesi, tarihle yüzleşme sorunu, "yalanda yaşamak" meselesi, kadın- erkek eşitliği sorunu, sosyal adalet meselesi, Kıbrıs, yargı ve hukuk devleti sorunu… Liste uzatılabilir. Bunların tümü bir gerçeğin, Türkiye'deki genel "demokrasi sorunu"nun değişik yüzleridir, hepsinin birbirleriyle ilintileri vardır. Ama ben konuyu yalınlaştırmak istedim ve kitabımın adını koyarken bunlardan birini üst başlığa çektim: Türkiye'nin asker sorunu! Kapak için de bir manşet attım, gazetecilik mutfağından gelen alışkanlıkla: Ey asker siyasete karışma!" cümlelerinin yer aldığı kitabın önsözünden de anlaşılacağı üzere "kitabın omurgasını" Türkiye'de yaşanan asker sorunu oluşturuyor. Bir de kitabın sonunda Cemal'in bir Ankara hayali var 3 sayfalık. Bu sayfalarda da Cemal " Askerin kendini hukuk- üstü görmediği, askerin kendi özel hukuku olmadığı, askerin elinin silahlı bir siyasal parti gibi davranmadığı ve 'devlet içinde devlet' olmadığı, askerin siyasete karışmayacağı, askerin hükümetlere muhtıra veremeyeceği, kökleri, dinleri, inançları, renkleri ne olursa olsun, herkesin barış ve özgürlük içinde mutlu yaşayabildiği bir Türkiye'nin temellerinin atıldığı bir Ankara" gibi hepimizin yürekten katıldığı Ankara hayallerinden bahsediyor. Ama ben bu hayallerin bir gün muhakkak gerçekleşeceğine inanıyorum ülkemizde. Baksanıza, Türkiye tarihinde ilk kez aralarında Darbe Günlükleri'nin sahibi Deniz Kuvvetleri eski Komutanı Özden Örnek'in, Hava Kuvvetleri eski Komutanı Halil İbrahim Fırtına'nın, AKP ve Gülen'i Bitirme Planı davasının tutuklu sanığı Albay Dursun Çiçek'in, Balyoz Darbe Planı davasının 1 numaralı sanığı 1. Ordu eski Komutanı Çetin Doğan'ın da bulunduğu 195 subay sanık sandalyesine oturdu 16 Aralık Perşembe günü Balyoz Darbe Planı Davasının İstanbul 10. Ağır Ceza Mahkemesinde yapılan ilk duruşmasında. Ama yine de daha yapılacak çok iş var demokrasimizde…

Bela, Suzan Nur Başarslan'ın Romanı

İnternetten almak için (Kitap Yurdu)

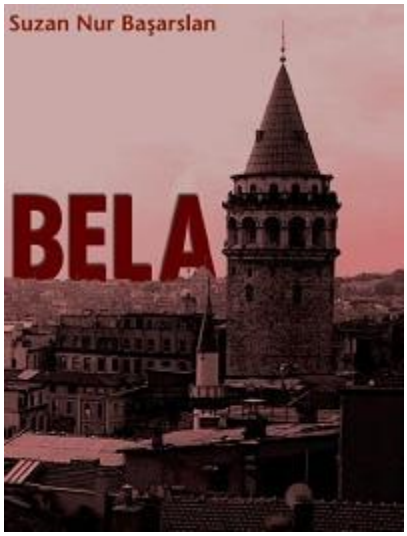

"Gitmek hep zordur. İnsanın yürek gardırobu tıka basa doludur.
Çünkü hayallerini, umutlarını, sevinç ve üzüntülerini, ilkleri, sonları,
yağmuru, gözyaşını ve sevgilerini koymuştur içine. Çok ağırdır. İnsan
taşınırken/giderken en çok bu yükün altında ezilir."
(Yürek Gardırobu'ndan SNB)

İnsanın ilk kelimesi belâ. Bela, kabul etmek, evet anlamına geliyor; ama aynı zamanda bela, dert ve üzüntü anlamına da geliyor. Bu yüzden bela, bazen teslimiyetken insanda; bazen de isyan olarak karşımıza çıkıyor.
Cem, Nursu ve İstanbul; Giz ve Işık; Toprak ve Suaytan'ın, hayatlarının bir anında birleşen yazgıları, sonra tamamen dağılan. Birbirinden bağımsızmış gibi duran tüm bu insanların bir bütünü oluşturmaları ve bir şekilde bir kazayla ortak bir anı paylaşmaları… Birbirlerinden farklıdırlar, hayatları farklı, yaşam kültürleri farklı, hayata bakışları farklı, zevkleri farklı ama bir şekilde aynı ana/olaya tanıklık ederler ve o anın/olayın parçalarından birini oluştururlar. O ortak andan sonra asla aynı insan olamazlar, büyük bir kırılma yaşarlar ve alakasız gibi duran küçük bir ayrıntı, yaşam parçası, acı… bu insanları birbirine kopmamacasına bağlar/ayırır. Sorgulamalar, aşk, sevgi, kin, nefret, aldatılma… Hesaplaşmalar en dibine kadar yaşanır ve tüm taraflar kendi sorgulamalarını bitirmeden, diğerini anlayamazlar ve affedemezler, ne zaman ki sorgulamada asıl sorgulamanın kendilerine karşı olan hesaplaşma olduğunu anlarlar, işte o vakit suçlu görünenin aslında varlığıyla, yaptığıyla suçlu

olmadığını anlarlar ve hayat kaldığı yerden devam eder ama asla aynı şekilde değil. Parçalanmış olarak ve bu parçalarla yeni bir bütün oluşturarak.
Bilinçakımı, flashbackler, onlarca yapıta, kurgu kahramanına, işaret ve sembollere göndermeler… yer yer sürrealist bir havaya bürünen, iki farklı zaman düzleminde birçok kahramana ev sahipliği yapan post-modern bir anlatı Bela. Sorgulamalar: Sevgi, aşk, pişmanlık, dostluk… Sorgulamalar: Gerçeklik ve kurgunun gerçekliği - bu gerçeklikle paralel olarak sorgulatılan yazgı-… Yazılan mı olur, yoksa olan mı yazılır? Ve insanın ismiyle karakteri ve yazgısı arasındaki bağlantı nedir?

Tüm bu sorulara, sorgulamalara verilen cevap: Bela. Kimi kabul, kimi red anlamında; kimi teslimiyet, kimi isyan anlamında… ve tüm hepsini bulabileceğiniz roman: Bela.

Hayata bir de Bela'nın gözünden bakın…

Bir kağıt, Bir kalem, Bir de Angelika Lütfen - Cemile Bayraktar

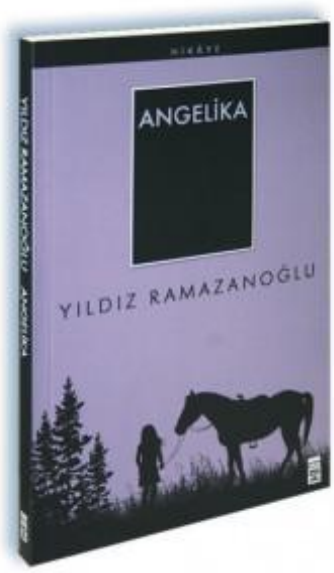

Angelika'nın kelimelerini balçıktan karan bir kadının,

'yıldız' parlaklığındaki ellerine ithafımdır.

Bir Kağıt

Arkadaşım AteşNur, onunla yürümeye niyetlendiğim bir yolculuktu. Yol kısa sürdü. Hayır. Yolu bitirmedik. Sadece kısa sürdü. Ben korktum ve… Kağıt gibi bir kadın, şeffaf, bir o kadar kırışkan ve ışığa tutulası. Ben korktum ve yol kısa sürdü.

Bir kadın daha; arkadaşım Sükun. Yol yürüyesi değil, yolun kendisi. En çok kullandığı kelime; fuzuli. Neden acaba, takılıyorum buna? Neden acaba? Yoksa o da biliyor mu, bir fuzuliyet varlığı olarak muamele gördüğünü, üstelik ben gibi girmemişken aslan kafesine, biliyor mu?

Bir yol, birden çok kadın. Öyle ise sırayla yürüyelim, olur mu?

Bundan sonrası için dikkat! Sözlerim çölümsüdür, kuruyabilirsiniz.

Susaya da.

Yoktur serabı da.

Bir Kalem

AteşNur, cevval kadın. Ben okurum, o yazar. O yazar, ben okurum. Garip bir öğlenden sonra mıydı? Yoksa lanet huzursuz gece yarılarından biri mi? Yolculuğun sonuna doğru olduğunu hatırlıyorum sadece…

Yazdım diyorum, bitti. İçimden söküldü kanatan cam kırıkları. İnceliyorum, sivrilerek, bir kalem olasıya uzatıyorum ona:

Angelika

Etrafımı saran tülden insanlar; şeffaf ve süzülgen. Bir ahunun, ağustos sabahı gelen tebessümü. Ekleniyor önce, kutlu gecenin arifesi at toynaklarıyla birlik, ‘ *at hikayesine* ‘. İki kirli fincan, diplerinde birikmiş tortuya aldırmaksızın övünüyor, porselen halleriyle, porselen hallerine. Sığmıyorlar bir masaya; sığmıyoruz; ben, kağıt ve kalem, kuruntulu fincanlar ve Angelika bir masaya. Bir ömre. Bir özneye.

Usul usul geliyorum ey kalem. Ürkütmemekten değil, ürkmekten usul usul geliyorum. Bir sıçrayışın ihtimal hali korkusu damlıyor; ‘ yazmak eksiltir, yazmak eksiltir ‘ eksilmez ancak eksiltir.

Susa susa geliyorum ey kağıt. Farkında olarak değil, fark etmeksizin susuyorum. Bir hararetin endişe hali ile duruyor, ellerim dilim üzerinde, kocaman bir stop çekiyor üstelik. Usulluğumdan yüz buluyorlar, susuyor oluşumdan bir cesaret yaratıyorlar, dilim kuruyor belki. Belki kağıt ve kalem. Belki mi dedim? Şimdi eminim; oldukça nemli. Sadece ‘ *Angelika unutuşuyla* ‘ unutuyor, belki. Ben unutmuyor, bekliyorum. Unuttuğumdan değil bekleyişim. Korkuyorum. Korkuyorum hala, saat onikiyi vurduğunda, rolünü kapan kelimeler yığını arasında sırıyor olmaktan.

Bir cam vazoya takılıyor gözlerim, camın varlığına inat, içi taş doldurulmuş bir cam vazoya takılıyor gözlerim. Cam, taş ve kum. Ben olmanın faizi hesaplanarak ödeniyor, kuruşu kuruşuna. O an biz oluyorum, oluyoruz. Cam, taş ve kum. Zihnimde yanlarına yapay bir çiçek dikiyoruz, rahatlatıcı. Rahatlatıcı çünkü plastik çiçekleri öldürme riskimiz yok, biliyoruz. Cam kırılır; kum ufalanır; taş yerinde ağırdır. Cam kırılıyor, kum ufalanıyor, taş ağırlaşıyor. Alissa kırılıyor, umutları ufalanıyor, doğulu bir erkek ağılaşıyor; bir ikindi vakti, tülden insanların yolu, perdelenerek ‘ *Alissa Yolu*‘nda.

Her kaybediş, bulma ihtimaline gebe. Bulma hali bir başka sevinç vesilesi, kaybın görünmeyen yanı bu olsa gerek. Bunları düşünerek, daha bir gömülmeye çalıştığım, yeşil koltuğun kollarına kollarımı paralel koyup, parmaklarımla köşesine tutunduğumun farkında olduğum anla birlik düşünüyorum tüm bunları. Gömülmek mi, tutunmak mı? Sorular basit ve kısa, cevapları uzun ve zorlu değil oysa. O koltukta kaybolma ihtimalini, kendimi bulma haline gebe oluşuyla seviyorken, evet, evet tüm bunlar

oluyorken, bedenimde tek ve tek başına, gözlerimin yardımıyla sadece kirpiklerim hareket yaratıyorken, ' *Müberra'nın kaybetmesi* ', buluş ihtimalinin ölüşüyle kolkola, uzun kirpiklerini batırıyor, kısa öykümün, umutlarına.

Adem elması sivri, sözleri yumuşak devşirmelerden izin alarak sesleniyorum, kısa öykümün, yarınlı umutlarından. Tepemden bir radyo gölge ediyor; tüm frekansların aynı şarkıyı çaldığı, köşesi kırık o radyo, gölge ediyor. Onu da katarak hesaba, izin kağıdıma güvenip, alçak bir sesten sesleniyorum; tenimiz kara olsa iyiydi, umutsuz hastalıkların çaresi karaçalsa yine iyi ama kardeşim bahtımız kara. Sömürgeciler, bağlarına ve bağlılıklarına bakmadan, kadını öte attığından bu yana, bizim yazgımız ve yazdığımız kara, bahtımız kara, kapkara. Bağlanınca hüküm niyetlerin kör yordamlarına, ah ' *Hüküm* ' seninki benden çok daha kara.

On dokuz muydum, yoksa yirmi mi? Hatırlamıyorum. Yaş işte boş ver, dememeli. Bir kemanın dört telinden biri, o yıl. Mi- La- Re- Sol. Başlangıcı ince, bitişi inceliği de taşıyabilen bir kalınlıkta. Ses ve yıl. Sesler ve yıllar. Bir yıl eksik yahut fazla ne fark eder, deme. Mi'nin, sol'e varmasının kaderidir, la ve re. Bizim hayatlarımız, o kemanın dört telinin, dört evresinde bir yılı özetliyorsa, bir yıl eksik yahut fazla ne fark eder, deme. ' *Şairle randevu* ' ayarlandığı o gün, züppe serserinin, pis nefesinin yüzüne çarpacağı o gün, o bir yılın, bir sefarad ezgisine, bir ninniye gözyaşı olacak o gün, dört telin, bir elimi kestiği o gün, bir eksik yahut bir fazla ne fark eder deme.

Sana söylüyorum. Kara paltonun yakalarına saklamaya çalıştığın boynunun gömülmesinden anlayarak, kaçmaya çalıştığını, yerine mıhlayarak seni, sana söylüyorum; Nisa diyor Allah bize. Anlıyor musun, Nisa? Ya sen, sen ne diyorsun? Siz ne diyorsunuz? Söylesene, ne diyorsunuz? Şahıs zamiri arama, vermiş hükmü frenk, he yahut she deme, kaybettiğimde kıvrak S'mi sen oldum zannedip, beni hiçleyip, çalıp elmas işlenmiş S'lerimi susma. Susma, söyle, ne diyorsunuz? Doluştuğumuzda, işçi, memur, arlı arsız kadınlar bir konağa, giydiğimizde biri başka, biri başka terliklerimizi, tutuşturmaya çalıştığınız o konakta uyuduğumuzda, uyutulduğumuzda, ' *sinemacı kadınlar* ' olarak uyanacağımız o sabaha bakıp, ne diyorsunuz bize? Nisa mı?

İman eden cismin suretidir. Sıratta aynaya, sırlı cama ve suya sırtını dönmüş kadının öyküsüdür. Bitirmekle batırmak arasında, Mayakovski okurum geceleri, keman çalar, loş köşelere saklanırım. İman eden cismin suretidir, sıratta aynaya, cama ve suya dönmüş kadının öyküsünü yazarım, yazarım. Sabaha kadar yazarım, bakarsın, belki bir gün, ben de yaşarım. Çünkü, çünkü benim kaderimde yazmak…

Lütfen

Beğenmedi biliyorum. Canım, dedi; ' canım çok kapalı bir öykü, pek anlayamadım'

Ahh AteşNur ilahi, sen de. Bir de anlaşılacak mıydı? Neyiz biz, kimiz? Dünya 'anlaşılmayan tür' ilan etmedi mi bizi, biz kadınları? Bir de anlaşılacak mıydı?

Yok, yok aslında öyle değil. Çünkü bu benim ne öyküm, ne de hikayem değil. Bu birçok kadının, kendine kapalı localar bulacağı, tekil; bir o kadar kadına ulaşacak kadar çoğul bir öykü.

Bu, bu benim öyküm değil. Bu, bu hepimizin öyküsü. İyice bak, iyice… Sen de kendi öykünü bulacaksın, sen de.

Ben de buldum, ben de. Odada bir hüzün vardı, tüm eşyayı tavaf ettim ve onu hiçbir eşya içre bulamadım. Kendi içimi yoklamam gerek; ürküyorum.

Ben de buldum, ben de. Angelika'da bir hüzün vardı, bin kadın, bir de ben buldum; binbir…

Ben bunları sıralarken, sayıklarken; sağ kulağıma AteşNur, sol kulağıma Sükun eğilerek; neden bizi sevmiyorlar?

Büküldüm ve eridim toprağa… Anladım, beni ele veren; lütfen. Anladım, beni ele verin; lütfen. Bizi de.

Ekim/ Aralık 2010 Samsun

* Angelika / Yıldız Ramazanoğlu

Şah&Sultan (İskender Pala) - **Suzan Nur Başarslan**

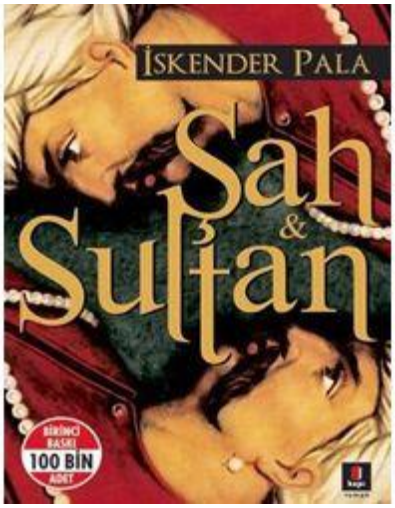

"Cihânın gerçi nûş ettim yedi tastan geçen zehrin

*Velâkin zehr-i kâtilden beter buldum meğer kahrın."**[1]***

Şah & Sultan[1] romanı, merkezine Çaldıran Savaşı'nı alarak 1501-1525 yılları arasındaki Sünnilik ve Kızılbaşlık ekseninde birey, toplum ve Osmanlı-Safevi Devletinde yaşanan olayları/siyasi yapıyı/dini kabulleri/kültürü… Kamber Can ve Hüseyin'in gözlerinden anlatan tarihi bir romandır.

İskerder Pala'nın son romanı Şah & Sultan'ı incelemeye başlamadan önce şunu sormalıyız: **Tarihi bir romanda gerçeklik ve kurgu arasındaki ilişki nasıl olmalıdır?**

Tarihi romanın başlangıcı, Walter Scott'un İskoçya'da çıkan bir ayaklanmayı anlattığı 1814 yılında yayımlanan Waverley adlı romanı kabul edilir. Oysa Rousseau ve Pichois tarihi romanın başlangıcını daha da eskiye dayandırırlar ve "Gomberville, La Calprenede, Mlle de Scudery'nin romanları, Manzoni (Nişanlılar), Willibald Alexis, Gustav Freytag, C.F. Meyer, Fontane…" [2]'i, tarihi roman örnekleri olarak sunarlar. Tarihi romanın sahneye çıkmasıyla da tarih, gerçeklik ve kurgu arasındaki ilişki daima sorgulanmış, farklı görüşlerle gerçeklik ve kurmaca arasındaki bağlantıya açıklamalar getirilmiştir. Hala da bu sorgulama devam etmektedir.

Cemil Meriç, tarihin daha renkli bir dünya yaratmak için vesile olduğunu söyler ve "Yaşayanlara kasvetli gelen bir çağ, daha sonraki nesiller için serüvenlerle dolu bir dünyadır."[3] diye ekler. O döneme ait her şey, her türlü yaşantı, dil, mekân, estetik, konuşma… romanın içinde olmalıdır. Elbette yazar "geçmişi bugüne getirecektir" ama "geçmişi bugünün gözüyle değil; o günlerin gözüyle, o günlerin havasıyla verecektir."[4] Tarihsel romanın baskın özelliği "kişileri, tip ve karakterleri çağına yerleştirmektir. Bu da tarihsel roman yazarının anlattığı çağın duyarlığını yakalamasına ve yaşantısına girmesine bağlıdır."[5]

Semih Gümüş "Roman sanatı için tarihin anlamı nedir?"[6] sorusunu sorar ve Tarihi romanı açıklamak için tarih ile tarihçi ve tarih ile romancı arasındaki ilişkiden bahseder. Bu ilişkiyi dört unsura ayırır. " Romancı; roman tarafından değerlendirilen görece bağımsız tarihsel olgular; roman sanatının yazınsal gerçekliği ve yaratın sürecinin etkin unsurları; romancı ve tarih ile roman sanatı ve tarihsel olgular arasında -birincilerin kazanacağı- eşitsiz ilişki."[7] Semih Gümüş, tarihsel olguların tarihsel romanda yeniden kurulduğunu, düzenlendiğini ve biçimlendiğini ve biçimlenirken kurmaca anlatının bütüncü bir tarihsel imgeye dönüştüğünü, yani tarihsel dönemin romanın yazınsal gerçekliğine izdüşen bir imgesine dönüştüğünü belirtir. Çünkü tarihsel olgular, tarihsel roman içinde yeniden kurulur ve romanın dili de tarihsel retorikten apayrı bir dil kullanarak yeni bir tarih tasarımının/yorumunun ortaya çıkmasına neden olur. Tarihin kendisine benzemeyen bu yeni bilgi, tarihin öznelliğinden daha fazla nesnel bir tavrın ürünü olacaktır. Kurmaca yapıt, kazanan/kaybeden tarafın görüşünü değil, önyargılardan bağımsız, yaratıcı bir tutumla, bir tarafın bilimsel düzeyde verilen bilgilerine rağmen, bireyin, vicdanın öyküsünü anlatacaktır. Gümüş'ün tarihsel romanın nesnelliği konusundaki görüşü elbette tartışmaya açıktır ama şu unutulmamalıdır: Tarihi bir roman, tarihin herhangi bir dönemine ait bir dilenciyi de anlatsa, o kişinin ardında o dönemi 'farklı', 'kişiye ait' ve 'tarihin önemsemediğini önemseyen' yeni bir bakış açısıyla değerlendirme imkânı doğar ki bu da tarihin yapamayacağı bir şeydir. Şu da denebilir, belki de roman, tarihin bilgi tarafı değil, insani tarafıdır.

Öyleyse tarihi romanda tutarlılık ve kesinlik aramak, ya da ne kadarı gerçek ne kadarı kurgu diye bir nicel değerlendirmeye gitmek çok da anlamlı değildir. Anlattıkları gerçeklere mümkün olduğunca sadık bir tarihi roman da yazsa yazar, adı üstünde yazdığı romandır ve romanın da kurgu/fiction/kurmaca olduğu asla unutulmamalıdır.

Romanın İncelemesi:

Şah İsmail, Kamber Can'ın; Yavuz Sultan Selim, Hüseyin'in gözlerinden(Çaldıran Savaşı'na değin/altta değinilecektir), kahraman anlatıcı bakış açısıyla sunulmuştur. Roman, Sünniliği ya da Rafiziliği/Kızılbaşlığı değil, sultan ve şah olma iddiasında olan ve bu yolda yürüyen iki insanın güttükleri siyasetin, teb'ada/halkta/toplumda nasıl yankılanıp sosyal/toplumsal değişime/dönüşüme/ayrıma neden olduğunu vurgulamaktadır. Kardeşlik olgusu Selim'in yanındaki Hüseyin'le, İsmail'in yanındaki -Hüseyin'in ikiz kardeşi- Aka Hasan'la -özellikle- belirtilerek, özelden genele/topluma yayılan kardeşlikten düşmanlığa ilerleyen ilişkinin tarafsız tespiti yapılmıştır. Hüseyin'le Hasan'a düşen yazgıda, kardeş ama düşman olma durumu, bu düşmanlığı ve ardından gelen savaşı engelleyememe, içinde oldukları sistemin onları birbirinin uzağına düşürmesi, ikilemleri, birbirlerini severken bir savaşın içinde kan dökmek üzere karşı karşıya gelmeleri toplumun sürüklendiği siyasi kararlardaki edilgen ama seçime bir şekilde taraf olma tutumunu açıklamaktadır. Hatta kimi insanlardaki ganimet, mal, makam hırsının bu ayrılığı daha da belirginleştiren unsurlar olduğu tespiti de yapılarak, bu bölünmenin sadece taht kavgası olmadığı da objektif bir şekilde kahramanların gözlemlerinden aktarılmaktadır.

Saltanat, asker, halk, birey olguları kahraman anlatıcıların gözünden okura başarılı şekilde sunulurken; Sultan'la Şah'ın iç dünyaları, hayal ve hayal kırıklıklarının sunuluşunda, Şah İsmail'in bu yönü Sultan Selim'e kıyasla daha zayıf kalmış ancak Şah'ın savaşı kaybetmesinin ardındaki süreçte Şah'ın iç dünyası daha başarılı bir şekilde sunularak bu durum düzeltilmiştir. Kamber Can ve Hüseyin iki anlatıcı olarak kendi merkezlerinden/iç dünyalarından en yakınlarındaki kişilere, olaylara, fikirlere ve yaşadıkları döneme tanıklık ederken bunu öznel ama objektif bir tutumla aktaran iki karakterdir. Sadece aktarım göreviyle de silik/gözlemci karakter olarak değil, kendi hikayeleri(Kamber'in hadımlığı, Hüseyin'in kardeşinden, köyünden ayrılması…) ve hayata bakışları ile de romanda baskın karakter /baş karakter olarak yer almaktadırlar. Selim'i ve Şah'ı anlatan bu iki karakter, onların kararlarını, bu kararların sonuçlarını, yargılamadan ama sorgulayarak, her iki karaktere de eşit mesafeden bakarak hatta anlatıcı olarak rolleri değiştiğinde de 'öteki' olarak yine aynı tutumu koruyarak aktarmışlardır.

Yukarda da değinildiği gibi romanda kahraman anlatıcı bakış açısı kullanılmıştır. Anlatıcı bakış açısındaki, teknik anlamdaki en büyük başarı, Çaldıran Savaşı'na kadar Kamber Can'ın Şah İsmail, Taçlı ve Safevileri anlatırken, savaşın ardından Taçlı'yla birlikte Osmanlı Devleti'ne esir düşmesi yüzünden Taçlızade ve Sultan Selim'i özetle Osmanlı tarafını aktaran kişi olması; Hüseyin'in de savaşa kadar Sultan Selim'i ve Osmanlı'yı anlatırken savaşta bilemeyerek ikiz kardeşini öldürmesinin vicdani hesaplaşması yüzünden Hasan'ın/kardeşinin yerine geçerek Şah İsmail'i ve Safevileri anlatan konuma geçmiş olmasıdır. Anlatıcılar yer değiştirirken farklı görüşteki insanların karşıdakini/ötekini değerlendirmeleri fırsatı da doğmuştur. Romanın ortasında değişen anlatıcılar ve onların yazgılarının değişiminin sadece fiktif anlamda kalmayıp teknik/biçim anlamında da bir değişimde kullanılması romanın en başarılı yönlerinden biridir. Kahraman anlatıcı bakış açısı bir de romanın 29. Bölüm'ünde (Hasan adlı yeni bir anlatıcı, Sultan'ın savaş sonrasında yaptıklarını aktarmak için) kullanılır. Kahraman anlatıcı bakış açısının yanında Raviyân-ı ahbâr dile gelende adlı ikinci bölümde, Bihruze'nin anlatıldığı kısım, Tanrısal/İlahî bakış açısı; Laedrî hikâye ettiğinde adlı dördüncü bölümde, Şehzade'nin anlatıldığı kısım, Gözlemci Bakış açısı kullanılmıştır.

Sultan Selim ve Şah İsmail başlığında, Osmanlı ve Safevi Devleti, bunun alt biriminde Sünnilik, Bektaşilik ve Kızılbaşlık, Rifailik… eserin zıtlıklarını/gerilim noktasını oluşturmuş; Selim'le Osmanlı Devletinin yapısı, anlayışı, edebiyatı, ordu sistemi(düzenli, teknolojik), inanç yapısı…, İsmail'le Safevi Devletinin yapısı, anlayışı, edebiyatı, ordu sistemi(Türkmen yaşam biçimi, at üstünde, kılıç-kalkan, geleneğine sımsıkı yapışmış), inanç yapısı… eserde yansıtılmıştır.

Tüm coğrafya, Türk, Türkmen, Kürt, Özbek, Hristiyan Gürcü, Çerkes beyleri, Akkoyunlu… romanın içinde yer almışlar. Eserde yer alan kişiler ise şöyledir: Kamber, Babaydar, Bihruze, Ömer, Hüseyin, Aka Hasan, Selim, İsmail, Emir Zekeriyya, Gülizar Begüm/Taçlı Hatun, Benli Hatun, Dede Abdal Bey, Lele Hüseyin Bey, Alemşah Begüm, Emir Naki, Zağarcıbaşı Berenduk, Emir Naki, Sultan Beyazıt, Halimi Çelebi, İstanbul, Eleşkirt, Doğan Alp Gazi, Yusuf, Tayyar, Hemdem Paşa, Derviş Ahmet, Tahmasb, Tacizade Cafer Çelebi, Bevey, Vezir Sadreddin, Aka Mirza, Malkoçoğlu Tur Ali, Din Ali Beğ, Korcubaşı Kürt Sarı Pire, Seyyit Muhammet Kemune, Emir Sadreddin, Mir Abdülbaki, Leyla… Kalabalık bir isim kadrosu ama Kamber ile Hüseyin, -onların gözünden sunulan- Şah, Sultan ve Taçlı Hatun ana karakter olarak romanda yer alırlar.

Kurgunun zamanı Ağustos 1501'den başlamış ve Eylül 1525'te son bulmuş, zamanda kırılmalar olmayıp, klasik/doğrusal zaman işleyişi tercih edilmiştir. Mekânlar Erdebil, Tebriz, Trabzon, Hoy, Erzincan, Elbistan, Maku, Çaldıran, Amasya, Muş, Mısır, Akşehir, Kayseriye, Malaiyye, Ayıntap, Şam… olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eserin içindeki beyitler, dörtlükler, nutuklar, nefesler, nasihatler, mektuplar, deyişler, fetvalar, maniler, dualar, hikayeler (Selil ile Selma'nın hikayesi/kurgu içinde kurgu), bölüm başlarında yer alan rivayet bildiren cümleler -Dede Korkut Hikâyeleri'nin giriş cümleleri gibi (Bu bâb … beyanındadır), halk hikayelerinin giriş cümleleri gibi (Raviyân-ı ahbâr dile gelende)- ile eser geleneksel yönün modern anlatıda birleştirildiği bir yapı kazanmış ve gelenek, yeniden şekillendirilerek ama formunu yitirmeden günümüze kazandırılmıştır. Bu kısmın dikkat çekici diğer yönü ise, Sultan Selim'in anlatıldığı yerde Selimî mahlasıyla kendisinin yazdığı beyit ve dörtlüklerin; Şah İsmail'in anlatıldığı yerlerde Çaldıran Savaşı'ndaki yenilgisine kadar Hitayî mahlasıyla, bu yenilgiden sonra ise Hatayî mahlasıyla kendisinin yazdığı beyit ve dörtlüklerin olaylara paralel temalarla okura ulaştırılmış ve bunun büyük bir başarıyla gerçekleştirilmiş olmasıdır.

Yazar, romanında savaş terimlerine bolca yer vermiş, Sultan ve Şah'ın konuşmalarında üst dili tercih ederken (Osmanlıca kelimeler, saray dili), halka ait konuşmalarda yöresel unsurların ağır bastığı bir dil kullanmıştır. Özellikle esere yayılan alıntılarda (şiir, vaaz, mektup, nasihat…) edebi terim ve kavramlar, dini ve tasavvufi terminoloji (Kızılbaşlık, Sünnilik, Rıfalik, Bektaşilik…) de eserde yer almıştır. Bu yüzden üst dil kullanılan yerlerde dil, sanatlı ve süslü ifadeler içerirken; anlatıcıların olay aktarımında ve yerel unsurların romanda verilişinde günlük dil, sade ve akıcı bir üslupla kullanılmıştır.

Sevgi teması Pala'nın diğer eserlerinde de olduğu gibi çok derin, lirik, naif ve güzel bir üslupla eseri tek boyuttan/olay katmanı çıkararak ona farklı katmanlar/felsefi, dini, tasavvufi… kazandırmış ki sevgi'ye, aşka dair tespitler yapılmıştır ve bu tespitlerin ardında Pala'nın Divan Edebiyatından süzüp açığa çıkarttığı 'hikmet' gizlidir. Buradan itibaren ben de sevgiye özel bir bölüm açarak romanda yer alan cümleleri sizlere aktaracağım. Çünkü sevgi, üzerine çok söz söylendiği halde içindeyken farkında olamadığımız; ancak kaybettiğimizde değerinin farkına vardığımız bir varlık(yaratılmış/hazine anlamlarında).

Şimdi söz sadece 'sevgi'nin:

"Ey yolcu, sevgiye yürü, ta ki hakikate eresin.(s:1) Bütün inançların temeli sevgidir. Her kim bir şey veya kimseyi severse ona inanmış, boyun eğmiş, kulluk etmiş olur. Kulluk, sevginin yedi derecesinden biridir ki ilk adımda dostluk başlatır. Bu dereceler ezeli 'ilgi'den doğar, ilgiyi 'sevgi' takip eder. Sonra 'tutku', 'aşk', 'şevk' ve 'kulluk' diye devam edip ebedi 'dostluk'ta nihayet bulur. İyi veya kötü, yararlı veya zararlı her türlü sevginin bir etkisi, sonucu, meyvesi, hükmü vardır. Coşku, zevk, özlem, yakınlaşma, ayrılma, uzaklaşma, terk etme, sevinme, üzülme, ağlama, gülme… Hepsi sevginin etkileri ve hâlleridir. Kişi sevgi basamaklarında sürekli bir kazanç ve güç kazanarak ilerlemelidir. Belli bir yol aldıktan sonra sevgi yüzünden ağlasa da, gülse de; sevinse de, üzülse de; hatta sıkılsa yahut coşsa da bundan yarar görür. Nitekim sevgiden uzaklaştığı zaman bunun tersi olacak, her hâlden üzülecektir. Akıllı insan kendisine zarar verecek sevgiyi istemez. Hakikati sevmek, …sevgilerin en güzelidir. Çünkü hakikat Mutlak Güzellik'ten doğar ve bütün güzeller O'nun güzelliğinden bir ilham taşıdıkları için sevilirler. Hakikati ayırt etmeyi bilirsen sevgiliye karşı sevgide ortak edinmemiş olursun. Sevgiliyi sevmek, sevgilinin sevdiklerini sevmek, sevgili için ve sevgili yolunda sevmek, bunların hepsi insanın tabiatına uygundur. …şimdilik sevgiyi bir su farz et. Ona ulaşmak zevk, ayrı kalmak acı verir insana.(s:3-4) Bir madde, tabii olan merkezinden ayrıldığında sevgiyle ayrılır ve oraya yine sevgiyle dönmeye çalışır. Ezelde harekete geçen eşya ebediyete sevgiyle yürüyecektir. Göklerde, yerlerde ve ikisi arasında ne varsa sevgiyle vardır. …Bu yüzden dış yerine içi, suret yerine ruhu sevmek gerekir.(s:5) Babaydar'dan Kamber'e…

Sevgi acaba nura dönüşür, acaba insanı yakıp tutuşturur muydu? (s:27) Kamber'den…

Sevginin bitebilen bir şey olduğunu yahut gittikçe kuvvet ve güç kazanabildiği gibi zamanla zayıflayıp etkisizleştiğini o vakit kabul ettim. …Belki de aşırı sevgi kıskançlığı, kıskançlık uzaklaştırmayı, uzaklaşma da azalmayı tetikliyordu. (s:44) Sevgiyle yaşamak da kıskanmakla devam ediyordu. …Kişi ne derece çok seviyorsa o derece çok kıskanıyor olmalıydı ki asla rakip kabul etmiyordu. Rakibin kimliği ya da cinsiyeti değildi önemli olan; sevgiliyi sevenden uzaklaştırması, sevilenin sevgisini başka bir kişi veya nesneyle paylaşmasıydı. (s:45) İnsan sevgiye hükmeder; ama aşk insana hükmeder! …Kişinin gönülde kendisi olmak sevginin başlangıcı, sevgilide kendisi olmak ise sonu olmalıydı. Birincisi hamlık, ikincisi olgunluk ve pişmeydi çünkü. Kişi sevgiyle varlığını, ama aşk ile hakikatini tanıyordu. Çünkü aşk, kendisinden geçip sevgilideki gerçekliğe ulaşmanın adıydı. Eğer âşık kendi gerçekliğine sevgilide eriyerek ulaşabiliyorsa ayrılık veya kavuşma, ret ya da kabul, karar veya irade, açılma veya kapanma ortadan kalkıyordu. Bu durumda sevgiliden başlayan yollar yine sevgiliye gidiyordu ki galiba aşk dedikleri şey de bu idi. …Sevenin varlığı ya sevilenle veya sevilendendir. Keza yokluğu da sevgilide olacaktır. (s:45-46.) Kamber'den Gülizar Begüm ile Şah'ın sevgisine bakış…

O an anladım ki sevgi ile öfke aynı kaba giremiyordu. İnsanın zihnine takılan öfke gönüldeki sevgiyi örtüyor ve göstermez oluyordu. (s:56) Kamber'in Şah ile annesi Âlem Şah Begüm arasındaki ilişkiye bakışı…

Sevgi her şeyden önce kıskançlığın da adıydı. Seven, işin başlangıcında sevilenin dostlarına dost, düşmanlarına düşman iken, sevgi kemale erdiğinde kıskançlık yüzünden durum tersine dönüyor, onun dostlarına düşman, düşmanlarına dost oluyordu. Artık sevgiliye bir rüzgâr bile dokunsa o yeli, birine söz söylese o dili kıskanmaya başlıyor, neredeyse kimsenin ona bakmasını bile istemez oluyordu. (s:72) Kamber'den, Müritlerin ve Gülizar Begüm'ün Şah'a sevgisine bakış…

Ey sevgili! Hayalin gözümde, ismin dilimde, sarayın kalbimde… Peki ama nereye kayboldun?! Gözlerim seni arıyor, hâlbuki gözbebeğimdesin; kalbim seni özlüyor, hâlbuki bağrımın içindesin. Kaybolup gittin desem kalbim beni doğrulamıyor. Çünkü sen onun içinde bir sır gibi kaldın, hiçbir yere ayrılmadın. Yok gitmedin, hep yanımdasın desem, gözüm beni yalanlayacak. Şimdi doğru ile yalan arasında şaşkın kalakaldım. Bir kelebek rüyası mıdır gördüğüm? Eğer öyle ise kelebek senden yana kanatlarını çırpıyor. O halde, gönlümdeki yangına şahitlik ederek şu alevlerin içinde gülümseyen, şu gözyaşlarıma yansıyan hayalin ne vakit kelebeğe hakikat olacak? Ateş ile su arasında kalan hasretim ne vakit dinecek? Nerdesin, kiminlesin, n'eylersin bilsem! (s:101-102) Kamber'in, Taçlı'nın Ömer için hasret cümlelerine şahit olması…

…seven, işin başlangıcında sevgiliyle ilişkilendirilen, ona benzeyen her şeye ilgi duyuyor, benzemeyenleri bile ona benzetiyor, bundan haz alıyordu. …sevgi kemale erince seven, mükemmelliğin yalnızca sevgilide olduğunu fark eder ve artık ona benzer bir şey bulamaz. Tıpkı bunun gibi sevginin başlangıcında seven feryat figan eder, ağlayıp inler, yanar yakılır, kalbindeki ateşin dumanı ağızdan ah olarak çıkar. Ama sevgi kemale erip de sevenin varlığını ele geçirince artık inlemeler ve ağlamalar son bulur, seven latif bir cisme dönüşür; kusurluluk biter, paklık başlar. Yani ateşin alevi büyüdüğü vakit dumanı azalır, hatta kaybolur gider. (s:102-103) Kamber'in gözünden Şah ile Taçlı'nın sevgisi…

Bilip bilmezlenmek, görüp görmezden gelmek, işitmek ama duymamış gibi davranmak sevgi olabilir miydi? …Eğer öyle ise sevgiye zarar erişir, masumiyeti gider miydi? Bir şeyin haddi aşınca zıddına

dönüştüğünü biliyordum. …Atlar hızlanınca arabanın tekerlekleri nasıl hızla dönmeye başlar ve gitgide tersine dönüyormuş gibi görünürse, bütün sevinçler sonunda kedere, bütün kederler sonunda neşeye, bütün konuşmalar da sonunda sükûta varırdı. Tıpkı bunun gibi doğruluktan ve dürüstlükten güç alan, özünde doğruluk olan sevgi acaba haddi aşınca eğriliyor, sevene dürüstlükten taviz mi verdiriyordu? (s:126) Kamber'in, Taçlı'nın Şah'ı görmezden gelişine bakışı…

Eğer birisine olan sevginin, yerini bir başkasına ait olan sevgiye bırakması mümkün olsaydı, Taçlı'nın kalbinden diğer sevgilerin gidip yerine Şah'ın sevgisinin geldiğini söyleyebilirdim. Bilemiyorum, ben bir gönüldeki sevginin mahiyet değiştirdiğine değil, aynı mahiyet üzerinde gelişip büyüdüğüne inanıyorum. Bir kişiyi gerçekten seviyorsanız onun sevgisini başka bir sevgi ile değiştiremezsiniz. Bilakis onun sevgisini daima çoğaltır, benliğinizle bütünleştirirsiniz. Gönüller aynadır ve aynayı tek bir suret, tek bir görüntü için temiz ve berrak tutmak gerekir. Aynada görüntü çokluğu ve karmaşası yahut üst üste bindirilmiş suretler yalnızca şaşkınların kârıdır ve bu, bir tür hastalık sayılır. Bir aynada iki suret daima çatışır ve kuvvetli olan diğerini kovar. Eğer aynaya ilk giren görüntü masum ve samimi olursa bir ömür boyu ikinci bir görüntünün orada yansımasına izin vermez. (s:135) Kamber'den…

Sevginin ikbali de, idbarı da olurdu elbette; bazen kucaklar bazen sırtını dönerdi. Artması veya eksilmesi, kemali veya zevali de olabilirdi. Sevenin tavırlarını değiştirmesi elbette sevgideki bu değişkenliğe bağlı olurdu. Nitekim âşıklar başlangıçta aşkı inkâr ederken sonradan ona ısınırlar ve sahiplenirler. Sevgi bazen artar, seven bunu görmezden gelir; bazen de eksilir, seven yine bilmezlenir. (s:184) Kamber'in Taçlı'ya sevgisi…

Sevgi belli ki kendi canından evvel sevilenin canını düşünmek, kendisine bir zarar erişmesinden evvel sevgiliye gelecek zararı bertaraf etmekti. …Sevgi kimin için can vereceğini bilmekti belki de. (s:205) Kamber'in gözünden, Şah'ın Taçlı'ya sevgisi…

O sırada sevginin ne olduğunu yeniden sordum kendime ve güzelliğin gözünün kendini görmeye kapalı olduğunu anladım. Sevilen, bir sevenin aynasına sahip olmadığı zaman kendi güzelliğinin mükemmelliğini göremiyor ve bundan rahatsız oluyordu. …Güzellik eğer seveni yoksa beyhude telaş demekti. Güzellik bir yemek ise sevgi onun yeterli miktardaki tuzu sayılıyordu. (s.216) Kamber'in gözünden, Taçlı'nın Şah'a gücenikliğinin nedeni.

…ve sevgi bir yeminin adı olmalı diye düşündüm; ölüm üzerine yapılmış bir yeminin… Eğer uğrunda ölünecek bir gaye varsa, ölüm bir sevgili olurdu ve ölüm gecesine Mevlana gibi şeb-i arus derlerdi. …Ölüme giderken sevginin bir gülümseme olduğunu düşüneceğim artık ve onu gözümün önünden hiç kaybetmeyeceğim. (s:221) Kamber'in savaşta yaralanıp Taçlı'nın kucağında onun gülümsemesine bakışı…

Sevgi eşitlikten ziyade kölelik demekti zaten. Sevgilinin kölesi olmaya hazır olmayan bir kişi, sevginin hakikatine eremezdi ki! Seven ile sevilen arasında ikiliğin, sen-ben demenin yeri olmazdı. O iklimde yalnızca 'sen' zamiri kullanılırdı. Sen demek, benden vazgeçtim demektir çünkü. (s:244) Kamber'in Taçlı'ya sevgisi.

Sevgi, güzel bir kokunun adı mıydı? Sevgiliye dair bir koku, sevgiliden beklenen koku… Hani seher vakti saba rüzgârı eserken dimağı doldurması için içe çekilen o bahar kokusu gibi! Hani sevgilinin bulunduğu tarafa yönelip başının kaldırarak derin bir nefes alır gibi! Sevgilinin kendine özgü bir kokusu vardır ya hani! Hiç unutulmayan ve başka bir kokuyla karıştırılmayan bir koku! Bazen bir saç

telinden, bazen bizzat sevgili elinden gelip gönülleri sarhoş eder hani! Yalnızca burna değil, kalbe de giren bir kokudur ya o! (s:252) Kamber'in gözünden Şah'ın Taçlı'yı anlayamadığını ifade etmek için…

Sevgi belki de bir şehrin hatıralarını benimsemenin, bir şehre ait olduğunu hissetmenin adıydı. Bu yüzden olsa gerek, Taçlı, bir şehirden değil de topyekûn sevgiden kopuyor gibiydi. (s:259) Taçlı'nın Tebriz'den ayrılması üzerine Kamber'in hissettikleri…

Sevgi beğenmenin devamı değil miydi? Eğer göz beğendiyse gönül sevmez miydi? Gururun sevgiyi öldürdüğünü söyleyenler haklı olabilirler miydi? Sevgi gururu yok mu ediyordu? (s:270) Kamber'in Sultan'ın Taçlı'ya bakışını değerlendirişi.

Bu incelemeyi Kamber'in Taçlı Hatun'a hissettiği sevgi sözcükleri (s:239) ile bitiriyorum, çünkü romanda sevgi ile ilgili kısımlar devam ediyor, bunlar da okuyanların hakkı olsun, ki sevgi'nin ne olduğu üzerine başlayan 27. Bölüm mutlaka okunmalı… :

Âşık için var olan yâr, kıyamete kadar yaşasın!

---

[1] Gerçi bugüne kadar dünyanın yedi tastan (yedi kat gökten) süzülüp geçen zehrini içtim ama kahrını en öldürücü zehirlerden daha beter gördüm! Yavuz Sultan Selim / Selimî

---

[1] İskender Pala, Şah&Sultan, Birinci baskı, Kapı Yayınları, İstanbul, Ekim 2010.

[2]Rousseau A.M.-Pichois Cl., Karşılaştırmalı Edebiyat, MEB Yayınları:2633, İstanbul, 1994, s.104-107.

[3] Meriç Cemil, Kırk Ambar, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, s.137.

[4] Özdemir Emin, Yazınsal Türler, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1994, s.271.

[5] Özdemir Emin, Yazınsal Türler, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1994, s.272.

[6] Gümüş Semih, Roman Kitabı, Adam Yayınları, İstanbul, 1991,s.63.

[7] Gümüş Semih, Roman Kitabı, Adam Yayınları, İstanbul, 1991,s.64.

Yitik Cennet (Sezai Karakoç) - Kübra Nur Ayar

Üç ay kadar önce annem rahatsızlanıp bir süre hastanede kalınca, bazı günler onu görememiştim. Yanına gidemediğim günlerden birinde yolladığımız paketin içine bir kitap sıkıştırıverdim. Boş kalan zamanlarında okumuş; beğendiğini ve kitabı bitirdiğini söylemişti bana. Eve döndüğünde, en çok neresini beğendin, diye sordum anneme. Şu satırları gösterdi: **"Uzaklaştırma yaklaştırma içindir. Ayrılık buluşmaya doğrudur. Yitirme, bulma arzusunu uyandırır. Gurbette söylenir sıla şarkısı."** Zıtlıkların ahengiyle oluşan bu cümle benim dikkatimi çekmemişti daha önce. Annemin cümleyi fark edişinde, "hastalık da o halde sağlık içindir" deyişi saklıydı ve şükür ki iyileşti.

Bahsettiğim kitap, Sezai Karakoç'un en sevilen kitaplarından, Yitik Cennet. Hastalıkta, sağlıkta, açlık tokluk zamanında, fakirlik zenginlik durumunda; yani ne halde olursak o halde okuyunca bize niyetimize göre hitap edecektir bu kitap.

Karakoç, Yitik Cennet kitabında bizi anlatıyor; kendimiz hakkında haberimiz bile olmayan temsilleri, peygamberlerin hayatındaki incelikleri, öğütleri anlatıyor. Kur'an'dan bildiğimiz peygamberlerin hayatlarını, bir anı olmaktan çıkarıp ibret dahiline getiriyor bu kitap. Yüce kitapta anlatılanın fasıl değil asıl olduğunu anlıyoruz böylece. Karakoç'tan, peygamberleri anlatan ayetleri okuyuşunu dinliyoruz sanki. Üstad kıssaları yorumluyor, biz hayatı yeniden yoruyoruz.

Altı çizili satırların mürekkep yüküyle kitabın ağırlığını artırdığını düşündüğüm bir kitap aynı zamanda, Yitik Cennet. Daha ilk cümlesinden, dahil olduğumuz hayatların anlatıldığı kitaba dahil ediyor bizi. Ve bir kitabın ilk cümlesi bu kadar mı güzel olabilir, dedirtiyor: **"Adem'le Havva'nın cennette öncesiz**

sonrasızmışçasına mutlu bir hayatı yaşadıkları zaman gibiydi hayatımız Batının soluğu bize gelmeden önce"

Cümlenin ilk hoşluğu, sarhoşluğu geçip tam da, suç hep batıda mı? diye sorarken, öbür sayfadan bir temsil ile cevap geliyor: "daha önemlisi dışarıdan gelen şeytanın çağrısını dinleyen bir kulağın hemen içerde hazır oluşuydu"

Böylece akıp gidiyor Yitik Cennet kitabı. Sırasıyla Adem, Nuh, İbrahim, Yusuf, Musa, Süleyman, Yahya, İsa ve Muhammed (aleyhumusselam) peygamberlerden bahsediyor. Hakikat, inanç, devlet düşüncelerinin hangi peygamberler zamanında ve nasıl kazandırıldığını anlatıyor sıklıkla. Hz.Adem'le birlikte varoluş hikmetlerini anlıyoruz, inancın temellerini Hz. İbrahim'le biliyoruz örneğin. Bu noktada durup Yusuf suresinde geçen "**Andolsun**, **onların kıssalarında salim akıl sahipleri için ibretler vardır"** ayetini hatırlamak lazım, kitaptan yeterince faydalanabilmek için.

İlk olarak anlatılan, insanlığın atası, ilk insan Hz. Adem ile oluş, varoluş, cennet kavramlarının ilk insanla beraber hayat bulması. Cenneti bulmak için yitirmiş ve imtihandan başarıyla çıkınca tekrar cenneti bulması vaat edilmiş bir kader var burada. Elimizde ise -bugünde- adem ile havva'nın yaşadığı bir deneyimin tekrarı olarak dünyaya yitik cennet'ini bulmaya gelen insanoğlu var. Aramızda ortak olan şey, bir arayış içinde olmamız, neyi özlediğimizi bilmesek bile aynı yeri düşlememiz. Dünyanın en eski devrinde yaşayan iki insan ile bizim yaşadığımız aynı imtihan. Zaman farklı, mekan biraz değişik, fitne sebebi, şeytanın oyunları çeşitli ama aradığımız o günden bugüne, aynı yitik cennet.

Günlük hayatın içinde anlam veremediğimiz ya da yanlış anladığımız şeyleri kitapta bazen iki satırda kavrayıveriyoruz. O cümlelerden birini okuyunca kendi kendime, romanlara, hayatlara sığdıramadığımız hikâye tek ifadede özetlenmiş dedim. "insan yaratılmış, sonra yüceltilmiş, sonra imtihan için, ruh pişsin ve olgunlaşsın diye madde aslına döndürülmüş, ondan ruh aslına yönelmesi istenmiş, bu yönde göstereceği bütün çaba desteklenmiştir." Dünya hayatımız bile bu hikâyenin az bir kısmını oluştururken; dünya telaşı dediğimiz vesvese bizi ne denli az meşgul etse yine de çok kalır.

Hz. Adem, kitaptaki ifade ile varoluş hikmeti önderliğini yapmış, varoluş temellenmesi de Hz. Nuh zamanında olmuş, anlatıldığına göre. Nuh'un gemisi o çağda inananları sel felaketinden nasıl kurtarmışsa, **"her çağda, şartlar ne kadar ağır ve umutsuz olursa olsun inananlar için bir nuh'un gemisi vardır."** denilmiş. Aynı şekilde bir kurtuluş imkanı her zaman bulunmaktadır.

Nuh tufanı zamanında, gemiye her cins hayvandan bir çift alınıp, karaya oturunca yeni bir uygarlık kurulmuştu. Bu noktada üstad'ın diriliş fikrine baktığımızda, bizi diriltecek olan fikir de geminin karaya oturması ardından kurulan medeniyet misali olacaktır. Her kök duygu, düşünce ve inançtan tohumlar alınıp derlenip toparlanarak kitaptaki deyişle bir "diriliş merkezi" oluşacaktır. Toplum açısından ya da ferdi olarak düşünürsek bizi de alıp kurtaracak bir yanı mucize bir yanı ceza görüntülü ilahi olaylar olacak, bizi selamete çıkaracaktır, inandığımız müddetçe.

Geminin karaya oturması, yani artık o diriliş olayının bir kalıba girmesi durumudur. Ferdi yönüne baktığımızda ise **"ruhu hallerden kurtarıp makamlara ulaştırmak. Cudi dağına oturtmak."** olarak yorumlanır.

Ve Hz. İbrahim… Hayatı, baştanaşağı bir medeniyet; hakikat medeniyeti. Şimdi medeniyet dediğimiz, bu hayatın açılımdan ibaret kalır imiş. Hayatını okursak, kitaptaki ifadeleri anlamaya çalışırsak bile birçok mana çıkarıyoruz hem kendimiz, hem medeniyetler için.

Bugün yapılan tartışmalar var örneğin, millet kavgası, ırk kavgası. Açılımlarla işleri yoluna koyma iddiası var. Sen kimlerdensin sorusuna, farklı kültür ve coğrafyadan gelmenin dışında yüklenen anlamlar var. Millet kelimesine farklı bir anlam yükleyerek aslen tek olan milleti gruplara bölüp birbirine düşman etmek gibi temel bir yanlışın etrafında büyüyen sorunlar var. Ve bu olumsuz varları oluruna erdirecek cevap, namazda her kadeye oturuşumuzdaki o niyazda saklı: **"ben İbrahim milletindenim"**

Yitik cennet kitabında bu ifade için **"İbrahim milleti kavramı, onun soyundan gelme şartına bağlı olmaksızın onun görüşünde ve yolunda olanların topluluğunu ifade eder."** cümlesi geçer. Onun yolu, yani, ateşte yanmayan, bıçakla kesilmeyenlerin yolu.

Bir gün sokağın birinde, rastgele insanları çevirip "ateşin yakmadığı, bıçağın kesmediği bir yer var mı bildiğin?" diye sorsak; tam şaşırırlarken de "ben İbrahim milletindenim" deyip gitsek. Böyle bir şey yapsak, delilik olmaz zannediyorum, millet mensuplarına atasını hatırlatmak olur sadece.

Hz. İbrahim'in henüz çocukken Hakk'ı arayışı, güneşe yıldızlara hakikati soruşunda da, anladığımız takdirde birçok anlam gizlidir.

Edebiyat çevresinde Sezai Karakoç'a benzetilen Amerikalı bir şair var, Robert Bly. Şair, Hz. ibrahim'in çocukluğunda sorguladıklarını şiirinde öyle güzel anlatmış ki, üstada benzetilişine hak veriyoruz.

Hatırlıyor musun İbrahim'in ilk seslendiği geceyi
Yıldızlara? Saturn'e haykırdı: Benim Rabbim sensin!
Ne mutluydu! Seher Yıldızını gördüğünde, haykırdı

Benim Rabbim sensin! Nasıl yıkılmıştı
Onların batışını seyrettiğinde. Dostlar, o da bizim gibi:
Batan yıldızları Rab belliyoruz kendimize

Batanları, yitenleri sevmem demek, olanca sevgi batmayan ve yitmeyen tek varlığa aittir, demekti bir bakıma. Hz. İbrahim'in güneş ve ayın, yıldızların müellif değil rol sahibi olduğunu ifade etmesi, makro alemin büyüsünü de kırar böylece. Yaratılana sırf hayran olmakla değil, dengeyi tutturmakla geçerli olur bu düşünce de. Kitapta anlatıldığı gibi "**makro alem hayranlığı din olmamalıdır insan için. Bu bir kanıttır, inanç değil."** Aynı muazzam düzen mikro alemde de geçerlidir ve bu iki alem arasında en büyük mucize, harika uyum orta alemde, insandadır asıl. Bu yüzden "evrensel oluşta en büyük rol sahibi olan insan, bunların altında ezilmemelidir." İşte bu haberleri getirdi bize atamız Hz. İbrahim.

Yitik Cennet kitabında daha sonra Yusuf peygamberden bahsediliyor. Hz. Yusuf'un bünyesinde devlet fikrinin ortaya çıkışını, dünyacı olmayan bir dünya devletinin kuruluşunu anlatıyor üstad bize. Dünyacı olmayı bırakabilmiş bir devletin önünde eğilmenin Hak iradenin önünde eğiliş olacağı anlatılıyor ki, bu fikir bugün; milliyet, hürriyet, devrim, yasak, baskı vs. kabaca kelimelerinden oluşmuş lügatımızla açıklanamayacak bir düşüncedir.

Hz. Yusuf'un mucize hayatından sonra sırasıyla Musa, Süleyman, Yahya peygamberler anlatılmış. Ardı ardına gelmiş olan üç peygamberin öyküsünden çıkaracağımız en şahsi ve güncel sonuç, kitaptan alıntıyla şu şekilde: **"kalbimizdeki bir mihrap ışığı yandığı sürece, ruhumuzun Zekeriyaları, Yahyaları, Meryemleri ve İsaları gelecek ve ölmüş olan, öleyazan ruhumuz dirilecektir."**

Ardından anlatılan, son peygamberin son habercisi, Hz. İsa. İsa peygamberin doğumu başlıbaşına bir mucize, denilir. **"baba'yı (pater) putlaştıran Roma'ya karşı babasız bir doğum"**du onun gelişi. Hayatı, göğe kaldırılışı hep ibretlerle, temsillerle doluydu. Asırlar evvelinden yine kendimize pay çıkarırsak: "insan nefsi çarmıha gerildikten sonra ruhun İsa'sı doğar" geçiyor kitapta ve silsilede sıra, en büyük peygamber, kâinatın yaratılış sebebi Hz. Muhammed (s.a.v)'e geliyor.

Kitabın son bölümüne gelince hüzünleniyorum. Resul'u kitabın bir sayfasında daha okumanın, onu anacak olmanın, acaba anlayanlardan olabilecek miyim telaşının getirdiği bir hüzün bu. Daha öncesinde gelen peygamberler aslında onun bir yönünü anlatmıştı bize, "her peygamber onun bir cephesiydi. Bütün cepheler onda bütünlendi. Bu yüzden, 'din, onda tamam oldu'" Şimdi onun ile tamama eriyor temsiller, ifadeler.

Ve kitaba adını veren, arayadurduğumuz yitik cennet, onunla beraber yeniden bulunmuş cennet'e dönüşüyor. Gelmiş geçmiş veliler, evliyalar O'nun gölgesine sığınmışlar hep, yani bu kutluluk ve mutluluk gölgesine. Bunları bilerek, o gölgenin serinliğinden umutlanmaya başlıyoruz biz de.

Kitabı okuduktan sonra artık, "21. yy.da ne işin var?" diye hayali bir soruya, Hz. Adem'den başlayarak verecek bir yanıtım oldu. Peygamberleri anlatan bir kitabı okumak, birkaç sayfa miktarında özetlemeye çalışmak bile peygamber vasıflarından bir nebze olsun ümitlenmesine yetiyor insanın.

Son sayfalarda fikri hayranlığımızı bir diriliş hareketine yönlendiriyor üstad: "işaretler, mecazlar, imajlar ve semboller çerçevesinde ilerleyen düşünce, bu yöntemle, geleceğe yönelmede bir dinamizm kaynağı aramış ve bulmuş olur, demek istedik" diyor ve okuyucuya şimdilik diyeceklerini bitiriyor.

Söylenmek istenenden kendimce anladığım o ki, yitik cenneti bulduğumuz yahut gerçekten arayadurduğumuz vakit, diriliş esintisi bizi de saracak, kutlu bir geleceğe doğru yol aldıracaktır.

Arthur Rimbaud, Illuminations, Cehennemde Bir Mevsim, Sayıklamalar - Suzan Nur Başarslan

'Durdu bir tavşan evliya otlarında… ve dua etti ebem kuşağına. Oy! Gizlenen değerli taşlar, -bakıp duran çiçekler… O zamandan beri ay işitti çakalları kekik çöllerinde uluyan… Yürüdüm uyararak canlı ve ılık solukları; ve değerli taşlar baktı, ve gürültüsüz kalktı kanatlar. Serin ve körpe aydınlıklarla dolmaya başlayan keçi yolunda ilk tanışmam bana adını söyleyen bir çiçekle oldu… Çocuk ve şafak ağacın eteğine attı kendini. Uyandıklarında öğlendi.[1]

Dört yıllık bir şair ve şairlerin kutsal bahçesinde kalemiyle en belirsiz yılgınlıkları yaşamış bir çocuk: Rimbaud (1854-1891).

Bu dört yıl bile onun şiir hayatının iki ayrı dönemde incelenmesi için yeterli bulunmuş eleştirmenlerce. Birinci yol, her şairin başına gelen, geçmiş şairlerin/şiirlerin esintilerini taşıyan dönem, -anfluence of anxiety dönemi- : Dizeler/İlk Şiirler Dönemi. Bu dönemdeki şiirleri: Özlem, Güneş ve Ten, Ofelya, Asılmışların Balosu, Ermiş Tartuf'un Yazgısı, Demirci, Doksan İki Ölüleri, Müzik, Venüs, İlk Akşam, Garipler, Dolap, Kuytuda Uyuyan Asker, Kır Tanrısının Başı; İlk Kudas Törenleri, Çalınmış Yürek…tir.

İkinci yol, kendi şiirini bulduğu, sembolizme ve gerçeküstücülüğe yöneldiği; benzersiz olduğu dönem : Düzyazılmış Şiirler Dönemi. Etkilenme korkusunu yenerek başkalarına bu korkuyu saldığı, başka bir ifadeyle anlamı biçime feda etmemek ve nasıl geliyorsa kelimeler, ötelerden; geldikleri formda kağıdın üzerinde görünmelerini istediği için serbest şiirler yazdığı, serbest şiirin kurucularından biri sayıldığı dönem.

İlk Şiirler Dönemi'nde, François Coppee'dan, Banville'den, Musset'den, Villon, Hugo, Gautier'den, Baudelaire'den, Glatigny'den, Verlaine'dan, Montaigne'den etkilenmiş; ikinci döneminde ise artık başkalarını etkileyen bir şair olmuştur. Rimbaud ilk şiirlerinde ölçüye uygun şiirler yazmış ama ikinci döneminde, Illuminations ve Cehennemde Bir Mevsim[2] ile bunu yıkarak düzyazı şeklinde şiir yazarak tamamen biçimin önemsizleştiği serbest şiire geçiş yapmıştır.

Öğretmeni Georges Izambard'a yazdığı mektupta şair olmaktan bahsederken şunları yazar:

"Şair olmak, görülmezi bilmek, bilici kılmak istiyorum kendimi. Tüm duyuların düzenini bozarak bilinmeze ulaşmak söz konusu… acılar çok büyük ama güçlü olmak, şair doğmak gerekiyor ve ben şair görüyorum kendimi… Ben bir başkasıdır. Varsın odun bir gün kendini kahraman olarak görsün…" Paul Demeny'e yazdığı mektupta da şunları ekler: " Çünkü BEN bir başkasıdır. Bakır bir gün kendini borazan halinde bulursa bu bakırın suçu değil… Ozan olmak isteyen kimse ilk önce bütünüyle kendini incelemelidir; ruhunu araştırır, denetler, dener, öğrenir. Ruhunu tanır tanımaz işleyip geliştirmesi gerekir! Basit gibi görünür bu: Her beyinde doğal bir gelişim tamamlanır… Ruhu ejder kılmaktır söz konusu olan… Bilici (voyant) olmak, görülmezi görmek gerekir diyorum. Bütün duyuları uzun süre sonsuzca ve bilinçle bozup değiştirerek kendini görülmezi gören bir bilici kılar ozan. Bütün aşkı, acı ve çılgınlık biçimlerini bozup değiştirerek: Kendini araştırır, bütün ağuları kendinde tüketir ve özünü alıkor. Sözle anlatılmaz bir işkencedir bu ve bu işkenceyi yaşayan kimsenin bütün bir inanca, insanüstü bir güce gereksinimi vardır ve insanlar arasında o artık büyük hasta, büyük cani, büyük ve yüce bir bilgin haline gelir! Zira bilinmeyeni bulmuştur! Herkesinkinden zaten daha zengin olan ruhunu ayrıca işleyip geliştirdiği için, bilinmeyene varmıştır. Şaşırıp, gönül gözüyle, gördüklerinin bilincini yitirse de onları bir kez görmüştür… Demek ki şair tam bir ateş hırsızı. İnsanlıktan, hatta hayvanlardan bile sorumlu.

Görünmezi Gören Yalvaç'ta da ozan/şair olmaya değinir ve: "Halihazırdaki olanak ve anının izlerini taşıyan uyanık düş ya da hayal böyle meydana gelir ve geçmiş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zaman, arzu teli boyunca sıralanır. …Şair, gündüz rüya görendir, şiir gündüz rüyasıdır.„ der.

Akşamlar ağlatıyor, ağladım, çok ağladım!

Ay ışığı insafsız, güneşler acımasız:

Buruk aşklar elinde uyuşup esrik kaldım,

Yeter, yarılsın teknem! Alsın beni bu deniz!

Onda kelimeler tamamen farklı anlamlar yüklenmiş olarak karşımıza çıkar. Esrik Gemi'deki gemi kendisidir ve hayal kırıklıklarını sembolize eder. Kaçıp gitmek ister hayatından. Su, kaçışın, kurtuluşun simgesidir şiirlerinde. Rimbaud'yu anlayabilmek için kelimelere yüklediği anlam dünyasını bilmek gerekir.

Alkan'ın çalışmasında bu kelimelerden bazıları ve anlamları şu şekilde verilmiştir:

Göstermelik Oyun'daki Kerubin, Tevrat'ta Sodome ve Gomore şehrine gönderilmiş iki melekten biri, burdan etkilenerek topluluğun oyuncu gençlerden birine olan cinsel isteğine gönderme yapar.

Eski'de, 'sol bacağını, diyerek Çobanların tanrısı Pan'a ve onun cinsel organına gönderme yapar.

Dulluk, soyutlanmanın, yabancılaşmanın, yalnızlığın ve terk edilmişliğin ve özellikle babası tarafından terk edilen annesinin simgesidir.

Canakıyıcılar Esriklik Sabahı'nda, şairin afyon yuttuktan sonra yazdığı ve Hasan Sabbah'ın adamlarına afyon yutturarak ölüme göndermesini ifade eden yani hem cana kıyma hem de afyon kullanma anlamlarını bir arada kullandığı bir kelimedir.

Çılgın Kız, Paul Verlaine; Cehennemlik Koca ise kendisidir.

Kuran, Doğu bilgeliği anlamında kullanılmaktadır.

Rimbaud, on altı yaşında evden kaçar. Gelişigüzel gezer. Verlaine'a şiirlerini gönderir ve onun tarafından Paris'e çağrılır. İlişkileri yüzünden Belçika ve Londra'ya giderler. Aslında Verlaine'ın kıskanç karısından/Mathilde'den kaçarlar. Ancak ilişkileri çok inişli çıkışlıdır; devamlı ayrılıp birleşirler, hatta Verlaine Belçika'dayken Rimbaud'u vurur. Biten ilişkilerinin ardından Rimboud yeniden yollara düşer ve yazmayı bırakır. Otuz yedi yaşında ölür. Sartre, Duvar adlı hikâye kitabının, Bir Yöneticinin Çocukluğu[3] adlı hikayesinde, Bergere adlı sıradışı karakteriyle Rimbaud hakkında şunları söyler:

"Rimbaud'un oğlancılığı, duyarlılığının ilk ve dâhice kargaşasıdır. Bu şiirleri ona borçluyuz. Cinsel isteğin kendine özgü nesneleri olduğuna… inanmalı… Ama yapılacak ilk iş her şeyin cinsel zevk nesnesi olabileceğine kendinizi inandırmanız olduğunu söyleyeceğim, bir dikiş makinesi, bir deney kabı, bir at ya da bir terlik gibi.„

Sartre, Rimbaud'un yeteneğini ve duyarlılığını içindeki kargaşaya bağlamaktadır.

Rimbaud, dize ve düzyazı şeklindeki şiirlerinde teşbihler, açık ve kapalı istiareler -özellikle insandan doğaya aktarımlar-; mübalağa, teşhis… gibi birçok edebi sanat kullanmış, özellikle de Yunan mitolojisini şiirine katarak şiirini katmanlardan oluşan bir yapıya kavuşturmuştur. İncil'e, Teyrat'a, Kuran'a, tarihsel kişi ve olaylara göndermeler yapmış, sadece mitolojiden değil, efsane, din, falcılık, düş, ruhsallık, müzik, büyü ve gerçeküstünden de yararlanmıştır. Hatta yeni kelimeler türeterek bu alandaki ustalığını bir üst seviyeye taşımıştır(Fairy sözcüğünü İngilizce Fransızca karışımı, yeni bir uyarlama olarak kullanması gibi.).

Rimbaud'dan kolaj :

Güneşin kemirdiği bir duvarın dibinde, çömlek kırıkları ve ısırganlar üstüne oturmuş cüzzamlıyım.[4] Anımsayabildiğim kadarıyla, eskiden, bir şölendi yaşantım, açtığı tüm çiçeklerin, tüm şarapların aktığı.

…Kaçtım. Ey büyücü kadınlar, ey mutsuzluk, ey kin, size emanet edildi hazinem. Her insancıl umudu usumdan silip atmayı başardım. Boğazlamak için onu yırtıcı bir hayvan sessizliğiyle her kıvanca

saldırdım. Cellatları çağırdım ölürken tüfeklerinin dipçiğini dişlemek için. Afetleri çağırdım kumla, kanla boğulmak için. Tek tanrımdı mutsuzluk. Çamurlara uzandım. Suç güneşinde kurulandım. Deliliğe yaman bir oyun oynadım.[5]

Kısa sürmüş uçarılıklar, çocuksu gururdan doğan hırçınlıklar, ruhsal çöküntü ve korku… Belleğin ve duyuların yaratıcı gücünün tek besini olacak. Ya dünya, neye döner sen çıktığında? Herhalde hiçbir şey kalmaz şimdiki görünümlerden.[6] Kızgın sıcağı yazın bırakıldı eline dilsiz kuşların ve ölmüş sevdalar, göçüp gitmiş ıtırların koylarıyla birlikte bırakıldı bedelsiz bir yaslar sandalına.[7]

Satılık, paha biçilmez bedenler, tüm soylarda, tüm dünyada, tüm döllerde, erkeğin dişisinde eşi benzeri olmayan! Zenginlikler fışkırsın, isteyin! Kelepir elmaslar, kaydı kuydu yok! Satılık, yığınlar için kargaşa, meraklısı için sürekli doyum, sadık kızlar ve sevdalı erkekler için acımasız ölüm! Satılık evler ve göçler, sporlar, peri oyunları, eksiksiz rahatlıklar ve gürültü, devinim ve bunların sağladığı gelecek![8] Siyah tül koridorlarda, izleyip adımlarını ellerinde fenerler ve kağıtlarla dolaşan insanların, üşüşüyor oyuncu kuşlar, seyirci tekneleriyle kaplı bir takımadanın salladığı dubalı köprü üstüne.[9] Sıçrıyor alev çimenler tepenin doruklarına dek.[10]

Kalemi tutan el saban tutan el kadar değerlidir! Ellerin çağı! Asla ellerimle geçinmeyeceğim. Uşaklığın sonu yok. Dürüstlük dilencilikse ben yokum. Caniler iğdişler gibi tiksindiriyor beni; ben benim, el değmemiş, o kadar.[11] Yetti! Vakit arınma vaktidir, kaçırılmış denizlerin, yeraltı patlamalarının, zaptedilmiş gezegenin ve Tevrat'ta ve Norme'larda açıkça belirtilmiş, aklı başında insanın unutmaması gereken, kesin köklü temizlikler, kıyamet vaktidir. Öyle ki, böyle bir efsane sonuna hiç de benzemeyecek![12] Demek, bir gün hesap verecek olan milyonlarca ölü ruha, milyonlarca ölü bedene sahip o gulyabani ecenin sonu gelmeyecek! Işte tenimi çamur ve veba kemirmiş, saçlarım, koltuk atlarım kurtlarla dolu, yüreğimde daha da iri kurtlar, bir kez daha kendimi, yaşsız, duygusuz, yabancılar arasında uzanmış görüyorum… Ölebilirdim orada. Ne korkunç çağrışım! İğreniyorum yoksulluktan. … Kurumuş kan tütüyor yüzümde ve şu korkunç ağaççıktan başka hiçbir şey yok geride bırakacağım. Tinsel savaş da adam adama yapılan savaş kadar hoyrat; ama tüze denen şey de zaten yalnızca Tanrı'nın tutkularıdır.[13]

Ey doğurganlığı zihnin, sonsuzluğu evrenin! …Ey dünya! Ey yeni yıkımların aydınlık şarkısı![14] Açacağım örtüsünü tüm gizemlerin: Dinsel ya da doğal gizemlerin, ölümün, doğuşun, geleceğin, geçmişin, kozmogoninin, hiçliğin.[15] Dörtnala gidedursun yakarış, ışık gürleyedursun.[16] Oy! Şatom, saksonyam, söğüt ormanım. Akşamlar, sabahlar, geceler, gündüzler… Bitkinim! …Bitip tükeniyorum. Mezar bu, solucanlara gidiyorum, iğrenç mi iğrenç! Şeytan, soytarı, çökertmek istiyorsun beni efsunlarınla. Vur diyorum! Bir dirgen darbesi daha! Ver diyorum! Bir damla ateş daha!

…Tanrım acı, gizle beni, güçlükle duruyorum![17]Ah, kurtuluş vakti ancak / Ölüm saati olacak![18] Biraz serinlik Tanrım, ne olur, ne olur biraz serinlik![19]

Illuminations, Cehennemde Bir Mevsim ve Sayıklamalar'ı, Erdoğan Alkan'ın çevirisinden okudum ve buraya aktardım. Alkan, sadece çevirileri yapmakla yetinmemiş, Rimbaud'nun yaşadığı dönemdeki sanat anlayışını, hayatını, sembolik olarak kullanılan kelimelerin ne anlama geldiğini de ayrıntılı olarak esere almış. Titiz bir çalışmanın ürünü olan bu çeviri eser için kendisine teşekkür ediyorum. Çeviri şiir, aslında şiir sayılmasa da kimi eleştirmenlerce, eserde şiirleri okurken dizelere ve özellikle söz sanatlarına hayran kaldım ama yine de şunu demekten de geri duramadım:

Ne çok isterdim Rimbaud'yu Fransızcasından okuyabileyim. Ne kötü!…

Rimbaud'yu okurken zihnimde Sezen Aksu'nun 'yola çıkmalı' parçası çalmaya başladı, şarkının dizeleriyle Rimbaud'nun dizeleri, benim cümlelerimle bütünleniverdi bir anda klavyede:

'yola çıkmalı, yola çıkmalı, yola çıkmalı…'

uzağa, en uzağa, orada varacağın kendine yola çıkmalı…

uğurlayıp kendini, kendine yola çıkmalı…

bulduğun eski sen olmasa da, geride sadece sen olmasa da, yola çıkmalı…

adım atmalı…

bir varmış, bir yokmuş, bir var'mış, bir yok'muş…

yok'ta takılı kalmadan, var'a gitmeli…

'yola çıkmalı, hemen, hemen…'

'günlerden ve mevsimlerden, varlıklar ve ülkelerden çok sonra',

var'malı, var'da kalmalı…

ama şimdi, hemen, hemen…

'yola çıkmalı, yola çıkmalı, yola çıkmalı…'

'Haydi bakalım! Yürüyün benimle, sırtımdaki yük, çöl, can sıkıntısı, öfke…

Hoşça kalın ham hayaller, ülküler, yanılgılar!

Tanrı bana da verseydi o kutsal, o göksel esinliği,

dua gücünü, ermişlere verdiği kadar…

Yeter!

İşte ceza.

-İleri!"

[1] [1] Illuminations, Tufandan Sonra, ss:44-45.

[2] Arthur Rimbaud, Illuminations, Cehennemde Bir Mevsim, Çeviren: Erdoğan Alkan, Cumhuriyet Dünya Klasikleri Dizisi, Çağdaş Matbaacılık, Şubat, 2001.

[3] Jean-Paul Sartre, Duvar, Çeviren: Eray Canberk, Can Yayınları, Şefik Matbaası, Mart 2010, ss: 182.

[4] Cehennemde Bir Mevsim, Kötü Kan, ss. 114.

[5] Cehennemde Bir Mevsim, ss.111.

[6] Illuminations, Savaş, ss:93.

[7] Illuminations, Fairy, ss:88.

[8] Illuminations, Ucuzluk, ss:86.

[9] Illuminations, Sahneler, ss:95.

[10] Illuminations, Gizemli, ss:75.

[11] Cehennemde Bir Mevsim, Kötü Kan, ss: 113.

[12] Illuminations, Tarihsel Akşam, ss. 97.

[13] Cehennemde Bir Mevsim, Sayıklamalar, Veda, ss: 145-146.

[14] Illuminations, Cin, ss: 105.

[15] Cehennemde Bir Mevsim, Cehennem Gecesi, ss: 122.

[16] Cehennemde Bir Mevsim, Sayıklamalar, Şimşek, ss: 142.

[17] Cehennemde Bir Mevsim, Cehennem Gecesi, ss: 123.

[18] Cehennemde Bir Mevsim, Sayıklamalar, ss: 138.

[19] Cehennemde Bir Mevsim, Sayıklamalar, Çılgın Kız! Cehennem Koca!, ss: 125.

Hızırla Kırk Saat (Sezai Karakoç) - Kübra Nur Ayar

Bir resim, manzara resmi… Su birikintisi, göl muhtemelen. Etrafta ağaçlar var. Suyun üzerine ağaçlar, bulutlar ve sema aksetmiş. Göl sakince gökte ne gördüyse onu yansıtıyor. Suda kıpırtı yok, yansıtmadan başka bir eylem görünmüyor. Betimlemeyle süslememe rağmen, sıradan bir manzara resminden çok bir farkı yok, ta ki altına şu satırları alıntılayana kadar:

Suyu arayan adam değil

Suyun aradığı adam ol sen de

Sen doğu olursan güneş sana gelecektir

Sen kuşluk olursan kuş sende ötecektir.

Hani klasik bir söylem vardır, şimdiki aklım olsaydı, diye. Şimdiki aklım olsaydı resmi ilk görünce bu satırları hemen yazmazdım altına. İlk satırı yazdıktan sonra on gün beklerdim, sonra diğerini yazardım. Her satır için onar gün düşünme mühleti verirdim kendime, kırk günde tamamlardım bu işlemi. Şimdi istesem de o olgunluğa eremedi fikirlerim. Ben ancak gök gibi ulu bir vasıtadan görüntü yansıtabilirsem, suyun aradığı biri olabilirim, göl gibi; onu anladım bir tek. Göl gibi bir dinginliğe ulaştığım takdirde, gökteki o berrak bulutların aklığından pay biçebilirim kendime. Ufukta bir çizgi olur da su mudur gökyüzü müdür anlaşılmaz, o zaman 'fenafil' makamına ulaşılır belki, bunları

anladım kendimce. Kırk gün düşünemedim şiiri, nasip olmadı ama bu satırların sahibinin kırk günde yazdığı bir kitaba "Hızırla Kırk Saat"e tanıklık ettim, okuyarak.

Sezai Karakoç, "Hızırla Kırk Saat" i her gün bir saatini ayırarak kırk günde, İstanbul Denizkapı'da deniz kenarındaki kahvelerde yazmış. Miraç hadisesini, hendek savaşını, şakk-ı kamer mucizesini, kurban bayramını anlattığı bölümleri de var, fizikötesi düşüncelerini aktardığı yerler de. Bir bölümünde örneğin, ilk bakışta aralarında alaka kuramadığımız nesneleri sayıyor ve bizi fikretmeye sevk ediyor:

ölümle kirazlar arasında

köpekle karyola arasında

bardakla araba arasında

bir ilgi kur

Sayılan nesneler arasında ilgi kurabilirsek bu, insana akraba denilen maymunla aramızdaki benzerliğe de cevap olacaktır. Hayvan ve bitkilerle ortak bulunan genlerimiz nasıl canlıların ortak bir dizayna tabi tutulduğunu gösteriyorsa, birbiriyle alakasız nesneler de varedilmiş olmaları hasebiyle aynı sırrı fısıldar bize. Bugün bilimin katkısıyla da biliyoruz ki, cisimlerin tümü atom denilen, içinde devasa enerji barındıran parçacıklardan oluşur. Yani maddenin en küçük parçası olan atom bile başlı başına bilimin bir konusu. Ama bu satırlarda; sayılan nesnelerin tümü ortak atomlardan oluşur, atom fiziğini öğrenin, demiyor şair bize. Şiirin devamında "(bunlarda) bile bir bilgi ara" derken fiziği aşıp fizikötesinde, varlığın esas bilgisine ulaşmamızı diliyor.

Kitabın diğer bir bölümde, modern zaman içinde bir şehirden bahsederken **"kadının üstün olduğu ama mutlu olamadığı"** sözüyle, en uzun cümlelerinden birini kuruyor Sezai Karakoç. Herkesin ve her şeyin değeri aslen belliyken, kendi içimizde kıymet sıralaması yapıp kadına bir değer bahşetmiş modern yasalar(!). Kadın böylece erkekle eşit haklara sahip olmuş; erkeklerle aynı işte çalışmış, aynı tavrı takınmış, hatta giyimini bile onlara benzetmiş. Her şey böyle kanunla da sabitken mutluluk yasası geçmemiş bu ortamda demek ki ve bu cümleyi kurulmuş.

Bir kentten geçtim, diyerek bu modern şehri anlatıyor şair, ardından gidişine de bir anlam yüklüyor:

atlarını yalnız atlarını cana yakın buldum

öpüp çıkıp gittim yelelerini

Ne yazık ki, modern şehrimizden her zaman çıkıp gidilecek bir yer olmuyor. Yatay eksende, şehirler arası bir yol her zaman mümkün olmayabilir; biz de o vakit, bakışlarımızı semaya kaldırıp dikey eksende hicrete niyetlenmeliyiz belki. Dikey eksende yapılan hicret, yani miraç… Kitapta otuz ikinci bölümde miraç hadisesi anlatılıyor.

Şiirin başında bir kadının öldüğünden, denizden, inekten, çobandan bahsederken sözü şu şekilde miraç'a getiriyor şair:

bırak bu kuşkuları

yaklaştır kıyameti

uzaklaştır kıyameti

bu gece

göğe çıkma mucizesi

miraç gecesi

Diyor ve o kutlu geceyi, o geceden payımıza düşeni anlatıyor. Gökte kılınan namazı, peygamberleri, Kudüs'ü anıyoruz şiirle beraber.

İlk satırlardaki karmaşadan miraç hadisesine gelmesi gibi şiirin, biz de günlük telaş ve karmaşalardan kendi miracımıza, vakit namazına getiririz kendimizi. Şiirin sonu şöyledir: **ve dağıtın dostlara/ gök armağanı/ namazı/ beş kere/ günlük bir miraç gibi**

Kitabın on altıncı bölümünde ise bugünlerde vaktinin kaza bulduğu kurban bayramından bahsedilmiş. Can ve malını kurban etmenin bir alıştırması olan, kurban olayım deyiminin hayatımıza girdiği gün, bu en derin bayram! Sezai Karakoç kurbanın halini anlatmış satırlarda:

kur'an dinlemiş ve ondan boyun eğmişlerdir sanki
yaşamın sırrına bizden önce ermişlerdir sanki
kendilerini bir ses uğruna kurban vermişlerdir sanki
ölmeden önce ölümden sonrasını görmüşlerdir sanki
dağlarda yankılanmışlar derelerde ağarmışlardır sanki
düşlerinde mekke'ye varmışlardır sanki

Zaman içinde kıymeti olan zamanlardır, bayramlar. Kurban bayramının bir kıymeti de hac vazifesinin vakti olması. Karakoç'un bir de hac ile ilgili anısı var ki, geçtiğimiz yıl yaşanmış ama fikri birkaç asırdır içimizde acıdır. Diyanet işleri eski başkanı Ali Bardakoğlu, Karakoç'un yanına gidip, kendisi için kontenjanları olduğunu, isterse bu sene hacca gidebileceğini söylemiş. Düşünüyorum, birisi bana böyle bir teklifle gelse ilk sevinç anında ne yaparım, ne derim? Minnet mi, teşekkür mü bilemem, farklı bir şey düşünemezdim galiba. Ama üstad cevaben, şöyle bir durmuş ve **"ben pasaport ile hacca gitmem"** müthiş cevabını vermiş.

Keşke biz hacca gitmeseydik, dünya Müslümanları hacca 'gel'selerdi. Bir umut, bir ideoloji belki ama dileğimiz, kalbimiz bu yönde.

Hızırla Kırk Saat'i okurken aklımız hacdan, hendek savaşına; peygamberlerden, günlük meselelere böyle git gel yaşıyor ve birçok meseleyi daha sağlıklı kavrıyoruz bu şekilde.

Kitabın adında adı geçen Hızır a.s. ise bazı yerlerde bağlayıcı olarak anılıyor. Son şiirinde geçen "Hızır da işi bitip aradan çıkan köprülerin en yükseği" ve ilk şiirlerinde geçen "Hızır, Hızır işçi demek/ meleğe öykünen demek" ifadeleri dikkatimi çekenlerden.

Ve kitap bitince geceyi aydınlatacak, hele ki bugünlerde bayramı kutlu kılacak bir seslenişle, artık bu kitaptan haberdar olmanın hakkını vermiş olacağız:

yak yıldızlarını ayını ey kutlu gece

bir kurban gibi yeniden başlamak gerekiyor işe